TOPOGRAFIA
SATULUI ȘI HOTARULUI
MĂIDAN

DE

SOFRONIE LIUBA și AURELIE IANA

URMATA DE

STUDIU

DESPRE

CELȚI ȘI NUMELE DE LOCALITĂȚI

DE

Dr. AT. M. MARIENESCU

CARANSEBEȘ 1895
TIPARIUL TIPOGRAFIEI DIECESANE

www.digibuc.ro

TOPOGRAFIA
SATULUI ŞI HOTARULUI
MĂIDAN

DE

SOFRONIE LIUBA şi AURELIE IANA

URMATA DE

STUDIU

DESPRE

CELŢI ŞI NUMELE DE LOCALITĂŢI

DE

Dr. AT. M. MARIENESCU

CARANSEBEŞ 1895
TIPARIUL TIPOGRAFIEI DIECESANE

www.digibuc.ro

REPRODUCERE DIN „FOAIA DIECESANĂ“

www.digibuc.ro

ILUSTRITĂȚII SALE

DOMNULUI

NICOLAE POPEA

EPISCOPULUI DIECESEI ROMÂNE

A

CARANSEBEȘULUI,

APĚRĂTORIULUI ȘI SPRIJINITORIULUI

A TOT

CE E ROMÂNESC ȘI DREPTCREDINCIOS

CU DEVOȚIUNE

Sofronie Liuba
Aurelie Iana
Dr. At. M. Marienescu

www.digibuc.ro

Stimabilului meu vechiu
Vasilie Alexici
cu stima sentimentele

AJENARU
AUTO Dr. At. M. Marienescu, Liuba, etc.
VOL Satul Maidan și studiu despre celți.
No. 4010 ANUL 1895

Stimate amice Sofronie Liuba și Aurelie Jana!

Dorința, ce mi-ați descoperit, și precum mi-ați scris, și a altor Români, ca purcederea etimologică și înțelesul numelor de dealuri, de părîie și de alte localități, înșirate în prețuitul operat presinte al D-Voastre, sĕ le lămuresc pe basa studielor făcute, vin ca sĕ o împlinesc; dar' mai nainte de toate am, ca sĕ dau lămuriri despre însĕmnătatea numelor de localități și despre datorința, sau în sensul strîns, despre sila morală și necesitatea națională, ce pe Români 'i îndeamnă la culegerea numelor de localități și la studiarea înțelesului acestor nume.

În Anglia, Francia și Germania, inteliginții și învĕțații au început încă cu un secul mai nainte, ca sĕ culeagă numele locale și sĕ studieze înțelesul lor și prin ei s'a constatat, că numele de localități de pe teritoriul, pe care locuesce un popor, din multe puncte de vedere sunt de mare însĕmnătate pentru poporul respectiv; asifel e rațional a deduce, că numele localităților, de pe teritoarele pe unde locuesc Românii, sunt de mare însĕmnătate pentru noi.

Ací sunt munții, dealurile, văile, colnicele și dâlmele; ací sunt rîurile și părîiele, tot acele la cari strămoșii nostri — cu 18 secoli mai nainte — s'au așezat, și-au făcut locuințe și au plămădit poporul daco-român.

Pe acele localități înainte de noi au trăit alte popoarĕ, și s'au stîns; pe acele localități, după noi, au năvălit alte popoarĕ, și cele de până din secolul al 9-lea, s'au potopit!

Strămoșii nostri, din seculi, în seculi, din generațiuni în generaținni, aci s'au luptat, ací și-au vĕrsat sângele pentru bunul, esistința și limba lor, pentru aceste teritoare, ca locurile nascerii, vieții și patriei lor! Dar' pe aceste locuri aflăm și urmele popoarelor de dinainte de noi, și ici cole. urmele popoarelor venite după noi. Aceste locuri adese-ori sunt legate cu tradițiuni istorice naționale, cu mituri păgâne dela strămoși, cu mituri păgâne încreștinite dela alte generațiuni ale strămoșilor; cu legende crestine, cu povești despre atare familie sau individ al poporului, ori al unui sat.

Eată! de aceste locuri e legată istoria, tradițiunea, arheologia și mitologia daco-română; dar' aceste locuri foarte adese-ori ni spun numele lor într'o limbă vechiă, ce azi nu o pricepem, și par'că

www.digibuc.ro

adese-ori ne ocăresc: „Ce? în toată ziua ne pomeniți, și nu ne înțelegeți.“ Eată! numele acelor locuri sunt isvoare de scrutare și pentru limbile vechi din patrie, de mai nainte de colonisarea noastră; și pentru limba noastră cea vechiă și ale formării ei și pentru limba noastră de azi și din causa aceasta, ne învită, ca sĕ culegem numele locurilor și sĕ învĕțăm de a sci înțelesul lor.

Aceste sunt motivele, ce ne îndeamnă, ca sĕ culegem deosebi numele munților, dealurilor, văilor, colnicelor, dâlmelor, isvoarelor, părîielor, rîurilor, prejurilor și câmpiilor, căci aceste în parte mare purced din timpul de din nainte de așezarea noastră pe aceste teritoare și numele aceste în doauĕ mii de ani, noi le-am susținut; apoi în parte mare purced din timpul nou al limbei, și aceļe nume noi le-am dat din limba noastră, și sunt material și forme din limba de azi.

Popoarele trecĕtoare prin Dacia, parte nici au avut timp — din causa năvălirii altor popoare — ca sĕ se așeze de ținiș, parte au căutat locurile mai mănoase dela șesuri și ací au putut propaga și nume din limba lor, noauĕ streine; pănă ce munții și dealurile au apĕrat nu numai esistința poporului și numele nostru, ci și numele de localități, date de popoarele anterioare, și create de strămoșii nostri și urmașii lor; și pentru aceasta și numele din limbi străine sĕ pot întêmpina mai numai la numirea orașelor și satelor, deși poporul nostru, pentru cele mai multe sate, are și numiri speciale, susținute din timpuri vechi.

Ce fel de colecțiuni avem pentru nume de localități? Pentru Ungaria și Ardeal sĕ află numai „A magyar korona országainak helységnévtára“ publicată de oficiul statistic, în interesul administrațiunii, adecă numai cu numele de orașe, sate și cercuri. Eu în societatea etnografică din Budapesta, am fost atras atențiunea unor membrii la lipsa de culegerea numelor dealurilor, rîurilor etc. dar' nu am cunoscințĕ, ca sĕ se fie făcut ceva; apoi eu din mapele comitatelor, cu multă greutate am cules câteva nume de dealuri și de rîuri. Ce sĕ atinge de România, Dimitrie Frunzescu la 1872 în Bucuresci a publicat un „Dicționariu topografic și statistic“ și acesta are primul merit, că a publicat și multe nume de dealuri dar' firesce că nu-s complete. Sĕ vede, că Românii din România au avut instinct bun, când au înființat „Societatea greografică“ și și-a priceput chiamarea, ca sĕ adune toate numele de localități din România și din 20 de județe au produs 20 de dicționare de nume de localități. Dar' priceperea pentru însĕmnătatea numelor locale la Români

www.digibuc.ro

să redică foarte tare, când scim, că regele, principele de tron, societatea geografică şi alţi Români deştepţi, au dat premii frumoase pentru culegerea numelor locale din atari judeţe (districte). După completarea colecţiunilor, remâne, ca literaţii şi învĕţaţii din România să scruteze materialul istoric, limbistic etc. şi să-l esplice.

Şi ce zic strĕinii despre numele locale de pre teritoriu locuit de Români? şi despre tema presinte? Traugott Tamm (Über den Ursprung der Rumänen, adecă despre originea Romanílor, Bonn 1891 pag 6) atinge lupta scrietorilor strĕini, carii zic, că Românii în secolul al 11-lea şi 12-lea au venit din Balcan pe teritoriul unde locuesc azi şi atinge lupta scriitorilor Romani, carii zic, că Romanii dela colonisare, adecă: dela anii 106—107 nu s'au mişcat din Dacia şi că de atunci totdeuna au fost aici şi apoi Tamm ni spune: *„Dar causa aceasta preste tot nu poate fi matură de a spune judecată, până când cinera nu s'a fi cutezat la studiul de nume de locuri;* până acuma pentru astfel de studiu nu să află încă nici pregătirile cele mai dela început şi de lipsă, mai ales în România, aşa încat deocamdata dacă voim, ca întrebarea să o aducem mai aproape de rĕspuns, nu ni remâne nimic altceva, decât — materialul ce să află şi e cunoscut — de al supune încă odată unei judecăţi strict-critice.“

Apoi Tamm (la pag. 86) 'şi dă părerea: „Ca oaspe permanent în Dacia, a păşit slavul, şi dacă noi acuma în ţara muntoasă a Ardealului, nu-l mai întâlnim, sau încă numai ca colonişti aşezaţi în timpul de tot modern, — totuş numĕroasele nume slavice de sate, dealuri, rîuri şi localităţi, dau testimoniul cel mai nesuspicios despre accea, că slavul a luat odată o parte mare a ţerii în posesiunea nedisputată şi duratoare.“ Şi Tamm mai în jos recunoasce, „că Slavii au locuit la vale, adecă la câmp şi pustă, earĕ Românii sus în dealuri.“ Astfel numele localităţilor din dealuri nu au putut fi slave nici slavisate, şi Tamm face bine, că nu vre să decidă causa.

În fine Tamm să mai întoarce odată (pag. 53) la însĕmnătatea numelor locale pentru Români, şi deoarece el arată, *că nu să află urme, că Românii din Balcan sau din alte părţi au venit în Ardeal,* ba din contră, să află urme, că Românii, din Ardeal s'au scoborît în România, ni mai aduce aminte: *„că studiul numelor de locuri* — aşa precum sperăm noi — *va face posibil odată, ca învederat să urmăm avantarea paş de paş a Românului din Ardeal în ţĕrile de şes; aci e reservat viitorului un câmp larg de scrutare, plină de resultate“.*

Samuel Borovszky în opul său „A honfoglalas törtene, adecă: istoria cuceririi patriei prin Magiari, 1894 Budapesta“ la pag. 68—82

www.digibuc.ro

arată multe numiri de localităţi din Ungaria şi Ardeal şi toate le esplică din cuvintele de toată ziua din limba slaveană de azi; apoi la pag. 83—94 arată nume de localităţi, ce sĕ esplică asemenea din cuvintele de toată ziua a limbei germane de azi, sĕ dechiară toate purcese dela Slavi şi Goţi respective dela Nemţi şi în fine la pag. 151 începe — după zicala îndatinată de azi — de a spune, că Valahii în ţeara aceasta sunt venituri din secolii XII şi XIII.

Poate că lucrări de aceste, ne-ar aduce în perplesitate, dacă în lume nu ar fi alţi oameni învĕţaţi şi nepreocupaţi, carii sunt chiămaţi de a decide în cause de aceste.

Wilhelm Obermüller a scris opul „Deutschkeltisches-Wörterbuch, Berlin 1872," doauĕ tomuri cu 1721 pagine, peste 6000 de articoli despre numele geografice şi istorice, şi în articoli peste 18 mii de nume de localităţi sĕ esplică pe baza limbei vechi celtice şi a limbelor celtice veţuitoare.

Wilhelm Obermüller în prefaţiune zice: „Au fost început literaţii germâni, ca toate numele de localităţi sĕ le esplice din limbile germâne, eară Slavii din cele slavene. Limba germână nu ne dă deslușiri îndestulitoare; tocmai aşa de puţin şi cea slavică şi în asemenea mod e relaţiunea cu numele romane şi grecesci. Şi totuş aceste mii de nume trebue sĕ aibe un înţeles, căci nu soartea le-a aruncat pe pĕmênt. După multă trudă în fine a succes de a afla cheia de deslegarea enigmei şi anume din limbele şi dialectele celtice vechi. Dela Celţi purced mai toate aceste numiri, ei au fost primul popor de cultură, ei au dat numele popoarelor migrătoare, cari au năvălit preste ei, şi dela Celţi au trecut acele la Greci şi la Romani!"

Dar' sĕ mai ascultăm pe Obermüller, că ce mai zice despre naţionalitatea numirilor locale.

Obermüller (Tom. I. pag. 1) zice: „Când Germânii au întrat în ţĕrile Celţilor, ei numele de ape, ce le-au aflat, le-au susţinut, dar' de regulă au adus aha, numele apei în limba germâna, astfel a adaus o traducere a numelui celtic." Asemenea în sute de locuri sĕ dovedesce, că la numele dealurilor, numite după limba celtică, germânii au adaus cuvêntul „Berg" ce înseamnă: deal.

Obermüller (tom. I. p. 275) zice: „Slavii au primit numele vechi celtice, tocmai aşa ca Germanii, căci înainte de latirea Slavilor în nordul Europei, anume ţara Schyţilor, a fost celtică. Leţii si Litvanii apar de a fi păstrat mai multe eleminte celtice; de aci e înrudirea apropiată a limbei lor cu sea greacă şi latină." Apoi Ober-

www.digibuc.ro

müller (tom. I. pag. 318) slavenisatorilor li mai spune aceste; „La esplicarea numelor vechi cu limba slaveană — deşi Schaffarik, Dobrovszky, Kopitar, Kollár, Manusch, Palaczky şi alţii 'şi dedură trudă nemărginită — nu poţi merge mai departe, decât poţi merge cu limba germână!"

Dar' să vedem bazele opului lui Obermüller. Acesta în prefaţiune ni murturisesce: „Autorul a încercat de a aduna toate, ce *premergătorii lui din Germania, Anglia şi Francia pe acest teren au putut aduce la lumină pentru ţările lor;* dar aceea ţine de meritul esenţial al lucrării sale, că scrutările şi le-a lăţit pr ste toată Europa şi până departe în lăuntrul Asiei."

Eu cu mulţi ani mai nainte începusem de a studia numele geografice din Dacia vechiă, înşirate de geografii vechi şi în cercetările mele am aflat, că încă din secolul trecut s'au făcut studii pentru esplicarea numelor locale din mai multe ţări, si prin manuducerea de unele opuri încă în 1882 am ajuns la resultatul, că partea mai mare de nume locale să pot esplica numai prin limbile celtice şi pentru aceasta am primit baza, pe carea stă W. Obermüller şi alţi scrietori renumiţi în literatura celtică.

Lucrând alţii pentru esplicarea numelor locale din Italia, Spania, Francia, Anglia, Germania etc. au lucrat tot-deo-dată mijlocit şi pentru esplicarea numelor vechi din Dacia, şi aflătoare azi pe teritoarele locuite de Români, pentrucă partea mai mare din numirile geografice, în partea mai mare a Europei sunt mai tot dela aceleaşi popoare şi din aceeaşi epocă, din doi trei seculi înainte şi un secol după Christos, şi din numele locale, ce esistă azi, asemenea parte mare sunt tot acele vechi. Dacă p. e. în alte ţări să află 20 de nume identice, după rădecină şi sufix, şi pe teritoarele noastre să află 1, 5—10 asemenea nume, urmează — firesce demustrând — că acele nume sunt de o origine şi de un înţeles.

Aşa p. e. Deva să află oraş aproape de Mureş în comitatul Hunidoarei; Déva-ványa or. în comitatul Jász-Kun-Szolnok, cerul Tisa de sus. Dar să află Deva riu şi oraş, la rîul Deva în Spania, spre sînul de mare gasconic. Mai departe Deva în anticitate a fost oraş şi capitală în Britania romană (azi Anglia) şi a zăcut la sinul de mare, respective la canalul ce duce spre insula Mona.

Să pot înşira încă Deba oraş în Arabia, Deba oraş în Tibet şi Deba sat în Galiţia. Aceste nume, nu sunt aruncate de soarte — cum zice Obermüller — şi pentrucă în Galiţia să află satul Deba nu urmează, că numele Deva din Ardeal, e de origine slaveană,

www.digibuc.ro

sau în Theba din Boeoția, țară în Grecia vechiă, au locuit cândva Slavi, fiindcă la Poloni *debina* însemnă stejar și stejăret.

Astfel studiele mele celtice, fiind basate pe resultatele scrutărilor unor scrietori renumiți pe acest teren, și purcezênd pe basa și sistema lor, am convingerea, că toți aceia, carii poartă atare interes pentru aceste materii, pe lângă cât de puțină cunosciință limbistică, vor recunoasce adevĕrul în esplicările mele.

Gl. Tocilescu în opul sĕu „Dacia înainte de Romani“ în mai multe locuri aduce părererea multor scrietori asupra înțelesului numelor locale din Dacia vechiă; și dacă și șepte înși esplică atare nume local, de regulă sĕ arată mai tot atâtea păreri și la puține nume, înțelesul mai mult sĕ ghicesce, decât sĕ demonstrează filologice adecă decât sĕ arată, ce e rădecină, ce e sufix, de unde e originea și ce e înțelesul neresturnabil.

B. P. Hasdeu în „Cuvintelele din bĕtrâni“ în „Istoria critică a Românilor“ și în „Magnum Etimologicum“ esplică multe nume de localități, de pe teritoarele, pe unde locuesc Românii, și din acele mai multe le-am studiat și eu, dar' aflu că fără de bază adeseori le-a încâlcit în slavism. De voiu avea vieață, voiu pertracta despre acele esplicări.

Ca adaus acestui operat voiu descrie posițiunea Celților față de alte popoarĕ și voiu arĕta legătura Valahilor din Dacia cu Celții și cu limba lor, ca în acest mod sĕ se ușureze priceperea și judecata asupra numelor esplicate.

Deci, fraților Liuba și Iana! eată motivele, din cari eu — și cred că și cei pricepĕtori de causă — recunoascem prețul național și limbistic al operatului și vedem cu bucurie nu numai un început frumos pentru culegerea numelor locale și din părțile noastre, dar' și diligința și priceperea, ce ați arĕtat-o la culegerea numelor și cuvintelor de toată ziua; și pentru aceasta operatul D-Voastre poate serví de o mustră bună pentru alte colecțiuni din alte părți, eară D-Voastre de esemple mândre pentru preoții și învĕțătorii diligenți și deștepți.

Oradia-mare 15 Decemvrie 1894.

Dr. At. M. Marienescu

www.digibuc.ro

TOPOGRAFIA

SATULUI ŞI HOTARULUI

MĂIDAN.

www.digibuc.ro

PARTEA I.

Descrierea satului Măidan şi a locuitorilor lui

După ce am satisfăcut din îndemnul nostru apelului Prea Stimatului nostru literat, Domnul Dr. Atanasie M. Marienescu, făcut în „Familia“ din 1892, referitoriu la supranumele de familie la Românii din comuna noastră Măidan, am fost îndemnaţi de acest Prea Stimat Domn a face şi o descriere a statului nostru, în carea să înşirăm toate numirile locale din otarul nostru, precum: numele vălilor, apelor, ogaşelor, dealurilor etc. aşa şi a datelor şi legendelor istorice, ce să mai susţin în comună, ca aşa din acestea, să se poată dovedi vechimea şi originea satului nostru şi a numirilor acestora.

La aceasta descriere, ne vom folosi numai de date culese din gura poporului, referitoare la singuratecile numiri locale şi legende ori tradiţiuni poporale, păstrate în gura poporului până în timpul presinte.

Ear prin aceasta scriere, sperăm că vom fi imitaţi de toţi colegii nostri, că aşa toţi din toate părţile să adunăm date istorice din gura poporului nostru, cari sunt cele mai mari doveḑi ale esistenţei noastre, pre acest pământ, ce'l locuim. Şi fiind-că numele locale de pre teritorii

www.digibuc.ro

românesci nu sunt culese. să le adunăm şi să dăm ocasiune literaţilor noştri şi în deosebi Dlui Dr. Al. Marienescu, ca să cerceteze vechitatea numirilor locale, căci noi credem, cumcă în ele să reoglindează aşa limba şi istoria noastră, precum şi a popoarelor mai anterioare, premergătoare colonisării noastre.

A) Satul Măidan şi teritoriul

Satul nostru să numesce Măidan.

Măidanul e o comună mică (sat) cu un teritoriu (ţênut, otar) de 4.120 jugere (lanţĕ) catastrale, cu 336 numere de case şi 1.260 de locuitori, toţi Români de religiunea gr. ort.

Măidanul e situat între dealuri, pre ambele maluri ale vălii Ilişava, (sau Lişava, cum o numesc străinii) carea isvoresce de către răsărit. Izvorul ei este la crucea Ilişavei mici; o vînă izvoresce din dealul numit „Scrînciob“ şi alta din „Dobreia;“ şi împreunându-se, curge spre apus prin mijlocul satului, carele mai sus are trei, eară la mijloc patru rênduri de case, cu trei drumuri (strade) principale.

Ilişava în timpuri ploioase, mai vêrtos primăvara, esundează de multe ori în holdele cele mai mănoase din hotarăle: Măidan, Rachitova şi Greovaţ (în vechime „Greoniu“ ce a fost unicul opid în ţinutul nostru) şi făcênd stricăciuni mari, mai cu samă în „Zbĕg,“ (o luncă în otarul Greovaţului) unde să îmbină (sau varsă) cu rîul Caraş.

În astfel de timpuri ploioase, comunicaţiunea pre drumuri, preste văli şi ogaşe, e cu totul întreruptă, căci apa cresce repede aducênd petrii (borţoane) şi lemne, rupe pnnţile şi umple vadurile sau le surpă şi în acelea

www.digibuc.ro

să fac rîpe. Însă îndată ce înceată ploile şi şi neaua dela munţi s'a topit şi s'a scurs, valea scade.

Ilişava nu poate eşi din albia sa prin sat, pentru-că oamenii au plântat pre la maluri: sălci, răchiţi, pliuţi (populus piramidalis), nuci, băgrini (cârtaci sau acaţii) etc.

B) Satul Măidan şi locuitorii

Satul Măidan e aproape de doi kilometrii de lung şi la apus să înceapă cu Nrul casei 291 lângă „Ogaşul Gergonilor," şi spre răsărit să termină cu Nr. c. 60, lângă „Ogaşulu Miului," în strada principaiă, în carea la partea dreaptă (pe malul stîng al Ilişavei) să află 98 locuri de case şi fie-care e câte de 20 metri de lat; ear dacă mai computăm şi locurile de case goale şi ogaşele, lungimea satului este chiar de doi kilometrii.

Fie-care loc de casă (plaţ) e de 400 orgii pătrate şi plaţurile sunt îngrădite cu garduri de nuele, împletite printre pari, bătuţi tot de o urmă unul de altul în pă mênt, sau sunt îngrădite cu gard de zid.

Înălţimea gardurilor acestora e dela 1 m. până la 1·50 metri cu propte, ca să nu le trântească vêntul şi cu streşină acoperită cu paie sau spini, ca să nu putrezească.

În grădinile caselor sunt plântaţi pomi, şi mai cu samă pruni, şi numai puţini cultivează în grădina casei şi legumele de grădină.

Locuitorii cum am zis la început, toţi sunt Romăni de religiunea gr. ort. Sunt evlavioşi şi ţin tare şi neclătiţi la datinile şi obiceiurile strămoşeşti, şi sunt isteţi şi foarte curagioşi; sunt bine desvoltaţi, cu o statură comună de 1 70 m. până la 1·90 m. ba unii sunt şi preste 2 m. înalţi, cu pept şi membre foarte desvoltate, o statură, ce nu să vede în alte sate învecinate.

www.digibuc.ro

Statura femeilor variază între 1·60 m. până la 1·80 metrii dar și între femei sunt multe de stătură mai înaltă și bine desvoltată.

Coloarea feței esle rumănă brunetă, sau cum zicem noi, oacheșă și apoi bălă adecă: blondă, cu ochi negri-caprui și vênĕți, pĕr negru căstăniu ori blond.

La Măidăneni, caracteristic este traiul comun. Ură sau invidie, nu esistă în Măidan. Cei de o etate sĕ titulează cu „frate“ sau „soră“, „vere,“ sau „văruică“, „chizule“ (tizule) sau „chiză“ și „matcuță.“ Cei mai tineri pre cei mai bĕtrâni 'i titulează cu „uică“ (unchiule) sau „mamă“ „ceică“ (mătușă) și „uina,“ fie înrudiți sau neînrudiți; ear cei bĕtrâni pre cei tineri, cu „draga“ „nepoate“ „copile“. Cei cu câte puțini ani mai tineri, zic celor mai bătrâni „nenea“ și „bacea“ ear femeilor „doda.“

Dacă între bărbați obvine vre-o ceartă pentru dreptul de proprietate sau pentru vre-o daună, femeile și familiile respectivilor știu de aceea, ele prin desbateri din partea femeilor de ambele părți, caută a sĕ împĕca, ceea ce mai totdeuna sĕ întêmplă prin cedare, sau restituirea daunei în natură.

Nĕcazul din trecut îndată sĕ uită, și reîncepe dragostea frățească de mai nainte.

Dacă femeile sĕ ceartă, mai vêrtos pentru prunci, mânia între sine nu durează decât un moment, și nici când nu sĕ vatămă în onoare unele pre altele, ca în alte locuri; eară de certele femeilor, bărbații nu știu nimic.

Vecinii între sine sĕ ajută împrumutat, ca frații. Vecina ce nu e la lucru în câmp, ci acasă, caută de vitele vecinei, carea e ocupată la câmp, îi fierbe și face bucate pentru cină, îi hrănește porcii veniți dela hiță, îi mulge vacile etc. Un lucru destul de caracteristic, cu încredere reciprocă, fie-carea lucră, ca în averea sa propriă.

www.digibuc.ro

„A sĕ strica“ vecin pre vecin, sĕ consideră de mare pĕcat.

Un străin, ar cerca înzădar, de a pune mărturie pre un Măidănean contra altui Măidănean, căci: „el n'a vĕzut nimic, nu ştie nimic.“ Şi din contră, dacă vr'un străin ar atăca pre vr'un Măidănean în presenţa consătenilor sĕi, acela poate fi sigur, că numai el va fi, cel ce va perde!

Măidănenii îşi ţin de pĕcat, a nu sĕ ajuta la rĕu unii pe alţii!

Când moare cineva în sat, sĕ întrec ai da ajutoriul recerut; ear rudeniile şi mai vêrtos vecinii, îşi consideră de pĕcat, a merge la lucru în câmp, sau a lucra şi acasă, când este un mort la vecini, sau la un înrudit. Pentru facerea sicriului, a crucii sau a groapei mortului, s'ar considera de cel mai mare pĕcat, dacă cineva ar lua plată pre acele lucruri.

Sĕraci, cari ar fi avisaţi la ajutoriul altora, n'au fost şi nu sunt în Măidan. Ear dacă sĕ întêmplă, că vecina „n'are dela moară“ sau „nu şi-au putut cumpĕra“ sare, luminare, unsoare etc. pentru aceea nu duce nici cât rĕu, nici nu sĕ culcă flămândă, căci altă vecină îi dă împrumut o strachină de făninä, o lingură de sare o crişcă de clisă etc.

Când sĕ ia din stână, sĕ culeg pomii etc. toţi vecinii îsi au partea lor, căci vecina le dă „de pomană“ şi „în sănătatea oilor“ „în ştirea lui Dzeu“ etc. Când sĕ „frige“ (fierbe) răchie, merg unii la alţii nechiemaţi şi beau ca din al lor propriu, ear femeile îşi duc unele altora câte o ploscă de rachie, ca sĕ nu ştie bărbaţii, şi ele nu beau nici când, ca sĕ le ştie bărbaţii.

Cu un cuvênt, la noi sĕ susţine datina: „a lucra când afli pe cine-va lucrând, şi a mânca când îl afli mâncând.“

www.digibuc.ro

Din aceste să vede, că traiul comun înțelegerea și ascultarea reciprocă, păstrată la noi în Măidan dela strămoșii nostri, sunt special caracteristice.

Femeia să numește: „Stîlpul casei.“

Și bărbații și femeile, bătrâni și tineri și toți la olaltă, își zic unii altora „tu“.

Să salută unii pe alții cu: „bună dimineața,“ „bună ziua“ după ameazi cu „bună vremea“ „bună seara“ „sănătate bună“ „să dee Dzeu bine“ etc.

Cei bătrâni sunt stimați, ear un escendent, sau nemorala, este în general de toți desprețuită.

De presinte în Măidan sunt:

de genul bărbătesc	656
de genul femeesc	611
la olaltă	1267 suflete.

Fiind-că pământul din otarul Măidanului, partea cea mai mare e cu păduri și loc de păsunat, delos, și preste 300 jugere steril, locuitorii afară de lucrarea pământului, economia vitelor (la cari le ajută foarte mult femeile), și de plântarea de moșii cu pruni, foarte mulți locuitori să ocupă și cu industria, anume: ca ocnari la ocnele de cărbuni din Anina, ca stânginari și ziuași la societatea de drumuri de fer și la calea ferată, carea trece prin Izlazul și alodiul dominial al comunei noastre, ear partea cea mai mare ca cioplitori de peatră la petrăria de granit în Măidan și de marmor în „Brădet“, cari prin truda lor aduc mulți bani în comună.

Măidănenii dintre profesiuni îmbrățoșează fauritul și lăcătăritul, cojocăritul și preste 200 sunt cioplitori de peatră (Steinmetzer și Ritzeri).

Afară de acestea în Măidan (din fiii Măidanului) sunt: păpucari, rotari, butari, argăsitori, măsari, zidari, cioplitori de lemn, croitori, negutitori etc.

www.digibuc.ro

În anul acesta un elev din Măidan a gătat cu pictura, și așa de presinte avem și un pictor. Ear arta musicei cu fluera, șurla, flueroniul, bucinul, cărăbile și cimponiul, clănetul, flauta și alauta e așa de lățită, încât mai toți locuitorii știu cânta în câte un instrument de acestea.

Dacă „talpa poporului“ adecă țeranul e muncitoriu și agonisitoriu și are cunoscința de sine, el e inima națională, și el pentru bunăstarea generală va cresce industrieși și învețați, care vor fi sufletul poporului. Măidanul are „inima“ și „sufletul poporului“ eșit din fii sei!

Ba cu tot dreptul afirmăm, că în întreg comitatul Căraș-Severin, Măidanul sě poate numěra întră comunele cele mai înaintate în cultură; căci a dat, dă și va da națiunii oameni învețați; și e plăcut a auzi câte pre un țeran român zicênd: „Un Costa Liuba Radivoia, om numai cu 8 lanțě de pământ, și are un fiu păpucariu, o fată preoteasă, un fiu ferariu cu atelier în Bucureșci, unul învețătoriu și altul pictor“ sau „Un Ghiță Miclea Trifu: un fiu protopop și un nepot jurist absolut, — ear eu numai un copil am, și sě nu fiu în stare a'l ținea la școală?“

Dar și mai frumos, când un biet ocnariu, de multe ori chiar fără pământ, emulează, muncind „în fundul pământului“ spre a'și ținea fiul sěu sě studieze, „ca sě nu ajungă și acesta a muncí în greu ca el“.

Cu puține escepțiuni, mai toți Măidănenii sciu ceti și scrie, chiar și cei mai bětrâni din sat.

Până pre timpul împěrătesei Maria Teresia, în Măidan erau preoții ca învețători, la acăror scoală veniau tineri și din satele vecine, ba chiar și din îndepărtări de unde pregătiți în scriere, cetire și cântare, mergeau la Carlověț ori la Vêrșěț în teologie.

www.digibuc.ro

Sub împĕratul Iosif al II-a la 1782, precum am găsit în protocoalele scoalei, Măidanul a avut învĕţătoriu pre Gruia Liuba şi scoală publică cu salariu şi emoluminte staverite pentru învĕţătoriu, şi solvite de erariu (cămară). Edificiul scoalei atunci a fost unde astăzi e biserica, ear biserica unde e casa notarială, ear casa notarială în locul de casă Nr. c. 116 de astăzi.

Scoala de astăzi, de lângă s. biserică, este edificată din an. 1825 şi adoptată în anul 1885; e din material tare, în stare foărte bună şi e cercetată regulat de toţi pruncii apţi de scoală, cari nici când nu sunt mai puţini de 100 de ambe sexele.

Precum scoala, aşa şi elevii din ea, sunt provĕzuţi cu obiectele şi recuisitele prescrise pentru învĕţămĕnt.

Salariul învĕţătoresc, împreunat cu postul învĕţătoresc e de 350 fl.; apoi sĕ dau 60 fl. pentru procurarea lemnelor pre sama scoalei şi a învĕţătoriului, 15 fl. pentru scripturistice, 20 fl. spese de călĕtorie pentru învĕţătoriu, 20 fl. pentru înmormĕntări, cortel liber cu doauă chilii, stal, podrum etc. şi $2^1/_2$ jugere de pămĕnt.

Spesele cultului, la cererea locuitorilor, sĕ acopĕr din darea adrepartată pre credincioşi în părţi egale, după numĕrul de casă, şi spesele sĕ solvesc regulat.

De presinte funcţionează ca învĕţătoriu subscrisul. Din anul 1868 până în 1882 ca adiunct al tatălui meu Dănilă Liuba Marcu, ear de atunci până azi ca definitiv; provĕzut cu testimoniu dela pedagogia conf. din Arad, testimoniu de cualificaţiune dela Ven. consistoriu din Cargnsebeş şi diplomă din limba magiară dela pedagogia de stat din Arad.

În Măidan din anul 1782 până azi au funcţionat ca învĕţători: Gruia Liuba, Păun Liuba, Pavel Popoviciu[1]),

[1]) Pavel Popoviciu, acesta este strămoşul protopresbiterului actual din Oraviţa, Al. Popoviciu,

www.digibuc.ro

carele pre la anul 1805/6 s'au dus la Mêrcina ca înv.; Pavel Popoviciu[1]) dus în 1809 la Agadiciu, Gruia Olariu[2]) dela 1809—1810*), Ioachim L. Popoviciu[3]) ca diacon şi învĕţătotiu până la anul 1816, George Liuba[4]) până la anul 1823, Pavel Liuba până la anul 1834. Vicenţiu Popoviciu până la anul 1847 când s'au dus la Agadiciu ca învĕţătoriu, Daniel Liuba[5]) până la 1868 respective până în 1882 şi de atunci până azi subscrisul Sofronie Liuba.

Măidanul are o biserică micuţă. În socoata s. biserici din 1787 am aflat că în 1786, Maiestatea Sa împĕratul Iosif al II-lea a donat 250 fl. pentru edificarea de nou a turnului tresnit în 1785 şi s'au spesat pentru reedificarea turnului 339 fl. solviţi lui Petru Corb din Oraviţa. Luând în considerare, că episcopul concerninte la edificarea unei biserici dărueşte bisericei antimisul şi că antimisul bisericei noastre e din anul 1733 în limba grecească, în carele sĕ poate ceti: Meletie episcopul Rîmnicului etc. atunci biserica a trebuit sĕ se zidească înainte de anul 1733. Turnul bisericei e făcut de nou în 1871 şi e acoperit cu aramă. Biserica are astăzi un capital de peste 2000 fl. Ornamentele s. biserici precum: steaguri, candele, policandre, feloane, cărţi etc. etc. sunt donate de credincioşi singuratici, sau în asociaţiune mai mulţi la olaltă. Tot asemenea sĕ fac şi crucile, fântânile şi punţile din otarul nostru.

[1]) Celalalt Pavel Popoviciu este strămoşul lui Constantin Popoviciu învĕţătoriul actual din Jdioara.

[2]) Gruia Olariu este strămoşul lui Iuliu Olariu Dr. în teologie şi director la instit. de teologie din Caransebeş şi al Dr. Valeriu Olariu, medic în Teregova.

*) Simion Popovicĭu au fost 2 ani 1811 şi 1812 şi învĕţătoriu.

[3]) Ioachim Popoviciu este moşul meu de pre mamă.

[4]) George Liuba este tatăl lui Dionisiu Liuba actualul preot din Măidan.

[5]) Daniel Liuba e tatăl meu.

www.digibuc.ro

În Măidan, de pre la anul 1760 până azi, ca preoți au funcționat din familia Lungu; să înțelege însă, că sub nume sârbite, și anume: Petru Ianoșov și Ianoșoviciu în parohia I-a, ear în a II-a Pavel Dragomir și Dragomiroviciu. Tradițiunea ni spune, că și părinții, și moșii acestora au fost preoți, ceea ce și sufixa „viciu“ adeverește. Morind Petru Ianoșoviciu, i-au urmat în parohie fiul său Damaschin, carele a fost sânțit prin Eppul Șacabent la anul 1790[1]) dându-și numele de familie Popoviciu; ear lui Pavel Dragomiroviciu fiul său Dimitrie, asemenea cu numele schimbat în Popoviciu. (Pavel Dragomiroviciu a mai avut un fiu, cu numele Simion Popoviciu preot în Măidan, carele a slujit numai odată ca preot în biserică, unde căzând a vărsat st. daruri; pentru care întâmplare, de întristare s'a bolnăvit și zăcând un an în pat, a murit) După moartea lui Dimitrie Popoviciu, în parohie au urmat Ioachim, fiul lui Damaschin Popoviciu, ear în parohia lui Damaschin pre la anul 1823 s'a ocupat parohia aceluia prin fostul învățătoriu de atunci George Liuba, carele a trăit până la anul 1856.

La anul 1830 murind Ioachim Popoviciu, i-a urmat fratele său Gerge Popoviciu, carele a preoțit până la anul 1840, când i-a urmat fiul său Adam, tatăl actualului preot George Popoviciu.

După moartea lui George Liuba la 1856 în parohiă a urmat fiul său Dionisie Liuba actualul preot primariu, lângă care este așezat ca capelan nepotul său de fată, subscrisul Aureliu Iana asemenea născut în Măidan.

Dacă căutăm genealogia acestor familii de preoți din Măidan, ne convingem că stau în legătură de sânge

[1]) Damaschin Popoviciu a fost și învățătoriu. L'am aflat subscris într'un protocol de circulare „Damaskin Popovits Schullehrer in Majdan.“ Circulariul e din 1785, ear el a fost preoțit la 1790.

www.digibuc.ro

şi cuscrie, cu multe familii preoţesci din jur. De unde deducem, că Măidanul încâ din timpurile cele mai vechi, a fost un focolariu al desvoltării naţionale. Şi începând dela anul 1765, am aflat, că din Măidan foarte multe familii au emigrat, mutându-se la câmpie şi cu deosebire în graniţa militară la popor numită şi miliţie.

Aşa din familia „Ambruş“: mai mulţi înşi s'au aşezat în Cacova, Grebenaţ, Ritişor şi Voivodinţ ear la unii aflăm scris numai: „dus în miliţie;“ din familia „Amajan“: în Deliblata; din familia „Gerga“: în Căitaz, Oraviţa şi în Câmpie“ (pusta); din familia „Cipu“: in Satul nou şi Varadia; din familia „Cimponeriu“: în Tîrnova, Tîcvaniul-mare, Cacova, Gladna-română, Gerlişte (unde unii sĕ numeşte Lĕpa, dela moşul lor Lĕpa Cimponeriu) şi miliţie; din familia „Ivan“ în miliţie; din familia „Curia“ în miliţie; din familia „Miclea“ în Grebenaţ, Căitaz, Rachitova, Mîrcina, Vraniu, Iertof, Uzdin, Deliblata, Sefcheriu, Orlova, şi miliţie; din familia „Bura“ în Grebenaţ; din familia „Juica“ în Greovaţ; şi din familia „Popoviciu“ în Agadiciu, Ferendia, Vermeş, Mercina, Rachitova, Comorişte, Ciudanoviţa etc. (ca preoţi).

Din familia „Liuba“: în Vrăniuţ, Vraniu, Gerlişte, Ruschiţa, Nicolinţul mare, Deliblata, Greovaţ, „Almăj,“ Jurjova, Ciorcea, Agadiciu, miliţie, Oraviţa „si dus din sat“ la „Câmpie“; din familia „Mîrşovilă“. în Nicolinţul mare „Almăj“ şi miliţie; din familia „Petcu“: în Grebenaţ şi „miliţie“; din familia „Lungu“: în Vrăniuţ, Berlisce, Greovaţ, Gerlisce şi miliţie; din familia „Preda“: în Oreşaţ; din familia „Golea“: în Grebenaţ; din familia „Olariu“: în Cacova, Nicolinţ, Macovisce, „Almăj“ Grebenaţ şi miliţie; din familia „Stefan“: în Greovaţ şi miliţie; din familia „Ţunea“: Oraviţa, Ciclova, Reciţa, şi „Almăj“.

www.digibuc.ro

Afară de acestea, mai găsim o mulțime de preoți și învățători, din timpurile mai vechi și mai încoaci, aplicați în oficiuri în comunele din jur și îndepărtate.

Emigrările s'au întêmplat mai vêrtos pre timpul revoluțiunii lui „Horia“ din Ardeal, fiindcă și ai nostri cercaseră sĕ se revoalte după adunarea de popor ținută în Răcăşdia la anul 1784

Strămoşul meu Miuța Liuba Marcu născut pre la anul 1765—1768 și repausat în 1872, când eu eram deja învĕțătoriu, mi-a spus că, doi unchi ai sĕi au fost siliți sĕ se ducă din sat în miliție, fiindcă au luat parte la adunarea de rebeli din Răcăşdia; ear alții, fiindcă au luat parte la resmerița ațițată de Napoleon Bonaparte și anume. când Românii au voit sĕ cuprindă Timişoara. dar au fost trădați de un popă sêrbesc, unii fiind siliți a lăsa carăle arzênd în cetatea Timişorii. de oare ce erau cu arme ascunsĕ în fên, ca dușmanii sĕ nu pună mâna pre ei, au fugit numai cu boii.

Eu, dela strămoşul meu am căpĕtat o sabie din acea rĕscoală cu inscripțiunea: „FRINCIA“ și un pistol de aramă, ce li s'au împărțit acolo, ca sĕ se bată cu ele.

Sabia aceasta am dat-o Magnificenției Sale D-lui Vicențiu Babeș pentru academia română din Bucuresci.

Familiile, cari sĕ mai află și astăzi în Măidan sunt următoarele, înșirate după maioritate: 1. Liuba, 2. Lungu 3. Miclea. 4. Drăghicescu. 5. Gerga, 6. Cipu, 7. Țunea. 8. Cimponeriu. 9. Olariu. 10. Semaroș. 11. Craşovan. 12. Stefan. 13. Zbercea. 14. Cica. 15. Ivan. 16. Ambruș. 17. Mêrşovilă. 18. Preda. 19. Stepan. 20. Mircea. 21. Sima. 22. Juică. 23. Guramare. 24. Petcu. 25. Borcianu. 26. Velea. 27. Brînzeiu. 28. Blaj. 29. Stoian. 30. Popoviciu. 31. Cârdu. 32. Fraților. 33. Filipoviciu. 34. Adam. 35.

www.digibuc.ro

Pătariu. 36. Guga. 37. Ardeleanu. 38. Simu. 39. Colonello (Italian din Udina, în Italia). 40. Anzolut (din Castella-Vaso în Italia).

Nu mai sunt în Măidan, familiile: Andreiu, Golea, Iciu, Vucan, Novac, Pascu, Bura, Vuia, Iovan, Neagul, Bĕla, Curia, Mărian, Mĕdru, Şutan, Firca, Şoimu, Micleu Blagoe, Zăria, Bosiică, Bordan, Petroane, Borca, Pleşiu, Nistor şi Şutul, cari nume de familii obvin în conscripţiunea bis. dela anul 1803 până pre la anul 1820.

În fine amintim, că într'un Circulariu din 1785 pre foaia din dos am găsit următoarea însemnare, în carea recunoascem scrisoarea fiertatului preot Petru Lungu Ianosoviciu:

„Însemnarea pentru (ca să se scie) câţi feciori au luat în cătane (când au fost bătae) la Franţoz:

„1. George Liuba. 2. George Ambruş. 3. Mîndru Zbîrcea au venit. 4. Trăilă Zbîrcea. 5. Paul Lungul. 6. Păun Cica. 7. Pascu Burghie au venit. 8. Ianĕş Miclea. 9. Milosav Cimponeriu, 10. Enna Lungul. 11. Medru Gurămare au murit. 12. Ian Drîndu. 13. Iancu Preda. 14. Trăilă Liuba. 15. Trăilă Cimponeriu. 16. Trăilă Gherga. 17. Călin Miclea au venit. 18. Meilă Cîrşovanu au venit. 19. Muică Miclea au venit. 20. Păun Cîrşovanu au venit. 21. Micul Miclea au venit. 22. Păun Cipu au venit. 23. Drăgoi Măgureanu. 24. Jiurjiu Miclea au venit. 25. Paul Pistiol au venit. 26. Iancu Ţiganu. 27. Ianĕş Lungul au venit 28. Păun Miclea au venit. 29. Angel Miclea. 30. Păun Curia au murit. 31. Mărtin Ioţa au venit. 32. Adam Sima au venit. 33. Păun Liuba au venit. 34. Gruia Ţunea au murit. 35. Trăilă Bura. 36. Adam Mĕrşĕvilă. 37. Pavel Velea au venit. 38. Trifu Miclea au venit".

www.digibuc.ro

C) Portul.

a) *a băeţilor sau copiilor*

Copii mici până sunt la ţiţă, sĕ înfăşie în scutece ţesute din lână şi sĕ învălesc într'un petec mai mare ţesut mai gros din canură, ce sĕ zice *cuşmă*. Preste cuşmă sĕ leagă cu *faşia*, carea e făcută dintr'un baer gros de lână. De un capĕt al faşiei e înodată o verigă de fier, în carea sunt 9 obiecte de fier şi adecă: trei sulițioare, trei cuţitele şi trei toporele, cari la înfăşierea băeatului vin legate aşa, ca sĕ steie pre peptul lui. Aceste obiecte sĕ pun pentru „Pază“ în credința, că mama pădurii, carea schimbă copii sĕi urîţi cu ai oamenilor, venind şi vĕzênd băeatul înarmat sĕ teme şi-l lasă neatins. Dar sĕ mai crede, că aceste obiecte — arme — sĕ pun la faşie, ca copilul încă de mic sĕ se joace cu arme, de cari ca bărbat va avea lipsă pentru apĕrarea sa în vieaţă.

Când copiii pot şedea în *„cimpit“* adecă pre mâni şi picioare, nu sĕ lasă sĕ şadă pre vatra goală, ci pre o cuşmă de lână şi atunci sunt îmbrăcaţi într'o *chimeşuţă*, carea îi acopere numai partea dinainte, ear când e frig, li sĕ dă un *mânecari* făcut din vîîstă ori lână colorat ori pistriţiu, ce sĕ zice şi *„spenţel“* tot în forma chimeşuţei.

Pre cap li-sĕ dă o *căiţă* sau căpiţă din lână de bircă, eară fetelor şi ceapsă sau capul li sĕ împropodesce cu cârpe. Când pot umbla li sĕ dă o chimeşă cât corpul de lungă şi preste mijloc sĕ încing cu breciri, şi numai după ce au trecut de 5 ani li-sĕ dau şi *izmene* fără fund. Preste chimeşă poartă peptari de lână, ear când e frig şi o *şubuţă* sau şi *folare* şi *mânecare* din piei de miel alb ear fetelor o scurteică.

În picioare poartă opinci legate cu aţe sau cu curele ca şi cei bătrâni şi au ciorapi de lână sau obiele

www.digibuc.ro

de lână. Tot astfel sunt îmbrăcate şi fetele, cari până ce sunt micuţe numai de după cerceii din urechi sĕ pot deosebi de băeţi şi fetelor numai după ce au trecut de 4—5 ani li sĕ dă o cotrinţă dinainte, ear *opreg* numai după ce au trecut de 6 ani.

Copiii îndată ce s'au desvoltat corporalminte, dau ajutoriu părinţilor în economia şi mai vêrtos la păzirea oilor, porcilor şi vitelor cornute.

b) *al bărbaţilor şi femeilor*

Măidăneanţul de câte ori voesce sĕ caracterizeze pre cineva pentru impopoţonarea prea mare, cu haine scumpe şi luxoase etc. îi zice:

Ori te poartă cum ţi-i portul,
O-'ţi fă port cum ţi purtarea,

adecă, ori te poartă aşa cum ţ'a lăsat Dzeu portul dela strămoşi, ori ţi-l schimbă după purtare, că adecă nime sĕ nu te mai cunoască, că aparţini neamului, din care te tragi.

Cel mai frumos port românesc este portul junilor şi junelor, care de un timp încoace fiind prea luxos a devenit spre dauna poporului.

Junii sunt îmbrăcaţi într'o *chimeşă* albă din fuior de in sau bumbac de multe ori aşa de lungă, că fiind încălţat cu opinci sau cu cizme earna nu li-sĕ mai vĕd *cioarecii* ear vara izmenele. Ea constă din doauă foi: *foaia din faţă* şi *foaia din dos*. Chimeşa spre poală sĕ lărgesce aşa că dela chiciuri între foi sĕ bagă de ambele părţi o bucată triunghiulară, ce sĕ zice „*clini*.“

Gulerul cămeşei e lat şi împistrit cu mătasă roşie şi stă rĕdicat în sus; tot aşa sunt lucraţi şi pumnaşii (la capĕtul mânecilor de cătră pumn se prinde un petec) dela mâneci.

www.digibuc.ro

Chimeşa sau cămaşa constă şi din *umeraş*. Preste spate sĕ prinde dela un umĕr până la celalalt. De acest umeraş sĕ prinde foaia din dos (în partea din jos) ear de cea parte (a umĕraşului) de sus sĕ prinde gulerul.

La mâneci subsuoară spre a lărgi după mĕsură mâneca către umeri sĕ pun petece cuadrate ce sĕ zic *„pălăcrinţi“* sau *părăclinţi*.

Izmenele constau din cracul *drept şi stâng*, făcuţi din câte doauă foi şi sunt destul de largi, nu însă prea largi ca şi ai Ungurenilor (aşa numesc bănăţenii pre fraţii noştrii de preste Mureş) şi de craci este prins *fundul* izmenelor. Deasupra sĕ civesc aşa, că sĕ lasă o gaură, ca sĕ se treacă prin ea brăcinariul, cu carele sĕ leagă (strîng) izmenele pre lângă corp. Sub locul unde sĕ leagă dinainte brăcinariul este lăsat o gaură ce sĕ zice *„ghizdă.“*

Tot astfel de chimeşă şi izmene ca şi junii poartă şi bărbaţii cu deosebirea, că la cei bătrâni nu sunt aşa fine şi nu sunt împistrite şi încheiate aşa ca ale junilor. Chimeşa femeilor este sau întreagă adecă până la pămênt sau e compusă din un *„ciupag„* şi *„poale“*. Ciupagul e o chimeşă scurtă până la brâu fără guler ci sus la grumaz sĕ fac numai încreţituri şi sĕ civesc cu o panclică împistrită cu mătasă roşie sau vênătă; sau preste acele încreţituri (ori pe păntlica împistrită) sĕ prinde o *cipcă* sau cipsă, ce stă plecată în jos. Cipcă sĕ zice la o împletitură făcută cu ace în diferite figuri şi colţi din tort de bămbac (Spitzen) sau cu fodori adecă o încreţitură cercuată făcută din pânză. Fodori sĕ pun şi la mâneci în loc de pumnaşi. Sub ciupag sau chimeşă sĕ poartă şi un *ciupăgariu* carele e o chimeşă fără mâneci şi carea e numai preste pept şi strînge pieptul femeilor (ţiţele) sĕ nu sĕ cunoască (un fel de corset).

www.digibuc.ro

În jurul gurei chimeșii la piept încă să împistrițesc flori cu mătasă roșie și vênătă, ce să zic *bradi*. Nici foile chimeșii, nici foile din care să fac mânecile sau izmenele nu să civesc, ci să prind unele de altele prin nesce țesături în figuri frumoase făcute cu acul din ață și acele să zic „*chei*“, ear la poala chimeșii și izmenelor să scot nisce fire din pânză (să răresce pânza) apoi printre firele acelea să fac nisce figuri din găuri cusute cu ață, ce să zice „*ciurătură*“ (schingerei).

Poalele sunt largi din patru, cinci și șese foi de pânză făcute și să leagă preste ciupag. În loc pe civitură între foi să fac *chei* frumoase, ear la partea de mai jos ale poalelor să face ciurătura (schlingerei) ori să prinde cipcă. Preste poale în față să leagă o cotrință, ear napoi un *opreg* sau *chițele*.

Cotrințele sunt sau cumpărate și sunt de lână, somot sau mătasă în diferite colori, sau femeile le țeasă din păr de lână în diferite colori și șargate, ori de o coloare pre carea în războiu țesându-le sau lucrându-le cu acul să împistresc nisce figuri (imitațiuni de flori, frunze etc.) ce să zic *pui*; cotrințele sunt și din pânză albă țesută de ele.

Opregul constă dintr'un petec cu ochi țesut din *urzală* de bumbac, ori păr de oaie, și bătează de fir aurit sau argințit, pre carele (petec) să împistresce cu acul, cu vrîstă (Berlinerwohl) diferite imitațiuni de flori și frunză sau crenge cu flori și frunze etc. sau să țese în războiu împistrind cu mâna printre fire, diferite figuri; ear dacă opregul e de somot negru, vênăt, roșu etc. să împistresc pre el diferite flori cu mătasă, cu fir de aur sau cu janil. Împrejurul opregului să pune o sîrmă (țesătură încrețîtă din fir) sau o partă (țesătură din mărgele). Opregul

www.digibuc.ro

este în forma ca și cotrința pusă din dĕrĕpt, dela încingătură în jos.

Dacă petecul ce vine împistrit e numai de jumătate de lung ca cotrința, de el sĕ prind ciucuri lungi făcuți din fir de lână roșii și rĕsuciți — atunci se numesc *„chițele“*. Ciucurii sunt roșii, dar sunt învrîstați în trei locuri, de ambele margini cu vênĕt și galbĕn, ear la mijloc cu alb sau verde sau rosa ori viorint. Ciucurii sunt prinși în partea de jos a petecului și sunt lungi de ajung pănă jos, asemenea cu poalele. Ciucurii nu sunt țesuți în rĕsboiu, ci doauă femei îi tac în mâni; de ambele margini a petecului sunt prinse lațuri de ciucuri scurți, asemenea tricolorați (roșu, galbĕn, vênĕt), ear între lațuri și petec sĕ prinde o partă sau sîrmă ca sĕ nu sĕ vadă civitura lor.

Preste chimeșă, opreg și cotrință sĕ încing cu brăciri sau *brâne* late de pĕr de oaie țesute și foarte frumos lucrate cu diferite colori.

Și bărbații și copii sĕ încing cu *brăciri*.

De asupra de schimburi (chimeși) sĕ poartă următoarele haine:

1. *Peptariul* carele sĕ numesce și prîsluc, ciurtariu și clintuș e un vesmênt din lână albă sau vênĕtă, sau de vênătă cu ochi albi din bumbac țesuți de femei. Peptariul e fără mâneci și pre margini în colțuri și în spate e înfrumsețat cu flori roșii din călmăjin (postav roșu) încunjurate cu bîrnaș (șînior) negru sau vênĕt lat și îngust.

Cei tineri au peptare albe, sau vênĕte cu ochi albi mai fine și mai scurte; eară cei bĕtrâni au numai albe și lungi și pentru închepturat sunt de multe ori pănă la poala chimeșii cu bumbi albi, semigloburoși. Vara numai peptariul sĕ poartă preste chimeșă.

2. *Șubuța* carea sĕ mai numesce *duruț și suman*, e o haină din lână albă cu mâneci, carea ajunge numai

www.digibuc.ro

până la genunchi și sĕ poartă preste peptariu. Șubuța sau duruțul sĕ îmbracă primăvara și toamna; eară earna la lucru sĕ încinge preste ea cu brăciri ori curea.

Femeile vara poartă o haină din pănură albă, cu măneci și scurtă carea ajunge numai până la chiciuri, are earna din cojoc adecă pele de miel și sĕ numesce *mânecariu;* dacă haina e de postav, negru, roșu, galbĕn etc. este înfrumsețată cu bîrnaș și pre margini cu prem, somot sau piei de mâț, jdier ori alte animale cu pĕr fin și pre spate e cu ori fără găitani și această haină sĕ numesce *scurteică*; ear dacă haina e lungă până la genunchi, sĕ zice *bundă* sau *bundric.*

Femeile și fetele vara în sĕrbători mai poartă peptare și mânecare de mĕtasă, cărora li se zice *vizitle* (vizicle sing. vizitlu). Hainele, ce nu aparțin portului românesc poporul le numesce *țundre* și *șpențluri.* Țundră sĕ mai zice și unei femei cu purtare imorală.

3. *Șuba* sau *căbănița* este din pănură de lână albă sau vênătă și e așa de lungă, că ajunge până la glesne, ear la poale e atâta de largă că aripile ei sè se poată arunca și preste umere[1]). Șuba e înfrumsețată cu bîrnaș, căbănița e fără bîrnaș. La ambele haine pre spate sĕ prinde de guler o *glugă* (un petec cuadrat) care asemenea e înfrumsețată cu bîrnaș. Aceasta glugă în vremi rele legându-se capetele cu nesce ațîșoare apare ca o straiță în formă triunghiulară și sĕ pune (sĕ trage) preste cap.

4. *Cușma* sau și cujma e o haină lungă cu glugă fără măneci și sĕ încheptură sub barbă cu o cătărămă de aramă prinsă de o curea. Gluga e făcută dintr'o lăstaviță [așa sĕ numesce o bucată de pânză taiată de pre

[1]) Când umblă românii nostri pre drum, arunc aripa stîngă a șubei preste umĕrul stâng, așa că mâna dreaptă în carea de comun sĕ poartă bât, sau boată sĕ fie liberă.

www.digibuc.ro

sulul din rĕsboiu] de straniu alb din lână cu bete [șărgi] negre sau vênĕte. Cujma, la tempestăți servesce ca haină de scutire, ear altcând de așternut, sĕ poartă numai în călătorii și mai ales de păstori pentru scutirea celoralalte haine.

5. *Folariul* sĕ poartă de bărbați femei și copii și e o haină de piele și scurtă până la brâu și fără mâneci, e din piei de miel sau ied și acopere peptul și spatele. Are cheptori și bumbi de piele și sĕ încheptură la umĕrul stâng și subsioara stângă.

Femeile mai bătrâne mai poartă un peptariu mai lung și fără mâneci și împrejur înfrumsețat cu pele de miel laiu (negru). Dar cel al fetelor este mai scurt și înfrumsețat cu bîrnaș negru sau vênĕt.

6. *Cioarecii* sunt din pănură albă de lână și sĕ strîng cu o cureauă pre lângă corp. Sĕ poartă de bărbați earna. Chimeșa sĕ poartă (de bătrâni) preste cioareci.

7. *Cojocul* e o haină lungă cu mâneci și chieptori de piele, cu bumbi iarăș de piele de oaie și e făcut din, piei de oaie și de miel. Pre marginile cojocului este cusută o fașie de piele cu pĕrul dinafară, și lângă care pre ambele părți ale pieptului până la poală sĕ pune o curea roșiă de 3—4 cm. de lată, ear la colțul aripilor sĕ înfrumsețază cu flori. Asemenea cureauă sĕ prinde și la capĕtul mânecilor, și sĕ poartă earna. Femeile încă au cojoace, ca și bărbații, albe sau galbine. Astfel de cojoc cu cureauă roșie pre piept poartă numai Măidănenții, Jitinenții, Goruenii, Giurgiovenii și Agadicenii (cei de sub codru). Cei tineri poartă cojoace galbene și înfrumsețate cu felurite figuri din bîrnaș vênĕt, ear cei bĕtrâni poartă cojoace de tot albe. De pre port sĕ cunosc oamenii nostri, care din ce sat e. Șuba, peptarele și cojoacele în fiecare sat sunt altfel împistrite cu postav și șînior (bîrnaș).

www.digibuc.ro

8. *Păclia* e o haină albă din piele de oaie, lungă până în pământ și fără mâneci, asemenea cu o curea roșiă, trasă pre piept și mijloc, ear pre spate prins de guler atârnă o piele întreagă de miel alb ori cacioră (pistriță) cu pĕrul din afară, carea întocmai ca gluga la șubă în vremi grele servesce de acoperit capul. Păclia e o haină grea, deci numai bărbații o poartă earna în ger și la călătorii în trăsuri și earna servesce noaptea ca haină de acoperit în pat.

9. Ca încingătoare servesc *brăcirile, brîul, cureaua* și *prașcia*. Brăcirile sunt din pĕrul scos din lână și sĕ țes în felurite feluri, asemenea sunt și brîurile, dacă pre ele nu sĕ mai adaug și alte flori făcute cu acul (împistrituri).

Brîul e de 15—20 cm. de lat și ca închepturătoare sunt prinse cătărămi și curele, cu bumbi pre margini sau împistrit cu fir de aur și de argint, vrîstă ori mătasă. *Brîul* sĕ poartă la sĕrbători, când e omul *aceiat* (chitit) frumos.

Prascia e o curea lată ce acopere întreg pântecele până pre piept și servesce și ca armariu pentru purtarea cuțitului cu teacă. pistol, flueră, amnariu, cremene și iască.

Fetele și nevestele poartă ca înfrumsețare zgardă de taleri ori galbeni legați la gușă adecă la grumaz. Acele, cari nu au taleri, poartă mărgele și o cipcă lată ce ajunge până la jumĕtate de umĕr.

Bărbații în cap poartă *pălărie* neagră cu aripi semilate, tari din pĕr de vite; *clăbăț* alb de piele de miel și laiu din piei negre. Ambe sunt nalte, vêrful aplecat spre frunte sau la o parte. *Căciulele* scunde negre sĕ poartă cu fundul rotunzît și prins spre cap. Sĕ poartă mai ales de bărbați și de copii. Când ai nostrî jălesc pre cineva, umblu cu capul gol, sau ca și femeile își

www.digibuc.ro

ţeagă capul cu o cârpă albă sau neagră şi o poartă un an de zile. Ear când femeile jălesc pre bărbaţii lor, sĕ poartă foarte murdare. Jelirea durează un an întreg.

La femei în cap sĕ face *peptenătură* cu peptenul rar (de descâlcit) şi cu peptenul des (de netezît).

La fetele mari sĕ face cărare cu fusul şi pĕrul dându-se napoi, sĕ împletesce într'o coadă, ce în *ceafă* sĕ face colac şi sĕ înfrumseţează cu flori şi taleri, ear pĕrul de deasupra de urechi sĕ împletesce într'o partă cu mulţe viţe (8) şi trasă preste urechiă sĕ prinde (bagă) în coada de dinapoi.

La neveste pĕrul astrêngêndu-se la un loc, sĕ leagă în jurul peptenului sub crescet de cătră ciafă, şi sĕ leagă apoi cu o cârpă ca semn al atêrnării dela cineva. Femeile bĕtrâne însă î-şi sucesc pĕrul în jurul *conciului*. Conciul e un fier subţire încovoiat aşa că jumĕtate sĕ fie pre partea dinainte a capului, în carea e legată şi ceapsa împistrită frumos, aşa că acopere „*cemea*“ sau craniul, ear jumĕtate pre partea dinapoi până la ceafă.

Preste conciu apoi î-ş leagă fruntea cu o mărămă împăturată în lăţime de 3 degete, şi mărama sĕ înoadă îndărăt la ceafă.

Femeile tinere şi bĕtrâne, cât e sĕptămâna, preste coadă, pepten şi conciu sĕ împropodesc cu o *cârpă*, la sĕrbători sunt cu coada împodobită şi cu capul gol, dar pre cap au o partă de mărgele ori de taleri şi flori lăsată pre fruute.

Nevestele îş leagă peptenul cu o cârpă frumoasă de pĕr ori de mĕtasă şi o înoadă dinapoi aşa, că cornurile cârpei sĕ spênzure frumos resfirate pre spate, în forma aripilor şi cozii unei paseri sau a unui fluture, şi aceasta, sĕ zice *legat*.

www.digibuc.ro

Cele *mai bêtrâne* însă preste ciapță și conciu să leagă de sub grumaz preste urechi cu un *fachiu* (carele e un ștergariu, însă îngust și cu capetele frumos împistrite), și să înoadă la crescet așa, că capetele fachiului să acopere conciul dela ceafă.

Purtarea fachiului legat preste conciu înseamnă bătrânețe, neputință și curățeniă, de unde s'au făcut zicala: (la joc)

Nu mi's muere cu conciu
Să mă vait, că nu mai pociu,
Ci-'s fecior cu comănac,
Ia'n te uită, ce-o să-i fac.

Femeile bătrâne își mai leagă fruntea și conciul și cu un petec alb și lat de trei degete și petecul să zice: *propoadă.*

Bărbații în picioare poartă *opinci,* care sunt în parte murate și făcute de ei înșiși, în parte cumpărate dela argăsitori; ei 'și învălue picioarele în obiele de lână pistriță și îmbracă opinca, carea la vêrf e ascuțită, adecă cu *gurgui*, ear pre delături cu găuri, ce să numesc *nojițe*, printre aceste să trece cureaua, carea leagă mai întâiu fluerile, cari să înfășură de deasupra pulpelor în jos până la *nojițe* (la înfășurătoare), apoi să prinde de o curea dela călcâiu, de unde să trece la gurgui și prin nojițe până să sfârșesce.

Opincile, când să îngăură (să rup) să cârpesc cu *tălpoanie* din lăuntru [darabe de opinci], ear când opinca e ruptă, să pun în ea dinlăuntru cătră degete nisce bucăți de piele, ce să zic „*sfârloage*". Când să rup curelele, acestea să cârpesc cu *copcii* de fer ori de aramă.

În degete să poartă inele de aramă și de argint gravate cu figuri.

www.digibuc.ro

Românii și româncele noastre când sunt aceiați [îmbrăcați curat] au o ținută și umblare măreață și prin aceea voesc să arăte, că sunt făloși pe portul lor strămoșesc.

D) Numiri familiare și de rudenie

Sunt semnificative numirile ce le dau sătenii nostri membrilor din familie și neamurilor.

Pentru completarea studiului nostru lăsăm mai la vale să urmeze ele așa cum sunt în graiul poporului nostru sătean: Tată [tătuță, tuță, tiță], mamă, mumă [mami, mămița, mumiță], părinți [părinționi, părinței], soți [soțior], soție [soțioară], bărbat [bărbățel, bărbătuș], muere [muerioară, muerușcă], fiu [fiuț], fiică [ficuță], băeat [băețel, băețandru], prunc [pruncuț, pruncșor], pruncă [pruncuță], copil [copilaș, copilandru și copiloniu], fată [fetiță, fetișoară], june [junelaș], june [junișoară], fecior [feciorel, fecioraș], fecioară [fată mare], frate [frățior]=frățini sau frăție, soră [sorioară, soruică].

Taică [la tata părinților mei], maică [la mama părinților mei], tată mare [la fratele mai bătrân al tatălui meu], mamă mare [la soția fratelui mai mare a tatălui meu], tată mic, mamă mică [fratele mai mic al părinților cu soția sa]. Uică și unchiu la frații și verii părinților și la toți cei ce ne-ar putea fi părinți, dar cu deosebire, că la acesti din urmă când îi strigăm sau vorbim cu ei le spunem și numele, pre când la rudenii nu, ci numai când vorbim despre ei în a III persoană. Ceică sau mătușă la sora părinților mei, la verele primare și secundare a acestora. Uină și uiniță la muerile fraților și verilor părintelui meu.

Taica moș, străbun și strămoș, la taica părinților mei. Maică bună și străbună, la maica părinților. Moș și babă la oameni bătrâni, când vorbim despre ei. Nepot

www.digibuc.ro

[nepoțel], nepoată [nepoță] la copii fiilor, fraților și verilor mei. Strănepot si strănepoată, la fiii nepoților mei.

Vĕr [vĕruț], vară [văruică, verișoară] primari la fiii fraților părinților mei. A II-lea veri sunt nepoții fraților. A III-lea veri strănepoții fraților. De aci încolo să zice „neamule“ și „nemoteniă“.

Ginere, este bărbatul ficei mele; ginere de nepoată etc. Noră este muerea copilului meu; noră de nepot, de nepot de frate etc, de soră etc. Cumnat, este fratele soției mele și bărbatul surorii mele. Cumnată este sora muerii mele și muerea fratelui meu.

Fășiu pl. fășii, sunt doi înși cari au de mueri doauă surori. Tătăișe sunt muerile a doi frați. Cuscru, cuscră pl. cuscri, sunt cei ce și-au căsătorit fii, nepoții etc. la olaltă. Tată vitreag sau mașter [măștioniu] mamă vitreagă sau mașteră [măștioane], sunt ai doilea părinți ai mei, cari m'au crescut, dar nu mi-au dat nascerea. Frate vitreag [mașter] si soră vitreagă [mașteră] sunt frații ce au doi tați și una și aceiaș mamă sau doauă mame și unul și acelaș tată. Nunaș sau naș și nunașă sau nașă sunt cei ce m'au botezat [încrestinat]. Cumetrii [bărbatul cumătru și femeea cumătră] sunt martorii dela cununia mea; și anume: cumĕtrul mare este martorul feciorului ear cumĕtrul mic al fetei.

Fin și fină suntem celor ce ni-au botezat și cununat. Moașă, îmi este carea mi-a tăeat buricul, ear eu sunt ei „nepot de buric“. Moșoniu 'mi este bărbatul moașii mele.

Afară de acestea să mai consideră ca rudenii și frații sau fărtații de cruce, de lanțiu [despărțire].

www.digibuc.ro

PARTEA II.

Descrierea hotarului, a satului Măidan și a părților singulare

Măidanul

1. Măidanul e un sat în cercul Oraviței-montane din comitatul Caraș-Severin.

2. Cuvêntul Măidan în limba noastră poporală, însemnează un loc deschis, de unde adecă sĕ vede în depărtare

3. La Românii din părțile Timișorii și Logojului, cuvêntul „Măidan“ încă are cam tot acelaș înțeles, d. e. „sĕ-l scoatem la măidan, ca sĕ-l vadă toată lumea.“ În unele locuri prin Bănat, cuvêntul Măidan însemnează: loc de adunare, loc de petrecere, adecă: locul unde sĕ adună oamenii când nu au de lucru, numai sĕ se vorbească, ear tinerii sĕ-și petreacă.

4. Măidan după glosariul Acad. Române asemenea sĕ esplică de „locus apertus“ adecă: loc deschis, loc liber, și anume: un măidan stă după, și altul înaintea casei țĕranului; a eși la măidan înseamnă a eși în față cu

www.digibuc.ro

cineva; a sĕ descoperi ceva, şi Glos. A. R. acest cuvênt 'l ţine românesc.

5. *Măidan* la Arabi, şi de aci la Turci înseamnă: piaţa de têrg (Marktplatz după Lex. de conv. Meyer).

6. *Măidan* după dicţionariu sêrbesc înseamnă: fodină, ocnă (baiă, mină) de aramă. Aramă la Turci sĕ numesce: bacher şi astfel nu dă înţelesul de ocnă de aramă.

7. *Măidan* la Poloni înseamnă: loc de fabrică, şcoală de călărit.

8. *Majdan* sĕ află încă un sat în cercul Canija-turcească, în Comitatul Torontal.

Majdan şi *Majdánca* o comună mică, ce sĕ ţine de Lapuşanca, şi o pustă în cercul Ökörmező, comitatul Maramureş.

Maidanpec sat românesc în Sêrbia, lângă Negotin, cu port asemenea ca al locuitorilor nostri din Măidan.

9. Prelângă toate aceste numele satului Măidan nu apare esplicat prin limba turcească sau sêrbească, mai ales când în alte părţi sĕ află numiri de localităţi, ca şi cele următoare: *Majda* în Italia, orăşel pre deal. *Majdelberg* sat pre deal în Silezia Austriacă. *Majdenhad* oraş în Anglia la rîul Themse.

Majden insulă în Irlandia. *Majdstone* oraş cu petrărie în Anglia.

10. O tradiţiune ne spune, că în vremile vechi, întemeietorii Măidanului nostru s'ar fi aşezat mai întâiu în vîrful dealului numit: „Obîrşia Măidanului," lângă care este şi un ogaş cu numele „Măidan" în partea sudică dela sat. În vêrful acestui deal, este o poiană în carea sĕ cunosc mai multe vetre de foc vechi, lângă cari sĕ află tioace (hîrburi) de oale şi blide de pământ groase până la un policariu. Dela acest loc, unde sĕ vorbesce că

www.digibuc.ro

s'ar fi așezat mai întâiu strămoșii nostri, satul nostru își are numele de azi.

Căutând dela Obîrșia Măidanului spre vest, vedem satele: Rachitova, Brosceni, Greovaț, Vărădia, Mercina, Vraniu, Vrăniuț, Iam, Ciorcia, Coșteiu, Voivodinț, Straja etc. până la dealurile de năsip („Flămânda") din otarul Grebenațului; ear spre nord, până la dealurile Bocșei.

Noi deducem, că numele Măidan, ce'l are satul nostru, este românesc, pentrucă consună cu vorba populară „măidan" — loc deschis — de unde să vede în depărtare.

După tradițiune Măidanul, Mêrcina, Greovațul și Vărădia sunt cele mai vechi sate din acest jur.

Este adevĕrat, că în Măidan au fost topitoare de metale, a căror urme se cunosc în 5 locuri de pre zgura, ce a rĕmas dela acelea, adecă: una a fost unde sunt azi casele Nrii 20, 21, 22, 23, 24, 25 și 26.

În grădina casei Nr. 23, a găsit în seclul trecut moșul lui Jurgiu Liuba Posta o nicovală (ambus) grea de 3 măji, carea și azi să mai susține la următorii din acea familie.

Durere însă, că afară de nisce liniuțe drepte, plecate, culcate și grămădite unele preste altele, sau lângă altele, nu se vĕd pre ea alte semne sau litere.

A doaua topitoare a fost unde sunt azi Nrii C. 46, 47, 48, 49 și 50.

În grădina N. C. 48 Fiu Stefan proprietariul de azi, în tinerețele sale a găsit o bucată mare de plumb. Tot aci se cunoasce și locul unei *caune* (ocne).

De aci spre Vest, peste „Valea Cuptoriului" în grădina N. C. 45, să cunosc și azi găurile de caune (ocne) săpate în peatră.

A treia topitoare a fost pre „Valea Cuptoriului" lângă moara lui George Liuba Crăciun.

www.digibuc.ro

A patra și a cincea topitoare au fost pre „Ogașul Gergonilor“ deasupra de „Cetate“.

Lângă casa comunală „în Ostru“ (ostrov, insulă,) unde a fost mai de mult moara „Olărescilor“ se pot încă vedea urme de spălătoare sau topitoare vechi, de aur; ear mai spre apus de aci, de topitoare mai noauĕ, care loc și azi se zice: „Șteampuri“ (Sciampuri).

Este adevĕrat (după tradițiune), că Turcii la Măidan ar fi locuit mult timp, și că ei prin păstorii adunați în Măidan fură școși din cetate și omorîți până într'unul, dar nu e urmare, că ei au întemeiat Măidanul, căci noi vom dovedí cu date istorice, vizibile încă, că Măidanul e cu mult mai vechiu!

Sĕ poate însă, că numele Măidan, („loc deschis“) fiind format tot din aceleași silabe ca și turcescul „Măidan“ [minărie], a făcut pe străinii venetici sĕ creadă, că e întemeiat de Turci; ceea ce însă nu stă, pentrucă urmele de ocne, de pre dealurile noastre după constatarea Dlui Steiner geolog din Bpeșta, datează dela Romani. Ear cetatea, după constatarea Dlui George Voiniciu, profesor la școala de cadeți din Timișoara, datează din evul mediu, în carea D. Voinoviciu susține, că a fost postată o garnisiune pentru apĕrarea minelor și a lucrătorilor de mine; ear din bucățile de cărămizi găsite aci, după modul cum sunt arsĕ, încă susține, că cetatea a fost zidită de Romani, sau cel puțin adaptată de ei.

Celelalte date, le vom spune mai la vale, la singuraticele numiri locale de pre teritoriul nostru.

Otarul nostru Măidan, se mărginesce la Nord cu Agadiciul și Jitiniul; la sud cu Oravița-mont.; la ost cu Ciudanovița, Steierdorf-Anina și Oravița-montană, ear' la Vest cu Rachitova și e împărțit în următoarele părți [teritoare]:

www.digibuc.ro

Barbura

Spre Sud dela sat, lângă Ogașul „Măidan“ și Obîrșia Măidanului“ este un deal numit „Barbura“ și un ogaș, numit „Ogașul Barburii“, sub poalele „Tîlvei mari“.

În partea [coasta] nordică a acestui deal, este o ocnă bine conservată, fiind în peatră săpată, căreia nime din cei vii nu-i scie originea, ear pre toate părțile acestui deal sunt mai multe săpături [groape] după metale.

Dl geolog Steiner din Bpești, carele a visitat mai anii trecuți otarul nostru, mi-a spus, că toate urmele de ocne din otarul nostru, datează dela Romani.

Barbura, e nume femeesc. Sub N. C. 286 locuesce Paun Olariu supranumit Barbura, de după numele mamei sale Barbura Olariu.

„Barbure“, se zice la noi și la ascuțitul sĕcurii.

În descântecul „de numĕrătura mare“, obvine înainte: „securi bărburate.“

„Barbar și Varvar“ se zice la un om fără credință în Dzeu.

Pre copiii cei mici, când încep a vorbí, părinții îi prind de barbă, desmierdându-i așa:

„Asta'i barbă barburĕ“
Ăsta'i gură bucură.
Ăsta'i nas puturos,
Că'i mucos și imos [mânjit].
Ăstea's buci, cu buzĕ dulci,
Ăștea-'s ochi licurici;
Ăsta-'i frunte beleuză;
Ăsta-'i cap flocotos.

Bogoe

Nu departe dela „Barbura“ spre Ost, tot sub „Tîlva mare“, este un deal, ce se numesce „Bogoe“, cu „ogașul lui Bogoe“ carele sĕ varsă în „Valea Cuptoriului.“

www.digibuc.ro

Pre acest deal încă sunt multe urme de ocne; ear pre „ogaşul lui Bogoe“, — prin pădure — sunt nisce meri vechi, cultivaţi.

O tradiţiune ne spune: „că un sêrb ar fi venit pre acest deal sĕ caute ocne de sare, dar cheltuindu-şi banii şi negăsind sare, s'a văitat una într'una pomenind pre „Bog“; ear d'atunci sĕ fie rĕmas numele dealului „Bogoe“. La noi se mai susţine şi azi credinţa, că în acest deal ar fi sare.

„Boghie“ sĕ numesce la noi o clanie [plast] de fên.

Bogdan

În partea sudică, lângă sat, — în izlaz — sunt doauă dealuri numite: „Bogdanul mic“ şi „Bogdanul mare.“

Despre aceste nume nu există nici o tradiţiune; dar se scie, că locuitoriul Iosif Radu, pre ogaşul Bogdanului a aflat mulţi bani vechi de aramă sau bronz, groşi ca bumbii, pre cari „era o vacă la carea sugea un viţel“. „Nefiind buni însă aceşti bani, i-a vindut la un căldăraş, carele i-a topit.“

Botul Ursului

Aşa sĕ numesce un „crac“ [picior] de deal, ce zace spre ost dela sat, lângă Valea-Cuptoriului.

Sĕ vorbesce că aci ar fi fost o vizurină [vizuină] de urşi, şi d'aci îşi are numele „botul ursului“.

Ací este peatră moale [tuft].

„Bot“, se zice pre la noi la gura unui animal. Porcul are „flit“.

Botul Corcanului

În partea nord-ostică dela sat, — pre Goroniş — este un deal, ce se numesce „Botul Corcanului“ şi „Cra-

www.digibuc.ro

cul Corcanului“, lângă care este și un ogaș cu același nume.

Să povestesce, că pre acest „Crac“ și Ogaș, au venit „Căpcânii“ ca să iee dela spate pre „Dalea“, fostul proprietariu al minelor de aici, carele se postase la cheia din „Cracul Subii“ spre a oprí calea Căpcânilor. [Vezi „Mormêntul Dalii“].

„Corcan“ i să zice la noi unui soiu de paseri răpitoare, ce se zic și șurliți și șoimi.

Să povestesce, că Tătarii ar fi avut cap de câne, de unde le-a și dat Românii numele: „Căpcâni.“ „Tătarii aveau un feliu de șoimi, cari sburau prin aier înaintea lor, când căutau să afle pre Românii ascunși de frica lor prin păduri, cari dacă vedeau pre Români ascunși, „croncăneau“ prin aer deasupra lor, ear Căpcânii ocolindu-i îi prindea și mânca.“

E posibil, că dela acești corcani [șoimi] să fie căpětat acest deal numele.

Borțoane

Deasupra satului spre Nord, lângă drumul Ciudanoviții [la „Cioacă“], sunt nisce petri mari de rudă de fer și de după aceste și locul se numesce „Borțoane“.

Aceste petri să cred a fi rěmase din topitoare ca „Urși“ [așa se numesce la noi metalele ce se îngrămădesc peste olaltă în cuptoriu și nu se mai pot topí]. Ear borțoane numim noi petrile mari, singular „borțoniu“].

Buroni

În partea sudică lângă sat și „ogașul scolii“ este un loc și un izvor cu ciuciureu [ciuciureul este un vălău de lemn pre care curge sau ciurĕiă apa] numit: „la Buroni“;

www.digibuc.ro

În acest loc sunt doauă ocne vechi. Una sĕ crede, că e de aramă, a cărei *caună* (gaură) este sub şcarpul călei ferate; ear a doaua este lângă ogaş, şi sĕ vorbesce, că ar avea o jiţă de rudă de argint de 17 policari. Din aceasta isvoresce un izvor (cu ciuciurĕu) cu apă foarte bună.

Acest loc şi-ar avea numele dela un locuitoriu din Măidan cu numele „Bura“; azi supranume a unor familii Ţiunea.

Aceasta ocnă, sĕ poate, că datează dela Turci, pentru că sĕ zice, că acest „Bura“ a fost un „bulibaşă“ turcesc, carele din tot ţinutul încassa dări pentru Turci, până şi dela Vêrşeţ.

Brad

Deasupra satului spre sud, sĕ află dealul numit „Brad“, care nume sĕ zice, că l'ar avea dela brazii, ce cresceau cândva pre acest deal.

Pre coasta nordică şi la poalele dealului „Brad“ sunt trei rênduri de case. Rêndul de case deasupra — sub calea ferată — sĕ zice „Curioni,“ prescurtat din Corniarevoni; sĕ crede adecă, că familia Draghicescu, cari mai toţi locuesc aci, dela Corniareva ar fi venit în Măidan.

În vêrful acestui deal este o peatră de granit (sienit) cu faţa spre nord, pre carea sunt cioplite semnele acestea:

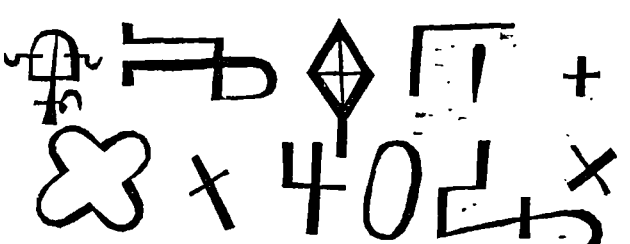

etc. legate prin nisce linii, şi toate sunt bine conservate.

www.digibuc.ro

O copie cu aceste semne am trimis'o D. archeolog Gr. Tocilescu în Bucuresci, carele zice: că sunt semne de uvrieri (Steinmetzerzeichen), îndatinate la Greci, Romani şi alte popoară antice şi din evul mediu, ca să li-să tragă cont la plată.

Eată dară un document, că Măidanul cu minele lui, e mai vechiu decât stăpânirea Turcilor, carii la anul 1552 au cuprins Timişoara şi au stăpânit în Bănat până la anul 1717.

Din jos de aceasta inscripţiune, tot în partea nordică este o rîpă, din carea ese apă verde, şi să crede, că aci ar fi fost o ocnă de aramă.

Spre Nord la poalele acestui deal sunt urme de zgură sau şleagnă de metale topite, printre cari să găsesc cărbuni de lemn, şi din aceasta deducem, că metalele acelea au fost topite cu cărbuni de lemn. În acest loc a fost găsită nicovala, de carea am vorbit mai sus. Ear sub Nr. C. 236 Costa Cimponeriu a găsit 9 căldări de aramă. Spre sud-ost la poalele acestui deal, lângă „Ogaşul Peichii," să află o ocnă de antimoniu părăsită.

Spre Ost la poalele Bradului să crede a fi fost o ocnă de aur; ear dela vale de aceasta, alta de aramă. În grădina conlocuitoriului Nichită Draghicescu Nr. C. 275 să vorbesce, că ar fi o ocnă îngrădită (boltită) cu peatră.

Tot la poala ostică a Bradului peste Valea Cuptoriului şi Casa Nr. 275, lângă moara „Crăciunescilor" să cunoasce alt loc de topitoare.

La poalele „Bradului" spre nord-ost în grădina Nr. C. 45 încă sunt ocne vechi, bine de cunoscut; ear de aci peste Valea Cuptoriului sunt urme de zgură şi ocnă în grădinele Nr. C. 46—50.

www.digibuc.ro

La poalele vestice, lângă „Ogaşul Predii," este o petrărie de granit (sienit) în direcţiunea petrei cu inscripţiunea din vêrful Bradului.

Pre coasta nordică a Bradului, ne spun bătrânii, că ar fi fost morminţii (cimiteriul) lucrătorilor de mine, acăror cruci şi „Zleamăne" (petrile, ce sĕ pun lângă crucea mortului) s'au părăsit şi lăpĕdat d'aci, după împărţirea acestui loc între Urbariolisti, ca gradini de izlaz (litre) — prin plântarea de moşii.

Locuitoriul din Măidan Arsenie Draghicescu, la anul 1890, când a sĕpat la fundamentul sălaşului, a găsit aci o monetă romană de pe timpul lui Licinius şi mi-a dat-o mie, şi o păstrez încă. Licinius s'au născut în Dacia, împĕratul Galerius la anul 307 l'a denumit de August în locul lui Sever împĕratului bizantin şi Licinius la 324 d. Cr. a fost ucis în Thesalonica.

Aceasta monetă e de aramă sau bronz şi are pe o parte capul împĕratului, ear pe alta, lupta unui atlet cu animale. O legendă ne povestesce, că: cel ce ar sci ceti inscripţiunea de pre stânca din Brad, ar găsi ocna, unde fostul proprietariu al minelor de aici Dalea, a ascuns averile sale la venirea „Căpcânilor" (Tătarilor).

Despre aceasta ocnă — în carea ar fi ascuns Dalea averile sale — sĕ crede că ar fi în capul grădinei noastre Nr. C. 91, unde fie-care generaţiune săpând aci, şi-a cercat norocul a descoperi ocna aceia, dar fără resultat. Acest loc este pre „Coasta Miclescilor" vis-a-vis de Brad, peste Valea Ilişava dela locul, unde au fost topitoarele (Cuznitele) de sub Nr. C. 20—26.

Moşul nostru Jurgiu Liuba Marcu, a găsit în grădina noastră nisce bucăţi de metal alb cu litere şi numere romane şi o sabie; ear vecinul Florea Sima Nr. C. 92, mai multe mĕsuri de monete de argint mici şi mai

www.digibuc.ro

mari şi o mulţime de cărbuni de peatră în pământ, la o afunzime de 2 metrii.

Acest Florea Sima din desperare „că banii nu au fost de cei buni şi nu i-au putut schimba cu de cei buni. după ce i-a ascuns undeva, a prostit şi nu au mai sciut spune următorilor săi unde i-au ascuns.“

Pre dealul „Brad“ haiducul Păun Ivan, pre la începutul seclului acestuia, a fost tăiat cu roata. După ce în Oraviţa furase o ladă cu bani dela Vasa Petroviciu de Ciudanoviţa (de origine din familia Lungu Păsule din Măidan), acest Păun Ivan fu observat de un păndur, ce străjuia cămara împărătească din Oraviţa, carea să afla lângă casa spăhiii Petroviciu, şi fu împuşcat de acest păndur în avlia lui Petroviciu; de unde apoi fu adus în Măidan, şi ca să inspire frică locuitorilor, au fost tăeat cu roata pre dealul „Brad“ şi lăsat pre furci neîngropat, până au picat carnea şi oasele de pre corpul lui.

Despre acesti haiduci să zice, că nu furau dela Români, ci numai dela străini sau dela apăsătorii Românilor.

Cărpeniş

Cărpenişe sunt doauă „Cărpenişul mic şi cel mare.“

Aşa să numesc doauă dealuri, dela sat spre ost acoperite cu carpini, dela cari credem, că-'şi au şi numele.

Ambele Cărpenişe sunt foarte stâncoase, din peatră de var şi cu cârşie (vârf stâncos), pe carea nu să poate umbla. În coastele sudice a ambelor Cărpinişe să găsesce peatră moale (tuft).

În Cărpenişul mic deasupra acestui tuft este un izvor, care vine dintr'un crater astupat, ear în păretele Cârşiei cu gura spre sud-vest, este o gaură numită: „Gaura buhnitorii“ la carea nu să poate suí nime. Fiind

www.digibuc.ro

că aci este şi peatră moale şi crater, deducem, că Cărpinişele au fost odată nisce Vulcani mici.

La poalele Cărpinişului mare pre Valea Ilişava sunt mai multe petri (borţoane) mari, despre cari sĕ crede, că de pre stâncă ar fi fost slobozite (lăsate) într'o bătae a urieşilor, cari s'ar fi bătut la chieia d'ací.

Această credinţă poporală sĕ adeverésce prin urmele de urieşi, ce sĕ vĕd petrificate pre Valea Ilişavei şi coasta Cărpinişului[1]), precum şi prin izvorul de aci numit: „Ciuciurĕul Novăcescilor“[2]).

Cărpiniţe

Aşa sĕ numesc poalele dealului „Faţa mare — Cârhoaie“. La poalele nordice ale „Feţii mari — Cârhoaiei“ este o ridicătură stîncoasă, acoperită cu cărpiniţe; dela aceste cărpiniţe îşi are numele aceasta parte de deal şi sĕ află în partea ostică dela sat.

Sĕ zice, că aci ar fi o gaură (pesceră, cavernă) mare, în carea oamenii în timpurile invasiunilor barbare s'ar fi ascuns cu toate vitele lor. Eu am găsit aci o gaură, înlăuntrul căreia sĕ aude curgênd apă ca într'o vale. În tot chipul este apa izvorului, ce ese din pămênt din jos de acest loc numit „izvorul din Loznic“, sau cel din coasta sudică a acestui deal (din Faţa Natrii), numit „Fântâna lui Mărian.“ Despre aceasta fântână crede poporul că e lecuitoare, la carea vin indivizi şi din satele vecine a bea şi a sĕ spĕla cu apa acestui izvor.

Cârhoaie

Vêrful stâncos al dealului ce poartă numele: „Faţa mare,“ „Teiuş“ şi „Teiuşel“ spre Nord, „Natra“ şi „Faţa

[1]) Făcêndu-se aci un drum, au fost acoperite mai toate urmele.
[2]) Poporul crede, că Novăcescii au fost acei urieşi.

www.digibuc.ro

Natrii“ spre sud, să numesce „Cârhoaie,“ de cari sunt trei cu ridicături de peatră de var; şi zac dela sat spre resărit.

În partea sudică a acestor Cârhoaie, sunt mai multe găuri şi peşteri, în cari să crede, dar să şi cunoasce, că în timpurile primitive au fost locuite de oameni. Pre stâncile Cârhoaielor să găsesc urme de animale petrificate, ear prin peşteri oase de animale.

Pre partea nordică, omul să poate sui până în vêrful acestor Cârhoaie, pre unde sunt tot tufe de Ililieci (Lilieci sau şi Iorgovani), şi omul din vêrful lor căutând spre sud, vede o prepastiă mare, încât să înfioară fiind stânca aplecată, ca şi când stă gata să cadă.

În una din pescerile acestea, am găsit un instrument de os, în forma unui colţ de porc, pe carele îl ţin şi acuma.

Cărbunariu

Pre „Valea Cuptoriului“ la gura ogaşului „Bogoe,“ este o pădină, ce să zice Cărbunari. Pământul este negru (petriş de arşiţe)[1]) şi să crede, că aici s'ar fi ars cândva cărbuni, pentru minele, ce au fost în Măidan.

Cetate

La capĕtul satului — spre vest, — lângă „Ogaşul Gergonilor“ îndĕrĕtul Caselor Nrii 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186 şi 187, sunt mai multe plaţuri fără de case („vacante“) cu grădini, ear deasupra şi din jos de acestea sunt mai multe grădini din izlaz („litre“). Acest loc să chiamă „Cetate“ şi preste ogaş

[1]) Arşiţe să numesce un petriş, ce stă în faţa soarelui şi pe care de arşiţa (ardcrea sau pripeala) soarelui nu cresce nici o plantă.

www.digibuc.ro

dela Cetate sĕ zice „Selişte“, şi sĕ crede, că odată şi aici ar fi fost sat.

Ruine de ziduri sau de castele nu mai sunt, dar locuitorii Măidanului sciu sĕ arĕte locul, unde sĕ pot vedea nisce canaluri de peatră, cari conduc în mai multe direcţiuni. Pre din afară sĕ găsesc bucăţele de cărămizi arse. În anul 1865 s'au găsit aci un tun mic de aramă sau bronz, care sĕ află acum în museul de anticităţi din Timişoara[1]).

Aceasta cetate, — deşi poporul crede că a fost turcească, — totuş (după părerea Dlui profesor Voinoviciu) nu e adevĕrat; pentru că e la strîmtoare între trei dealuri, carea nici o oară n'ar fi putut resista tunurilor, ci în tot chipul e din timpurile vechi primitive, ear mai apoi adaptată prin Romani, pentru că în câmpul dinaintea Cetăţi spre Vest numit „Obrejă“ şi „Gaiuţ,“ arând, sĕ găsesc petri rotunde grele şi săgeţi ascuţite din *beică* (cvarţi) cristalisată, recuisite de bătae din timpurile primitive. Cumcă şi Turcii au locuit în cetate, este sciut numai din multele povestiri, de cari fie-care moş şi babă sciu povesti destule.

O astfel de tradiţiune sĕ susţine şi în familia noastră „Liuba“, şi în povestă sĕ spune: că în seclul al 17-lea, doauă cătane turcesci, voiau sĕ silească o fată din familia noastră; frateele ei venind dela oi, a omorît pre amêndoi Turcii, ear apoi întorcêndu-sĕ în codrii, a adunat pe toţi păstorii şi alţi oameni fugiţi de Turci, şi într'o noapte au omorît pre toţi, câţi sĕ aflau în sat şi în cetate. Acest viteaz, a fost denumit de măiestru de poştă aici, ear mai târziu a fost mutat la Straja (Lagerdorf) în Cottul Timişului. Ultimului descendinte din aceasta fa-

[1]) Acest tun l'au găsit fraţii Florea şi George Mêrşiovilă prinzênd pesci, pentru tun a căpĕtat dela stat premii de *20 de taleri*.

www.digibuc.ro

milie, înainte cu vre-o 10 ani i-s'au confiscat pământul, apoi a fost suspendat din oficiu. Acest descendinte, — Petru Liuba, — să află acum în Moldova noauă.

Este dovedit, că legendele, baladele şi tradiţiunile, sunt rămase din generaţiune în generaţiune.

Şi oare nu aflăm noi destule urme? Că în legendele în descântecele noastre etc. etc., este păstrată istoria şi mitul strămoşilor nostri Români?

Fiind aceasta o dovadă nedisputaveră, vom înşira şi noi în aceasta scriere a noastră toate legendele şi tradiţiunile ce le-am auzit despre trecutul satului nostru, şi prin acele vom dovedi vechimea satului nostru.

În jocurile copiilor, auzim următoriul vers:

Hei, hui!
Ce vĕzui?
Vĕzui fata Banului,
Pre drumul Măidanului;
Cu bani vechi
La urechi;
Cu bani noi din'apoi;
Cu cocia Radului,
Cu caii 'mpĕratului.

Apoi, la noi să susţine credinţa, că în cetatea de aici „Căpcânii" ar fi închis multe fete şi neveste tinere, spre a le duce în ţara lor.

Aceasta credinţă o întăreşte următoarea baladă, cântată cu lacrimi, de lătariul de aici Iosif Miclea Cazimir:

Strigă Doamne, cine'mi strigă,
Striga Lupul şi Gheorghiţă
Şi cu viteazul Ioniţă!
De sub poala codrului,
Din dealul Măidanului!
Că Căpcânii-or adunat

www.digibuc.ro

Multe fete din Bănat
Şi'n cetate le-o închuiat,
În cetatea Banului,
La „Cheea“ Măidanului.
Şi-or lăsat juni făr' drăguţĕ
Şi voinici făr' nevăstuţĕ.
Îmi striga cât îmi striga,
Dar nime nu-i auzia,
Că voinicii sĕ temea,
Căpcânii i-or înşela
Cum ş'altă-dată făcea:
Cătă unul îi prindea
Şi pre toţi îi omoria,
D'aia nu sĕ rĕspundea.
Atunci ei sĕ sfătuia:
În trei părţi sĕ împărţia
Şi în trei părţi miş pleca
Potere mari a scula.
Lupul trecu Dunărea[1])
Şi'ntoarse la Craiova;
Gheorghiţă la rĕsărit,
Ear Ioniţă la sfiinţit;
S'adune cătanele
Ca sĕ scape fetele.
Când potera o scula
Şi la cetate pleca
Pre drumul Vighemiului (?)
Tâlnesc fata Banului
În căruţă încuiată,
Tot cu aur ferecată,
De Căpcâni încungiurată.

[1]) Ai nostri au cunoscuţi şi astăzi peste Dunăre, în ţinutul Negotinului, printre Românii d'acolo, cu cari sĕ şi cercetează la Nedee.

www.digibuc.ro

— Alelei! păgânilor!
Dușmanii Creștinilor!
Stați în loc să ne vorbim
Căci de nu, vă prăpădim!
Pre Domnița s'o lăsați
Că de nu, vii nu scăpați.
Când Ioniță-așa vorbia
Cincizeci de Căpcâni săria,
Potera îi omoria,
Cu alți cincizeci să lupta;
Numai unul viu lăsau,
Cu lanțuri strîns îl legau;
Cu moarte-'l amenința,
Seama lor de nu va da:
Fetele, cari or furat,
Unde ei le-au pitulat?!
Ear păgânul de Câpcân
Sciind firea la Român,
Mult rugămênt n'așteptа,
Numai d'una să ruga
Cu vieață a-l lăsa,
Și de grabă le spunea:
Fetele, care le-am prins,
În cetate le-am închis;
Sub poalele codrului
La Cheea Măidanului,
Eară fata Banului,
E pre sama Cânelui,[1])
Cânelui Căpcânilor,
Dușmanul Creștinilor.

[1]) Oare nu va fi fost acest vers așa:
„E pre sama Chanului,
Chanului Tătarilor" etc. ear mai târziu s'a schimbat?

www.digibuc.ro

Ear Ioniță ce-'mi făcea
În fruntea poterii pornia;
Săi! din sate și Bănate
Ș'ajunseră la cetate.
Cetatea mi-o 'ncungiurară
Mândrile și le scăpară;
Pre Căpcâni îi prěpădiră
Țara de ei curățiră.

Cerět

Spre nord deasupra satului, în culmea coastei sceampurilor, este câmpul „Cerět.“ În acest teritoriu sě află 18 jugere de pământ parohial, mai multe jugere urbariale și ocoalele „Olărescilor.“

Cer sě numesce un soiu de gorun (lat. quercus cerris), de cari mai sunt și azi pre Cerět; și credem că dela pădurea de „Cerii“, ce a fost vr'odată aci, își are și numele „Cerět“.

Domnul preot local Dionisie Liuba ni-a spus, că arând cu tatăl sěu în sesiunea parohială de aci, (în tinerețele sale), au găsit nisce dude (țevi) de fier (nu bădic), cam de vre-o trei urme de lungi și de $^1/_2$ urmă de largi, și e de părere, că țevile au fost întrebuințate la niscar mașini sau pumpe.

Tot în pământul parohial de aci, este un vêrtop (groapă, lac) unde sě crede, că în vechime a fost un pravěț (ocnă, fântână).

Cernele

La sudul caselor Nrii 119, 220, 217, 216, 215, 214, 213, 212, 319 și 211, este un loc băltos (mocirlos), ce sě zice „Cernele.“ În capětul grădinilor Nr. 214 și 215 este un izvor, din carele curge apă neagră, și sě

www.digibuc.ro

crede, că vine dintr'o ocnă de aur, ce în vechime ar fi esistat aici.

Să vorbesce, că mai demult, muerile cerniau (negriau) hainele, motchele etc. cu apă din acest izvor. Şi fiind că apa acestui izvor e neagră ca cerneala, credem, că şi locului i-s'au dat numele „Cernele.“ Lângă acest loc să crede a fi fost în vechime şi morminţii comunei. George Liuba Pena Nr. 217, când şi-a edificat casa, a găsit mai multe monete de argint mici şi mai mari, de pre timpul împăratului Leopold I, cu datul 1694 (de cari am şi eu câteva bucăţi).

La noi şi azi e datina a să arunca bani în groapa mortului; ear femeiele tinere şi fetele mari să îngroapă cu banii înşiraţi ca partă, legată pre frunte sau ca zgardă de grumaz, purtată de femei uneori cu mai multe monete; în urmare banii cei aflaţi aci (în mai multe locuri) arată, că femeile să îngropau cu partă pre frunte sau zgardă la grumaz, prin ceea ce să adeverésce, că ací au fost morminţi în seclul al 27-lea.

Cioacă

Dela sat spre Nord-Ost este un deluţ, ce să zice „Cioacă“ acoperit cu tufe de gorun, şi o parte din acest teritoriu e a comunei (Izlaz), ear pre coastele „Cioacei“ sunt locuri de arat şi livezi ale singuraticilor. Numirea şi-o are dela „cioacă“ (aşa să numesce trunchiul cu rădăcinele unui arbor uscat, scos din pământ).

În Caraş mai multe înălţimi sau dealuri să numesc „cioacă“.

La poala nordică a acestui deal, de unde să începe „ogaşul Giliei,“ să vorbesce, că ar fi fost o ocnă veche rămasă de pre timpul „piticilor“, din acela loc curge apă verde.

www.digibuc.ro

Ceçcheligi sau Cîrchiligi

Lângă „Lacul Maniului“ şi „Cioacă“ sub drumul Ciudanoviţii spre Nord dela capĕtul din deal al satului, este un loc ce sĕ zice „Circhiligi sau Cercheligi,“ şi e o parte din izlazul satului, şi aici e o pădurică cu tufe (smidă) mici.

Astfel de tufe mici sĕ zic la noi „circhiligi“ şi „circoni“, şi credem, că dela acestia îşi are şi numele acest loc.

Chee

Dela sat spre Ost, pre lângă valea Ilişava, sunt mai multe locuri, ce sĕ numesc „Chee“ şi drumul din „Chee.“ Astfel sunt: „Cheea din Cracul Subii,“ „Cheia dela Gaura buhnitorii“ „Cheea Cărpenişului“ etc., şi sunt nisce strîmtori între dealuri, cu drumuri tăiate din stâncă (cleanţ).

Chinisĕc[1])

Poiana (câmpul, livada) dintre „Tîlva mare“ şi „Tîlva mică,“ sĕ numesce „Chinisĕc“ dimpreună cu valea acestor dealuri, ce sĕ estinde până la izlazul nostru, dela sat spre sud. Aci sunt mai multe *„opini“* (aşa sĕ numesce materialul scos din ocnă) de ocne vechi, ear în ogaşul „Racoviţa“ lângă „Odăi,“ este o ocnă mare zidită din peatră cioplită şi sĕ zice, că conţine argint.

Chilaviţa

Dela sat spre Vest, lângă moara „Cătinii“ este un drum dela vadul Ilişavei, spre stânga, ce merge la Agadiciu, ear spre dreapta altul, care duce la Ciudanoviţa şi trece preste deal. Drumul acesta de pre deal sĕ zice

[1]) O parte a acestui teritoriu, este în otarul Oraviţei-mont, Ear Germanii îi zic „Königseck.“

www.digibuc.ro

„Colnic.“ De marginea acestui drum este un ogaș cu numele „Chilavița“ și un izvor, al Chilaviței, carele izvorește din coasta șteampurilor (Sceampurilor).

Teritoriul dintre aceste doauĕ drumuri, cu un complex de vre-o 7—8 jugere, sĕ numesce „Chilavița“, și pădina acestui teritoriu e mocirloasă (băltoasă).

Chilăviță sĕ zice la noi și la o sapă ocnărească ascuțită, cu coada scurtă.

A chilăvi, chilăvire și chilav (pre alte locuri schilav) e identic cu a maltrăta, vătăma, lovi, adese-ori cu stricarea unui deget etc.

Am auzit din bătrâni, că precând au venit Ungurii pre la noi, au pus la marginea fie-cărui sat românesc spânzurători, roți, țepi sau alte instrumente omorîtoare de oameni, asemenea acestora, ca sĕ înspire frica Românilor rebeli, cari nu voeau sĕ-i recunoască de stăpâni etc.

Dacă luăm în considerare forma acestui otar, ar sĕmăna cu o chilăviță de săpat la ocnă.

Dacă ne luăm după tradițiune, atunci teritoriul acesta fiind lângă sat, drumul Agadiciului, Jitiniului și Ciudanoviții, adecă cum spun bătrânii, la marginea satului lângă drumurile publice, sĕ poate, că numele Chilavița, a rĕmas dela locul de chilăviri cu roata etc.

Corniș

Spre Nord deasupra satului, este o coastă sterilă cu petriș, ce sĕ zice „Corniș“ și un „ogaș al Cornișului“. Preste aceasta coastă este și o potecă, ce sĕ zice „calea de pre Corniș“.

Sĕ crede, că în vremile vechi, pre aici ar fi fost tufe de corni, și dela aceia și-ar avea numele „Corniș“.

Pre ogașul Cornișului încă sĕ cunosc urme de ocne vechi de pre opinele (materialul scos din ocnă), ce sĕ vĕd.

www.digibuc.ro

Coasta Sceampurilor

Dela ogaşul „Chilaviţii“ până în dreptul bisericii, coasta nordică de lângă sat, sĕ numesce Coasta sceampurilor.

La poalele acestei coaste în doauă locuri sĕ vĕd urme, unde sĕ zice, că au fost topitoare sau spălătoare de aur; earĕ sceamp numesce poporul presa, cu carea sĕ fac monete sau bani, şi fiindcă la poalele acestei coaste au fost în vechime sceampurile, are acest deal numele: „coasta sceampurilor.“

Coasta Miclescilor

Coasta dealului spre nord dela sat, deasupra de casele Nrii 91 până la 101, stâncoasă şi de tot sterilă sĕ zice: „Coasta Miclescilor,“ şi e despărţită de Coasta sceampurilor prin ogaşul Ivana. Sub coasta aceasta mai multe familii Miclea îşi au casele lor, şi asttel coasta îşi are numele dela acele familii.

Coasta Circhiligilor

Coasta nordică, la capĕtul din sus al satului, între ogaşul Cornişului, al Maniului şi drumul Ciudanoviţii, dela locul numit „Circhiligi“ până la valea „Ilişava“ sĕ numesce „Coasta Circhiligilor“ — în tot chipul, fiindcă deasupra acestei coaste sunt „Circhiligi“ (tufe mici, smidă).

Pre aceasta coastă încă sunt mai multe urme de ocne vechi şi mai noauĕ.

Colnic

Aşa sĕ numesc toate drumurile, cari trec preste vr'un deal, şi un deal mai mic.

Coasta Coanii

Dela sat în partea nord-ostică, preste valea Ilişava, lângă moara din Chee, este un deal numit „Lăculeţe,“

www.digibuc.ro

ear coasta acestui deal să zice „Coasta Coani," care asemenea e sterilă şi stâncoasă.

Aci trebue să fie fost odată o petrăriă, ceea ce deducem din *şoterul* (sfărimături de peatră), grămădit la poalele acestei coaste. Afară de aceea sunt şi urme de ocne vechi.

Să vorbesce, că în aceasta coastă ar fi o ocnă, în carea ar fi îngropat un „burduş" de bibol (sac de piele) plin cu galbini.

Coasta popii

Coasta vestică a dealului numit „vêrful Simii" să numesce „coasta popii", ear ogaşul (părîul) ce curge la poalele ei (carele până aci să numesce „ogaşul Borchii) încă să zice „ogaşul popii,"şi este tot acela, carele să numesce şi „ogaşul şcoalei," de lângă biserică.

De unde îşi are numele, nu să scie. Aci e loc de păşune în izlaz şi, o parte, steril.

Coasta pustînîe

Dela sat spre nord-ost, nu departe de otarele satelor Agadiciu şi Jitiniu, în partea otarului numit cu nume comun „Goroniş," este o coastă mai de tot sterilă, pre carea numai unde şi unde cresc nisce tufe de plopi si de fagi, şi e în mijlocul pămêntelor cu păduri a le singuraticilor locuitori, şi aceea să zice „Coasta pustînîe".

Până a nu veni societatea de căi ferate austriace aci, coasta n'a fost a nimĕrui, căci nime nu a voit, să o ocupe fiind sterilă, şi a rĕmas pustînîe, de aceia au şi numit'o aşa.

Aştăzi şi aceasta coastă, ca şi tot celalalt alodial, (iberland) formează averea comunei, carea dela societatea ces. reg. austriacă de căi ferate le-a cumpĕrat în perit, cu preţul de zece mii de flouini v. a. şi cedarea dreptului

www.digibuc.ro

de lemnărit, păşunat, jirovină etc. pentru trecut şi viitoriu, ce l'au avut fostii nostri Urbarialişti din Măidan; eară acel alodiu şi industriale, au un complex aproape de 1000 de jugere catastrale.

Caosta Găurilor

Dela sat spre ost între „Tîlva mare" şi „Faţa mare" este o coastă, ce sĕ zice „Coasta Găurilor." „Gaură" sĕ numesce la noi o vizuină [vezurină] în pămênt adecă o pesceră, cu gura de întrare strîmtă.

Ací sunt mai multe astfel de găuri şi d'aci numele ei „Coasta Găurilor."

Cucă

Dealul, ce stă spre sud deasupra unei părţi din sat, sĕ numesce „Cucă." În partea vestică a Cucei sunt morminţii comunei.

În limba poporului Cucă sĕ numesce un deal, care stă singur între dealuri, despărţit prin văli.

Peste dealul acesta e tăiat [sĕpat] un viaduct mare al călei ferate, în carele un Italian lucrătoriu, în anul 1851 a găsit o comoară cu monete de aur; carele îndată după ce o a găsit, s'a dus, poate îndĕrĕt în Italia, de unde a venit.

În otarul nostru [şi după cum scim şi în satele vecine] sunt mai multe dealuri numite „Cucă" şi „Cuchiţă". Sub „Faţa mare" este un loc, ce sĕ zice „între Cuci", pentru că sĕ află între „Cuca mare, Cuca Ursului şi Cuchiţe."

Cucuiul Miclii

Deasupra de „Barbură" şi la poalele Tîlvei mari este un deal [sau cum îi zicem noi *geal*], ce sĕ numesce „Cucuiul Miclii, şi ear e singur ca şi „Cuca" între dea-

www.digibuc.ro

luri; dela comună zace spre sud, în izlaz, şi e acoperit cu tufe mari de fag.

În acest Cucuiu pre toate coastele sunt urme de ocne. Din vêrful lui se vede peste tot otarul nostru şi otarele vecine despre sud.

Lovind cu piciorul în acel deal, dealul resună, ca şi când ar fi o peşteră în el.

Tot lângă „Cucuiul Miclii“ mai sunt doauĕ dealuri numite: „Cucuiul mic“ şi „Cucuiul mare.“

Custură

Dela sat în partea „sud-ostică“, (la ost dela Tîlva mare), este un deal numit „Custură“, carele e proprietatea societăţii, şi e acoperit cu arbori; ear coama e stîncoasă.

Un ofiţir din armata comună la maparea teritoriului a botezat acest deal: „Zuckerhut“ (cap de zăhar). Eu însă i-am spus, că de va întreba pre un român de „Zuckerhut,“ fie sigur că nu-i va sci spune. Convingêndu-se acesta, că eu am drept, numele românesc „Custură“ l'a însemnat sub „Zuckerhut.“

Custură se zice la noi la un cuţit stricat, cu carele se rad cismele (cioboatele) de imală. Coasta ostică a dealului Custură, până la drumul „Ilişavei mici“, se numesce „Bejină.“

Cornul Moater sau şi cornul Tîlvei

Cracul vestic al „Tîlvei mari“ (între Tîlva mică şi Tîlva mare) se zice „Cornul Moater“ şi „Cornul Tîlvii“, pentrucă are forma unui corn. Acest teritoriu încă se ţine de proprietatea căii ferate.

În cornul Tîlvii mari sau Moater, este o ocnă cu

www.digibuc.ro

coloare roşie, ce se zice boială şi sĕ folosesce de a boí sau a văpsí păreții cu aceasta boială.

Sĕ povestesce, că în partea sudică a acestui Corn şi în Tîlva mare, ce sĕ zice: „Fața Oraviței," deasuprà drumului Oravița-Anina, ar fi o peşteră, în carea au fost ascunşi nisce haiduci, urmăriți spre a fi prinşi. Gătându-li-sĕ bucatele acestor haiduci; ca sĕ nu moară de foame au fost siliți sĕ tragă sorți, ear pre cel ce va cădea soartea, sĕ-l frigă şi mănânce ceialalți. Aşa au şi făcut. Voevodul sau harĕmbaşul lor şi-a tăiat din soțul fript o bucată şi băgêndu-o în gură, îndată a lăpĕdat-o afară zicênd celoralalți: „Sĕ nu mai cuteze vr'unul a gusta, căci toți ne vom prăpădi, căci carnea de om e otrăvită. Mai bine sĕ murim până într'unul moarte vitejească, decât sĕ ne otrăvim cu carne de frate!"

După aceea eşind afară, au astupat gaura peşterii de acum nu sĕ mai poate afla. În urmă, scăpând de potera ce-i urmăria, harĕmbaşul a spus soților sĕi, că pentru aceea li-a zis, că de vor mânca carne de om, vor muri toți, pentrucă carnea de om e foarte dulce, şi aşa s'ar fi mâncat unul pre altul.

Locuitorii nostri din generație în generație caută această peşteră, fiindcă sĕ crede, că în ea sunt comori ascunse, dar sĕ caută fără resultat[1]).

Cotul Teiuşului

sau cum zicem noi „Ceiuşului"

În „Fața mare" cătră Ost, este o livadă de trei părți încungiurată cu pădure, ce sĕ zice „Cotul Ceiuşului."

[1]) Sĕ povestesce, că unii ar fi aflat aceasta peşteră, în carea întrând au vĕzut un bălaur mare, cu ochii sclipitori ca focul, de acărui frică au fugit. Auzind apoi, că acest bălaur ar fi din ceară cu ochi de diamant, s'au re'ntors a recăuta peştera, dar înzădar, că nu o mai pot reafla. Toma Lungu Şutul din Măidan ni spune că: a facut şi semne în arbori lângă acea peşteră, la carea mergênd cu Adam Freda, semnele le-au găsit, dar peştera nu.

www.digibuc.ro

La noi afară de cotul mânei şí la unghiul din lăuntru al casei să zice cot.

Ací încă e un cot din pădure, şi d'ací numele „cotul Ceiuşului.“

Pre „Maticiu“ încă este un cot numit: „cotul Maticiului.“

Cracul Subii

În pământul alodial, lângă gara căIii ferate, este un crac (picior) de deal, ce să zice: „Cracul Subii.“

Între acest crac şi între dealul „Fruntea perilor“ pre valea Ilişavei este o strîmtoare, cu un drum săpat în stâncă, ce să zice „Cheea din Cracul Subii.“

În vîrful acestui „Crac“ este un loc cu peatră de beică (sau cvarţ) bună pentru uiagă.

Cracul Olărescilor

În „Goroniş“ lângă „Coasta pustînie,“ de către otarul Agadiciului, este un crac adecă picior de deal, ce să zice „Cracul Olărescilor.“ În tot chipul, pentrucă acest crac formează posesiunea familiei Olariu; şi preste tot e acoperit cu păduri de gorun.

Dela comună zace spre ost.

Cracul lu Lupeiu

Lângă cracul Olărescilor, peste ogaşul Olărescilor spre Ost este Cracul lu Lupei.

La noi să pune cânilor numele Lupeiu (dela lup).

Cracul Corcanului

Peste vale dela aceşti craci, este un crac numit „Cracul Corcanului“ sau şi „Cracul Corcanilor“ (şi lângă el, ogaşul Corcanului sau şi al Corcanilor), ce să întinde

www.digibuc.ro

dela Nord spre Sud până la drumul Ciudanoviții și în dreptul cracului Subii.

O tradițiune (sau poveste) ne spune, că Căpcânii, după ce au spart și devastat Greoniul, au auzit, că la Măidan ar fi un spăiie (domn de pământ) bogat cu numele „Dalea," au plecat cu putere mare asupra lui, dar nu l'au putut bate, căci avea foarte mulți lucrători la minele sale.

Atunci o parte din ei a plecat pre valea Ilișavei ear alta, pre valea Gladeș, și eșind pre cracul și ogașul Corcanului, la cheea din Cracul Subii, i-au luat din dos și ací s'a încins o luptă, carea s'a terminat cu nimicirea armatei lui Dalea. Despre aceasta vom vorbi mai pre larg la „Mormêntul Dalii."

La noi sunt un fel de paseri răpitoare (un soiu de huli), ce sĕ zic Corcani.

Muerile, cari nu voiesc sĕ pomenească în jurămintele și înjurăturile lor pre dracul sau alt necurat zic: „sĕ-l ia Corcanul" sau „te ia Corcanul."

Nu sciu, de nu vor fi acesti soiu de huli, din cei ce sĕ zice, că aveau Căpcânii (Tătarii) și sburau sĕ caute unde sunt oamenii ascunși, apoi „croncăniau" și „corăiau" deasupra lor, până veniau Căpcânii, ca sĕ-i prindă.

Poate că dela acesti Corcani, își au acest crac și ogaș numele „Corcanul."

Cracul cu plopi

Lângă gara călii ferate dela Ilișava spre Sud, este un crac pre carele ne suim în „Tîlva lui Stefan", ce sĕ zice „Cracul cu plopi," pre carele cresc mai mult plopi, decât alți arbori; dela sat este spre ost și e averea societății.

www.digibuc.ro

În acest crac este un tunel, prin carele trece carul de foc.

Cracul Slovanului

Dela „Ilișava mică“ voind a ne suí la „Mărila,“ trebue să mergem pre cracul Slovanului. Dela comună zace spre Ost. Ajuns în culmea acestui crac lângă „Lup“ sau „Pușcaș“ și drumul Oravița-Anina, este un grop (vîrtop) numit *„Gropul Drincionilor.“*

Drincionii au fost nisce haiduci, urmăriți spre a fi prinși; dar ei au prins ací pre administratorul (Waldschäfer) erariului din Oravița și l'au purtat cu ei prin codri până i-s'au rupt hainele și încălțămintele toate, încât au trebuit să-l încalțe în scoarțe de teiu, silindu-l să le scrie rogări de grațiare; apoi l'au purtat dela „Ponor“ și „Tîlva Zinii“ peste munți până la Caransebeș. Pre coama (culmea) acestor munți este o cale (poteacă), pre carea să zice, că omul din Anina până în Caransebeș, ar ajunge în 5 – 6 oare. În acesti munți au așteptat spionii Drincionilor răspunsul de amnestie, care l'au și primit, mai mult de mila administratorului; de unde s'au pogorît la Caransebeș, la „Teiuș“, unde Episcopul cu litia li-au eșit înainte, și după ce i-au cuminicat, li s'a cetit decretul de agrațiare și a mers fie-care la casa sa.

Drincionii sunt familii din Jitiniu, și să zice, că ei au fost cei mai periculoși haiduci.

Ei au și cântece (doine) jalnice numite a Drincionilor.

Timpul lor din povestiri nu l'am putut apriat constata, dar în tot chipul e mult de atunci, pentrucă să zice, că li-au eșit Episcopul înainte. Prin urmare va fi fost, când era episcopia noastră cea veche din Caransebeș [la începutul secl. XVIII.]

www.digibuc.ro

Pentru ce să numesce acest crac al Slovanului, nu scim.

Clianțul Cerbului

La „Cârhoaie“ este un borțoniu mare, ce stă aplecat ca și când ar sta să cadă și se numesce: „Clianțul Cerbului.“ Clianț se zice la noi la o stîncă, pre carea omul nu se poate suí.

Dămăcuș

Coasta nordică a „Custurei“ să numesce „Dămăcuș“. Aici sunt meri și peri domestici, bătrâni și groși. Asemenea și de cei sălbatici.

În ambe soiurile sunt mere de earnă șărgate. Printre merii aceștia, este un izvor în peatră cu apă bună, și se scurge în Ogașul Natrii.

În Dămăcuș sunt și poeni cu livezi mari. Acuma le-au plântat societatea cu moleți.

În aceste poeni, satele din jur și-au păscut turmele lor, când erau fugăriți de păgâni.

Numele nu-l scim, de unde și-l are.

Dealul mare sau cum zicem noi Gealu mare

Așa să numesce teritoriul de mai multe sute de jugere dintre sat (la vest), otarul Oraviței-montane (la sud), otarul Rachitovei (la vest) și drumul mare, ce merge din sat spre Rachitova, până la Valea Racilor.

Unele părți din acest teritoriu mai au și alte numiri d. e. ogașele cu coastele lor, despre cari vom vorbi la locul lor.

Vecinii nostri Răchitoveni, numesc acest teritoriu: „pământul Turcului“. Noi însă nu; ci numai un drum deasupra de „Obreja“, ce conduce în cetate, scim, că s'a numit „drumul Turcilor.“

www.digibuc.ro

Locul e împărțit prin patru ogașe în trei dealuri și e peste tot arătoriu și fertil.

Pre dealul mare în multe locuri sĕ află viță de vie sĕlbatică numite „struguriță jidovesci," acăror frupte, când sunt coapte, sunt gustoase. Preste „Dealul mare" încă trece drumul de fier. Coasta ostică de lângă ogașul Gergonilor a dealului mare, sĕ zice: „Coasta cetății." În aceasta coastă deasupra de podul (viaductul) călii ferate, mai nainte cu 40—50 de ani, Georghe Gerga Frențiu voind sĕ restoarne un arbore, a găsit nisce vase de aramă (7), din cari și-a făcut căldări.

Mai la vale de acest loc, în locul numit și „Seliște" au găsit Iosif Liuba Șchiopu în anul 1864—5 o nicovală de fer, acărei capete erau de un stîngin de lungi.

La „Ceroane" în otarul Agadiciului, încă s'au găsit mai multe table mari de aramă.

În Măidan sĕ crede, că familia lui Jurgiu Liuba ar fi bogată, fiindcă la un strămoș al sĕu, carele era la lucru în ogașul Liubonilor, ar fi venit o cămilă, pre carea erau încărcați doi disagi cu taleri și galbini. Acesta luând disagii, camilii i-a dat drumul mai departe. Aceasta s'a întîmplat după alungarea Turcilor din cetate.

Sĕ crede, că acea camilă ar fi fost a „beiului" carele era mai mare preste cetate, și căzênd în bătălie, cămila a tras la cetate, unde-i locuia și stăpânul.

Dealul Sciubeiului

Dela sat la vest, lângă otarul Rachitovei sub dealul mare și drumul Rachitovei, până la drumul Greovațului și Valea Racilor sau mai bine: locul dintre aceste doauĕ drumuri se zice: „Dealul Sciubeiului" și e peste tot pămênt negru arătoriu și fertil.

„Sciubeiu" sĕ zice la noi la un izvor sau fântănuțe, a cărei apă se sprijinesce într'o butoarcă de salcă sau de

www.digibuc.ro

anin ori alt lemn. În sesiunea parohială de aci se află un astfel de sciubeiu, şi poate că pentru aceea se zice acestui teritoriu „Dealul Sciubeiului“ sau şi numai „Sciubeiu“.

Dealul (Gealul) lu Buzĕ

La nordul comunei lângă „Gladeş“ otărţ cu Agadiciul, este un deal şi un ogaş cu acest nume. Lângă acest ogaş este o pădină numită: „Pădina Drăgănescilor“, carea din timpuri uitate a fost şi este proprietatea familiei noastre Liuba. Noi credem, că e posibil, că familia Liuba, mai nainte de a avea preoţi sêrbiţi, carii sciut este, că dedeau copiilor nume sêrbesci, ear numele de familie le sêrviau, a avut numele de Drăgan sau Drăgănescu, pentrucă în teritoriul nostru sunt mai multe numiri locale de după numele de familie al posesorilor aşa d. e. cracul Olărescilor, coasta Miclescilor, ogaşul Gergonilor etc. Deci tocmai aşa a putut şi aceasta pădină a fi numită de după numele de familie Drăgan sau Drăgănescu în pădina Drăgănescilor. În familia noastră esistă următoarea legendă despre începutul numelui nostru de familia Liuba:

Un strămoş al nostru fu prins de Turci şi dus în robie în ţara turcească, unde'l turciră. El a lăsat acasă în urma sa muerea şi doi pruncuţi. Pre unul l'a chemat Lupul (cel mare) şi pre celalalt Liuba.

După 15 ani scăpând de robie dela Turci, a venit acasă la muere şi copii, pre cari i-a găsit mari. Într'o zi a zis feciorului sĕu mai mare: „Dragă Lupule! na punga asta cu galbeni, şi dute la oraş (Biserica albă) sĕ-'mi cumperi un *„hat“* (un cal de călărit), căci voesc sĕ merg la vlădica sĕ mĕ desturcesc.“

— „Ba, eu tată nu mĕ duc, căci mĕ tem, că mĕ prind Turcii din cetate şi mĕ omor“!

www.digibuc.ro

Atunci Liuba (fiul său cel mai mic) a luat punga dela tatăl său cu sila, (căci fiind acesta încă copil, nu voia tatăl său să-l lasă, temându-se, că i-s'ar putea întîmpla ceva) şi Liuba voí să plece după „hat"; atunci tatăl său văzând, că nu-l poate oprí, îi dete svatul, ca să i-a sama, că Turcii nu-i vor vinde cal de călărit. El însă să întrebe pe Turcii, cari va întâlní cu cai, oare 'i vind calul? şi cât cer pre el? Aceşti turci, crezând că el nu va avea bani fiind încă copil, vor cere dela el o sumă oare-care pre cal. Atunci el îndată să scoată punga şi să plătească Turcului — fără a să mai pogodi, — cât a cerut pre cal, căci Turcilor, nu li este ertat să-şi retragă cuvêntul dat odată. Liuba, nici n'a ajuns în oraş, căci întâlnind un turc pre drum venind spre el călare, l'a întrebat o nu-i vinde calul? „Dacă îmi dai 30 de galbeni ţi-l vind" — zise Turcul. Liuba scoase 30 de galbeni şi îi dete Turcului pre cal, luă calul şi-l aduse tatălui său, ca să poată călătorí la vlădica, ca să se desturcească. Tatăl s'a dus şi s'a desturcit, ear apoi pre Liuba l'a binecuvêntat zicênd: „Să dee Dzeu, Liubo dragă, să te înmulţesci şi nici când să nu fi fără ajutoriu, nici tu nici urmaşii tăi, Dzeu să-ţi sporească neamul şi binele (averea) tău, ca nici când să nu aveţi suferinţe de ori ce vă va cere inima... Ear tu Lupule! Să dee Dzeu tot singur să fi. Nici tu, nici următorii tăi, să nu aveţi pre nime dela cine să cereţi ajutoriu."

Liuba acesta a avut 12 copii, cari au luat numele de familie Liuba şi dela acestia să trag toţi Liubonii de azi.

Lupul au avut numai un copil. Nepoţii lui Lupul auzind de blăstêmul pus pre moşul lor, şi-au schimbat (au luat) mai târziu şi ei numele de familie Liuba, dar până în ziua de azi, în familia acestora tot numai câte

www.digibuc.ro

unul au, și nu sunt decât 3—4 familii din următorii lui Lupul, precând din a lui Liuba e jumătate satul și ori unde s'au mutat din Măidan s'au înmulțit.

Aceasta credință au făcut din Liuboni, fii evlavioși și cu pietate către părinții lor și până azi. Când un părinte e aproape de moarte chiamă pre fii săi la sine, li pune mâna pre cap și-i binecuvintează cu cuvintele moștenite: „Să dee Dzeu să te înmulțesci, puțin să te chinuesci și bine să te hrănesci.“

Aceste le sciu din propria-mi esperință, pentrucă tot așa mi-au zis și mie strămoșul meu Miuță Liuba Marcu, moșul meu Jurgiu Marcu și tatăl meu Dănilă Liuba Marcu; și eu recunosc, că e o mângăere sufletească în toată vieața mea, când îmi aduc aminte, că acești părinți ai mei cu câtă iubire mi-au dat binecuvêntarea lor, ear efectul acelei binecuvêntări în adevĕr vĕzêndu-l împlinit, a întărit în mine statornicia credinței în darul lui Dumnezeu, în legea și în datinele strămoșesci!

Dealul Meii

Spre nord-ost, la marginea otarului nostru cu al Agadiciului, Jitiniului este dealul cu acest nume. Teritoriul e parte arătoriu, cu fânațe (livezi), parte cu păduri (tufe) de gorun.

Dos

Coasta nordică a dealului numit „Fruntea lui Vragoviciu“ spre ost deasupra satului, să zice „Dos“. Așa să numesc toate coastele nordice a dealurilor, ce n'au alte numiri.

Pre dos în pământul alodial (iberland) sunt și ocoale (industriale) cu pruni și păduri.

În dos este o ocnă vechie, despre carea poporul crede că e *de pre timpul piticilor*, fiindcă e foarte scundă și să crede a fi conținut aur.

www.digibuc.ro

Dosul lui Ruceș

Coasta nordică a coastei pustînie, ce să otăresce cu „Gladeșul“ și otarul Agadiciului să numesce dosul lui Ruceș; e cu păduri și e proprietatea locuitorilor nostri.

Aici în mai multe locuri să vĕd urme de ocne vechi.

În arhiva oficiului de montanistică din Oravița, comisariul Váradi ar fi aflat nisce date, că aici, mai nainte de venirea Turcilor, ar fi fost o ocnă de aur foarte bogată. Dênsul a căutat acel loc, dar nu l'a putut descoperí.

Noi am rugat pre Magnif. D. căpitan de montanistică Aron Pap din Oravița, ca să ne lasă a cerceta arhiva montanistică, dar cu părere de rĕu ni-a spus, că toate actele vechi au fost duse de aici. Ni-a promis însă, că ne va da nisce date referitoare la Măidan, ce-și aduce aminte, că le-a păstrat, dar întêmplându-se o nenorocire cu comisariul Váradi, când le-a căutat, nu le-a mai găsit, unde le-a pus.

Dosul Borchii

Coasta nord-ostică a dealului Barbura să numesce așa, și e acoperit cu tufe de fagi.

Aici încă sunt urme de ocne. Numele nu'l scim de unde și'l are.

Dobreĭa

Valea dintre Cărpinișul mare și dealul ostic dela acesta, precum și ogașul dintre acestea să numesce „Dobreĭa“ și este proprietatea societății, carea a cumpĕrat acest teren dela Petroviciu de Ciudanovița, Domnul de pămênt; zace spre nord-ost deasupra garei Ilișava.

Dealul e stâncos și cu păduri, ear coasta vestică și valea cu livezi, sunt ale Ciudanovițenilor. În vêrful „Dobreii“ este un lac numit „Lacul Gruii.“

www.digibuc.ro

Fața mare

Dealul, preste care ni-sĕ ivesce soarele și luna când resar, sĕ numesce „Fața mare“ și e loc de pășune în alodiul comunei. În tot chipul pentrucă din sat sĕ vede toată coasta aceasta, sĕ numesce „Față,“ căci nici o coastă vestică sau nordică nu sĕ numesce față.

Sĕ crede, că aici ar fi o peșteră, în carea ar începe toți locuitorii Bănatului.

Noi am găsit gura unei peșteri, carea merge drept în jos, dar sĕ aude curgênd apă în ea, de aceea nu am cutezat a întra înlăuntrul ei.

Pre Fața mare sunt mai multe peșteri, din cari unele, ce au fost cu vîrtoape, pĕcurarii le-au umplut cu petri, ca sĕ nu cadă oile în ele, și așa, cu timpul sĕ vor perde și urmele lor.

„Fața mare“ e din peatră de var. Deasupra mai toate petrile sunt mutătoare.

Sĕ crede că Fața mare, cândva ar fi fost loc de arat sau cu vini. Pre Față sunt doauă *„prioduri“* (priod sĕ numesce locul, de unde sĕ începe drumul stâncos preste un deal), unul e priodul Ceiușului și altul, carele ese la Scofaina.

Lângă acestea sunt nisce petrării mari, din peatră de var și e foarte bună, și mai ca marmorul de tare.

Fața Cuptoriului

Sub Fața mare la vest, ear dela sat spre Ost, este un deal, ce sĕ zice „Gruniu“, ear coasta sudică a Gruniului sĕ numesce „Fața cuptoriului“ și este în pămêntul alodial al comunei, unde e loc de pășunat. Partea cea mai mare a dealului e din peatră de var, numai lângă sat și de cătră valea Cuptoriului este o petrărie de beică (cvarț).

www.digibuc.ro

Fața Oraviței

Așa să numesce coasta sudică a Tîlvei mari, carea este propietatea societății. Aci încă sunt peșteri.

Fața Natrii

Coasta ostică și sud-ostică a Teiușului și Feții mari să numesce „Fața Natrii“, dela ogașul (Natra) ce curge la poalele acestui deal, și izvoresce din „Fața Tîlvii mari“ și „Dămăcuș.“ Aci am găsit peșteri, în cari am aflat oase de animale și alte scule de lucru din timpurile preistorice. (Unele din aceste le am luat eu, altele le-am lăsat acolo). În aceste peșteri să poate bine cunoasce, că cândva au fost locuite și de oameni. Peșterile acestea sunt „sub Cârhoaie și Cârșie“ (așa să numesc vîrfurile stâncoase).

La rĕsboiu, instrumentul de țesut, încă sunt „natre.“ Cele doauă lemne cioplite, în cari sunt „cocăile,“ pre cari să sprijinesc „crucelnicul“ și „brîglele“ să numesc natre. Locul, dela sulul, pre care să învălesce pânza țesută până la „rostul“, printre carele să trece „suveica,“ dintre spată și pânza țesută, să zice „spaț,“ ear dela ițe, până la sulul dindărăt să zice „natră“. Poporul crede că pre Natra s'ar fi făcut natre pentru rĕsboaie și dela aceste să numesce locul acesta „Fața Natri“ și „Natra“.

Fântâna lui Mărian[1])

Pre la mijlocul „Feții Natrii“ este un isvor cu apă foarte bună, ce să zice fântâna lui Mărian. Acest isvor să consideră de lecuitoriu. Încă și azi morboșii nu numai din Măidan, ci și din satele vecine merg acolo a să

[1]) Pe valea „Cuptoriu“ lângă moara Crăciunescilor mai este un sciubeiu cu acest nume, carele asemenea să consideră de sânt, cu apă lecuitoare.

www.digibuc.ro

lecuí. Nu scim, credința, sau buneța apei și a aerului curat, ori sânțenia locului (cum crede poporul) sunt vindecătoare, dar scim, că mulți morboși își țin, că acolo s'au vindecat!

Sĕ zice că Mărian Mêrșovilă a fost un cărăbaș în Măidan. Pre acesta l'a purtat zinele (miluitele) cu ele prin vĕzduh, sĕ le cânte în cărăbi; și el, după ce miluitele l'au eliberat, a căzut într'un morb greu zăcênd în pat mult timp. O zină, fiindu-i milă de el, i-s'a arĕtat în vis, spunêndu-i, că nu sĕ va vindeca, pănă ce în fața Natrii nu li va face o fântână. Sculându-se apoi din pat, a mers în car pănă la Fața Natrii, ear după ce a săpat isvorul și a beut și s'a spĕlat cu apă de aceea pre picioare, a venit sănătos acasă, dar totuș a rĕmas orb de un ochiu.

Sĕ crede, că cărăbile lui Mărian cântau și singure. Pișcoanea, tiriuzul și butea acelor cărăbi le am eu, și azi sunt ale mele.

Fântâna Zinilor

În „Dos" deasupra căii ferate, este un izvor, ce sĕ zice „Fântâna Zinilor." La acest isvor încă merg bolnavi sĕ spală și beu apă d'ací spre a sĕ însĕnătoșa.

Astfel de „isvoare sânte" mai sunt în otarul nostru unul pre valea Cuptoriului, unul pre Chinisec și unul „După Șurcă." „Din acesta, decând oamenii au început a suduí pre Dumnezeu și Sânții, a sĕcat apa."

Fântâna rece

La „Gladeș" lângă otarul Agadiciului spre nord dela comună în teritoriul numit „Spinături," este un sciubeiu și teritoriul, ce sĕ numesce așa.

Fântâna Coanii

Pre coama dealului „Vragovi·iu" este un grop (acuma e sec), ce sĕ zice „Fântâna Coani."

www.digibuc.ro

Fântâna Panii

Între dealurile „Părăschiu“ şi „Mărila,“ la obîrşia vălii Jitiniu, este o poiană numită „Ţarc,“ în dealul „Ţarcu,“ sub aceasta poiană este o fântână mare (isvor), ce să zice „Fântâna Panii“. Din această fântână să conduce pre dude [ţevi] apa, la băile Mărila.

Apa, după ce să folosesce în băni, să scurge în valea Jitiniului.

Fârlea

Valea, ce zace la nord-ostul comunei între „Planţa“ (sau şi „Planiţa“) şi Cărpinişul mare, mărginindu-să cu otarul Ciudanoviţa, să zice „Fârlea“ ear ogaşul din aceasta vale, „ogaşul Fârlii“, care 'şi ia începutul de sub vârtoapele de pre Planţa, deasupra satului Ciudanoviţa, şi este proprietatea societăţii şi a dominiului Ciudanoviţii; are livezi şi păduri şi nisce cucuruzisce a locuitorilor din Ciudanoviţa.

Furnea

Ogaşul spre Nord dela sat, în luncă, dintre „Spinături“ şi „Groşi“ să zice „Furnea“, care să varsă în Gladeş.

Pre acest ogaş sunt mulţi raci. La obîrşia Furnii au fost în vechime un pravăţ (ocnă ca fântâna), carea ar fi pătruns ocnele din „Colnic“ şi „Ivana“, ce să cred a fi esistat în vechime.

Fruntea mică

Deasupra satului spre sud, sub „Tîlva mare“ şi lângă „Obîrşia Măidanului“ este un deal numit „Fruntea mică“ şi e în izlazul de păşune al comunei. E *soat* (locul unde pasc trăgătorii) pentru vite. „Faţa ostică“ a acestui deal să zice Faţa Obîrşiei şi este arşiţe, numai cu puţine tufe de fag. În aceasta coastă încă să văd

www.digibuc.ro

urme de ocne vechi, ear în coasta nordică sunt grădini cu pruni.

Fruntea lui Vragoviciu sau şí Fruntea mare

Deasupra satului spre ost este un deal mare, ce sĕ numesce Fruntea lui Vragoviciu. Dela poalele acestui deal spre vest sĕ începe azi comuna.

Precum în vîrful acestui deal aşa şí pre toate coastele lui sĕ vĕd multe urme de ocne mai vechi şi mai noauĕ. Unele sunt foarte mici (scunde) şi se crede, că sunt de pre timpul piticilor.

Astfel de ocne de pitici, sunt în multe dealuri din otarul nostru.

La noi este o tradiţiune, carea ni spune, că în seclul trecut de preste Dunăre a venit la Măidan un domn călare pre un cal frumos, îmbrăcat cu ţol făcut din fir de aur, cu scăriţele dela chingă şi zăbrelele frîului şi cu pintenii dela încălţămintele lui, toate de aur.

Acestui domn i-ar fi spus cineva (bagseama părinţii sau moşii lui), că de frica Căpcânilor în dealul dela capĕtul satului Măidan, lângă un borţoniu mare, ar fi astupată gura unei ocne de aur foarte bogată. Acesta a pus ací lucrători mulţi şi a scormonit tot dealul, pănă şi-a cheltuit toată averea, ba şi calul cu podoabele lui, şi mai pre urmă vĕzênd, că nu găsesce nimica, de aici s'a dus pre o mârţoagă de cal cu chingă şi frâu de teiu.

Acest domn supĕrat, că toată averea şi-a cheltuit-o înzădar, una'ntruna pomenia pre „Vrago“, care l'a mânat aici; ear ai nostri în batjocură i-au zis Vragoviciu şi „Frunţii mari“ încă i-au dat numele „Fruntea lui Vragoviciu“.

Aceasta tradiţiune o scie nara ori-care om sau copil din Măidan.

www.digibuc.ro

Dacă trebue să credem acestei legende, că adecă în adevĕr a venit aici în dealul din capĕtul ostic al satului să caute ocna de aur, şi dacă în dealul din capĕtul satului nainte cu 200 sau mai mulţi ani în adevĕr a fost o ocnă bogată de aur, atunci acel domn a greşit dealul, pentru că strămoşul meu mi-a spus, că Măidanul numai dela alungarea Turcilor de aici, s'a estins în lungimea de azi, ear mai nainte a zăcut dela ogaşul Gergonilor din locul, unde azi să zice „Selisce“ şi sunt locuri de case goale şi grădini; până la ogaşul Predii, unde în locul de case Nr. 14 şi 15 a fost şi el născut, şi după aceea locurile de case de nou s'au împărţit. Ear tatăl său i-a spus, că în vechime satul numai până aci s'a estins.

Atunci dealul căutat de acel domn, nu a putut fi altul decât „Bradul“, în vêrful căruia să află peatra amintită mai sus la „Brad“ cu semnele de uvrieri.

Fruntea perilor

La nord-ostul comunei, preste Valea Ilişăvii dela Cracul Subii lângă Cheia d'acolo, este un deal, ce să numesce aşa, şi un ogaş numit „Ogaşul perilor“, ear coasta sudică a acestui deal până la „Matici“ să zice coasta perilor şi e mai de tot sterilă, numai pre culme sunt livezi şi păduri (aci e şi pamêntul şcoalei) slabe.

Să crede, că numele 'l are dela nisce peri (pomi), ce ar fi fost acolo.

Frapsini

Dela „Cucuiul Miclii“ până la „Brad“ este un deal, ce să zice „Frapsini“; coasta Ostică a acestui deal, ce să zice „coasta Frapsinilor“ şi un ogaş cu acelaş nume; din acest teritoriu ce în islas, puţin e acoperit cu tufe de

www.digibuc.ro

fagi, ear în partea cea mai mare e steril şi petros, coasta vestică a „Frapsinilor“ să zice coasta Predii (Pregii).

Să crede, că ací ar fi crescut odată frapsini (frassinus) — acuma însă nu sunt nici tufe de frapsini ací — şi dela aceea şi-ar avea locul numele.

Gaiu

La vestul comunei, începând dela drumul Agadiciului de lângă „Chilăviţa“, între acest drum, între Ilişava (la Sud), Gladeş (la Nord) şi otarul Rachitovei (la Vest) este un teritoriu cu loc şes, de nisce sute de jugere de pământ negru şi bunişor, şi acela să zice *Gaiu*, şi este proprietatea locuitorilor.

În limba poporală o pădure din şes să numesce „Gaiu.“ Să crede, că în timpurile vechi, aici ar fi fost o pădure, şi poate că dela aceea i-a rămas numele Gaiu. În mijlocul acestui teritoriu e un loc mocirlos, cam de vreo 3—4 jugere, în care cresce trestie şi şovar, şi aproape este un sciubeiu numit: Sciubeiu lui Maxim.

Găiuţ

Dela Gaiu spre Sud preste valea Ilişava şi Zevoaie, între drumul mare al Rachitovii şi ogaşul Liubonilor, la vestul satului, este un teritoriu cam de vre-o 5 – 6 jugere pre la mijloc mocirlos, ce să zice Găiuţ. În acest loc să găsesc o mulţime de petri rotunde în forma oauălor şi mai mari şi grele, cari după formă şi greutate, să cunosc, că în timpurile primitive au fost gloanţe de prascie.

Gaiul Gerului

La nord-ostul „Feţii mari“ lângă „Teiuş“ este o poiană, ce să zice „Gaiul Gerului“ (poiană să zice o li-

www.digibuc.ro

vadă din mijlocul pădurii). Nu sĕ scie, că numele de unde şi-l are.

Gaura Toni

Dela sat spre nord-ost în dealul numit „Dobreia“ la gura vălii Jitiniu, este o gaură (peşteră) mare cu gura către dealul „*Polom*“ şi sĕ zice „gaura Toni;“ ear în Tîlva Dobreii e un lac numit „lacul *Toni*“ şi e posesiunea societăţii, ţinêndu-se de dominiul Ciudanoviţii.

Goroniş

Întreg ţinutul din otarul Măidanului la nord-ostul satului, începênd dela „ogaşul Giliei“ până la otarul Ciudanoviţii, Agadiciului şi Jitiniului sĕ numesce „Goroniş“. În „Goroniş sunt mai tot păduri de gorun, afară de „Coasta pustînie“ şi unele „Dosuri.“

Livezile cele mai bune din otar sunt prin poenile din „Goroniş“ şi pre şesuri, de unde au fost scoasă pădurea, şi sunt puţine locuri arătoare, din causa că pămêntul e năsipos şi petros, dar mai cu samă, vênturile mari de ost, prin puternica lor suflare, duc pămêntul şi aşa de frica vêntului, oamenii nu cutează sĕ are, decât în „dosuri“. Goronişul este locul de păşune în timpul iernei, căci locuitorii din tufele gorunului toamna fac frunzare pentru vite (vaci, oi şi capre), ce partea cea mai mare le consumă prin livezile d'ací (dar şi pre câmp), ca sĕ se gunoiască locurile.

Gladeş

Valea, carea în partea nordică desparte otarul Măidanului de otarul Agadiciului sĕ numesce „Gladeş,“ şi sĕ începe dela Răpşag; desparte Goronişul, Poiana petrilor, Dealul lu Buză, Spinăturile, Grosul, Gaiul, şi Gro-

www.digibuc.ro

panele din otarul nostru, de otarul Agadiciului, și la gura vălii Racilor, să varsă în Ilișava.

Pre lângă aceasta vale cresce un soiu de salcă ce să numesce „Gladeș“ (lat. Acer Tataricum) poate că dela aceasta salcă își și are numele.

Gropul lui Mărilă

La gura vălii „Ilișavei mari“ și gura ogașului „Mărilă“ și între dealurile „Căprăreți“ este un grop (vîrtop) numit Gropul lui Mărilă. Numele nu scim de unde'l are.

Groși

Teritoriul dela nordul satului și „Cerět“ (șesul) dintre „Furnea“ până în drumul Agadiciului dela „Gaiu“ și între Gladeș, să numesce „Groși“ și este cel mai fruptifer pământ din otarul nostru (nu humă). Să crede, că numele l'ar avea dela arborii groși, ce cândva au fost aci.

Păun Drăghicescu Ibrișin din Măidan, voind să asemeneze o movilă din pământul său de ací, a găsit în ea o lance întreagă bine conservată, mai multe verigi dela frâne de aramă sau bronz, și o sabie dreaptă, și la vêrf ascuțită de ambele părți, încovăiată (îndoită) la mijloc; și e de 90—95 cm. lungă și 7—8 cm. lată, pre gravura de lângă mâneiu să cunosc nisce puncte. Mâneiul a putrezit, și sabia e ruginită și acuma e în posesiunea mea.

Păun Drăghicescu mi-a spus, că și tatăl său a găsit ací mai multe lănci și săbii frânte, dude de fier etc. și din aceea deducem, că ací fiind vre-o bătălie, cei căzuți în luptă au fost înmormêntați pe loc.

Gropurele

Spre sud dela sat, între dealul „Barbura“ și „Stanisce“ lângă drumul „Tîlvei mari“ este un ținut, ce se

www.digibuc.ro

zice „Gropurele“, și gropurile sunt urme de săpături după metale.

Gruniu

Dealul sau cracul pre carele ne suim în partea ostică a satului la „Fața și Tîlva mare“, se numesce „Gruniu“.

Gruniul acesta e între „Valea Cuptoriului“ și „Ogașul Miului“; în pământul alodial al comunei, și e loc de pășunat.

Gruniu-Peichii

Cracul, dintre ogașul „Peica“ și Valea Cuptoriului, pre carele ne suim la „Stîmină“ și „Tîlva mare“ se zice: Gruniul Peichii. Dosul acestui „Gruniu“ se chiamă dosul „Peichii“ și e plântat cu pruni ear fața lui e acoperită cu păduri, pre unde sunt urme de ocne vechi. Preste coama acestui Gruniu, e granița sau cum zicem noi „șiriță“ între izlaz și pământul alodial al comunei. Dosul este în izlaz, ear fața Gruniul în Iberland.

Ivana

Spre nordul satului deasupra numerilor de casă 109, 110, 111, 112, 113 și 114 sunt doauĕ ogășele numite „Ivana“, cari cam la mijlocul coastei „Miclescilor“ și coastei „Sceampurilor“ se împreună la olaltă. La obîrșia ogașului vestic, este o fântână (sciubeiu).

Mai anii trecuți nisce locuitori ací, în locul numit „Boială“ (o coloare roșie) din ogașul vestic au săpat, ca sĕ caute bani, căci într'o noapte au vĕzut ací o pară de foc și au găsit o lopată de lemn și nisce țerușĭ (pari mici), cu cari sĕ mĕsoară în ocnă, petrificate.

Ocna a fost săpată cătră „Cerĕt“, ceea ce s'a constatat de pre „scenapii“ (așa se numesc lemnele, ce se

www.digibuc.ro

pun de marginea şi deasupra caunei [gaurei de ocnă] ca să nu cadă sau să nu se surpe ocna), ce s'au găsit putrezi aci. Acești oameni negăsind nimic ací, după ce au săpat vre-o 4—5 zile, s'au lăsat de lucru, mai vêrtos pentrucă pământul fiind umblat (săpat) mai de înainte, cât săpau ziua, noaptea se surpa. Tradiţiunea poporală încă ne spune, că aici cândva ar fi fost ocne: cea din ogaşul vestic a mers pe sub „Cerĕt“ ear cea din ogaşul ostic s'a întâlnit cu alta din „Colnic“ la „Obîrşia Furnii“.

Ilişava (Ilişaua) sau cum îi zic străinii „Lişava“

Aşa să numesce apa sau valea, ce trece prin mijlocul satului nostru. Mai departe „Ilişava mare“ să numesce valea adecă locurile dintre dealurile „Dobreia, Tîlva lui Stefan, Scrînciob şi Mărilă; ear „Ilişava mică“ să numesce valea dintre „Bejină şi Mărilă“.

Valea Ilişavei isvoresce din doauĕ locuri: dela crucea „Ilişavei mici“ şi din *Scrânciob“*[1])

O legendă poporală ne spune că în Ilişava mare şi Ilişava mică odată ar fi locuit unguri, cari de frica Tatarilor, au fost fugit din pustă. În poenile Ilişavei mari să vĕd urme (groape) de zomoniţe (bordeu) în mai multe locuri. Prin pădure să găsesc pruni, meri şi peri domestici de pre timpul acela. Să povestesce, că tot ací ar fi şi o pesceră mare, în carea Ungurii, la timp de nevoie, s'au retras de Tătari.

Ungurii au găsit ací păstorii români, retraşi cu turmele lor, tot de frica Tătarilor. Să mai povestesce, că

[1]) Scrânciob să mai zice la noi şi la un legănuş Să bate un par gros (pociumb) în pământ cu un cuniu de fier (tolděu) la capĕtul de sus. În acest cuniu să pune o scândură cruciş, pre carea la ambele capete să pun copii şi să învêrtesc. De aci proverbul: „Lucru scrânciob“ sau „întortocat“ (învêrtit). Scrânciobul să mai zice şi „Vîrtiloiu.“

www.digibuc.ro

acei Unguri cinsteau pre păstorii români cu vin zicêndu-le: „derai păitaș“ când le da vin sĕ beie.

Între Cuci

Dela sat spre Ost, întrĕ „Cuca Ursului, Cuca Loznicului și Cuchițĕ“ sub Fața mare, este un șes cu pruni numit „Între Cuci.“

Între Tilve

Poiana dintre „Tîlva mare și Tîlva mică“ sĕ numesce „Între Tîlve.“ Aci este o petrărie numită „la Bozoru“ și multe opini de ocne. D'aci își i-a începutul ogașul „Racovița,“ carele lângă Coasta cetății, sĕ varsă în ogașul Gergonilor.

Jitiniu

Sub „Brădet“ în coasta ostică a „Căprărețului“ isvoresce valea Jitiniu, carea desparte otarul nostru de al Ștaierului. Curge spre Nord printre Dobreia (la Vest) și Polom (la Ost), întră în otarul Ciudanoviții, d'ací curge spre Vest prin mijlocul satului; tot asemenea prin mijlocul satului Jitiniu, și sĕ varsă în rîul Căraș, între otarul Secașului și al Ticvaniului mare.

Pre valea Jitiniului, cât curge printre păduri, sunt mulți păstravi (pesci).

Lacul Maniului

Pre „Goroniș“ sub „Cioacă“ (în partea ostică) și sub vîrful lui „Urduc“ este un lac de un teritoriu de 4 jugere catast. numit „Lacul Maniului,“ de altă parte e pe lângă drumul Ciudanoviții și dela sat spre nord-ost zace deasupra coastei „Coanii.“

Despre numele acestui lac, esistă la noi următoarea legendă:

www.digibuc.ro

Un nobil Român, numit Maniu, voia, ca din câmpie să fugă la munți și d'aci la Caransebeș, ca să se întâlnească cu alți soți de arme, dar fiindcă valea Cărașului era (la Giurgiova) oprită de Căpcâni (Tătari), ca să ajungă la munți, a trebuit să treacă peste Măidan, Ciudanovița, Gherlisce etc. Fiind lacul Maniului lângă drum, a crezut, că e un vad, și voind a trece preste el, s'a înecat ací dimpreună cu familia sa.

Lăculețe

Peste drumul Ciudanoviții, dela lacul Maniului spre Sud, pre culmea „Coanii" sunt mai multe bălți mici numite „Lăculețe."

Lacul cu Răchită

La obîrșia „ogașului Corcanului" este o poiană în carea este un lac, numit „Lacul cu Răchită." Dela lacul cu Răchită să scurge apa pre ogașul perilor, carele la Cheia din Cracul Subii să varsă în Ilișava.

Numele, poate că și-l are dela Răchitele (un soiu de salce), ce ací vor fi crescut cândva.

Loznic

Teritoriul de sub Fața mare, începând dintre Cuci, coasta ostică a „Stînei" și Fruntea lui Vragoviciu, Șurcu (ost) și cleanțul Cărpinițelor (la Sud) să numesce Loznic Pre cceasta vale curge un ogaș [părîu], carele isvoresce din Fața mare și dintre Cuci, și asemenea să zice „Loznic" apoi lângă coasta perilor să varsă în Ilișava. Dela sat zace spre Ost. La gura acestui ogaș este un șes, ce să zice „Selisce" și să crede, că cândva ar fi fost ací niscari case.

Noi zicem viței de viniе lozâ. Loznic să zice la loze încâlcite; poate că vor fi fost cândva aci multe loze de viniе, și dela acelea numele „Loznic."

www.digibuc.ro

Loznicel

Între „Șurcu“ și „Teiuș“ este un ogaș numit „Loznicel,“ și să varsă în Ilișava la gura Maticiului.

Maticiu

Valea și ogașul dintre coasta nord-vestică a Cărpinișului mic, coasta Perilor și peatra Berectariului să zice Maticiu. Ogașul să adună din mai multe izvoare, dar începutul și-l are din dealul „peatra Berectariului,“ din locul numit „Obîrșia Maticiului“ (sau și obîrșia Olărescilor, fiindcă poenile și pădurea de aci formează proprietatea lor.) — Maticiul, are un teritoriu de vre-o 40—50 jugere de pământ; în coasta Cărpinișului sunt livezi, ear celalalt teritoriu e tot pădure. În coasta nordică a cărpinișului sunt doauă izvoare: un ciuciurău și un sciubeiu ambe sunt sub Cârșia Cărpenișului. În familia noastră s'a susținut credința, că de deasupra de sciubeiul, care este în „*niva*“ (așa să numesce o livade) mea, erezită dela strămoși, ar fi o peșteră, carea ar străbate până la ceealaltă parte a Cărpinișului în gaura Buhnitorii și carea în vechime s'ar fi numit: „Peștera Mătriciului“ ear mătrice la noi să zice la oile cu lapte, și poate că dela matriciu lăsându-se afară „r“, a rămas maticiu și de aci numele local „Maticiu“.

Mătriciu și mătriceriu să numesce păstoriul mătricilor. Aceasta peșteră e de mult astupată, prin surparea pământului.

Mărila

Deasupra de Ilișava mare, Țarc și Căprăreț este un deal numit „Mărila.“ În culmea acestuia este o poiană, în carea de presinte sunt „bănile Mărila“ (scaldele) lângă drumul Staiordorfului.

www.digibuc.ro

Locul e cu păduri mai mult de brazi și e proprietatea societății, și zace la o înălțime de 857 m. deasupra nivelului mării.

Mormêntul Dalii

Din sus de sat, în partea ostică a comunei, pre valea Ilișava, sub coasta Coanii din jos de Cheia din cracul Subii, este un șes ce sĕ numesce „Mormêntul Dalii.“ Ací în pămêntul alodial, sunt industrialele locuitorilor.

O legendă ne spune, că Tătarii (Căpcânii) după ce au spart Greoniul, carele era unicul opid cu têrg mare în ținutul nostru, au auzit că la Măidan ar fi un nobil bogat cu numele Dalea, carele ar avea atâta aur și argint, încât sĕ îmbrace tot Bănatul cu aur și cu argint; și apoi au pornit cu putere mare asupra lui, dar Tătarii în câmpul numit „Obrejă“ fură bătuți și respinși de lucrătorii și „armadia“ lui Dalea. A doaua oară veni „toată Căpcânimea“ asupra lui Dalea, o parte din ei venia pre valea Ilișavei ear alta a apucat pre valea Gladeșului Tătarii eșind pre cracul Corcanului a luat din dos armadia lui Dalea și ací la Cheie între ei sĕ încinse o luptă, carea sĕ finí cu totala nimicire a oastei lui Dalea, ba în aceasta luptă a căzut și el și familia sa. Tătarii însă aci nu au găsit nimic prețios, căci Dalea toate averile lui precum: aur, argint și aramă și toate sculele de lucru, le ascunsese într'o ocnă, ce era în față de topitoare, care avea gura spre rĕsărit și era spre apus, ear locul l'a asĕmănat de nu s'a mai cunoscut. Fugarii din codrii re'ntornând în sat, câmpul l'au aflat plin de morți și i-au înmormêntat aci. D'atunci locul sĕ zice „Mormêntul Dalii.“ Fiindcă satul era tot scrum și cenușă, oamenii au fost siliți sĕ fugă eară la codri, dar nici acolo n'aveau pace de Căpcânii, carii îi prindeau și după ce mai întâiu

www.digibuc.ro

ți băteau să le spună unde sunt comorile lui Dalea, aceia însă nesciind a le spune, Tătarii îi îngrășau cu simburi de nucă și îi mâncau.

Să mai povestesce, că Căpcânii siliau pre oameni ca și ei să mânce carne de om.

O altă legendă, carea o am auzit povestindu-se și în alte sate, ne mai spune: că o fată mare fiind prinsă de Căpcâni și îngrășată cu nuci, dintr'un podrum unde erau mai mulți prinși, a fost scoasă de o babă căpcână, ca să o lege de picioare, și să o spânzure cu capul în jos (cum adecă să zice că spânzurau Tătarii pre cei destinați spre consumare), dar fata nu s'a lăsat, căci era mai tare, decât baba; apoi ducêndu-o la cuptoriul ars pentru a o arunca și frige în el, a zis fetei:

— Pit fată pre lopată!
— Pun'te babo de'mi arată!

Baba crezênd, că fata nu scie cum să șadă pe lopată s'a pus ea, ca să-i arete. Atunci fata prinzênd lopata: „vîp cu baba în cuptoriu“ — Fata s'a dus apoi și a tăiat legăturile celoralalți prinși și slobozindu-i pre toți s'au dus la codri, unde erau și ceialalți conaționali ai lor.

Din aceste legende să vede, că nu Turcii au lucrat la minele de aici, și că legendele sunt mult mai vechi decât de pre timpul Turcilor.

Am zis, că legenda cu fata, pre carea baba tătăroane a vrut să o frigă, am auzit-o povestindu-se în mai multe sate, în unul și acelaș mod. Din acele deducem, că Românii au fost strîns legați la olaltă, toți au sciut de soartea și suferințele unui frate sau soră! Cei de azi nu suntem oare strănepoții acelora? Să fie perit de tot mila de frate?

www.digibuc.ro

Între dealurile noastre, unde sângele e curat român, Vĕ asigurăm, că n'a perit!

La noi şi azi sĕ cântă vieaţa oare-cărui frate sau soră, şi păţĕniile lor pentru naţie! Esemplu demn de imitat pentru noi şi viitorime. Eată aici un cântec de acestea:

„*Cântarea lui Moisi Nicoară carele a suferit pentru neamul nostru*“[1])

Merge, merge, cine merge,
Merge Nicoară Moise,
C'o scăpat dela robiă,
De lanţuri împovărate
Asuprit fără dreptate.
Deputatul Românilor
Sĕ easă din sînul lor.
Pre carele sĕ-l jelească
Toată limba românească.
Împĕrătesc pas sĕ-i ceară.
Sĕ scape din a lui ţară;
Sĕ scape de nĕcazuri mari,
Pornite dela duşmani
Pentru neamul sĕu iubit,
La temniţe osândit
Patru ani şi jumĕtate
Pentru vorbe de dreptate.
Lui Cristos asĕmănare
La robiă la 'nchisoare.
Cristos pentru lumea toată
Pătimí moarte şi groapă;

[1]) Moise Nicoară e născut în Giula Cottul Bihorului, şi este primul apostol a românismului, pentru despărţirea de Sêrbi. (Vezi mai pre larg „Dreptatea“ Nr. 221 din 1894).

www.digibuc.ro

Nicoară pentru Români
Primi fiere și la mâni.
Prietenii l'au lăsat,
Și credința ș'or călcat.
Nicoară fie lăudat
De Românii din Bănat;
Cât Românii vor trăi
Numele i-or pomeni.

Despre Dalea să povestesce, că a avut un frate mai mic, carele zi și noapte âmbla pre un cal de „bidiviu“[2]) și *să ducea la Căpcâni*, că el scia unde sunt ascunse comorile lui Dalea. Îi conducea apoi în o peșteră, unde când întrau după el, îi omora unul câte unul.

Noi am publicat în „Familia“ o baladă poporală: „Dalea Dămian“ carea să cântă la noi, nu scim însă este tot a acestui Dalea sau ba!?

Natra

Așa să numesce valea dintre Tîlva lui Stefan, Teiuș și Dămăcuș. Ogașul din aceasta vale încă să zice Natra. Aceasta vale încă este proprietatea societății. Numele, după cum am spus la „Fața Natri“ să crede, că-l are dela natrele de rĕsboaie.

Nedeclie

Dela cetate spre Sud, este un deluț, ce să zice Nedeclie, și e plântat cu pruni, ear mai de mult, ací au fost vini.

Să crede că sub acest deal este un podrum, acărui întrare au fost din cetate.

[2]) Bidiviu e un cal ce mâncă jeghiu (cărbuni aprinși) și să ține tot în întunerec.

www.digibuc.ro

Numele, îl esprimă poporul „Negeclie“ şi e un teritoriu de vre-o 10 jugere cu grădini (litre) din islazul comunal.

Obîrşie

Aşa sĕ numesce începutul fiecărui ogaş (părîu) d. e. Obîrşia Gladeşului sĕ zice de unde sĕ începe valea Gladeşului. Obîrşia Maticiului, Loznicului etc.

Locul unde, precum am zis mai sus sĕ crede că în vechime ar fi fost aşezaţi primii întemeietori ai Măidanului, se zice şi numai „Obîrşie“; ear cuvêntul obîrşie în limba poporului însemnează: de unde sĕ trage (derivă, descinde) ceva sau cineva d. e. Obîrşia noastră e dela Romani sau noi suntem din obîrşie Romani.

La Obîrşie este urmă de o ocnă veche.

Ogaş

Aşa sĕ zice la noi unui părîu.

La sudul otarului şi satului, luând de centru, drumul principal, şi începênd dela Vest [de cătră Rachitova] pănă la „Ilişava mare“, sunt următoarele ogaşe: „Ogaşul Gherghii, ogaşul Liubonilor, ogaşul Gergonilor, şi Racoviţa, Seceaina, ogaşul popii cu Măidanul şi ogaşul Borchii sau al Barburii, ogaşul Pregii, ogaşul Frapsinilor, Peica, Bogoe, ogaşul Ursului, ogaşul Miului, Loznicul, Loznicelul şi Natra, cari sĕ varsă în Ilişava.

În partea nordică: Chilaviţa, Ivana, Colnicul, Cornişul, ogaşul Maniului, Perilor, Maticiului, Fîrlea şi Dobreia; ear pre câmp şi Goroniş tot în partea nordică dela sat sunt: Furnea, ogaşul lui Buză, ogaşul Giliei, (Gilia), al Nicolii, al Petrilor, al Corcanului, al meilor şi Răpşagul. Acesta sĕ varsă în valea Jitiniului, ear cele lalte în Gladeş. La sud sunt şi doauĕ văli: Cuptoriul şi valea Racilor ear la Nord Gladeşul. Toate aceste văi sĕ varsă în Ilişava, ear aceasta în Caraş lângă Vărădia.

www.digibuc.ro

Obrejă

Lângă sat spre vest, câmpul să începe cu teritoriul numit „Obrejă“, carele este naintea Cetății, între drumul Rachitovii și al Turcilor până la ogașul Liubonilor.

Arând cu plugul totdeuna scoatem petri rotunde și grele, ca oul și mai mari și săgeți din cristal despre cari poporul crede, că sunt din tresnet picate, și mai vêrtos de sub dealul Obrejă [carele este tot proprietatea mea], am scos grămezi de petri de aceste.

Odăi

Coasta sudică a „Frunții mici,“ până la ogașul Racovița și lângă „Obîrșia Măidanului“ să zice „Odăi“ și este la Sudul satului, în izlaz.

Odaiă să zice la noi la o casă din câmp încungiurată cu moșii. Cine va fi avut aici odăi, nu să scie. Numai locul odăilor anumite să mai cunoasce astăzi. Aici încă sunt opini de ocne.

Olariu

La sudul satului între Cucuiul Miclii, Barbura, Frapsini și vêrful Simii, este un teritoriu numit „Olariu“ cu o poiană și un sciubeiu numite „a Olariului sau dela Olariu.“ Din acest isvor își i-a începutul ogașul Pregii. Aceasta poiană — după credința poporului — sau a fost cândva proprietatea vr'unuia din familia Olariu, sau că aci s'au făcut vr'odată oale. E în izlazul comunal *soat* pentru pășunarea trăgětorilor[1]).

Ostru

Locul din sat în izlaz, după casa comunală să zice Ostru [dela ostrov, insulă] și e între valea Ilișava și ieruga (canalul) morii foaste a Olărescilor și a Sceampurilor.

www.digibuc.ro

După Nrii Caselor 65, 76, 75 și 74 este un isvor cu un lac, din care să scurge apa în Valea Ilișava. Acest loc încă să zice Ostru de și nu e încungiurat de toate părțile cu apă.

Pădină (Păgină)

Așa să numesce șesul de pre coasta unui deal. În otarul nostru sunt următoarele pădini: Pădina găurilor, Pădina Ostoii și Pădina haiducilor la poalele Tîlvei mari. Pădina Ursoanei sub Fața mare. Pădina găurilor tot acolo. Pădina Cipului sub Teiuș. Pădina sacă în Căprăreți etc.

Poiană

Să numesce la noi un câmp ori o livadă din pădure.

În otarul nostru sunt următoarele poeni:

Poiana mare în câmp spre nord, începênd dela Colnic (drumul, ce iese din sat preste deal la câmp) până la ogașul lui Buză și ogașul Giliei.

Poiana Turcului este spre Nord dela ogașul Giliei și între ogașul Nicolii și lacul Maniului până la Gladeș. Să numesce a Turcului pentrucă Turcii, cari au locuit în Agadiciu pre poiana aceasta, au avut drum mare, ca să-și aducă vitele de a le adăpa la Ilișava noastră.

Poiana cu drog pre Goroniș, între ogașul Corcanilor și ogașul Mîeii, este o poiană numită cu drog. Drog este o buruiană amară, ce oile o mănâncă cu plăcere, dar laptele îl face amar. Ací cresce drog de acesta și de aceea să zice așa.

Poiana Cioarei este pre Goroniș între ogașul petrilor și al Nicolii, între vêrful lui Urduc și Gladeș.

Poiana cu foiofiu este la clianțul Cărpinițelor pre Loznic sub Fața mare.

www.digibuc.ro

Poiana petrilor este între ogaşul petrilor şi Gladeş. În aceasta poiană sunt nisce petri mari, şi dela aceste petri îşi are numele.

Poiana Peichii este o poiană în Peica avênd o fântână tot cu acel nume.

Poiana mică spre Sud deasupra Cernelelor.

Plisc

La capĕtul satului în izlaz spre nord-ost este un crac de deal, numit Plisc. Coastele lui sunt de tot sterile. Peste Plisc a fost odată colnic de mers cu carul din sat la câmp.

În limba poporului vorba plisc însemnează coastă sau deal steril, acoperit cu peatră.

Pipirig

Locul lângă Racoviţa şi coasta sud-vestică a Bogdanului mare, de cătră otarul Oraviţei montane sĕ zice Pipirig. Pipirig este un soiu de earbă, ce cresce în locuri băltoase. Poate că cândva şi aici va fi crescut pipirig şi dela acesta îşi are numele aşa. Aici în izlas sunt grădini (litre $^1/_4$ de juger catast.) de ale locuitorilor şi industriale. Pămêntul fost cu vini şi locul de arătură, e bunişor.

Planţa (şi Planiţa)

Planţa la nord-ost sĕ mărginesce cu otarul Ciudanoviţii şi sĕ estinde până deasupra satului Ciudanoviţa. Vîrful Planţei e cârşie (stîncos) eară culmea e şes. Pre cârşia Planţei din otarul nostru este pădure, eară pre coasta vestică până în drumul Ciudanoviţii, sunt livezi. Planţa din Otarul nostru este a societăţii, ear cea din otarul Ciudanoviţii parte a singuraticilor, parte a comunei dominiale, carea dela familia Petroviciu a cumpĕrat întreg dominiul Ciudanoviţii.

www.digibuc.ro

Numele poate că şi-l are dela culmea Planţei, carea e plană adecă şes.

Peatra Berectariului

La nord-ost unde otarul nostru sĕ mărginesce cu pădurea urbarială a Agadiciului şi cu Răpşagul este un deluţ şi pre culmea aceluia o peatră mare, numită peatra Berectariului; eară pre coasta sudică sunt industriale cu păduri în întindere de vre-o 4 jugere (Astăzi întreg deluţul formează proprietatea mea).

Mi-a spus moşul meu, că un haiduc din Greovaţ cu numele Guga (pre vremea Turcilor) între drumurile de ací, a fost tras în ţapă, pentru aceia locul unde sĕ crucişază aci drumul Măidanului, Agadiciului şi al Ciudanoviţii sĕ zice „Ţapa Gughi.“

Prislop

Locul dintre doi munţi, sau doauĕ dealuri, pe unde este trecĕtoare pre culmea lor şi are formă de şeauă (de călărit) sĕ zice prislop. Preste prisloape dintr'o vale într'alta sĕ poate trece şi cu carele. Dela prisloape sĕ vede peste văile dealurilor.

Asttel de prisloape sunt la noi:

„Prislopul scofeinii“ între Faţa mare şi Tîlva mică.

„Prislopul Gădişanului“ între Dămăcuş şi Tîlva lui Stefan.

„Prislopul Ilişăvii“ între Custură, Bejină şi Mărilă.

Toate acestea sunt dela sat în pădurea ostică a societăţii.

Racoviţa

Aşa sĕ numesce ogaşul, carele la sud-vest desparte otarul nostru de al Oraviţii montane.

www.digibuc.ro

De după numele acestui ogaș și șesul de sub Tîlva mică din otarul Oraviții, 'și are numele Racovița.

Răpșag

Dela sat în partea nord-ostică, unde sĕ mărginesce otarul nostru cu al Agadiciului, Jitiniului și Ciudanoviții sunt mai mulți craci, văi și ogașe, cari își au începutul de sub Planța, ce sĕ zice „Răpșag.“ Apoi sĕ mai numesce Răpșag și ogașul, carele desparte otarul Agadiciului de al Jitiniului precum și toate coastele rîpoase a dealurilor de ací, pănă la satul Jitiniu. În toate trei otarele, formeăză teritoriu de mai multe sute de jugere.

Rol sau și Jol

În coasta nordică a Tîlvei mari este un loc cam așezat, carele din coasta Tîlvei mari sĕ estinde preste „Stîrmină“ pănă la poalele ei și sĕ zice Rol sau și Jol. Pre acest Jol trebue sĕ fie curs lava din craterele, ce sĕ află în vîrvul Tîlvei mari, căci sub Jol este multă peatră moale sau tuft.

Sĕciu

La Sudul satului în izlas, între ogașul popii și al Predii, este un deal, ce sĕ zice „Sĕciu.“ Sĕciul își i-a începutul de lângă sat și sĕ estinde pănă sub Barbura la Olariu.

Sĕ zice că în timpurile vechi pre culmea Sĕciului au fost morminți. Bătrânii sciu sĕ spună, că pănă a nu fi ací plântați pomi și arături, s'au putut vedea „Zleamene“ (așa sĕ numesc crucile și petrile, ce sĕ pun la mormintele celor morți).

În Sĕciu în mai multe locuri sunt groape și urme de ocne. Preste Sĕciu încă trece calea ferată.

www.digibuc.ro

Seceaĭna

Valea ogaşului Seceaĭna sĕ zice Seceaĭna şi e lângă sat spre Sud deasupra Cuchiţii.

Ací este o petrărie mare de granit (sienit), carea locuitorilor li aduce mult venit.

Locuitorii Măidanului din această peatră fac petri de păvagiu, cari sĕ transpoartă în toată ţara.

În petrăria de aici s'a găsit o ocnă de aramă, din timpurile vechi.

Aceasta petrărie e esarendată arhitectului I. Bibl din Oraviţa, carele plătesce economiei rurale din Măidan 200 fl. v. a. la un an, şi îndatorirea, ca ací numai locuitorii nostri sĕ aibe dreptul de lucru. Lucrul la petrărie locuitorilor le aduce la an venit, de minimul 10.000 fl. v. a.

Surupini

Coasta ostică a Tîlvei lui Stefan sĕ numesce aşa, pentrucă sĕ zice, că cândva coasta aceasta s'a surpat.

Şurcu

Între Loznic şi Loznicel, este un deal ce stă singur şi sĕ cheamă Şurcu.

În vîrvul culmii ai acestui deal e o poeană. Lângă poeană e o stâncă şi lângă aceasta sĕ vĕd grămezi de peatră lucrată, şi fiind cu muşchiu pre ea, cine scie de când va fi tăiată.

Teritoriul între Faţa mare, Teiuş şi Şurcu sĕ zice „după Şurcu.“ Aici sunt nivi (cu livezi) de a le locuitorilor nostri. Şi Şurcu cu industriale şi nivi, încă e a locuitorilor nostri. Nivă sĕ zice la un agru sau livadă, ce e de 3 jugere la pămêntele de 11 ($^1/_4$ sesiune) şi de 2 jugere la pămêntele de 7 ($^1/_8$ sesiune).

www.digibuc.ro

Scofaina

Coasta ostică a Tîlvei mari dintre Dămăcuș-Custură și Fața Natri e pădinoasă (la poale) ca un scof (o corită sau troacă mică de lemn) și să zice Scofaina.

Scofuri și animalele au lângă chiciuri. Unul seacă când sunt animalele flămânde (cel stâng), ear celalalt când sunt setoase.

Poate de aci își are numele scofaina, eară scof din scob, scobit.

În scofaina încă sunt peșteri, să crede că oamenii în timpurile critice în ele s'au ascuns de păgânii de Căpcâni.

Scămnel

Sub Tîlva mare și Jol, este o pădină, ce să zice „Scămnel“ adecă scăunel. Sub această pădină este peatră moale, în carea e o peșteră, unde locuitorii nostri vitele lor le-au ascuns de Turci.

Apa, ce pică din aceasta peșteră, să petrifichează și din ea să formează figuri frumoase, ce proprietarii acelei petrării, le vind cu preț bun pentru, că să folosesc la facerea de rondouri prin grădini. Gura acestei peșteri de nisce ani încoaci s'a astupat cu peatră neîntrebuințaveră, lăpădată de cei ce fac peatră moale.

Scămnelul e proprietatea locuitorilor cu industriale, în pământul alodial.

Stîrmină

Deasupra de „Scămnel“ până în drumul de sub Tîlva mare și la vest până în drumul dela Stanisce adecă o parte din coasta nordică a Tîlvei mari, este o pădure deasă, ce să zice Stîrmină mică și mare și e din Iberlandul comunei.

www.digibuc.ro

În Stîrmina mică (decătră Stanisce) este o petrărie mare, de unde s'a făcut peatra, pentru podurile dela calea ferată. Petrăria e din peatră de var şi foarte bună pentru zidiri.

Stanisce

Teritoriul dela „Barbura“ până sub Tîlva mare sĕ zice „Stanisce.“ Ací e locul petros.

„Stan de peatră“ sĕ zice la noi la stâncă. Poate că d'ací îşi are numele.

Sub drumul dela Stanisce, este şi un ogaş numit Stanisce şi pre lângă pădina Ostoii şi coasta Staniscii trece spre Vest cătră Tîlva mică şi sĕ varsă în Racoviţa.

Spărturi

Pre culmea Cărpinişului mic, este o poiană, alta e pre culmea Lozniculuí, una pre Stînă şi alta pre Stîrmina mică, şi sĕ zic Spărturi.

Sĕ povestesce, că aceste poeni au fost arate de nisce păgâni, cari au voit sĕ se aşeze aici, şi apoi lăsate, căci din ele au fost alungaţi de strămoşii nostri.

Stînă

Cracul dintre Gruniu, Fruntea lui Vragoviciu, Cuchiţă şi Loznic sĕ zice „Stînă“[1]) şi este în Iberlandul [alodiul] comunei, ear la poalele lui de ambele părţi isvoresce „ogaşul Miului.“

Stînă sĕ zice la mai multe *boteie* de oi, vara adunate la un loc, spre a sĕ mulge.

[1]) Pre stînă sunt mai multe movile, ce au asĕmănare cu movilele unde sunt îngropaţi soldaţi. Apoi sunt şi îngrădituri cu petri mari, ce samănă cu fundamenturile zidurilor. Sĕ crede, că aici ar fi fost vr'odată o bătae mare.

www.digibuc.ro

La Stînă din lapte sĕ face caşul. Aceasta însoţire o fac pĕcurarii, ca sĕ nu fie fie-care silit a merge în toată ziua spre a-şi aduce laptele.

Stîna sĕ face în tot anul şi sĕ începe la „Ales,“ când acolo sĕ fac petreceri.

Spinături

Teritoriul dintre Furnea, Ogaşul lui Buză şi Gladeş sĕ zice Spinături şi e în câmp, spre nordul satului.

Sĕ vorbesce că ací a fost smidă de spini, dar oamenii scoţêndu-i au cultivat acest teritoriu. Ací încă sunt 18 jugere de pămênt parohial.

Tîlva mare

Este dealul sudic (cel mai mare) de deasupra satului nostru de 585 metri înalt. Toate dealurile şi munţii cu coamă (culme) lungăreaţă rotundă sĕ zic „Tîlvă.“

În vîrful Tîlvii mari este un lac numit „lacul Tîlvii mari.“

Tot ací, în culmea coastei nordice sunt trei cratere, dintre cari cel de deasupra e mai adînc şi mai larg. În Tîlva mare încă sĕ zice, că ar fi ocne de pitici.

Tîlva mare e proprietatea societăţii şi e acoperită cu diferiţi arbori.

Tîlva mică

La vestul Tîlvei mari este „Tîlva mică“ şi e în otarul Oraviţei montane. Ací pre toate coastele şi la poalele ei sunt foarte multe urme de ocne de argint, aramă şi fer, atât vechi precum şi mai noauĕ.

www.digibuc.ro

Tîlva Dobreii

Spre ost dela sat şi deasupra de staţiunea căIii ferate din Ilişavă spre Nord este Tîlva Dobreii în vîrvul căreia este lacul Toni.

Tîlva lui Stefan

Peste valea Ilişavei dela Tîlva Dobreii este Tîlva lui Stefan. Toate aceste Tîlve sunt ale societăţii. Interiorul lor e de peatră de var, printre cari sunt multe cârtoage, vizuini şi peşteri.

V a d

Aşa sĕ numesce trecĕtoarea peste o vale sau părîu (ogaş) şi în otarul nostru sunt multe.

Aşa sunt: Vadul din cheia Cărpinişului mare şi Cărpenişului mic. Vadul dela Varniţă lângă Gaura Buhnitorii. Vadul Gruii la Racoviţa sub Tîlva mică, cu nume proprii locale. Celelalte vaduri nu au nume proprii.

Sĕ crede, că lângă vadul Gruii, ar fi o ocnă de aur vechie.

V r a c n i ţ ă

Poarta dela marginea satului, carea sĕ închide, ca vitele sĕ nu poată ieşí în câmp, sĕ zice „Vracniţă".

La noi numai numele „Vracniţă" a rĕmas la capĕtul vestic al comunei, unde sĕ zice că odată a fost vracniţă (poartă).

Valea Racilor

Valea, ce la Vest desparte otarul nostru de al Răchitovei şi mai spre Sud (la „Prisaca") de al Oraviţei sĕ numesce aşa.

Isvoresce din Cornul Tîlvei mici şi sĕ varsă la gura Gladeşului în Ilişava.

www.digibuc.ro

Sĕ crede, că pre aceasta vale au fost mulţi raci şi d'aceea sĕ zice Valea racilor.

Valea Cuptoriului

Isvoresce din Stîrmină la poalele Tîlvei mari, carea în sat, la gura Cornişului, sĕ varsă în Ilişava.

Văcăreaţă

Aşa sĕ numesce un loc la poala Cracului Peichii lângă valea Cuptoriului.

Vara ací sĕ adapă vacile, ce sunt mânate la văcariu.

Vîrful Simii

În izlaz la Sud lângă „Olariu“ este un deal numit „Vîrvul Simii,“ e cu pădure şi cu moşii. Ací încă este o petrărie de granit (sienit).

Vîrful lui Urduc

Lângă lacul Maniului, dela lac spre Ost, este un vîrf de deal cu acest nume, şi e cu pădurile locuitorilor.

„Urduc“ dela „a urduca“ a sĕ rĕdica, a sĕ ardica, a sĕ sui; dar are înţeles şi de: a da sĕ sune.

Sĕ zice că în acest vîrf uneori sĕ aude urducăind, pentru aceea îi zic vîrful lui Urduc.

Vîrful lu Rujei

Lângă vîrful lui Urduc şi între Lăculeţe este alt vîrf numit „Vîrful lu Rujei“. Acesta e în alodiul comunei şi mai de tot steril.

Zevoaie

Începênd dela marginea de vest a satului şi prelângă ambele maluri a vălii Ilişava până la otarul Rachi-

www.digibuc.ro

tova, e pământ năsipos, de arat, și în tot otarul nostru e cel mai fruptifer, și teritoriul până la valea Racilor să numesce Zevoaie.

Zăbranic

Între holde, așa să numesce o pădure a singuraticilor. Unii plântează arbori în jurul colibilor (casei) de câmp, ca să facă zăvat (scuteală,) adăpost de vênt.

Ulcior

Locul unde sunt craterile din „Tîlva mare“ să zice: „Ulcior.“

Ulcior să zice la noi și la un vas de pământ (lut) pentru apă în forma cârciagului, cu gura strîmtă, fără gaură în coadă.

*

Noi aceste nume locale, le-am descris așa, după cum ni-au spus bătrânii, și după cum să află în vechile documinte urbariale și în contractele dintre locuitori; și mai toate să află așa luate și în cărțile funduale, că acele ce au aparținut otarului nostru. Dar' de când a venit societatea drumului de fer și e mare proprietariu și în Măidan, slujitorii ei au început, ca ici colea, unele locuri să le boteze pe nemție și ca nu cumva acești oaspeți ai nostri, mâne-poimâne să schimbe și numirile locale ale acestor dealuri și văli, am aflat de bine a le descrie, ca să rămână spre pomenire strănepoților nostri.

www.digibuc.ro

PARTEA III.

Material limbistic sau cuvinte poporale din satul Măidan

Sciind, că un popor numai după limbă sĕ poate cunoasce şi dejudeca mai bine, şi vĕzênd, că literatura noastră pănă astăzi foarte puţină atenţiune au dat părţii asteia — uneia dintre cele mai de căpetenie la alte ţopoarĕ culte —, tot la îndemnul M. O. Domn Dr. Atanasie Marienescu am culeş acest material limbistic, care constă din descrierea edificiilor şi a lucrurilor cu toate părţile şi numirile tehnice ale acelora, pre care românul nostru zilnic le foloseşte şi care fără îndoială nu fără oare-care însĕmnătate istorică le-au putut susţinea în graiu atâta timp.

I.

Casa şi părţile ei

Casele sunt zidite cu frontul la drum, numai casele mai vechi, de pre timpul robotelor şi clăcei, sunt zidite în avlie (obor, ocol) şi la stradă au zîd separat (tras pre dinaintea ferestrilor) şi nu frontul casei, eară zîdul este mai înalt decât *preajma* ferestrilor casei. Acest zîd spun

www.digibuc.ro

bătrânii, că pentru aceia ar fi fost făcut. că, venind *sĕnatorii* sau păndurii satului la casă ca sĕ-i mâne la robotă sau clacă, sĕ nu poată întra deloc (nemijlocit) în curte, sau sĕ asculte pre la ferestri, ci sĕ fie siliți din uliță a striga la stăpânul casei; ear acesta dacă nu putea sau nu vrea sĕ meargă la lucru sĕ se poată ascunde de păndurii, cari erau opriți și câte de un câne rĕu, de a întra îndată în avlie sau casă. Datina de a nu întra în avlie sau în casă la cineva până a nu striga afară pe atarele din casă, la locuitorii nostri sĕ mai susține și astăzi.

Casele din Măidan mai toate sunt făcute din lemn de gorun și numai puține sunt zidite din peatră și mai vêrtos din peatră moale sau tuft.

Când sĕ zidesc casele mai întâiu sĕ sapă un *șanț* (canal) de 2—3 urme de afund. în care vine zidit *fundamentul*, făcut din peatră de var sau din *sienit* (granit alb), de care mai tot hotarul nostru e plin.

Când e gata șanțul pentru fundament, sĕ cheamă preotul ca sĕ sânțească locul casei. Pănă cetesce preotul rugăciunile usuate ard lumănări de ceară în unghiurile acestui șanț. În unghiul de cătră rĕsărit, sub peatra ce sĕ pune mai întâiu în fundament sĕ depun monete de aramă și argint din anul zidirei.

Sĕ zice că mai demult, sub aceasta peatră s'ar fi îngropat de viu și un cocoș, ca prin moarte aceluia sĕ fie rescumpĕrat un membru al familiei destinat a muri, la edificarea casei noaue.[1]) Și astăzi sĕ mai crede, că zidindu-sĕ sau adăugându-se (adaptându-se) o casă, unul din casă trebue sĕ moară. Sĕ mai crede, că zidindu-se în fundamentul casei umbra unui individ, acela negreșit într'un an va murí și sĕ va face *stafie* sau *muroniu*.

[1]) Anul trecut edificându-se de nou casa de sub Nr. C. 3, ear anul acesta cea de sub Nr. C. 127 ne-am informat pe deplin, că aceasta datină sĕ practică și astăzi.

www.digibuc.ro

Umbra acelui mort în tot anul în ziua, în carea i-s'au zîdit umbra să va arĕta, ocolind casa la mezul nopţii. Tot asemenea să crede, că fie-care casă are o *vîlvă* carea o păzesce, şi carea să zice, că este un şerpe. Cu cât e mai mare vîlva, cu atât e mai cu stare, mai avut gazda casei. Pentru aceea un şerpe găsit în casă nu să omoare.

După ce s'a zidit fundamentul, carele de comun dela suprafaţa pămêntului e cam de un metru de nalt, de 10—14 metri de lung şi de 5—8 metri de lat, cât adecă are să vină de lungă şi de lată casa. Pre fundament să pun *bulvanii* de gorun, cari sunt de 20—30 cm. de groşi ear de lungi cât este şi fundamentul. În bulvani să scobesc cu *ţîul* (o daltă de fier) cu mâneiu (coadă) ascuţit la ambele capete opuse, aşa că dacă dăm în lemn cu o parte a ţîului să face tăetura perpendiculară, ear întorcênd ceia-laltă parte şi lovind în lemn să face tăetura orizontală sau culcată. „Cu ţîul nu vrea să lucre dracu, fiind că face cruce.“

În bulvani să fac atâtea *„pilugi“* sau *ţopuri* câte sunt de lipsă, eară în aceste pilugi vin băgaţi *căţeii*, cari stau perpendicular. În căţei de ambele părţi încă să scobesc *vălăie*, în cari să bagă *bîrnele*, *uşciorii* uşelor şi a ferestrilor. Căţeii de regulă sunt de 2·3 metri, dar sunt şi de 2·9 m. de înalţi, cum adecă stăpânul voesce să fie de înaltă chilia.

Între căţei să pun *bîrne.*

Încheetura bîrnelor (pusul bîrnelor una peste alta) la unghiurile casei să zice *cheptoare.* Deasupra căţeilor să pun în lungime şi lăţime *4 corzi* (sing. coardă), cari ţin *obada* casei (căţeii aşezaţi perpendicular în acăror vălăie de ambele laturi sunt înşirate bîrnele), ca să nu să desfacă.

www.digibuc.ro

Preste corzi sĕ pun *grinzile* în depărtare una de alta tot câte de 1 metru. Corzile şi grinzile sunt de regulă dela 20—25 cm. (pătraţi) de groase, ear de lungi cum doresce sĕ fie casa de largă.

În capĕtul fie-cărei grinzi vin scobite *ţopuri* (găuri) în cari sĕ bagă *cornii*. Cornii în partea de sus unul de altul sĕ prind cu cunie de lemn şi au formă de piramidă Cornii sunt de regulă de 10—12 cm. de groşi şi 4—5 metri de lungi. Cornii dela *fundoane* (lăţimea casei) sĕ numesc *căpriori*. Pre corni sĕ prind *lăţeţi* preste cari sĕ prinde şîndra (şîndila) sau sĕ pune *ţîglă*.

Dacă casa e mai largă decât de 5 metri sĕ face sub *acoperiş* (sub corni în pod) şi *scaun* de grinzi, mai vêrtos când casa sĕ acopere (astrucă) cu ţiglă, ca sĕ sprigineascĕ cornii fiind ţigla grea. Părţile de din jos ale acoperişului sĕ zic *streşînă*, ear dacă la *fundoane* sĕ fac *chible* (adecă zidurile din frunte şi dinderept), ce sĕ înalţă până la vîrful acoperişului, atunci sunt la casă numai doauĕ streşini.

Căţeilor[1]) în cari vine uşa, li-se fac *cuptuşele* din scânduri. Tot asemenea şi celor dela ferestri.

Uşile de regulă sunt de 2 metri de înalte şi 90 cm. până la 1 m. de late; lăţimea lor sĕ face, ca sĕ aibă proporţiune. Uşile sunt cu *brăvi* (sing. bravă) şi încuetori sau cu *clenţaică* de fier ori lemn pentru a le ţinea închise, ear ca închuetori au *piteici* cu *locote*.

Ferestrile sunt dela 70 cm. până la 1 metru şi 20 cm. de înalte, ear lăţimea după proporţie.

La casele din vechime, ferestrile sunt şi numai de 30 cm. pătraţi, la cari în loc de uiagă (sticlă) era *pănuş* (pele de pre târbanul de bou) de animale, prin care străbătea vederea în chilii.

[1]) Căţeii sunt la case din lemn, ear la cele de peatră sunt usciori încheeaţi.

www.digibuc.ro

Obada casei să lipesce cu *imală* făcută din lut mestecat cu paie, ce să zice *țîrfă* (dela țîre); după ce să uscă țîrfa, prin carea să apasă nisce groape până ce e moale cu degetele, să spoesce cu *muruială* sau *spoială* făcută din var şi *piesăc* [țărinoiu sau năsip] muiate cu apă.

Plafontul să acopere cu scânduri, sau să face din *tiple* de lemn, ear pre acestea să prind nuele de alun sau trestie, cari spoindu-se să zice *cerime*.

Padimentul ce la noi să numesce şi *vatră* să face sau din pământ bătut cu *maiul* sau din scânduri. Partea casei deasupra de plafont să zice *pod*.

În lăuntru obezii casei să fac *împrimezuri* (ziduri) din cărămidă crudă sau din peatră moale [adecă ziduri cari despart chiliile unele de altele] atâtea câte sunt de lipsă pentru încheperile [chilii, sobe], ce vrea să le aibă în casă. Chiliile să fac de comun de 4—5 metri pătrați.

Casele de comun sunt împărțite prin doauĕ împrimezuri, cu câte 2 sobe [chilii] şi o *casă* [aşa să zice la noi bucătăriei] sau *cuină*. Una din chilii să întrebuințază şi ca *cliet* [cămară]; clietul însă la cele mai multe case să află de o parte a tinzii [âmblet, gang], sub care de regulă sunt *cârtoage*[2]) sau *coteţe* pentru porci, gâsce, rățĕ etc. Casele cele din vechime, înaintea uşei de întrare de către avliă au *târnaţe* adecă o *plasă* [streşină] răzimată pre coarda casei şi pre altă coardă sprijinită de *stîlpi* sau *gireci*. [Deasupra de uşa casei, ce duce în curte, să întinde în obor de pre streşina casei o bucată de acoperemânt, care e sprijinită de stîlpi, ca să nu ploaie între uşă, ori să bată soarele în casă].

Coşurile caselor, să fac din peatră, lemn sau nuele. Lemnele în coş să pun orizontal, pre ele să pune *slasta*

[2]) Peşterile unde locuiau oamenii în timpurile primitive şi culcuşele animalelor sălbatice, încă să zic cârtoage.

www.digibuc.ro

adecă clisa sau *lardul* [slanina] si carnea spre a sĕ afuma şi acele lemne sĕ numesc *civiguri.*

Sub multe case sĕ află şi *podrum* sau *pimniţă* [celariu] cu *copileţe* [găuri în zĭd de păstrat lucruri, unelte, glaje de prin podrum].

Oamenii în vremile vechi, cânḑ bietului român nici vieaţa, nici averea nu-i erau scutite de fierul şi focul popoarelor, ce năvăleau în continu preste el, locuiau în *zomoniţe.* Sĕ sapă adecă o groapă în pămênt, de 1 m. afundă după trebuinţă [de lungă şi largă] preste carea sĕ pun *alfe* din arbori în formă piramidală [ca acoperemêntul caselor] preste aceste lemne sĕ pun *glii* [bucăţi] de pămênt şi locuinţa era gata.

II.

Lucrurile din casă

În casă [bucătărie] se află un *cuptoriu pentru de copt pâne* sau un *cămin* pre carele sĕ face focul pentru a sĕ fierbe bucate; cei ce nu coc pită [pâne] şi *mălaiu* în *cuptoriu* o coc sub *ţest* [un *fideu* mare semioval de bădic] sau în *cerine* de lut pre cămin, carele e de o margine, ca din coş sĕ nu cadă funingine în bucate.

În chilii sunt *cuptoare* [sobe] de bădic [fier turnat] sau de pămênt, în cari [cuptoare de pămênt] pre toate părţile sunt zidite blidușele mici de pămênt, anume arse de olari, pentru ca încălzindu-se cuptoriul, ele sĕ împrăşcie mai tare căldura.

În chilii sunt *paturi.* În pat sĕ află o *dricală* [strojac] împlută cu paie ori *vreji* [frunze sau ghijă de cucuruz] pre ceesta sĕ aşterne o poniavă albă; la căpĕtâniu sunt căpĕtânie [perini] împlute cu vreji de cucuruz ori cu pene; apoi pentru astrucat [acoperit] sunt *stranie* [pro-

www.digibuc.ro

coviţe] ori *ponevi* ţesute din lână [la unii am vĕzut stranie ţesute din pĕr de capre].

Earna sĕ acopĕr [astrucă] şi cu *părlii*, adecă cojoace mari fără mâneci; ear cei mai cu stare au *duşăguri* [pilote] cu pene şi *paploame* sau iorgane împlute cu pămucă [sau bumbac], şi miţe de lână ear preste acestea în pat sĕ pune un covor *poniavă* împuiat frumos [cu flori din colori diferite].

Proprietariul casei la căpĕtâniu îşi ţine *şurla*, *fluera* şi *flueroniul*, ca seara, după ce sĕ culcă, sĕ cânte una casnicilor, spre a uita chinul şi osteneala de preste zi.

În chilii sĕ află şi *lăzi* sau şi *dolapuri (ormane scrine)*, în cari şi pre cari sĕ păstrează haine de purtat şi ponevi [covoară] *trîmbe* [suluri] de pânză, *viguri* de cioareci sau pănură din lană etc. *Rĕsboiul* şi *furca* nu lipsesce din nici o casă.

Pre părеţi sunt atârnate în cuniе *icoane* sânte şi nici dintr'o casă nu lipsesce icoana praznicului [a patronului casei] cari sunt: „Vinerea mare“ [Cuv. Paraschiva] „Aranghelul“ [Arh. Mihail şi Gavril], „Sân-Micoara“ [St. Nicolae, care'l serbează numai 4 case din familia Craşovan], „Sânţionul“ [St. Ioan Botezătoriul] şi Sânta Măria mare [Adormirea Născăt. Dlui].

Icoanele după ritul nostru, sunt de pictori desemnate pre uiagă [sticla] sau pre pânză; în timpul din urmă însă cele mai multe icoane de ritul nostru sunt de hârtie cu inscripţiuni slave sau germane, şi modelul asemenea după rit rom.-catolic.

La ferestri întrĕ paturi sĕ află masa, încungiurată de laviţe [scaune lungi].

După uşă pre părete sĕ află o *năruмă* sau *poliţă* pre carea sĕ ţin *blide* şi *cinere* [tăere] de porcelan şi linguri de metal.

www.digibuc.ro

Unii au și *„ciasuri“* sau *orare* de părete.

La grinzi sunt *chiți* [buchete] de *bosioc* sau *busioc*, *buziene* [floarea unei „miluite“ sau a zinei numite Budiana] *foiofiu, dumbravnic, leoștean* și *priboiu*. Toate aceste flori sĕ țîn [păstreaza] în casă, ca sĕ fie la îndemână în casuri obveniente de boale, căci cu aceste flori sĕ fac *cinstele* și sĕ descântă.

În casă [bucă ărie] sĕ află vase de case precum un *țest* sau o *cerie* de copt *mălaiu*, pită, turtă de mălaiu și *pogace* de pâne nedospită.

De cate ori sĕ coace mălaiu, mama face câte un *bobolos* [turtă] de prânzișor [dejun] pentru fie-care membru din familie, ca sĕ nu înceapă mălaiul cald, căci începêndu-se cald sĕ sparge. Ear dacă mama s'a uitat sĕ facă bobolos sau când coace pâne sĕ facă mai ales copiilor *lipină* [coapte ambele pre *jeghiu* adecă cărbuni vii] totdeuna-i *molcomesce* [împacă sĕ tacă] cu credința „că nu'i bine sĕ se înceapă mălaiul ori pita atât timp până ce ajungi și întorci dela moară,“ adecă până s'a recit mălaiul sau pita.

În casă sĕ mai află un *sărcineriu* pentru de pus pre el oale, *strachine, tigănii* (o rainĕ cu 3 picioare) *picioruse* adecă *țagre* sau *pirostîiĕ*; *căldare* micĕ și mare, *cotaie* (o căldare mare fără baier) un *șofeiu* (ciubĕr) în care sĕ află un *cauc* (o lingură mare) de aramă pentru de beut apă. Apă sĕ mai aduce și cu *cârceagul* (un vas de pământ cu coadă sau mâneiu îngăurit în care întră apa pre 3 găuri dela gura cârceagului) o *ciupă* sau ulcior (o oală cu gura strîmtă) și *buriul* (un vas de lemn ca o roată); un *ciuvanin* (o *alfă* (dărab de lemn) de trupină scobită) în care sĕ frĕmântă pâne; apoi sunt: *coriți* (troace) *cofuri* (troci semi ovale) *carliże* (troci lungărețe mari) *cotăriți* (coșuri) pentru sprijinit cereale și legumi și *obo-*

www.digibuc.ro

roace făcute din scoarțe de teiu; o *albiă* de spălat schimburi în carea să află o *obadă* (o scoarță sau coajă de teiu lată) pentru a să pune în ea chimeșile când să toarnă pre ele *uncropul* (apă feartă); un *făcălețiu*, *bruceriu* sau și *coleșăriu* și 2 *talpițe*, cari să întrebunțează la facerea *coleșei* (mămăligă de cucuruz) și *scrobului* [făcut din făină de grâu stropită cu apă întocmai ca mămăliga], o *mătcă* de scrobit [sdrumicat, flecit] legumele fierte; un bădîniu cu mătcă de bătut smîntîna pentru unt; un *vătraniu* [lopată] de luat foc [lumină]; *crupătoare* [lopeți] de băgat pânea în cuptoriu; *chișîță* de scos *spuza* din cuptoriu și cărbunii; *sîtă* și *ciură* sau *ciururi* pentru cernutul făinei, *protăc* pentru ciurăit grâu (un ciur de piele cu găuri mari) o *pivă* de pisat, sare, sămență etc. o *drugă* de întins aluatul pentru tăieței, *găleți* [vase din lemn] pentru lapte; *ciobârnace* [ciubere de 30—50 litre] pentru lăturile porcilor; *funduri* sau scândurile de tăiat ceapă etc.

În cliět să ține făinina în lăzi, saci sau *bădăniți* [căzi]; *ciubere* cu brânză, cârnați și sângereți uscați păstrați în unsoare, ca să se țină mai mult; pre păreți sunt cuniere, în cari să spânzură clisa, ca să steie svântată [uscată], ear pre lə grinzi și în cuníe pre păreți sunt motche fuse etc. cu torsături. În cliet să păstrează și țĕujînele [uneltele] de lucru adecă barda, burghii, ghilăie sau obluri și alte ciuble [vase] neapĕrat delipsă la facerea lucrurilor mai mici de pre lângă casă, dar cu deosebire la *rênduitul* [reparatul] carului, plugului și alte unelte de lucru.

Pre lângă case să mai află *grajdiuri* pentru vite, *șopruri* pentru scutit carul de ploi, *tream* (un șopru cu o plasă] pentru scutirea plugului de ploi; *buzaină* în carea să țin căzi și bădăniți sau și *brădaniți* pentru *comină* de prune; căzile și brădănițele sunt la gură de

www.digibuc.ro

1 m. până 1·5 m. largi, și de 1·5—2 m. la fund, ear înălțimea de 2—3 m. și sunt dela 40—100 acoave de mari; ciuberele sunt de 1 acov, ear ciobârnacele au gură strîmtă și fundul mai larg de 60—80 litri și au urechi prin cari să bagă *ciobârnăcariul, iepila* sau și *toica*, când să duc pre umere.

Unii au *căzăniță* în care să ține *căzanul* de fript [fiert] *răchiă* și *călpacul* cu *lulele* lui, cari să află în cada căzanului, și *fucia* sau *buria,* în carea curge răchia când să fierbe.

Vasele [buțile] să țin în buzainâ la cei ce nu au podrum. Asemenea și grâul și ovăsul să ține în buzainâ prin căzi, earna când nu sunt prinse cu comină, ear cucuruzul prin poduri căci *hambare* nu sunt la noi.

III

Avlia, grădina și coliba

a) În avliă să țin lemne. Lemnele să sparg (creapă) și taie cu *toporul* și *securea* [locul acestora e pre scara din casă, ce stă la ocna podului] să *icnesc* cu *țînte* în cari să dă cu *maiul* sau *buzduganul.*

În avliă după casă prins sau lângă grajdiu de o margină să află un *șopru* sub care să scutesc uneltele de lucru, carul, plugul, rotilele, tânjala, săpe, arșoave loitrele cele lungi și leucile când carul 'i cu ladă, ear când e cu loitre să scutesce lada.

Șoprul e acoperit ori cu *șîndră* [la cei mai în stare] sau cu *paie* [la cei mai săraci].

În avliă sa mai află o *cocină* pentru porci cu una sau doauĕ despărțĕminte ca să aibă omul când *înțarcă* purceii unde să bage scroafa, ca să nu o *sugă* purceii.

www.digibuc.ro

În fiecare cocină să află şi câte un *vălău* înţepenit între bîrne, ca să se dee în el de mâncare în cocină porcilor de îngrăşat. Acest vălău e cu doauă despărţéminte, în una să pune cucuruz ear în alta *lături* ori *apă*.

Deasupra cocinei [în pod] adese e *coteţul* găinilor unde dorm şi unde ouă. Dacă e podul mai mare apoi să păstrează în el şi furci, greble, pari de fên unelte de lipsă la lucrarea fênului.

b) Avlia să desparte prin un gard de grădină. Locul unde să poate trece din avliă în grădină preste gard, să zice *prilaz* şi e mai *scund* [jos] pentru a putea păşi preste el, carele e astupat cu un *tufoniu* [o tufă deasă] ca vitele să nu treacă preste el.

În grădină sunt *sămănăturile* legumi, şi flori.

Între legumi amintim, *păsulea* mică şi mare, ceea care să înşiră pre *tîrşi* [jîponi curăţiţi de crenge], *crumpei, mazére, ciapă, agimi* [un fel de ciapă ce cresce în agimi ca aiul în căţei], *aiu* sau usturoiu, *pipară* sau ardeiu mai ales de cea iute, *chişereu* un fel de ceapă de primăvară lungăreaţă, *morcoare, pătrînjeiu sălată, bob* [un fel de păsule mare ca buricul degetului], varză, chel, chelerabe etc.

În grădină să mai află pomi: pruni, meri, peri, cireşi, vişini, perseci, jorgileni, gutîni, scoruşi ear pre la capĕtul grădinii în gard şi pre la lături lemne de *gradie* (de lucrat lemnarii) frapseni pentru *năplaţii* dela roate şi *fuceii* dela loitre; asemenea şi ulmul din care să fac fucei, carfe, năplaţi şi buciumi de roată; bagrini pentru ars şi foarte buni de buciumi.

În grădinĕ să mai află şi un *ţarc* (o îngrăditură cercuală) în care să ţine nutreţul vitelor fên, paie, trifoiu, frunzare (vêrfuri de crenge din copacii cârniţi încă cu frunza verde cu deosebire pentru oi), *iesle* pentru a să

www.digibuc.ro

pune nutreţul oilor şi vălăie în cari oilor li se dă comină sare etc.

c) Fiindcă o parte însemnată din locuitorii Măidanului sunt economi de vite, şi la câmp au locuinţa lor şi aceste locuinţe sĕ numesc *colibi*, ear pentru oi au *sălaşe* şi pentru vite mari *poeţi*. Colibele sunt ca şi casele din bîrne, ear poeţile şi sălaşele sunt din nuele şi acoperite cu rogoz şi paie.

IV

Moara

În hotarul Măidanului sunt 15 mori dintre cari 13 pre Ilişava, ear doauè pre valea Cuptoriului; dintre acestea 11 sunt numai a Măidănenţilor, 2 a Măidănenţilor cu Agadicenilor una a Măidănenţilor şi a Răchitovenilor şi numai una a Răchitovenilor.

Locul unde sĕ edifică moara sĕ zice *scoc de moară*. Edificiul morii şi părţile aceleia sunt tot ca ale casei şi au tot aceleaş numiri. Dintre aceste, 14 mori sunt cu linguri la roată ear 1 cu *vaună* [un fus gros împrejurul căruia este o roată cu lăzi în care cade apa] Cele cu linguri [Löfelmühle] sĕ întorc prin lovirea apei în linguri. Spre a sĕ conduce apa la moară, sĕ face o ierugă [canal] ear în albia rîului sĕ face un *iaz* [o tulbină, dulbină] ear lângă moară sĕ face un *zătoniu*, din zătoniu sĕ conduce apa pre *buduroniu* [o butoarcă mare de 4—6 metri lungă] în acărui capĕt [din jos] este băgat în el o ciutură şi în aceasta o ţeavă, ce stau pieziş ca sĕ lovească tare apa în lingurile din roată.

Roata morii e compusă din *fus* în partea din jos sunt bătute lingurile în buciumul fusului, cari sunt prinse cu un cerc ca cel de pre roată; la capĕtul de jos de

www.digibuc.ro

sub linguri este băgat în fus un *cuniu* ce să zice *călcâniu*, ear în cel de sus alt fer, carele e pătrat în partea de sus, ear cel ce vine băgat în fus e lat şi să numesce *stăniu*.

În apă este o *cobilă* (un lemn cu geamănă din natură), în carea e prinsă *broasca* (un fer lat), pre carea să pune călcâniul fusului cu roata. Peatra de moară cea de din jos să pune pre *scoli* (un lemn scobit cum e peatra) În peatra aceasta vine un *gringeiu* (o ţeavă de lemn), ca să nu să clatine fusul, ear în capătul staniului să pune *pîrpăriţa* (un fer lat care să bagă în peatra de sus), carea întoarce peatra de sus. În prejurul petrilor este o *obadă*, ce să zice *ocoli*, ca să nu iasă făina decât pre *ciuciureu*, ca să cadă în ladă.

Deasupra petrilor de moară stă *coşul*, carele are gură largă şi fund strîmt deschis, din carele cad boabele în *guriţe* (un vălău mic), ear vălăul să leagănă neîntrerupt de un lătete, ce să tîrăe pre peatra morii şi să numesce *chichirez*.

Când nu este de măcinat la moară, să pune un fund la gura *buduroniului*, ear apa să sloboade pre o ierugă de o parte, ce să numesce *jghiab*. La moara cu lăzi de apă, apa să conduce pre un vălău din zătoniu şi cade deasupra în lăzi, cari umplându-se, să întoarce vauna şi cu ea o altă roată cu dinţi, cari întoarce fusul cu peatra.

a) Morile ce să întorc cu mâna să numesc *rîşniţe*.

În rîşniţe să macină sare, şi cucuruzul să uruesce (zdrumică) pentru a să da vitelor „*uruiu*“ cu sare, ear în timpuri săcetoasă să rîşnesce şi grâu şi cucuruz pentru făina trebuincioasă în casă de pâne şi mălaiu.

b) O moară, în care să învăigesc (învêrtoşază, netezesce) ţesăturile (pănura, cioarecii) ţesute din lână să numesce *văiagă*. Văiaga are iaz, ierugă (canal), jghiab, vălău

www.digibuc.ro

și roată ca și moara. Roata văiegii e cu vaună dar cu lăzi sau cu aripi, în care lovesce apa spre a întoarce roata. Lângă roată este o *cadă* (vas desfundat la un cap) în care sĕ pun cioarecii, unde sĕ țin mai multe zile, curgênd apa preste ei pre un vălău și îi învêrtesce în continu.

Deasupra de vaună de o parte a văiegii în grinzi sus sunt prinse doauĕ *ciocane* (maie) mari și grele. În vaună sunt bătute sub ciocane nisce mâni de lemn, cari întorcêndu-se roata, lovesc în cocăiele ciocanelor și le ridică în sus treptat, când pre unul când pre altul, cari cad (lovesc) pănura pusă într'o albie (altă troacă) și carea neîntrerupt sĕ întoarce. Învăiegirea pănurei durează 8 zile.

Gêrlescenii, cari sunt de profesiune văiegari, numesc văiaga și *stupă*. Pentru un *cot*[1]) de pănură învăiegită li-sĕ plătesce 4 — 5 cruceri.

În Măidan încă au fost în timpurile vechi o văiagă, carea au fost proprietatea Mărconilor, moșilor nostri; dar murind moșii, carii erau deprinși cu învăiegitul și alți următori ne mai îndeletnicindu-se, s'au ruinat.

V.

Carul, plugul și țeujîna [uneltele] economului.

a) Carul

Carul are doauĕ *dricuri*, cel dinainte și dindĕrĕt. Dricul dinainte are o *osie*, capetele osiei, în care întră roțile sĕ numesc *cărâmburi* și sunt ferecate cu doauĕ *morcoașe;* morcoșul scurt de deasupra și cel lung de din jos. Deasupra osiei sĕ pune o *policioară*, carea sĕ prinde de osie cu verigi numite *scengheriță*. Între osie și policioară vin doauĕ *fălcuțe* prinse cu cuie, la capĕtul acestora sĕ prinde *proțapul*, în acărui capĕt sĕ prinde o cătușă.

[1]) Cotul e o mĕsură de lungime cam de 75 cm. de lung.

www.digibuc.ro

Între cătușă și proțap vine băgat jugul, carele să țină de ele prin un *toldău* [un cuniu gros de fer]. Partea din sus a jugului, care vine preste grumazul boilor, să zice *jug*, cea din jos *policioră*; aceste se țin de olaltă prin doauĕ *fiulare* cari sunt sprijinite de deasupra prin *scripușĕ*; ear la capetele jugului și policioarei sunt găuri, în cari să bagă *rĕstăul*, când să înjugă boii. Deasupra policioarei de pre osie, care să zice și masă să pune un *ferchedeu*, la acărui capete să pun *stulpizi*, ca să țină *lada* sau *loitrele*. În ferchedeu, policioară și *inima carului* să bagă un toldău, ca să țină inima.

Dricul dindĕrĕt constă din osie cu *cărâmbe*, pre carea să prinde cu verigi un ferchedeu; între aceste să bagă o furcă geměnară din natură, ce să zice *ciorobări*, la capĕt are o gaură, în care să prinde cu un toldău inima carului. Când să cară fên, să pun în car *loitre*, cari constau din doi *fucei*, ce să țin de olaltă prin *carfe* la capetele cărora sunt *cercei* de fer, în care vin băgate *leucile* [roata de fer a leucei ce vine băgată în cărâmb să zice *bucĭe*]. Când să cară tulei deasupra loitrelor să pun pătrat nisce prăjini, ca să se poată încărca mai mult în car, și acele să zic *cubernițĭ*; ear când să cară cereale să pune în car lada, carea constă din loitre mai scurte și pre cari sunt prinse scânduri.

Părțile roților să numesc: *buciumul* în care vin bătute *spițele* ear în capul acestora vin *năplații*, ce să țin în cerc prin mădulare (cunie de lemn) împrejurul cărora să prinde cercul de fer. Ferul din roată să zice *cotoroș* ear buciumul să ferecă cu verigi, ca să nu să spargă. De inima carului sunt prinse lanțe pentru împedecat, legat etc. Lanțul e compus din zăle; la un capĕt are o zală mare, ce se zice *bielciug*, ear la celalalt un *cârlig*.

www.digibuc.ro

b) Plugul

Plugul constă din *plug, rotile* (espr. rocile) și *tânjală*, în carea e jugul.

Plugul are o *trupiță* de fier cu trei gemene, ce să numesc *crenge*; vêrful dinainte al trupiței să numesce *barbă*; de aceasta și de creanga dreaptă vine prins cu *civii* [Schraube] fierul lat, ce trece prin pământ, ear deasupra lui în dreapta este *cormănul*, carele lapădă breazda de pământ în lături. Acest cormăn să ține de trupiță prin nesce vergele de fier numite *fiulări;* un capĕt al trupiței așa uumita *creanga mare*, să prinde cu o civie de *grindei* [un lemn lung, de carele să ține trupița și toate părțile plugului]. Creanga stângă a trupiței, carea umblă pre pământ, ca să nu să *jumească* (să se mânce de pământ) să *înădesce* cu o *nadă*[1]) de fier.

În capetele crengelor trupiței dindĕrĕt, vin prinse *coarnele*, de cari ține omul la arat. Naintea ferului celui lat, este prins cu o legătură de grindei, *ferul cel lung*, care tae pământul naintea ferului lat, ear naintea acestuia în grindeiu este băgată *măseaua*, după carea să leagă lanțul, care ține grindeiul pre rotile; cu măseaua aceasta să strîng și destrîng civiile plugului.

Rotilele (rocilele) constau din o osie cu doauĕ roți, dintre cari, cea dela dreapta (carea umblă pre breazdă) e mai mare; între osie și masă la dreapta vine un lemn, ce să zice *cârlig*, ear de stânga alt lemn lat, din natură săbiat cu găuri, ce să zice *sabie*, carele servesce pentru a da sau a lua breazda plugului

Tênjala are la capĕtul dinainte cățușă, în carea vine jugul, ear în celalalt capĕt un *belciug* (zală) de fier, care să pune în cârligul rotilelor.[2])

[1]) nădă = dela verb. a nădi = a adauge.

[2]) O unealtă, cu care se curăță ferul plugului de pământul prins pe acesta, este *otîcul* sau *oticul*. *(Culegătorii).*

www.digibuc.ro

Plugul de lemn e mai simplu şi are tot aceste numiri.

Cu Plugul de lemn sĕ ară *ţelină* (o livade) şi *mirişcile* (unde au fost grâu), ear cu cel de fier ogoarele (unde au fost cucuruz).

c) Ţeujina economului

La dealuri sĕ sapă ţelina cu *săponiul* sau *budacul*, carele e o sapă de 6—15 cm. de lată şi de 20—30 cm. de lungă şi grea.

Cucuruzul, păsulea, curcubitele (dovleţii) etc. sĕ saměnă în cuiburi de pământ cu *sapa*, ear unde pământul e petros cu *crasna* (o sapă ascuţită la vêrf). Când cucuruzul e cu cinci frunze sĕ *prăşesce*, ear când e mare sĕ *îngroapă*.

Tuleii cucuruzului sĕ taie cu *secera*. Grîul, fênul etc. sĕ cosesc cu *coasa*, (coasa sĕ bate pre nicovala, carea e bătută într'un butuc [picior de lemn] apoi sĕ ascute cu cutea), sĕ adună cu *furca* şi *grebla*, sĕ grămădesc în jîrezi, *porşori*, *clănii*, şi *plaştii* sau *boghii* cu furca şi *furconiul* (o furcă lungă la un cap cu doauĕ coarne).

Până sĕ încarcă carul, sĕ ţin boii la *sângirĭu*, adecă sĕ desprind dela jug, sĕ leagă de proţap sau de un *pociumb* (par bătut în pământ).

VI

Pĕcurariul

Cei ce păzesc oile sĕ zic *pĕcurari*, iar cei ce păzesc caprele sĕ zic *căprari*. La o turmă de oi sĕ zice *ciopor*, ear la mai multe ciopoare împreunate la olaltă într'o turmă sĕ zice *boteu* (boceu).

„*Alesul*“ este serbătoarea pĕcurariului carele cade totdeuna în 22 Aprilie adecă în ziua premergătoare Sân-

www.digibuc.ro

Georgĭului. La ales să împodobesce strunga (o îngrăditură de ramuri verzi, în formă cercuală, unde să bagă oile, când să scot a să mulge).

La Ales să *odârnesc* (să înţarcă) şi să aleg *mieii* de oi şi *iezii* de capre.

La „Ales“ fie-care proprietariu de oi şi *Sîmbraş* (aşa să zice celui ce'ş dă *în pază* altuia spre păzire oile sale) păcurariului îi duce mâncare mai bună, ca de comun, şi un colac de grâu, în care când să frământă să pune un ban de argint. Acest colac îl trag (spre a-l frânge) păcurarii la uşa strungei, la care unii stau afară ear alţii în lăuntru strungei. Să udă păcurarii cu găletăriţele unii pre alţii. Găleata este frumos împodobită cu flori şi la mănuşe-s legate buruenile descântate: urzică, leoştean, aiu (usturoiu), salcă, pelin, scăete şi areu (laptele câneĭui) şi un taler (ban de argint) cu coadă, iar în o cârpşoară bine legată unsoarea gătită de găzdăriţa casei la Todorosale (24 de zile înainte de Rusale), constătătoare din buruenile sus amintite afară de areu, dar adăugându-se puţină unsoare de porc, ca vrăji pentru sĕnătatea oilor.

Păcurariul ia banul dela găleată şi de bucurie udă găletăriţele.

La Ispas (Înălţarea Dlui) sau la Rosalii, să adună ciopoarĕle în *boteie* pentru a să lua din *stână*. Atunci toţi păcurarii împreunaţi îş aleg un *„Vătav“* carele de regulă este cel mai bĕtrân şi mai espert, şi să consideră de mai marele lor Acest *vătav* rênduesce, care dintre păcurari are să păstorească *mătricele* adecă oile cu lapte, şi acesta să numesce *mătriceriu*; mai departe care să păzască miei şi acesta să numesce *mielariu*, şi care să păzască sterpele (oile sterpe) şi acesta să zice *sterpariu*.

www.digibuc.ro

Mieii, dela odârnire până în primăvara viitoare, să zic *noatini* (bărb. noatin, fem. noatină) ear de atunci până fată femininul să zice *mioară,* ear bărb. *târțîu* (tertius lat.) până când să lasă a să împreuna (mârlí) cu oile.

În August să despart *berbecii* de oi și atunci să zic *areți* (lat. aries) iar cel ce-i păstoresce să zice „*arețariu.*“ Etatea oilor și berbecilor să compută: oaie sau berbece de un miel adecă de 3 ani, de doi miei adecă de 4 ani etc.

La Rusalii (sau și la Ispas) să măsoară oile adecă: fie-care proprietariu 'și mulge oile, iară laptele 'l măsoară cu oca [3·3 lit.].

La măsuratul laptelui, Vătavul 'și înseamnă cât lapte are fie-carea pre *matițe* sau *macițe* cu numere romane. Macița e o vergea pătrată, făcută din lemn moale [teiu ori salcă] cu următoarele numere: I, V, X pentru *ochă* ear jumătățile cu ˈ [jumătate linie] și litrele sau pătrarele de ocă cu punct.

Aceste apoi să taie drept în doauě și jumătate din semne să scoate afară de matițe, și să dă rendașului sau simbrașului, iară părticea din matițe să chiamă *raboș* ca așa să nu poată nici vătavul a înșela pe rêndașul nici viceversă, căci raboșul trebue să se lovească cu tăietura din matițe pre carea au rămas jumătate din semne, d. e. iată o mustră de matițe:

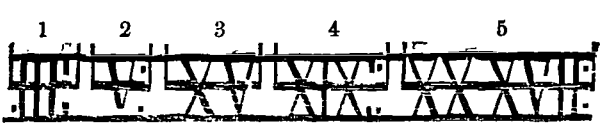

Nr. 1 are 3 oche și $^1/_2$, Nr. 2 are $5^1{}_4$ oche, Nr. 3 are 15 oche, Nr. 4 are $19^3/_4$ oche, Nr. 5 are $37^1/_4$

www.digibuc.ro

oche. Partea din sus să taie şi scoate afară şi să dă rendaşului, ceialaltă remâne la vătav pre matiţă. Cel ce are mai mult lapte, acela ia mai întâiu din stână şi anume după o ocă ia zece d. e. Nr. 5 atâtea zile mulge toate oile [a tuturora] până ia $372^1/_2$ oche, ear Nr. 1 până au muls 35 oche.

La stână laptele 'l închiagă în caş şi urdă, adecă laptele să încălzesce d'abiuţa şi în el să pune *chiag* făcut din *zĕr* cu rînza de viţel sau miel sugătoriu şi coajă de corn. Zĕrul să fierbe şi din el să închiagă urda. Zĕrul să străcoară printr'un *corniţ* de lână [un sac triunghiulariu]. Caşul apoi să taie fălii să pune rênduri în ciubere, să sară, să pune fundul şi preste fund o peatră, ca să apese şi atunci să numesce *brânză*. Pre furd să toarnă zĕr proaspĕt ca să fie totdeuna curăţenie.

Dacă oile mai au lapte, după ce fie-carele şi-au luat din stână să repetează mĕsuratul, dar atunci ia numai 5 oche după una sau şi mai puţine.

Pĕcurarii, ca să aibă grijă bună de oi într'o zi încă iau din stână. Atunci pĕcurarii fac *balmăj*, care să face din caş dulce fiert în lapte dulce şi în care fierbênd să pune şi puţină făninâ de cucuruz, ca să se îngroaşe.

Balmăjul e foarte dulce şi bun. Oile încă au nume. Aşa oaia, carea împrejurul ochilor are un cerc negru să zice: *Oacheşa*.

Ogrişceana în jurul ochilor are un cerc galbĕn.
Pistra e cu pupi negri pre bot.
Băla, diminutivul *Băluţa* este cu botul băl [alb].
Sîrba e cu coarnele ridicate în sus.
Cornuta e cu coarnele îndĕrĕt.
Cârleba e cu coarnele sucite [rotunde].
Bucălaia e cu botul negru.
Coacina e cu botul galbĕn ori roşu.

www.digibuc.ro

Laia e de tot neagră la lână.

Caciora sau *Pistrița* alb-neagră.

Șuta e fără coarne.

Țîyaia e cu lână neagră creață.

Bugara e cu mițele ca cocorii (la vêrf întoarse rotund].

La capre sĕ dă nume ca:

Breaza cu pĕr alb pre frunte.

Șîleana e galbĕnă,

Albuia e albă.

Șuta e fără coarne.

Secera e cu coarne strîmbe.

Iedul dela un an pănă fată sĕ zice *vătuiu* și *vătuie*.

Țapului sĕ zice și *pîrciu* [lat. hircus = pircus].

Oile și caprele, ca sĕ se cunoască, la urechi sĕ însemnă cu crestături [v] sau în urechi li-sĕ fac găuri cu *potricala* [o daltă rotundă] sau li-sĕ fac cercei adecă marginea urechii li-sĕ taie de tot ca sĕ spânzure sau sĕ *cieșesc* la urechi, sau li-sĕ face furcă din vêrful urechii, ori la bot, sĕ înfierează cu jîgul și așa fie-care ciopor 'și are semnul sĕu în o parte sau alta a urechii sau botului. Ear ca sĕ le cunoască din depărtare, pre o parte a corpului le boiesc cu boială (o coloare roșie).

Oile sĕ chiamă: „hei biabia“ și „oiță.“ Caprele: „piță, piță“ ear iezii: „ciciule“ (șîișîule). Când oile sĕ alungă sau sĕ abat de undeva, cătră ele sĕ strigă: „țtic bucălaia!“ ear la capre: „herea breaza.“

Fie-care pĕcurariu la brâu are o flueră, șurlă sau flueroniu și un cuțit cu teacă.

Fluera pĕcurariului e făcută din alun și lemnul nu sĕ îngăură cu burghia ca șurla, ci sĕ crapă în doauĕ, apoi sĕ scobesc vălăie în ele, în unul din aceste vălăie sĕ fac 6 găuri iară în celalalt ochiul, apoi sĕ asemenează

www.digibuc.ro

cum au fost până a nu fi crepat cu scoarțe de cireși, ca verigele să le strîngă la olaltă. Fluera este de 25—30 cm. de lungă și de 2—2·5 cm. de groasă, la ambe capetele asemenea de largă, și din aceasta causă are sunet mai resunătoriu decât șurla.

Șurla e de doauĕ feluri, mai mică și mai subțire dela 20—30 cm. și mai mare dela 50—70 cm. iar grosimea de 1·5—2 cm. și cea mare dela 2·5—3·5 cm. Șurla este făcută din frapsin sau frăpsiniță cu 6 găuri și la capĕtul de jos mai strîmtă.

Fluerońul este dela 70 cm. până la 1 metru de lung și dela 4·5 cm. până la 5·5 cm. de gros asemenea crepat în doauĕ și îmbrăcat cu scoarțe, dar are numai 4 găuri de bătut cu degetele și găurile sunt în partea de jos; și are un ton jĕlnic care să aude din foarte mare îndepărtare.

Tonul ăsta când să suflă cu un bas din gît să zice „ison.“ Dela acest nume să zice celor ce sciu cânta frumos în flueră că „cântă pre ison.“

Aceste instrumente să întrebuințează nu numai de pĕcurari, ci și de fie-care român; până ce bărbații zic în ele, muerile și fetele acompaniindu-i cântă tot felul de cântece, mai ales în vreme de earnă pre la șezători și povestesc povești mitice și istorice despre neamul nostru, așa că din neam în neam sau „până-i lumea“ toate să păstrează; și la aceste zile și pĕcurarii de pre la sălașe să reped acasă.

Pĕcurarii cu sine mai poartă și un „sbiciu“ din lână cu pleasnă (vĕrful) și cu „gujba“, din care să face lațul spre a să pune în *codorișcă*; un *ciobărnăcari* (ori și *măciucă*), care e un bât mare cu măciucă la un capĕt; o *dăstrucă* de lemn (troacă) de o parte cu feșcile (apringioare, chibrite, mășîne) de alta cu rădăcină de *spânz*

www.digibuc.ro

(earbă) pentru înierbat (numai în coadă) oile bolnave; foarfeci de *codit* oile (în Martie, când earba e tineră, să taie lâna de pre coadă şi picioarele din dărept şi aceasta să zice codire); o lingură *cârcioră*, ca să poată mânca lapte din găleată, căci alte vase pentru mâncare afară de găleată nu poartă păcurarii cu sine. La uşa strungii un *sărcineriu*, în carele 'şi anină şuba, găleata, zbiciul etc.

Păcurarii pentru a păzi turma de lupi, au câni cu sine. Cânii de oi au următoarele nume:

Cioban, un câne mare flocos.
Labeş, cu labe [talpe] mari.
Ursu e de coloare neagră.
Lupeiu cu păr vênăt ca lupul.
Griveiu e griv adecă pistriţ.
Moza are bot cu buze mari.
Valcu are piept lat.
Ordaş şede la strungă.
Potaie este lenos, potaie.
Albu e alb.
Lupa o căţea şi *Griva* earăş.
Floarea şi *Floria* are mai multe colori.
Ciolac cu urechi laie [negre].
Porumbac cu păr cenuşiu.
Ţelăica e o căţea, carea latră în continuu zi şi noapte.
Căstălan păzesce coliba.
Vulponiu are coadă stufoasă.
Curtu n'are coadă.
Ciudu n'are urechi.
Buţu este cu bot laiu.
Bujleica e un şpurghel mic.
Paris e un câne mic.
Liseiu e lis în frunte [alb].

www.digibuc.ro

Mureș e frumos în pĕr [ca fumul] și *Tisa* au nume de ape, ca sĕ nu turbeze.

Diana și *Dudaș* sciu urmări urma iepurilor și a căprioarelor.

Modol are miţe [pĕr ca lâna].

Modoș e comod [lenos].

Moza are glas resunătoriu.

Roșca [cu pĕr roșatic, de regulă câne foarte energic și dârj].

Timișan cu pĕr sur.

Mai sunt păstori la *boi*, la *vaci* și la *cai*.

1. Numirile boilor sunt următoarele:

Băl și *Bălonĭu* [e un bou alb].
Suru și *suronĭu*, *surilă*, *suran* e sur.
Priu și *Prian* colorat.
Codalb cu coada albă.
Brezu și *Brezoniu* cu fruntea albă.
Renca, *Roșcan* roșu.
Siva, *Zĕlea* albi suri.
Murgu, *Murgilă* negru.
Galbĕn.
Plava alb-galben.

Boian. *Lunilă* fătat Luni. *Doman* fătat Duminecă. *Virian* fătat Vinerea. *Joian* fătat Joia. *Vênĕt*. *Calea* [alb].

Chitoniu [căpăţînos, flocos între coarne].

Bumbac, *Bica*, *Mărţîlă* [fătat Marţa], *Rujan* [roșu], *Florea*, *Florian*, *Pistrilă* [pistriţ] etc.

2. Nume de vaci.

Vacilor li-sĕ dau de comun numele zilii, în carea s'au fătat afară de Mercuri și adecă:

www.digibuc.ro

Lunioara sau *Lunaia*, *Mărțuica*, *Joica* sau *Joichița*, *Vinioara*, *Simbi* sau *Simba*, *Domnica* apoi Suraia, Pria și Priana, Bĕla, Codalba, Florica, Draga etc.

3. Nume de cai:

Murgu, Bălan, Mîrgu, Mîrga, Lila, Cesar, Suran, Roibu, Vidan, Albu, Suru, Puiu, Turcu, Puica, Mila, Vrana, Lisu, Pinta și Pinteanu [cu pinteni la picioare, adecă alb] etc.

VII.

Rĕsboiul cu sculele și materiile de țesut

Cinstea casei și a femeii române o formează rĕsboiul. Nu este casă, unde sĕ nu sĕ afle rĕsboiu și cea mai urgisită de lume s'ar ținea femeia, carea nu ar sci țese în rĕsboiu.

Rĕsboiul e făcut din lemn și constă din următoarele părți: doauĕ *scenghere* sau *natre* cioplite pătrat, ce vin sprijinite de patru picioare și la capĕt prinse prin scânduri, ear la mijlocul lor prin o vergeauă de fier. La capete au opritoare pentru *suluri*. La mijlocul scengherilor sunt doauĕ *cocăi*, pre cari sĕ sprijinesce *crucelnicul* ce ține *iețele* și *brîglele* (jugul); în aceasta este băgată *spata*, carea constă din dinți de lemn prinși cu aţĕ între *procilă* (marginele spetei) și din *babițele* dela capĕt, cari țin spata, ca sĕ nu sĕ desfacă.

Brîglele constau din *jug* (brîgle) și *policioară*, cari sĕ țin de olaltă prin doauĕ *fiulare* în capete.

La partea dreaptă a rĕsboiului lângă scaun și opritoare sĕ află *cinzaica*, carea constă din un lătete cu găuri multe și din altul ascuțit, ca sĕ între în gaura din sul, iar de celalalt capĕt cu jug, în care vine băgat lătetele cel cu găuri. Din partea stângă este un bât, asemenea

www.digibuc.ro

băgat în sulul din dĕrĕt, ce sĕ numesce *zatcă*, cu carele sĕ întinde coarda de ţesut.

Sub brîgle spre vatră sunt *tălpiţele* băgate într'o vergea şi prinse cu aţĕ groasĕ de *fuceii* iţelor. Locul dela sulul dinainte până la brîgle, sĕ zice *spaţ*; ear *suveica*, în carea sĕ află un *sfîrcel* (o vergea de fier sau bâticel subţire) pre carea sĕ pune ţeava cu băteala, trece prin *rost*; apoi locul dela iţe până la sulul dindĕrĕt sĕ zice *natră*.

Iţele sĕ fac din aţă sau canură resucită pre *spetează* (o şindră ca o piramidă). Industria de casă sĕ susţine la noi în fie-care familie. Fetele până sunt mai mici învaţă a toarce, iar când ies din şcoală, mamele îndată le pun sĕ ţese la rĕsboiu sau sĕ facă chiei, ciurătură sĕ împistrească gulere, pumnaşi, şi pepturi la chimeşi, sau sĕ lucre la chiteli ori oprege; căci fata care nu scie industria de casă, nu sĕ mai poate mărita.

Femeia română lucră la industria casei numai după ce s'a gătat economia câmpului.

După ce s'a smuls cânepa, carea e de doauĕ feluri [de vară masculinul] şi de toamnă [femenina]. Cânepa sĕ leagă în *mănuşi* sau *mănunchi* şi sĕ bagă în groape cu apă, ce sĕ zic *topile*, unde stau 10—14 zile ca sĕ se topească. După ce s'a scos, sĕ uscă la soare şi apoi sĕ bate în *proţap* [un lemn crepat până la mijloc în doauĕ] cu un *năbonic* [o sabie de lemn], din aceasta bătaie, *pozdările* cad jos, ear *fuiorul* remâne în mână. Acesta sĕ *drîglează* cu *drîglul* [peptene cu dinţi lungi de fier]. Din acest drîglat rĕmâne în mână fuiorul bun, ear în peptene *stupa*, carea iar sĕ mai drîglează şi din stupă rĕmâne în drîgluri *călţii*, cari sĕ mai drîglează încă odată până remâne în peptene firele cele mai groase ce sĕ zic *drugăloci*.

www.digibuc.ro

Fuiorul şi stupa sĕ perie cu o periă cu mâneu [coadă] făcută din peri aspri de porc, şi sĕ perie pănă rĕmân fini ca mătasa, ear în perie rĕmân *paşleşii* sau *paceşii*.

Fuiorul şi stupa sĕ torc subţire pentru *urzală* şi *bătealĕ* în pânză şi ponevi sau covoară, iar celelalte mai groase pentru saci, ponevi etc. Din tors sĕ fac motche pre *rîşchitori* [un bât cu geamănă la un cap, ear la celalalt cu cruce]. La *rîşchiat* [facerea motchelor] sĕ observă aşa numitele *numĕrături* şi *căţei*. Într'o numĕrătură sunt 30 de fire. Trei fire din numĕrătură fac o *vearbă*, ear un căţel are 20 de verbe adecă 60 de fire din motcă. Aceste numĕrături trebuesc bine observate, şi bine păzit, ca sĕ nu sĕ smintească, căci din acelea sĕ sciu câte rîşchitoare de pânză s'au pus. Lungimea unui rîşchitoriu este de 3 *coţi* şi o palmă, [cotul sĕ mĕsură dela cot începênd peste vîrful degetelor pănă la nodeiul delângă puls].

Când s'a gătat cu rîşchiatul, motchile sĕ *nălbesc* [sĕ fierb, ca sĕ albească], sĕ uscă la soare şi apoi sĕ pun pre vîrtelniţă [o cruce din lăteţi], carea stă pre un *căpronîu* [un fus cu 3 picioare] şi sĕ adună fuiorul şi stupa pre *mosoară* [ţevi mari] cari sunt puse în *lietcă* [un fuscel de fier cu mâneiu de lemn, ce e ca o suliţă] cu ambele capete băgate într'o *stelajă* de lemn. Mosoarĕle la timpul sĕu sĕ pun pre *alergătoare* în nisce vergele [un lemn încheeat pătrat].

Urzitul sau orzitul pânzei şi al cioarecilor sĕ lucră aşa: sĕ pun doauĕ mosoare cu torsul pre alergĕtoare; la patru mosoară sĕ recer doauĕ mueri, la 6, trei.

Într'o grădină cu pomi, sĕ leagă la un pom o furcă cu 2 coarne, după cari sĕ face *rostul* [adecă sĕ pun firele cruciş] şi sĕ întind firele după atâţia pomi, de câte rîşchitoare sĕ scie, că are sĕ vină de lungă *coarda*. La urzit

www.digibuc.ro

muerile umblă una după alta, mutând alergătoarele şi firele din mână în mână, la întors. Să crede, că pânza nu e bine a să urzi în toată ziua, ci numai Lunia, Mercuria şi Vinerea, şi de aceia muerile numai în aceste zile *ord* sau *urzesc*.

Când să i-a coarda de pre pomi să pun doi fuscei, preste cari firele vin cruciş şi *sulul* împrejurul căruia să *învălesce* coarda.

La învălit să bat doi pari în pământ, după cari să pune sulul, pre carele să învălesce coarda, şi să zice *rĕsboiu de învĕlit*. Coarda să întinde preste nisce scaune mici, ca să nu ajungă la pământ să se *ime* [mânjască].

La capĕtul celalalt este un *vălău* în acărui capĕt să află un cuniu de lemn, în care vine pus capĕtul corzii. Vălăul e plin cu petri, ca coarda să steie întinsă. La sul sunt doauĕ femei, cari *rostesc* şi au bună grijă ca să nu să strice sau încâlcească rostul, şi cât să învălesce după sulul întors cu doauĕ *rĕstaie*, atâta să mână fusceii înainte până să gată învălitul.

Până să învălesce pânza, să crede că pruncii cari sufĕr de durere de pântece [foale] şi strînsori, e bine să şeadă în vălău, până să gată cu învălitul.

Capĕtul corzii dela vălău, să pune pre barburele săcurii şi o muere cu un răstĕu dă în fire până să curmă, căci a să tăia cu cuţitul sau foarfecele, să crede că nu e bine. Învălitul încă să face afară în loc liber. După ce să gată învălitul, urmează *năvăditul*. A năvădi să zice la trasul firelor [cu acul] dela capĕtul tăeat al corzii prin iţe şi spată şi acest lucru să face în rĕsboiul de ţesut acasă; când e gata năvăditul, la care să obsearvă cu bună băgare de samă numĕrăturile dela rîşchiat, să înoadă firele după o vergea de fier, carea să leagă cu brâne [aţe groase] de *vijluitura* [scobitura] sulului dinainte, apoi să începe ţesutul.

www.digibuc.ro

Băteala [firele ce să bat în urzială] să adună din motche cu *socala* sau cu *ciocârcul* [o roată vijluită împrejur, carea să întoarce mai repede ca socala şi întoarce fusul, pre carele să află ţeava, lat. tibia], în ghem sau pre ţevi.

Firele, cari rămân în capĕtul corzii, după ce e ţesută întreaga coardă să taie, şi acele remăşiţe să zic *urăznic*

Lâna, aşa să lucră: mai întâiu să fierbe, ca să iească din ea *usucul* (grăsimea de sudori); din usuc mestecat cu *civit* (indigo), să face o coloare vênĕtă foarte frumoasă.

După ce să uscă lâna, să *scarmănă*, apoi să drîglesce. Din drîglu să smulge cu mâna firele mai lungi de lână făcêndu-se din ele *făşii* pre după degetele cu cari să smulg; şi acesta este pĕrul din carele să torc fire subţiri, ear în peptene remâne *canura*, din carea să torc fire mai groase pentru obiele, cioareci, zeiche, şube, căbăniţe; apoi după ce canura e smulsă din peptene, cât mai sunt fire bune, rĕmâne în peptene *scimul* sau *cimul* (fire încâlcite) din cari apoi să toarce băteala pentru stranie.

Urzitul, învĕlitul, năvăditul etc. să fac tot ca la fuioare, cu deosebire, că motchele toarse din pĕr pentru urzeală să *scrobesc* (fierb în tăriţe de grâu sau *posincele*, ear bumbacul să scrobesce cu făină albă de grâu).

Trîmbele de pânză şi *vigurile* de cioareci să ţin în lăzi, sau dulapuri, ear la praznic, ca găzdăriţa să se fălească că e vrednică, de ambele părţi ale chiliei pre lângă păreţi pe prăjini ţine stranie, ponevi (covoară), *măsaie* sau *măsălăriţe* şi haine. La ferestri, pre păreţi, împrejurul icoanelor şi de grinzi, sunt spânzurate o mulţime de *ştergare* sau *peşchire* şi aceasta este causa, că femeile noastre emulează unele cu altele întrecându-se de a avea haine mai multe şi mai frumoase. *Izvoade* de covoară,

www.digibuc.ro

chiţeli şi oprege, cotrinţe frumoase etc. pentru împrumutare de a avea mustra de pre ele, sĕ plătesce cu câte 5, 10 ba şi cu 20 fl. pre restimp de 10—15 zile pănă-'si ţese sau lucră un ceva asemenea.

VIII.

Numirile altor unelte sau scule de lucru

a) Ale rotariului

Rotariul curmă lemnul cu *ferestrĕul* sau *firizul* şi'l sparge cu *sĕcurea*, îl cioplesce cu *barda*, îl netezesce cu *mezdreala* (carea e un cuţit drept la ambele capete cu mâneie de lemn), îl netezesce sau oblesce cu *ghileul* sau *oblul* [şi uglu]; rotunzesce, adecă strujesce lemnul cu *strugul* (carele e compus din o roată mare şi alta mică, ce sĕ învêrtesc una pre alta prin o curea întorcêndu-se roata cea mare cu mâna). Rotariul ţine pre lemn *scoaba* carea e o daltă cu vălău în capĕt şi ascuţită lungăreţ şi *cuţitul piezişŭ* ascuţit, cu care sĕ netezesce lemnul rotunzit prin scoabe. Măsoară cu *paşnicul* (circinul sau circlul); îngăură cu *burgia*, cu *spiţelnicul*, cu *sfredelul* şi cu *lingura de îngăurit*, iar pilugile ori topurile cu *dalta dreaptă, dalta urechiată*, (o daltă pătrată cu trei tăieturi).

În daltă dă cu ciocanul [de lemn sau *maiul*]. Când bate spiţele la roţi, pune buciumele pre cobilă [un scaun] mĕsoară cercul cu şiştariul, un circlu, compus din 3 lăţeţi, dintre cari unul sĕ poate întoarce spre a sĕ forma cercul preste năplaţi. Buciumele roţilor sĕ îngăură cu spiţelnice apoi cu ghinul, carele e o daltă semicercuală.

Rotariul are şi *chesĕriu* carele e în forma unui săponiu, şi apoi mai are *ciesle*, carea e ca şi chesĕriul dar cu ascuţit semicercual. Chesĕriul şi ceslea sĕ întrebuinţază

www.digibuc.ro

la scobirea vălăielor şi coritilor etc. O *cheie* de împărţit dinţii la ferestrĕe; un *ţiu* de făcut ţopuri şi un *căloniu* (un scaun de lemn pre carele şezînd apasă cu piciorul de o tălpiţă, acărei cap, lemnul ce este de mezdrit îl ţine sus), în carele mezdresce. Mai are *tocilă*, *cutii* şi *pile* (Feilen u. Raspeln) pentru a ascuţi uneltele de lucru.

În Măidan sunt 4 rotari.

b) Sculele cojocariului

Cojocariu sĕ numesce acela, care face haine [cojoace] din piei de oaie, miel şi capră. Cojocăritul îl învaţă mai cu seamă copii oamenilor mai cu stare. Sculele cojocariului sunt: *săpía*, carea e un ciuber [vas] de lemn la gură larg, ear la fund strîmt.

În săpie sĕ pun peile în *amoiu* adecă în apă, ca sĕ se înmoaie, apoi după ce sĕ spală în apă rece, se *cărnuesc*, adecă sĕ curăţă de carnea ce pre pei ar fi rĕmas dela belit; după ce s'au cărnuit peile, sĕ *direg* sau sĕ *murează* [iar în săpíe]. Murătura pentru direseală [gireseală] sĕ face din apă sĕrată şi posincele [tărîţe fine de grâu]. La un pătrariu de apă [14 litri] sĕ recer 3–4 kilogr. de sare şi 12 kilogr. de posincele.

În murătură stau peile 14 zile, dupa aceea sĕ scot şi sĕ întind la soare, ca sĕ se usche, apoi sĕ curăţă cu *bripta* (carea e un cuţit în forma secerei cu mâneu de lemn prins de ambe capetele, şi cu ascuţişul din afară) şi cu cârjia (ea e ca bripta dar are mâneu în forma unei cârjii, care vine subsoară când sĕ rad peile), apoi sĕ *făţuesc* (li-sĕ face faţă, sĕ *netezesc*) pre aşa numita *coasă*.

La coasă deosebim: 1. scaunul, făcut dintr'un lemn cioplit pătrat, 2. picioarele scaunului, 3. coasa, care este un cuţit cercuat bine ascuţit de 50—60 de cm. lung şi

www.digibuc.ro

7—10 cm. lat, preste cari sĕ trag cu ambele mâni peile încoaci şi încolo, 4. rĕsboiul coasei cu icurile sau ţintele, ce ţin strêns rĕsboiul, ca la ras sĕ nu sĕ clatine.

Când sĕ curăţă peile cu bripta şi cârjia sĕ ţin cu *meliţa*, carea constă din doi *liubari* [prăjini drepte] între cari sĕ pun peile; are doauĕ picioare, pre cari stă melița răzimată de un părete. Cei doi liubari sĕ string cu o legătură, când sĕ pun peile între ei.

Afară de aceste scule cojocariul mai are şi *foarfeci* şi *cuţîte* pentru croit, *degetare* sau şi *năpârstace*, cum le zic bufenii; un *cot* [pentru mĕsurare] *cleşte*, şi *ace* cu ascuţiş triunghiulariu.

Cojocăritul pentru acaea-l învaţă copii oamenilor mai cu stare, ca earna sĕ nu peardă timpul înzĕdar, ci avênd de lucru [adecă de făcut de nou din pei proprii, de cârpit casnicilor, slugilor] sĕ mai şí căştige ceva.

În Măidan sunt 16 cojocari.

c) Sculele argăsitoriului
(„opincari“ sau „dubelari“)

Argăsitoriul încă pune peile în *amoiu* ca sĕ se moaie şi curețe de imală, unde stau 2—6 zile, după aceea sĕ pun în *amuş* care e o groapă sau o cadă îngropată în pămênt şi sĕ bagă cu $^1/_4$ var stîmpĕrat cu $^3/_4$ apă. În acest amuş sĕ ţin peile 10—14 zile; după ce sĕ scot şi sĕ amuşesce [pică trăgênd de el pĕrul cu *copîstĕul* (o mezdreală tâmpită)] sĕ pun în amuş curat, adecă proaspĕt făcut din $^3/_4$ var şi $^1/_4$apă, în care încă sĕ ţin 14 zile.

În amuşul ăsta peile sĕ îngroaşă şi tremură când sĕ atinge de ele şi pielea atunci sĕ zice vargă. Varga sĕ pune pe un căloniu (butuc) cu 2 picioare şi sĕ rade cu coasa de peri şi sĕ *cărnuesce* adecă sĕ taie carnea şi „pănuşul“ ce dela belire au rĕmas pre pei. Când peile

www.digibuc.ro

sunt rase şi spălate bine, sĕ bagă în *zămi* adecă scoarţă de *gorun* sau *pin* şi gogoaşe de stejar pisate bine, peste cari sĕ toarnă apă caldă. În zămi sĕ ţin peile 3—10 sĕptămâni, apoi sĕ scot şi sĕ bătuesc adecă sĕ întind în bâte, ca sĕ se usce. Bâtele, pre cari sĕ întind peile sĕ numesc bături.

În Măidan avem 3 argăsitori.

d) Sculele feriariului sau *faurului (covaciului)*

Locul unde covaciul face focul, sĕ numesce *cămin.* Căminul e ridicat de un metru dela suprafaţa pământului Pre cămin este un *vălău* de peatră cu doauĕ despărţituri, dintre cari în una sunt cărbunii, iar într'alaltă, apă. În cea cu apă este o *stropelniţă* făcută din făşii de tei legate în forma unei perii în capĕtul unui *mâneiu* de fier. Cu această stropelniţă sĕ udă [stropesc] cărbunii după trebuinţă. Pre cămin sĕ mai află *vătraiul* [o lopată de fier], cu carele sĕ pun şi sĕ grămădesc şi astrîng [adună] cărbunii resfiraţi, în foc; un *bruceriu* [bruşelnic, scobitoriu] de fier, ascuţit la un capĕt pentru a bruşi sau scobi în foc spre a ridica cărbunii, ca sĕ ardă mai bine; un *cîrlig* de fier, cu care sĕ îndepărtează zgura topită din cărbuni şi în fine *cleştele*, cu cari feriariul ţine ferul în foc. La cleştele, cari ţin fierul în foc, este o *opritoare* (o verigă) care strînge capĕtul cleştelor, ca faurul sĕ nu scape fierul din ele şi sĕ nu fie silit a le tot strînge cu puterea sa în palmă.

Foiul sau foalele e făcut din piele prinsă de doauĕ table de lemn. Partea sau tabla de lemn dedesubt este prinsă cu cuniе de nisce lemne bătute în pământ, ca sĕ nu se mişce, ear de cea din sus, e bătută o *clioambă* (un cârlig), de carea e legat zălariul. De ăsta sĕ trage apăsând cu piciorul pe un lătete (talpă), ca sĕ se umfle

www.digibuc.ro

foiul, deasupra căruia sunt puse nisce petri, ca să apese spre a sufla tare în foc. La capĕtul ascuțit al foiului este o *bute* de fier, carea e zidită în un părete, ce desparte foiul de foc; gura buții ajunge pre cămin și suflă în foc.

Nicovala mare (ambus) e pusă în mijlocul covăciei, pre un trunchiu mare de lemn, de carele e prinsă cu cârlige de fier să nu se legene când să lucră pre ea. *Nicovala mică* e la o margine în covăcie și aproape totdeuna de o masă unde să țin și felurite scule de lucru. Ambe nicovelele au un capĕt (în partea deasupra) ascuțit pentru făurirea verigilor și cercurilor, și unul lat. Covaciul are diferite ciocane. Cele mari și grele să numesc *băroase* (sing. bărос). Cu ciocanele, cari sunt în forma săcurii, dând în ele cu bărosul, să taie fierul si să zic *tăietoare*. Să mai află în făurie dălți, pile și o bancă de carea e prins *șĕitĕul* sau *civieriul*, în care să pun civiile ca să se îngăure și cu care să strânge fierul, când să pilesce.

Locul unde să potcovesc boii adecă: lemnele între cari să bagă boii, să numesc *menghele*; ele sunt făcute din patru stîlpi mari bătuți în pămĕnt în lung la o depărtare de 2 metri, ear în lățime de 1 metru. Acești stâlpi, ca să nu se clatine sunt prinși jos, aproape de pămĕnt cu *natre*, ear mai sus cu *suluri* de lemn, în cari sunt nisce cârlige. În aceste cârlige să pun *chingile* (doauĕ curele late la capete cu zale), ce vin sub pântecele și pieptul boului. Întorcêndu-se un sul de sus cu șcripița fixă, să redică și boul așa, că neajungênd cu picioarele, la pămĕnt, nu să mai poate mișca. Capul boului vine băgat și legat de jugul menghelilor, ca să nu se poată bate, ear picioarele la potcovit să redică și leagă de natre.

În comună avem 20 covaci și lăcatari, cari parte lucră în comună, parte pre la petrării și la topitoarele din Anina.

www.digibuc.ro

e) Sculele păpucariului
sau călțunariului (cijmașului)

Păpucariul lucră la o măsuță mică. Pre masă sĕ află *cuțîtul* sau *dichișul*, care e un fier lat ascuțit la vêrf de o parte și este de doauĕ feluri *drept* și *cârcior*; acesta sĕ mai zice și scoabă, fiind-că cu el sĕ scobesce în călcâni spre al face oval

Croitoarea e un cuțit lat semicercual, cu carele sĕ croesce pelea pre o scândură de lungimea unui metru și lățimea 4 dcm.

Mușceaua de mesing sau plumb, care are formă piramidală și la croit sĕ pune pre piele, ca sĕ nu se mișce.

Buma e un fier cu scof sau scob, (de multe ori o bucată de plumb de tun spart), în carele sĕ bate pielea cu ciocanul spre a sĕ întinde.

Ciocanul e în forma unui chesĕriu și are un cap cu formă ovală, ear celalalt, ca chesĕriul, dar neascuțit.

Amnariul de ascuțit cuțitele, e un fier lung rotund.

Cleștele dințate de întins pielea și altele de scos cuniele.

Capta [plur. capte] este un lemn în forma piciorului.

Șamul constă din doauĕ lemne în forma piciorului, dela glesne până la genunchi cu pulpă, în mijlocul căruia sĕ bate icul spre a lărgi *turiacul* cizmelor după trebuință.

Frecușĕle sunt nesce mâneie de lemm pentru de a netezi, ca sĕ sclipească talpa și călcâniul.

Pile de ras cunele de lemn și de fier de pre talpă și călcâni.

Căputariul e forma de lemn triunghiulă, pre carea sĕ face forma pielei după a picioarelor la glesne, în partea deasupra sau căputa.

www.digibuc.ro

Pelii și *lărgitoare* se numesc mai multe pei făcute în forma căputei, cari se bagă între captă și căputa păpucilor spre a sĕ lărgi după trebuință.

Sule, care sunt semicercuale de cârpit, și drepte de bătut cunie de lemn în găurele făcute.

Potricala sĕ numesce o țeavă de fier ascuțită, cu carea sĕ fac găuri la păpucĭ.

Cârligul de scos captele din păpuci și cizme sau meși. [La cizme sĕ zice la noi și meși].

Mășîna de cernit și ars la călcâniĕ și talpe cu frecușele de fier apărțînătoare, dintre cari frecușe, cel mare sĕ zice *ambus* ear cel mic *fonir*.

Cleiul de grâu (ciriz), cu care sĕ cleiesce și lipesce pânza de piele etc. *ace, peri de porc*, ce sĕ pun în capĕtul aței în loc de ace când sĕ coase, *ceară, rĕșînă* și *smoală* de unsața, ca sĕ nu putrezească iute; apoi perii de vicsuit.

În Măidan sunt 5 păpucari.

f) Sculele butariului

Dintre sculele, cari nu sunt numite la rotariu, butariul mai are trebuință de

gărdineriu, carele este un oblu (gilĕu) cu 3 tăișe (cuțite) și trei șĕităie cu carele sĕ face în dogi gardinul buților, adecă șanțul cercuat în care vin fundurile buților, căzilor, ciuberelor etc. În partea opusă a gărdineriului este un fund de lemn carele opresce cuțitele sĕ nu treacă mĕsura pe unde vine scobit gardinul.

Strîngătoriul sau adunătoriul doagelor, carele strînge la olaltă în cerc dogile; este un șĕitĕu cruciat, pre carele e legată o funie ce se leagă peste doagele cercuate ale buții, care funie întorcênd din șĕitĕu strînge dogile la olaltă după trebuință.

www.digibuc.ro

Paşnicul (circinul), cu carele sĕ înseamnă liniile cercuate după mĕsură şi mărimea buţilor

Ţauca este un cârlig lăţniu (lat) însemnat cu linii mĕsurătoare (policari sau cu centimetrii), cu care sĕ mĕsoară cum are sĕ se tragă cu paşnicul, forma cercuată a buţilor (Modl germ.).

Sfredeluşul este o burghie (sfredel), cu carea sĕ fac găurile în cozile ciuberelor şi şofeielor, în forma rotundă.

Medulare de lemn (icuri, Tiegl germ.), cu cari sĕ strîng dogile la olaltă.

În Măidan sunt 2 butari.

Sculele mĕsariului şi ale lemnariului sunt tot cele înşirate la rotari şi butari.

În Măidan sunt preste 20 de lemnari (cioplitori), şi 4 mĕsari.

g) Zidariul

are *ciocanul* de spart şi tocmit peatra după trebuinţă; *lingura* de spoit, *plumbina* (plumbul) de mĕsurat linia perpendiculară; *cântariul* [nivela] e o scândură în trei colţuri (triunghiulară), în partea unghiului de sus are un plumb; apoi mai au un *cântariu de apă* adecă o ţeavă de sticlă cu apă; ambele cântare servesc pentru a mĕsura liniile orisontale, ca sĕ se zideascĕ drept, orizontal. Zidarii ca sĕ poată lucra şi la înălţarea zidurilor fac (din scânduri) *schele*, pre cari stau lucrând, şi de cărat cu roaba în sus peatra etc. *schele costişe*; apoi petri şi lemne mari şi grele sĕ ridic cu *granicul;* peatra moale tuftul sĕ taie cu sĕcurea şi ferestrĕul etc.

În Măidan sunt vre-o 18 zidari.

h) Cioplitorii de peatră

sparg peatra cu praf şi dinamită şi anumit: sĕ ia o *draga* (un fier mare de 2—3 metri lung), cu

www.digibuc.ro

carea să face gaura redicênd draga cu mânile în sus şi lăsându-o să cază în gaură, în toate direcţiunile, sau cu drage mici, în cari să dă cu *bărosul*. Pentru ca să poată sparge peatra drept spre a o ciopli pătrat sau după trebuinţă să fac cu dalta ascuţită nisce gropiţe ce să zic *cunĭere* şi *taşuri*, în cari să pun icuri de fier şi în cari să bate cu ciocanul mare (bărosul).

Peătra să netezesce cu dalta lată şi cu dalta ascuţită sau şi cu *năpontul* (ital. naponti) apoi să asemenează cu ciocanul netezătoriu sau dinţat, apoi să netezesce cu *brusul* (peatră de tocile) prin frecare cu apă, ear lucie să face prin lungi frecări cu petece de pănuri şi rîze înmuiate în diferite materii chemice.

În Măidan sunt preste 200 de cioplitori de peatră.

i) Unelte de pescuit

Pre valea Ilişava să află 6 soiuri de pesci: *mrene* sau brene, *clieni* şi *porconi* carii au corpul acoperit cu solzi, apoi *vêrlugi* (ca ţiparii dar mai mici şi scurţi) *muşcătoare,* cari la urle (branchii) de ambele părţi ale corpului au câte un ac cu carele împung încovăindu-se într'o parte când sunt prinşi, şi în fine un soiu de *păstravi* cu oase tari, nu cu ronţ (sgarciu) ca cei de pre valea Jitiniu.

Pescii să prind cu străcătoarea (străcurătoarea) ţesută din lână şi fuior şi e făcută din 2 lăstaviţe cosute de 3 părţi, la cele 2 capete înguste şi la unul din cele late; cu *crîstaşul* carele e făcut din o bucată de mreajă întinsă în băţuri şi pusă într'o prăjînă lungă; cu *vêrşa* carea e o cotăriţe lungăreaţă duplă aşa, că întrênd pescii noaptea în ea nu mai pot ieşi; *năpasta* e o mreajă rotundă la partea din jos cu plumbi mulţi, ca să se tragă la fund când să aruncă de pre mal în tulbina cu apă unde să vĕd pesci; *ostia* şi *opaiţul*. Opaiţ să zice la o

www.digibuc.ro

legătură de nueluşe sau o făclie de rĕşină, ear ostia e o furchiţă cu 3 coarne. Noaptea sĕ aprinde opaiţul, ca sĕ se poată vedea pescii pe fundul apei, ear ostia sĕ înplântă în spatele pescelui. Pescii sĕ mai prind şi cu *răstoaca* adecă sĕ abate apa pre o ierugă sĕpată, ear albia valei remâne seacă.

Notă. La descrierea numelor de localităţi, trecênd unele cu vederea, ne-au atras asupra-le atenţiunea amicul şi consăteanul nostru Domnul învĕţătoriu emerit al Domanului Iosif Olariu, carele au binevoit a ne şí povesti mai multe legende descrise în acest operat pentru care îi suntem mulţămitori — venim acuma a întregi doauĕ nume locale de însĕmnătate:

1. Sub vêrtul lui Urduc este un loc apătos, ce sĕ zice „Mlaca lui Urduc", ear numele local „Mlacă" sĕ află în mai multe comune.

2. În mijlocul comunei este un loc gol uumit *Prăvălie*

În prăvălie sunt 2 cruci mari de peatră, una la mijloc, în jurul căreia sĕ întorc tinerii şi bătrânii satului în joc la nedeie şi sĕrbători jucând jocurile naţionale: hora, pre loc, dunăricea etc. ear spre ostul prăvăliei este altă cruce unde sĕ sânţesce apa la botez şi când ieşim cu s. lithiă.

D-l Iosif Olariu ne spune, că străbuna sa i-au spus, că în timpurile vechi aci în prăvălie în faţa poporului sĕ ţineau judecăţile şi adunările şi este foarte drept, căci în acest loc trebue sĕ se fi scoborît bătrânii dela munte şi au ţinut sfătuiri şi s'au făcut planuri de retragere, dar sĕ poate că de aici, în adunări, sĕ se fi dat învĕţături acelora, carii sĕ adunau din pustă, ca sĕ se depindă dela popii şi dascălii din săt.

Un asemenea loc în toate satele din prejur nu sĕ află şi cu drept cuvênt susţinem, că ş'ar tr. ge originea de pre timpul romanilor.

www.digibuc.ro

Încheiere.

În cele premerse am descris acele părți și locuri a hotarului comunei noastre cu toate datinele, credințele și legendele auzite și păstrate în graiul poporului, ce le-am crezut și aflat neapărat de lipsă la descriere; de o parte pentru demonstrarea ipoteselor acelora cu care nesce oameni nechemați să încearcă a reduce vechimea comunei și prin ea a poporului român din aceste ținuturi, la timpuri carii numai lor le-ar veni la socoteală, și astfel să arătăm până la evidență, că obîrșia noastră pre aceste locuri datează de pre timpurile colonisării lui Trăian și că aci sub poalele codrilor, la cântatul dulce al paserilor au fost întru adevăr un *mic focolariu*, unde românul retras dela șes de invasiunile hoardelor sălbatice au putut afla adăpost sigur, ca să-ș conserve cu sânțenia-i înăscută mândrele sale obiceiuri și dulcea sa limbă; pre de altă parte, ca să dăm posterității îndemn, ca cunoscênd însămnătatea și vechimea lor, cu aceiaș dragoste cu aceiaș alipire și sânțeniă să le păzască și ferească de intinăciunea dușmanilor seculari.

Am descris și schițat acestea și pentru aceea, ca să arătăm, că urme neperitoare legate strîns de gliă sunt acelea, cari dovedesc vechimea satului nostru cu diferitele datini și credințe, ce le folosesce poporul măidăneanț la nasceri, cununii și moarte, în jocuri și descântece etc.

În speranță că am făcut un început de mare însămnătate în literatura noastră — ceea ce să va dovedi prin esplicările binemeritatului nostru literat D-l Dr. Atanasie Marienescu — rugăm On. public să primească cu bunavoință acest operat al nostru ca dela nisce folcloriști începetori; ear pe colegii nostri preoți și învețători îi rugăm să ne imiteze scriind însă mai bine și mai mult decât noi.

www.digibuc.ro

STUDIU

despre

CELȚI ȘI NUMELE DE LOCALITĂȚI.

www.digibuc.ro

Studiu despre Celți și numele de localități

A) Arii și Indo-arii

În Asia vechiă a fost o țară mare, numită *Aria*, mai târziu *Ariana* și aceasta a zăcut în apusul rîului *Ind* și de către ameazi s'a lățit dela marea *eritreiă* spre nord până la munții Imaus (Himalaia); iară spre apus s'a lungit departe cu margini necunoscute. În timpul lui Alexandru cel mare 336—374 ant. Cr. Ariana era o țară mai mică între Ind, Bactria și Dranghiana, încungiurată de munți cu rîul *Areios*, ce trecea prin ea și cu capitala Artakoana (azi Harran); dar' *Arii* și respective popoarele arice sub nume felurite au locuit spre nord până la rîul Iartaxes, la mijlocul rîului Oxus, la marea Caspică și s'au întins până în Caucas; apoi spre apus au trecut preste Media și Mesopotamia până la rîul Tigris, spre Asia mică.

Înainte de Cristos, cu mai mult de doauĕ mii de ani, Arii cei dela rĕsărit și mează-noapte au început de a trece peste rîul Ind, a sĕ așeza în Inda și ací a sĕ lăți până la rîul Ganges. Ací Arii ca și cuceritori și mai culți au amalgamisat popoarĕ indice și prin amestecarea aceasta s'a născut o limbă noaue arică, numită Indo-

www.digibuc.ro

arică şi sanscrita poporală. Acesti Arii respective Indo-arii au compus cărţile religionare sub numele Wedas în sanscrita, când aceasta a fost ajuns la o cultură foarte nalta, ca nici o altă limbă cultă din lume, şi cu încetul a rĕmas numai de limba învĕţaţilor şi aşa e şi până azi; iară limba poporală arică şi indo-arică a devenit limba mamă a multor limbi din lume.

Aria vechiă şi Ario-india au fost teritoarele, cari au produs roiuri de popoare indo-arice, şi arice şi le-a mânat mai departe, aşa în Asia precum în Europa; şi pentru aceasta popoarele, cari s'au plămădit pe acele teritoare şi de acolo s'au resfirat în lume, sĕ numesc popoarele, ce sĕ ţin de *trunchiul* de limbă *aric*, respective *indo-aric*.

Din trunchiul aric s'au rupt roiuri, adecă ramuri de popoarĕ, şi din acele, cari au venit spre Europa, unele şi-au luat calea peste Asia-mică, asezându-se în Grecia, şi la spatele ei, în Italia şi Spania; altele şi-au luat calea pe dincoaci şi dincolo de Caucas, şi în direcţiunea Dunării şi a Carpatilor şi apoi s'au oprit la marea atlantică, în Gallia, de unde s'au mai resfirat în toate vecinătăţile; eară altele, cari trecênd peste Caucas, s'au oprit la gurele Dunării şi Carpaţi, şi în nord în ordine la spatele celor mai curênd aşezate.

Trecut'au mii de ani, şi popoarele Europei nu-şi cunosceau leagănul şi originea La capĕtul secului trecut descoperindu-se limba sanscrită ca limba cărtilor sânte şi de cultură din India, s'a descoperit şi legătura limbei sanscrite[1]) cu alte limbi de cultură din Europa, adecă cu limba greacă, latină etc. şi prin aceasta s'a dovedit esistinţa unui trunchiu de limbă, precum şi a ramurilor sau a familielor lui de limbi, purcese tot din acel trunchiu adecă s'a descoperit o limbă mamă şi limbele fete ale aceleşi mame.

www.digibuc.ro

Limba mamă în sensul strîns e aceia arică, în sensul mai larg e aceia indo-arică; iară ramurile sau familiele limbei arice sau indo-arice în Europa sunt: 1. Limba grecă, 2. Limba popoarelor italice respective cea latină sau în genere cea romană. 3. Limba illyrică, 4. Limba celtică, 5 Limba germană, 6. Limba litvană şi 7. Limba slavă sau slaveană. Cele 4 ramuri prime să numesc la olaltă: sud-vestice europene; celelalte trei, nord-ostice europene.

Teritoriul de azi al vechiei Arii sau Ariane, în genere să numesce: Iran, şi cuprinde în sine ţările Afganistan, Kafiristan, Kelat, Belucistan şi Persia. Limbele popoarelor purcese dela Arii şi remase acasă pe teritoriul vechiu, să ţin de ramul iranic al trunchiului de limbă aric, respective indo-aric; dar fiind-că foarte multe limbi să ţin de ramul iranic, acesta să numesce şi trunchiul iranic sau ostic. Limbile ramului iranic stau mai aproape de samscrita şi Iranii cu Inzii între sine sunt mai de aproape înrudiţi, decat cu ramurile europene; căci aceste s'au despărţit cu mii de ani mai nainte, s'au îndepărtat foarte tare şi timpul a ros la limbele lor, din cari unele în timpul emigrării au stat mai aproape de samscrita, decum stau azi Iranii.

După aceste înşirate, vom primi de foarte natural şi raţonal, că limbile purcese dela o limbă mamă, trebue să aibe multe elemente comune şi pentru aceasta, aşa ramurile europene între sine, precum aceste la olaltă cu ramul iranic şi cel ario-indic din India, trebue să aibă aşa material limbistic, precum forme gramaticale, comune.

Acum să cercetăm pe scurt ramurile de limbă arică sau indo-arică din Europa.

[1]) Mă tolosesc de: Glossarium comparativum linquae sanscritae de Franc-Bopp, Berolini 1867; De: Max Müller's Sanskrit-Gramatik Leipzig 1868. Opul cel mai renumit.

www.digibuc.ro

1. Grecii

Ramul aric al Grecilor despărţîndu-se din Aria, a pornit spre apus, a împopulat Asia-mică şi de aci a trecut în părţile dela amează̆zi ale Europei sudice, adecă în Grecia şi Italia de jos, eară de ţîniş a remaş pe ambii ţermi ai mării egeice, şi despre Grecii din Asia mică, prima amintire istorică sĕ face în documentele istorice din Egipet din secutul al 15-lea ant. Cr. Pe la 1300 a. Cr. popoarĕ din Asia mică încep de a teece pe la strîmtorile dela Propontis în Grecia şi nordul ei şi mai departe spre Italia Toate aceste popoarĕ, trecĕtoare peste mări, sĕ numesc Pelasghi şi dela amestecarea lor cu Grecii, apar deosebit 4 popoarĕ; Dorii, Aeolii, Ionii şi Grecii mai târziu Helenii (Elinii).

2. Italicii

Ramul italic numit şi latin, mai târziu roman, asemenea e din trunchiul aric şi azi formează ramul cel mai puternic aric.

Grecii şi Italicii un timp au trăit ca un popor pănă atunci, pănă când Italicii s'au despărţit şi s'au aşezat pe peninsula apenină, adecă: în Italia şi anume în Italia de jos şi de mijloc; dar şi după despărţire Grecii acuşi sub nume de Pelasghii, acuşi sub numele ţĕrilor de unde au pornit, încă a mai descălecat în Italia de jos şi au nisuit spre Latium. În Italia de sus în timpul mai vechiu au locuit Rasenii, strămoşii Etruscilor, carii în Italia de mijloc dintre Macra şi Tiber au împins elementul italic spre rĕsărit şi apoi în Italia de sus, în locul Rasenilor, s'au aşezat Celţii.

Limbile Italice s'au vorbit deosebi în Italia de mijloc şi dela început s'au despărţit în doaue cracuri, în cel latin cu faliscul la olaltă pe un teritoriu foarte mic

www.digibuc.ro

și în cel oscic sau umbric. În Latium, țara Latinilor s'a început cultura și pentru lățirea limbei latine, ramul s'a numit latin; dar' până ce în Italia de sus s'a vorbit rasena și apoi celtica, în Italia de jos s'a vorbit greca și messapica.

Datul istoric amintesce de Latium și de Latini mai întâiu, când Evander, fiul lui Echemos, regelui din Arcadia, și orașul Pallantion a adus coloniă pelasgică în Latium, și lângă rîul Tiber a fundat orașul Palatium. Aceasta a fost cu 60 de ani înainte de rĕsboiul Troiei purtat la anul 1184 a. Cr. și astfel la anul 1244 a. Cr. și anul 491 înainte de fundarea Romei.

Cultura Latiului, desvoltarea elementului italic și puterea de vieță a lui au produs poporul roman și azi toate popoarele romanice sĕ țin de ramul, ce sĕ numesce ramul roman.

3. Illirii

La nordul Greciei pe țĕrmurul mării adriatice în Epir s'a început teritoriul Illirilor și s'a continuat peste Dalmația, Istria și Veneția până ce s'a întâlnit cu teritoriul Rasenilor (Etruscilor); apoi în nord a trecut peste rîul Sava și Drava, iară la rĕsărit spre Dunărea de mijloc și Thracia și Illirii au fost împărțiți în mai multe popoare. La spatele Illiriei în nordul Greciei și Macedoniei spre marea neagră și egeică până și peste Dunăre și la gurele acestui rîu s'au lățit Thracii, carii se consideră de un crac al ramului Illiric și ambele popoare, pŭrcese din trunchiul aric, sunt amestecate cu Fenicieni, popoarĕ din Asia mică, Greci și Celți. Dacii și Geții au fost popoarĕ din cracul thracic. Illirii, ca popor de capul lui apar în istorie abia la an. 385 a. Cr. Celții scordicii apoi la an. 229 a. Cr. 'i supun Romanii, Slavii veniți de preste Panonia la an. 550 d. Cr. cuprind mai tot teritoriul lor și-i slavisează mai pe toți, purtând adese-ori numele Illirilor, din cari au rĕmas numai Albanezii de azi, dar' săturați cu elemente italice și romanice. Din Thraci nu a rĕmas nici o populațiune, ci s'au slavisat și prin elemente slavice, trecute pe la Dunărea de jos.

www.digibuc.ro

4. Celții

Nascerea și leagănul Celților a fost în Aria, dincoace de rîul Ind și în partea de cătră muntele Imaus (Himalaia). Înmulțindu-se populațiunea — încât ne servesc datele istorice — Celții au fost cei dintâiu, carii au pornit din teritoriul Arilor și s'au lățit în doauă direcțiuni. Unii au străbătut peste Media și Armenia spre Caucas și preste Caucas luând-o spre Nord cătră Finni, și spre apus preste Scytia europeană, continuând linia Dunării și Carpaților, și urmând ne'ncetat roiuri noaue, s'au suit la isvoarele Dunării, au trecut Rhinul și s'au oprit la țermii mării atlantice, până între munții Pirenei și Alpi; și fiind-că pe acele teritoare nu mai încăpură, sĕ respândiră peste teritoarele vecine, unii trec pe insula mare și o numiră Britania, alții peste Pirenei și Alpi, iară alții încep un curs îndĕrĕpt preste Rhin și Dunăre spre nord și preste Sava și Drava spre ameazi în peninsula balcanică. O altă cale a Celților a fost preste Media și Mesopotamia spre Asia-mică și spre Fenicia.

Numele cel mai vechiu al Celților a fost: Gael (Gäl) și Gael-dae (Gäl-dae); și prin strămutarea lui g în k și c, iară a lui d în t, s'a format numele Keltoi la Greci, Celtae și Celti la Romani, și apoi din Gael, la Romani s'a format: Gallus, ce a însemnat un popor special din Celți.

Analele vechi gaelice (gälice) sau irice spun[1]) că primul conducĕtoriu al Gaelilor din Asia înaltă a fost

[1]) O' Connor un ir, adecă Gael din Irlandia a edat analele vechi ale Gaelilor din Erin sub titlu „Rerum hibernorum scriptores veteres“ 1826, 4 tomuri în limba latină și irică vechiă. Wilh. Obermüller Kelt-Deutsch Wörterbuch Berlin 1892 în articulii Gaeli, Sinear și Spania, Sidon le aduce mai pe larg și mai multe date istorice. M. Bullet Memoires sur la langue celtique Besancon 1754 T. I. cap. 7.

www.digibuc.ro

Absal şi până la 2244 a. Cr. a locuit în Sinear şi apoi de aci alungat de Assyri, a nisuit spre Caucas. Ardfear, ca pe Gaeli să-i elibere de Assyri, a condus pe alţi Gaeli (numiţi acum şi Gael-ag-i=viţă, neam de Gaeli) spre Eufrat la Ardmion (Armenia) unde el la an. 2213 a. Cr. a murit. Og cu ai săi s'a suit spre nord în Caucas şi moare la an. 2145 a. Cr. Glar cu ai săi la 1933 trece peste Caucas în Scythia europeană, şi popoarele gaelice împing unele pe altele spre nord şi spre apus şi au ajuns până la marea atlantică.

Dar Gaelii şi pe a doaua cale, peste Fenicia încă au pornit de timpuriu. Sub conducătoriul Dubar, Gaelii la 1600 a. Cr. descalecă în Spania la gura rîului Ebro si s'au suit în Algarbia, unde au aflat deja Celţi, veniţi de preste Pirenei şi cu ei au făcut legătură. Dair cu Gaelii săi la a. 1514 a. Cr. să află între marea caspică şi neagră. După moartea lui e ceartă pentru tron, bătrânii aleg pe Calma, dar Cealgach cu ai săi cuprinde tronul şi respinge pe Calma. Acesta din Iberia Caucasului pornesce cu ai săi spre ameazi, la an. 1491 a. Cr. ajunge în Fenicia şi să poresce la portul Sidon, şi mai târziu sosesce şi fratele Ronard cu cetele sale. Nargal, regele Feniciei, ca să scape de oaspeţii săi, laudă pământul unde s'au aşezat ceialalţi Gaeli (sub Dubbar), le închiriază luntri, şi Calma cu ai săi la an. 1491 să încarcă pe luntri şi după 9 zile ajunge la gura rîului Duero din Spania şi să aşază acolo, dar sunt date şi urme, că din Celţi unii s'au aşezat şi pe ţermii Africei.

Celţii au fost ramul cel mai puternic, carele a pornit din teritoriul Arilor, şi au cuprins o parte foarte mare din Europa[2]).

[2]) Friedrich Karl Mayer, Keltische Völkerschaften Berlin 1863 pag. 8 und so, in der ganzen Strecke von Caucas bis Grönland, von Atlas bis Ural, überall damals keltische Bevölkerung.

www.digibuc.ro

5. Germanii

Germanii au păstorit în muntenia Asiei de mijloc și împinși de Hiungnu au pornit și ei spre Europa nordică și s'au așezat la spatele Celților, dar' ei numai la începutul imigrațiunii popoarelor sĕ fac cunoscuți.

Prima cunosciință despre Germani a dat'o negutĕtoriul grec Pythias din Massilia (Marseille în Francia) carele la an. 250 a. Cr. i-a aflat pe țĕrmii mării nordice și rĕsăritene. Din Germani, popoarele Cimbrii și Tentonii pășesc mai întâiu în istorie la an. 113 și 101 a. Cr. călcând în picioare populațiuni celtice și oprindu-se față cu Romanii. Bătuți și respinși de multe-ori, în fine Germanii îmburdă imperiul roman dela apus.

Numele German e dat din partea Romanilor și Grecilor, căci ei pe sine la început nu s'au numit Germani, cu acest nume colectiv, ci după numele popoarelor singuratice; azi în literatură toate popoarele nemțesci, sĕ numesc Germani, și ei nomenclatura generală și bună: indo-arică, au strămutat'o în indo-germană, ce din partea Francesilor, Anglilor etc. nu e primită, pentru-că German e nume de ram, iară nu de trunchiu, adecă: celelalte ramuri nu purced din Indo-germani ci din Indo-ari.

6. Litvanii

Litvanii (la Poloni Litvinii) cu *Leții* și *Samogiții* la olaltă formează un ram din trunchiul indo-aric. Considerând, că limba litvană are formele cele mai vechi, Litvanii sĕ privesc, că mai nainte decât alte ramuri au imigrat în Europa și că limba lor e mai antică. Litvanii stau mai aproape de ramul slavean, ei odată în Polonia au format un principat, azi sĕ mai află cam la 3 milioane în guvernamentele rusesci Konno și Wilna, și încep de a sĕ stinge în Poloni și în Ruși.

www.digibuc.ro

7. Slavii

Slavii e un nume colectiv, ce s'a dat mai târziu popoarelor ce sĕ ţin de acast ram. Slavii asemenea au venit din prejurul acela al Asiei, de unde au pornit şi alte ramuri indo-arice.

Slavii stîng remăşiţele popoarelor scythice şi apar pe teritoriul dela Dniper, Marea neagră şi Don, până spre marea baltică la nord şi de aci pornesc în doauĕ direcţiuni, spre apus până la rîurile Elba şi Saala şi de ací, din nord-apus în secnlul al 6-lea d. Cr. calcă în picioare popoarĕ celtice, germanice şi romanice şi prin Panonnia (Ungaria în apusul Dunării de mijloc) trec în Istria, Dalmaţia şi în peninsula balcanică, şi din acestia sunt Slavenii, Croaţii si Sêrbii; alte popoarĕ slavice pornesc din nord-rĕsărit şi sub nume de Anţi, Sclaveni etc. trec Nistrul, Prutul şi Dunărea şi sĕ aşază în Moesia şi Thracia, şi aci slavisează pe Bulgari şi parte mare din Români. Aci e întrebarea, că întru cât au străbătut Slavii şi în Dacia anume în Ardeal?

a) Conessiunea ramurilor.

Pe basa scrutărilor sĕ deduce, că pe teritoriul celei mai vechi populaţiuni arice, numai la început, doară pela anii 4000—5000 a. Cr. a putut sĕ fie o limbă comună generală; dar limba în aceasta stare nu a putut ţinea mai mult decât vr'o câţiva seculi, căci o limbă poporală în decursul seculilor de sine singură sĕ schimbă, ori că progresează, ori că decade; ear prin influinţe esterne limba sĕ sparge în mai multe limbi, anume în dialecte.

Aceste ramuri de popoarĕ, au pornit tot de pe acel imens teritoriu aric, dar' atunci, când numai era o unică limbă comună, şi când încă acasă sĕ formaseră mai multe limbi. Ramurile de popoarĕ, nu au pornit numai

www.digibuc.ro

depre un şi acelaş teritoriu, ci unele popoarĕ vor fi pornit mai dela rĕsăritul, altele mai dela nordul sau apusul aceluia teritoriu; mai departe ramurile de popoarĕ nu au pornit toate de odată p. e. îndecurs de 50 de ani, ci în intervaluri de seculi şi în decurs de mai mult de 2—3000 de ani.

Şi totuş toate au adus cu sine ceva comun limbistic şi ceva special numai ramului respectiv; ramurile cari au pornit mai la început au avut mai mult comun, iară cele venite mai târziu, mai mult special limbistic, şi fiecarele ram desvoltându-se chiar independinte, şi a înmulţit specialităţile sale limbistice; dar' desvoltarea independentă a fost pentru fiecarele ram foarte relativă, căci ramurile şi după aşezarea lor au venit în mai multă coatingere şi prin aceasta au putut de a-ş împărtăşi specialităţile lor limbistice.

b) Amalgamisarea ramurilor

Materialul limbistic şi formele gramaticale a le unui ram au trecut în limba celuialalt ram prin multe canale şi fiecarele ram a nisuit de a-ş face limba sa de organul celoralalte ramuri, şi astfel, de a-sĕ face pe sine centrul unei unităţi şi a disolva unitatea, întregitatea celuialalt ram.

Treceri de material limbistic şi forme gramaticale s'au întêmplat prin conlocuirea în vecinătate, adeseori la olaltă, când limba mulţimii are influinţă asupra minorităţii; prin cucerire, căci cuceritoriul şi cuceritul îşi împrumută elemente limbistice şi prin cultură, căci prin aceasta sĕ lăţesce limba cultivatului şi sĕ sparge sau topesce limba necultivatului.

Grecii şi Italicii — precum s'a zis — la început au trăit ca un popor la olaltă, şi atunci au trebuit, ca

www.digibuc.ro

să aibe ori tot aceiaș limbă, ori foarte mult comun; mai târziu înmulțindu-li-se elementele speciale, limbele lor au devenit ca limbi surori; dar fiind-că Grecii au devenit mai curênd culți, ei au mijlocit prima cultură în Latium și prin aceasta a deschis calea, că limba latină să se cultiveze pe basa culturei limbei grece și de aci urmează că în limba latină e și material limbistic, special grec și sunt și forme gramaticale grecesci, pe lângă elementul aric comun.

Grecii în timpul istoric au fost bătuți de Celți, dar' n'au fost cuceriți, ca să se poată presupune atare amalgamisare a lor, și totuș în limba grecilor să află $^2/_3$ de material limbistic, ce să află în limba celtică[1]) și aceasta să poate atribui nu numai derivării din trunchiul comun aric, ci și presupunerii că Pelasghii și alte popoare din Asia mică, cari s'au amalgamisat în Greci, au adus și element celtic, căci $^2/_3$ din trunchiuri de cuvinte grecesci sunt celtice și numai terminațiunile sunt grecesci.

Latinii la început au locuit numai în Latium, o țerișoară abea de 1500 kilm. □ și limba cea mai antică poporală a stat numai din element italic; prin colonisarea și cultura Grecilor, din latina poporală s'a făcut o limbă cultă latină, carea în multe părți s'a desvoltat după chipul și asemênarea limbei grecesci. După ce în Latium, din Latini, Sabini și Etrusci a început a să forma poporul roman, și acesta a cuprins Italia de mijloc, Romanii au cultivat mai departe limba latină, primind noue elemente italice, adecă pe acele umbrice și oscice în materialul limbei latine, și dând acestora din formele limbei culte latine, așa, că au nisuit spre unitatea limbei poporale

[1]) Dr. N. Sparschuhe, Kelt. Studien über das Wesen und die Entstehung der griechischen Sprache. Frankfurt a. M. 1848, pag. 103.

www.digibuc.ro

şi spre lăţirea limbei culte latine, acuma, mult romanisată, căci partea mai mare de trunchiuri de cuvinte erau italice, umbrice şi oscice, până ce, numai sufixele erau latine.

Romanii cucerind mai departe alte popoarĕ în Italia de sus, Spania, Gallia etc. în toate vecinătăţile au întâlnit mai numai popoarĕ celtice, pe acestea le-a cucerit şi prin seculi, în partea mai mare le-a amalgamisat, şi până în secolii 5—6 d. Cr. le-a romanisat, dar prin aceasta amalgamisare nu numai limba poporală ci şi cea latină şi-a sporit materialul limbistic, căci a primit trunchiuri de cuvinte celtice, dându-le terminaţiunile latine.

Soartea Celţilor a fost, ca partea cea mai mare din ei, sĕ se romaniseze. *Romanisarea lor a fost mai uşoară, pentru-că ramul celtic a stat mai aproape de cel italic, încât privesce gramatica şi aceste au avut şi mult material limbistic aric, comun.*

După proporţiunea numĕrului de ostaşi, ce Gallii [Celţii din Gallia] pe timpul resboaielor lui Iulie Cesare, la an. 38—50 a. Cr., puteau sĕ adune în ostile lor, s'a combinat că în cei 5 – 6 seculi, cât Romanii au domnit peste Celţi, cel puţin 20 de milioane de Celţi s'au romanisat; în secolii mai târzii şi până azi cel puţin 10 milioane de Celţi s'au germanisat şi anglesit, eară un rest necalculabil s'a slavisat, aşa încât azi mai veţuesc numai cam 4 milioane de Celţi.

Astfel vedem, că cum un ram aric a contopit pe celalalt; că din ramul cel mic italic s'a desvoltat un ram mare seau numit azi, roman. Şi e raţional şi natural de a crede, că sângele Romanilor a trecut în al Celţilor şi astora în al Romanilor; ca material limbistic şi forme gramaticale celtice au trecut în limba poporală romană şi că în urmare în limba fie-cărui popor romanic sunt elemente celtice într'o mĕsură mai mică sau mai mare.

www.digibuc.ro

În acest mod putem cuprinde construarea ţramului roman şi celtic, cari ne interesează mai de aproape, dar pentru scopul acestei scrieri, să cercetăm pe Celţii de azi.

B) Celţii de azi

1) Baschii pin Spania

Primii locuitori ai Spaniei vechi (de carea s'a ţinut şi Portugalia de azi) au fost Iberii şi acestia au locuit în jurul rîului Iberus [azi Ebro] de unde şi-au căpĕtat numele, şi mai ales pe coastele Pireneilor şi Iberii nu s'au ţinut de trunchiul Arilor.

Sub Dubbar, Calma şi alţii s'au aşezat Gaelii sau Gaeleaghii sau Gallaghii, popor din ramul celtic. La 1017 a. Cr. hierarhia apĕsând tare popoarele, la Zembra s'a purtat o luptă şi urmarea a fost, că la anul 1600 a. Cr. o mulţime de Gaeli au trecut peste mare în Erin [Ierne sau Irlandia în Anglia]. Gaelii rĕmaşi acasă încă pe timpul Romanilor s'au numit Gallaeci şi Callaeci, iară teritoriul lor Gallaecia, pe ţĕrmul mării atlantice la rîul Darius [azi Duero]. Aceasta ţară şi azi să numesce Gallicia, până ce locuitorii pe sine Gallegos, aflându-se şi formele Gail şi Gaillac (la Nemţi: Galläk-er).

Dela rîul Tagus spre ameazi şi ţermul mării atlantice încă şi pe timpul Romanilor locuia un popor numit Celtici, dar şi din Gallia cea mai vechiă încă au trecut Celţi peste Pirenei în Spania, şi poporul Spaniei în general s'a numit Celt-iberii, ca şi când ar însemna, că Celţii cu Iberii ar fi format un popor. Despre Celtiberii să constatează, că după caracter au fost Celţi, eară după limbă, mai mult Iberi. Între Celtiberi a fost un popor numit Vascones şi a locuit lângă Pireneii, ce sunt spre sinul de mare cantabric, azi numit Vascogne şi Gascogne.

www.digibuc.ro

Romanii peste 200 de ani s'au luptat cu Celtiberii şi abia la an. 19 a. Cr. sub August au cucerit Spania, şi apoi acolo au străbătut portul, limba şi datinele romane.

Din Vascones poporul celtiberic a remas şi până azi un popor, ce sĕ numesce Basconii şi Baschii, eară el pe sine Eskualdun şi e lăţit pe ambele coaste ale Pireneilor, şi anume: în provinciile Navara, Biscaia, Quipozcoa şi Alava, ca provincii baschice; iară în Francia sunt în despărţĕmintele Monleon şi Bajonne şi ţara lor sĕ numesce Gascogne (dela vechiul Vascones). Francii la an. 602 după Cr. au cuprins teritoriul, ce atunci sĕ numia Gallo-vasconia. Baschii sunt azi la 450,000, $^3/_4$ în Spania $^1/_4$ în Francia şi sĕ consideră de poporul cel mai vechiu. Limba baschică stă din trei eleminte, anume: iberice, celtice şi romanice şi are literatură frumoasă[1]).

2. Bretonii şi Vallonii în Francia.

Gallia a fost o ţară a Celţilor şi anume a Gallilor, un despărţĕmênt din Celţi sau cracul de frunte al Celţilor şi teritoriul lor s'a întins peste pămêntul, pe care azi e Francia, Belgia, unele părţi din Hollandia, din Germania dela Rhin spre apus şi partea mai mare din Svitera, astfel spre ameazi până în Pirenei şi Alpi.

Grecii neguţători în secolul al 6-lea a. Cr. cercetând oraşele maritime, ţara Celţilor au numit-o: Keltike; tot sub acest nume sĕ află şi la istoricul Herodot, carele a trăit 484—408 a. Cr.; la Xenophon † 355 a. Cr.

În timpul mai vechiu în Italia dela Alpi spre ameazi către Gallia şi mare lângă Celţi au locuit Ligurii, popor

[1]) Mĕ folosesc de „Elements de Grammaire Basque de Luis Geze, Paris 1875.“ Pe basa acestei gramatice, am publicat studiu comparativ între limba bască şi a noastră în Familia 1887 pag. 480 etc.

www.digibuc.ro

iberic; Rasenii şi apoi la marginile acestora spre resărit au fost Illyrii. Celţii la 622—612 a. Cr. trec Alpii, bat pe Raseni şi pe Etrusci cuprind Italia de sus şi edifică oraşe celtice. Romanii, abea în resboiul al doilea punic 218 – 201 a. Cr. vin în coatingere cu Celţii, pe carii i-au numit Galli (dela Gael) şi ţara lor, Gallia, şi aume, ţara lor dincolo de Alpi, Gallia transalpină, şi aceea dincoaci de Alpi, sau Italia de sus, Gallia cisalpină. Dar Romanii au căpătat cunosciinţă mai de aproape despre Galli, când Iulie Cesare 58—50 a. Cr. a cucerit Gallia.

Gallii în decurs de 5—6 secoli, în partea mai mare s'au romanisat, eară la an. 486, d. Cr. Chlodwig regele Francilor fundează imperiul Francilor şi fiind-că acesta numai cu armata şi fără colonii a cucerit Gallia, Francii se romanisează prin Gallii romanisaţi, şi din aceştia s'a născut naţiunea francesă de azi. Francii au fost de viţă germană, dar' romanisaţi, formează un crac al ramului roman; şi pe lângă toată romanisarea, materialul de limbă şi azi în partea cea mai mare e celtic respective gallic şi pentru aceasta, Parisienii abea pot pricepe dialectele dela ţară. Naţiunea francesă azi la sud e mai mult romană, la nord mai mult celtică şi amestecată cu Germani (Flandri şi Vlămii), iară în Gasconia cu Iberi. Pe lângă acestia, esistă şi populaţiuni celtice.

a) Bretonii

În Gallia vechiă, anume în Gallia Lugdunensis în nord-apus la ţĕrmul mării atlantice era o peninsulă numită Armorica şi avea locuitori Celţi, iară azi pe acel teritoriu e Bretagne şi Normandia în Francia.

Angel-Saxonii la 449 d. Cr. cuprind insula Britania (ţara Britilor) şi respingênd populaţiunea celtică, o parte

www.digibuc.ro

Britti,din carii erau Celți fug în Armorica, unde era populațiune celtică. Dela Brittii fugiți, Armorica să numesce Bretagne, iară poporul: Breton (din Britt și on, om). Aci Celții au fost independinți până la an. 1532, când Anna duceasa lor s'a măritat după regele Francisc I. și Franciei i-a dat Bretania, ca o zestre. Bretonii în limba lor Francia o numesc: Brochall (bro țară, chall din gall), iară limba lor și-o numesc, acuș breizad-ă, acuș armorică, ce s'a susținut curat celtică și până azi și mai de aproape stă cu dialectul celtic din Wales, numit Gälsh și Velsh și cu acel din Cornish din Anglia, de pe unde au fugit Britti în Armorică. Literatura lor să începe din secolul al 6-lea cu cântecele barzilor (poeților cântăreți), ce să nimeresc cu a le barzilor din Wales, apoi din secolul al 13-lea începând, au literatură mare celtică[1]), Numĕrul Bretonilor sue la 1 milion și jumĕtate

b) Vallonii

Vallonii locuiesc în despărțămêntele Nord, Pas de Calais, Aisne și Ardenne în Francia, dar' mai ales în Belgia în provinciile Henegau, Ramur, Lüttich, Luxenburg și Brabant. Vallonii purced dela Gallii din Gallia Belgica, anume dela Belgii gallici Strămoșii Vallonilor au fost mai puțin romanisați decât Gallii din alte părți și pentru aceasta Vallonii de azi, sunt mai puțin francisați, decât Celții din alte părți. Limba lor purcede din gallica vechiă, și are ceva material limbistic și german dar' gramatica e mai de tot romanică, respective francesă[2]).

[1]) Mĕ folosesc de: Grammaire Celto-Bretonne par G. T. le Gonidec, Paris 1839 lucrată la însărcinarea din partea Academiei Celtice, după prefațiune pag XII.

[2]) Mĕ folosesc de: Grammaire Liegeoise, Française Wallonne, de L. M. Liege 1865.

www.digibuc.ro

Vallonii sunt $2^1/_2$ milioane de suflete şi numele lor arată, că sunt Galli, de oare-ce g sĕ strămută în v, de aci vall-gall, iară on în celtica înseamnă om, ca p. e. în Bret-on, Teut-on, deci vallon, om gall. Holländezii în limba lor îi chiamă: Wal (în pl. Walen) şi biserica lor, Waal-sche kerk.

O parte din Gallia respective Francia în secolul al 11-lea s'a numit Valois (Galois) şi a format un ducat, care s'a împărţit între despărţămintele Oise şi Aisne.

3. Celţii sau Gallii în Italia

În Italia azi nu se află populaţiune, carea sĕ vorbească celtica sau gallica, dar' pentru întregirea scrierii despre Celţi sau Galli, şi pentru trebuinţa de datele aceste şi în alte locuri, sĕ cercetăm şi aceasta parte istorică.

Galli s'au înmulţit foarte tare, aşa încât nu mai puteau încape în Gallia, şi pentru aceasta au pornit în roiuri mari, ca sĕ cucerească Roma. Galli sub ducele lor Brennus (bren rege) la 253 an. R. 400 ant. Cr. au început de a trece preste Alpi în Italia şi în 18 Iulie 363 an. R. la rîul Allia bat pe Romani, aprind Roma, şi numai pentru bani mulţi s'au lăsat de ocuparea capitoliului. La 500 an. R. şese popoare gallice, Cenomanii, Saluvii (Salasii) Boii, Lingonii, Seronii şi Insubri trec preste Alpi în Italia de sus. Romanii 62 de ani poartă resboaie cu ei, dar' la an. 562 (191 ant. Cr.) învinş pe toţi Galli din Italia de sus, apoi la 125 ant. Cr. Romanii încep de a trece Alpii în Gallia cea mare, şi până la 50 ant. Cr. îi învinş pe toţi.

Azi în Italia de sus, în fosta Gallia cisalpină, nu mai esistă Galli, dar' amalgamisarea Gallilor cu Romanii, adecă romanisarea şi respective mai târziu italianisarea lor nu a fost perfectă, ba populaţiunea gallică a spart

www.digibuc.ro

limba poporală romană şi pentru aceasta şi limba italiană în Italia de sus şi până azi e spartă, şi nu poate ajunge la o unitate, pentru-ca în Italia de sus sunt mai multe dialecte italiane influinţate de celtism sau gallism; anume, sunt trei grupe de dialecte, una rĕsăriteană (veniţiană), alta apusană (în Piemont, şi e mai mult francesă), iară a treia, mijlocie şi cea mai aspră şi ciuntată, afară de această, şi în grupe sunt nuanţe dialectice.

Vecinii, pe acesti Italieni din Italia de sus, şi deosebi pe acei dela mijloc şi de cătră rĕsărit, nici nu-i numesc Italiani, ci: *Velşi,* ce înseamnă: Galli. Şi acei vecini, începênd dela căderea imperiului roman dela rĕsărit [476 d. Cr.], au fost populaţiunile germane, iară în partea grupei rĕsăritene, din secolul al 6-lea încoaci şi populaţiuni slavice.

4. Celţii în Britania

Britania stă azi din Anglia, Scoţia şi Irlandia [Hibernia la Celţi şi Vergyn] şi Britania la Celţi s'a numit şi Alboinn, mai târziu numai Scoţia a rĕmas cu acest nume, iară locuitoriul s'a chiemat Alban-ach. Dela numele Albainn a rĕmas şi până azi numele Albion, ce sĕ dă Angliei.

Gallii pe locuitorii cei mai vechi i-au numit Briţi şi Britoni [Brythôn], ei au fost Celţi, şi Briţii după limbă, religiune, datine şi port au sĕmĕnat Gallilor; dela numele Britt, purcede numele Brittania.

Iulie Cesare la an. 55 ant. Cr. a întrat în Brittania; împĕratul Claudie la an. 41—54 d. Cr. din o parte din Brittania face provinciă romană şi pune armată stătătoare; Adrian 117—138 d. Cr. începe de a încungiura „Britania romană“ cu şanţuri şi cu muri, ceealaltă parte s'a numit B. barbară. Romanii au domnit acolo până la an.

www.digibuc.ro

410 d. Cr. pe timpul lui Honorie, şi apoi au fost siliţi sĕ-şi retragă legiunile, pentru-că prin imigrările popoarelor, era în periclu chiar Italia.

Popoarele curat celtice, rĕmase libere, începură de a sĕ certa între sine şi anume: Brittii cu Pictii şi cu Scoţii, şi nefericiţii de Britti chiemară întru ajutoriu pe Angel-Saxoni, [Germani, Saşi de pre ţĕrmii nordici ai Europei] şi acestia venind, la an. 449 d. Cr. bătură nu numai pe Picţi şi Scoţi ci şi pe Britti şi ocupară ţara lor, şi de atunci începe domnirea Angel-Saxonilor, asupra Celţilor şi Gallilor din Anglia, şi din cari trăesc şi azi, dar sparţi şi greu asupriţi de tiranii aristocraţi.

În Brittania din ramul celtic au rĕmas doauĕ cracuri, cel gällic sau vällic la apus, şi cel cambric sau cimric [Kymric] la ameazi, însĕ şi aceste cracuri sunt sparte în dialecte, şi amestecate. Celţi sĕ află dară:[1])

a) În Wales sau Wallis [la Germani numită şi Wälschland, ţara Velşilor, şi Walland, ţara Wallilor] o ţară în sudvestul Angliei şi formează o peninsulă; la nord e marea irică [Irlandia] la apus canalul Georg, la ameazi canalul Bristol. Aci în Wales e Corn-Wall, un prejur cu dealuri. Wales pe timpul Romanilor s'a numit Cambria. Numele Wales, Wallis purcede din Gales, Gallis, unde *es*, *is* înseamnă teren; iară Wall e Gall, adecă: ţara Gallilor, Wallilor. La Spanioli şi azi e Gáles.

Când Anglo-Saxonii au bătut pe Celţii din ţară, o parte din Celţi s'a refugiat în pădurile şi dealurile Cambriei, şi aci s'au amalgamisat cu alte populaţiuni celtice; iară o parte a fugit preste mare în Armorica din Gallia [Francia] şi aci s'a format Bretagne.

Numele vechiu Cambria s'a susţinut în numele Cymry [nemţ Kymry], ce e numele patriotic pentru Wales,

[1]) Mĕ folosesc de Gramatica celtică, de I. C. Zeuss, Lipsiae 1853.

www.digibuc.ro

şi de aci vedem, că Celţii după teritoriu pe sine sĕ numesc şi Cymri, pănă ce limba lor o numesc: limba Walilor [nemţ. Walen] sau a Wallisilor [nemţ. Walliser]. Anglii îi numesc: Welsch, ce e identic cu: gaelic [gälisch]. Limba Walilor după rĕdăcină stă mai aproape de a Irilor, dar' în pronunciaţiune divergează.

Din 1,360 de mii de locuitori în Wales, noauĕ sute de mii vorbesc velsica şi Celţii acestia sĕ ţin mai tare de limba lor, decât Celţii din Scoţia şi Irlandia, şi pe lângă o literatură însĕmnată, au azi 11 foi de sĕptămână.

Celţii din Cornwall azi sunt stînşi de tot.

b) În Scoţia, carea e partea nordică a Angliei, sunt Scoţi germani şi Scoţi celţi şi acestia, pe sine — după numele cel mai vechiu — sĕ numesc: Gael sau Cael şi ţara lor Gaeldoch, Caeldoch, ce e un teritoriu de 40.000 klm. □. Aci sĕ vorbesce gaelice [gälice, nemţ. gälisch] şi Irii, pe Scoţii din munţi 'i numesc Gaelig [nemţ. Gälische] sau Gaelic. La 1881, au fost 231,594 de suflete, şi deşi în biserică şi în şcoală au limba lor, Gaelii dela câmpiă perd din pămĕnt, amestecându-se cu Anglii mai culţi.

În seculii 9 şi 10 d. Cr. Gallii sau Celţii din Irlandia au imigrat în Scoţia sud-vestică. Teritoriul acestora sĕ numesce în latina: Gallvegia, la Anglosaxi, Gallveia, iară la popor: Galloway, ce înseamnă: ţara Gallilor; iară o parte din Scoţia celtică sĕ numesce Caledonia.

c) Irlandia la Celţii vechi s'a numit Eirin şi Erin [din iar, apus]; la scrietorii vechi s'a numit Ierne, Iernis, Iuvernia şi Hibernia. Irlandia e o insulă a Angliei.

Populaţiunea Irlandiei în partea cea mai mare a fost de origine celtică, anume: gaelică [gallici] şi descendenţii coloniştilor scoţi, cu acei născuţi în Irlandia, aşa s'au asimilat, încât ei după caracter trebue consideraţi de Gaeli sau Iri adevĕraţi.

www.digibuc.ro

După istoria barzilor [poeţilor cântăreţi] Irlandia la an. 2736 a facerii lumii [pe basa socoţii lui Rotteck 1248 a. Cr.] a fost ocupată de o seminţiă celtică din Asia. La an. 1881 limba celtică o vorbeau 949,932 şi din acestia numai 64,167 şciau şi englezesce, dar' de atunci numĕrul lor a mai scăzut.

Irii şi Scoţii munteni sunt bĕli [blonzi] şi în partea mai mare sunt Gaeli [rĕspuns Gheli] iară Walesii [Waleser] sau Welşii [Wälschen], după numele teritoriului, numiţi şi Cymrii [Cambri, Cimbri] sunt cu pĕr negru ca Bretonii şi Wallonii din Francia, dar' în tot casul sunt amestecaţi cu Gaeli, pentru-că Cymrii în analele şi cronicile lor, pe sine totdeuna sĕ numesc Gael şi Gaele-ag [gällisch].

Angel-Saxonii sunt un popor din ramul Germanilor, dar' limba engleză azi e destul de încărcată cu eleminte celtice de ale popoarelor cucerite, şi astfel e mai celtică decât al altui popor german; iară numele de localităţi în Anglia, şi acolo unde azi sunt numai Angli, afară de numele unor sate şi oraşe, edificate de ei, sunt numai celtice.

d) Sĕ vedem, că cum sĕ clasifică limbele celtice de azi între sine. Limbile celtice vorbite azi cam de 4 milioane de suflete, deosebi în Francia şi în Anglia sĕ împart în doauĕ grupe.

I-ea grupă sĕ numesce *cymrica* sau *britanica* şi de aceasta grupă sĕ ţin: a) Gallica [gällische] vechiă. b) Wallisica, [engl. Welsh, nemţ. wallisische] de azi. c) Bretonica [bretonische] în Bretania din Francia, dela Britti sau Celţii din Wales şi Cornwallis, fugiţi în Armorica. d) Cornica [kornische] din Cornwallis, cea mai de aproape cu bretonica, dar' azi rĕmasă mai mult numai în literatură.

www.digibuc.ro

A II-a grupă sĕ numesce *gällică* (gällische) şi cuprinde în sine: a) Irica [irische] sau irlandica, numită şi celto-irica. b) Erse în Scoţia muntoasă, special numită: gălică [gälische]. c) Manx, limba celtică pe insula Man [azi şi Angelseg]. Limba baschică, afară de elementul iberic şi roman, e gălică, iară cea vallonă, afară de elementul german şi roman, e cymrică.

Şi precum a fost în anticitate ramul celtic, că în privinţa materialului de limbă a stat mai aproape de cel german şi în privinţa gramaticei, de cel italic, aşa au rĕmas corelaţiunile şi între limbile celtice de azi.

S'au adus arguminte pentru de a constata, că Celţii cu pĕr negru [Cymrii] au pornit din nordul teritoriului aric, iară Celţii cu pĕr blond [Gaelii] au pornit din sudul acelui teritoriu. De samscrită mai aproape stau dialectele gălice [gälische] şi astfel ramul Gaelilor a Gallilor a pornit într'un timp, când limba poporală samscrită nu sĕ abătea tare dela acea cultă. Aci zace causa, că într'ă limba celtică vechiă şi de azi, şi într'ă cea samscrită sĕ poate face asĕmĕnare, adeseori cu mari resultate, dar' şi între unele limbi de azi, veţuitoare în Iran. Firesce, că noi, aceste legături nu le-am putut cuprinde din literatura noastră de până azi.

C) Originea numelui Gallus, Wällsch (Velş) şi Wallach

Sĕ recapitulăm formele numelor purcese din Gael, ca sĕ avem materialul în vie memorie. Am arĕtat, că Celţii în antreitate mai întâiu apar sub numele de: Gael.

În Spania vechia Celţii asemenea apar cu numele Gael-i şi că în analele irice sĕ află şi formele: Gael-ag, Galeg. La Romanii vechi Gallii sĕ numesc: Gallaeci, în sing. Gallaecus, ţara lor Galaecia, (azi Galicia), dar sĕ

www.digibuc.ro

află şi forma: Callaici, deci rădăcina e: Gall, şi sufixul e: ec; eară azi Spaniolii, pe locuitorii din acea provinţă îi numesc: Galegos, unde os e terminaţiune de plural, şi sufixul e: eg; dar să mai află şi forma Gaillac, (la Nemţi Galäk-er) deci cu sufixul: ac.[1])

Romanii vechi, pe Gael-ii din Italia de sus şi pe cei de dincolo de Alpi, i-au numit şi scris: Gall-us în sing., Gall-i în plural, de bună samă, pentru-că pe Celţi înşişi i-au auzit a se numi: Gael, ori Gal[2]). Colo în Britania, anume Irii în analele irice pe Celţi 'i află numiţi Gael şi Gael-ag; eară în Scoţia muntoasă Celţii de azi pe sine se numesc Gael (Gäl) şi Cael (Käl) şi ţara lor: Gaeldoch şi Caeldoch. Şi Irii pe acesti Celţi 'i numesc: Gaelig şi Gaelic şi Englezii tot aşa, apoi şi Welsh; şi acei Scoţi vorbesc limba gaeligă, sau gaelică, ba şi a doaua grupă de dialecte celtice, se numesce gaelică: Nemţii traducênd: gälische (unde sch sună ca ş).

Bretonii limba francesă o numesc: Gallets [Gonidec pag. 31); ar Gall le Francais; şi fiind-că la ei g trece în c'h [k] ar c'hallaned, înseamnă Francesul. La Spanioli Wales, Wallis din Anglia şi azi se numesce: Gales.

Înţelesul numelui Gael [scris şi Gäl, rostit ghel] şi Gall s'a esplicat in mai multe moduri.

a) gael s'a adus în legătură cu cuvêntul celtic: geal, ce înseamnă: galbĕn, alb, blond, bĕl şi s'a zis a fi de un înţeles identic, pentru-că Gaelii au fost cu pĕr galbĕn, blond, adecă bĕli, şi astfel Gaelii s'au numit blonzi faţă de populaţiunea vecină lor în Asia, adecă faţa de Arabi, carii sunt cu faţa neagră, sau faţă de

[1]) Gonidec pag. 51. Les noms terminés en ek designant possession; brezoun-ek, langue bretonne; gallek, langue francais.

[2]) Chr w. Alwardt: Galische Sprachlehre pag. 225. Ac kommt nur in dem einzigen worte gallic, vor dem richtiger Gailic, (gälisch) geschrieben, vor, und wird galic geschprochen.

www.digibuc.ro

Cambru, carii sunt bruneți. Alte motive nu sĕ aduc. Dar și numele Arab [arap, harap] deși Arabii sunt negri la față, nu înseamnă negru, ci locuitoriu de pustie, de locuri rele; eară Cambrii înseamnă campeni. Negĕrii din Africa numai în timpul mai nou și prin Francezi au căpătat numel neger, dela latinul niger, la noi negru; deci gael nu poate însemna blond, bĕl, galben.

Din celticul geal, au rĕmas și s'au format o grupă de cuvinte, ce nu stau în legătură cu numele poporului gall; anume din geal la Italiani a rĕmas chiar forma celtică giallo [noi am putea scrie și geallo] ce înseamnă galbĕn și giallezza [zz = ț] gălbeneață; din geal e latinul gilv-us și v trecênd în b, spaniolul: gilbo și germanul gelb; iară g trecênd in y [i] la Anglii, yellon, la noi *galb-ĕn*; la Francezi jaune [g în j, și al în au și n rĕmășiță de o formă vechiă, asemenea celei a noastre: galbĕn]. Virgilie [în Georgicon III. 415, IV 264] a introdus pentru prima-dată în limba latină: galbaneus, cleiu, reșină de arbore, carea de regulă e galbĕnă, și cuvêntul acesta e după forma latină.

b) Gaal la Celți a însemnat, popor, din Ga-al, toți la olaltă. E imposibil, ca sĕ însemne numele unui popor și gael gall sĕ însemne popor.

c) Gal la Celți a însemnat: tare, puteros, luptătoriu, resboinic. În Lex. de Conv. al lui Meyer sĕ zice: Numele Galli purcede dela gal, o rĕdăcină celtică, ce înseamnă: luptă, resboiu, astfel înțelesul numelui Galli, e: viri pugnaces, armati, adecă bărbați luptatori, armați, resboinici.

W. Obermüller (I. pag. 503) gal la galli a însemnat putere, tărie; gal-ui, oameni cu putere, cu tărie; eară [II p. 929] gall, gaille, gallach, înseamnă tare, viteaz. Heinrich Zimmer [pag. 118] gallawnt la Vălși înseamnă: resboinic, tare, luptaciu, din care cuvênt, g

www.digibuc.ro

schimbându-se în v, la Francezi e: vaillant, viteaz curagios. Galois la Francezi înseamnă robust, curagios. Gallant și vallant azi la Englezi, înseamnă viteaz. Din acest gael, gal s'a format la Romani numele gallus.

Dar pentru numele Celților să află și formele gaeldae, galdae, unde dae înseamnă: oameni; apoi d trecând în t, să află forma galtae, din carea mai târziu s'a făcut Galatae, și anume, Celții sau Gallii porniți din Gallia și străbatând prin Macedonia și Grecia, la an. 280 a. Cr. s'au așezat în Asia mică, unde au fundat țara Galatia, aci au locuit Celții Galateni, cătră cari a scris apostolul Pavel.[1])

Grecii vechi, 4—500 a. Cr. cuvêntul Gael, Ghel l'au strămutat în Kel, iară sufixul tae în toi și de aci Keltoi, la Romanii vechi, Celti și Celtae, și astfel vedem că Celții înseamnă: oameni gaeli, și acestia sunt identici cu Celții, deși pe timpul Romanilor, acei din Gallia cisalpină și transalpină să numeau Galli, eară ceialalți, Celți.

Sufixul unui cuvênt e de asemenea însemnătate, ca trunchiul cuvêntului; ba adese-ori numai sufixul ni esplică înțelesul, pentru aceasta să vedem sufixele eg, ig, ag; ec, ic, aec, ac, cari cași sufixe de adiectiv, au înțeles de: ținătoriu de, viță de gaeli, de galli și din cari sufixe în genere s'a format și susținut ic, p. e. ital-ic, celt-ic, dac-ic, slav-ic, roman-ic, german-ic și astfel, ghel-ic, gall-ic; dar' ic anume c la capĕt a căpătat aspirațiunea h, și astfel s'a format ich p. e. gallich. Acest ch însă în limba unor popoare a trecut în ș, p. e. azi la Francezi, chemise (cămeșă) rostit: șemis, șmis, ba și azi în limba celto-bretonică ch să răspunde ș [2]) Germanii,

[1]) În Thracia, după Herodot. carele a trait la an. 484—404 a. Cr. a fost un prejur, „hora Gallaike". Aceasta formă e identică cu Gallaec-i din Spania; și are înțeles de țara Gallec-a sau gallică

[2]) Le Gonidec pag. 4 ch se prononce comme en francais dans les mots: charité, cher, chêne.

www.digibuc.ro

ca să scrie pe ch-ş înainte de ch pun un s, scriu sch şi rostesc: ş p. e. gallisch=galliş; până ce după ortografia altor limbi, s'ar rosti: gallisc, gallisca, dar' afară de ei, toţi folosesc: gaelică, gallică.

Din gaelag, gaillac s'au format galch şi gallach. Gallii către numele ţărei adaugeau sufixul ach, şi prin aceasta însemnau: omul, locuitoriul din aceea ţară, p. e. ţara Albain (Scoţia) alban-ach (scotian); mai adaugeau ach şi către numele cuiva, ca prin ach să însemne pe cine-va, că se ţine de familia respectivului, p e. Donull (numele Donald) Donull-ach, unul din familia lui Donull[1]) *Ach* la galli vechi a însemnat familie, rasă, linie de neam; ach la Bretoni naţiune, popor; aich la galli şi Bretoni, naţiune, ţară[2]).

Ba sufixul ach să află şi în inscripţiunile etruscice, şi să punea la capĕtul numelui unui oraş, ca cuvêntul să însemne pe locuitoriul din acel oraş; acest ach la Etrusci să află şi în ac, la Latini s'a strămutat în acus de ací: Roma la Etrusci, Ruma, Rumach şi Rumac, la Latini Rumacus, atâta cât Romanus; dela oraşul Cosa, e Cusiach, dela oraşul Velsina, e Velsnach, Velsnac, Velsnacus[3])

În acest mod galch şi gallach înseamnă: om, viţă, neam de gall.

d) Ca să ajungem la numele nemţesc: *Wälsch* rostit Velş, trebue să spunem, că g din gael sau gall, s'a strămutat în v (la Germani în w, pentru-că v are sonul

[1]) Galische Sprachlehre de Christ Willi Ahlwardt profes. in Greisswalde în Prusia, tipărită la Halle în usul şcoalelor. Anul tipăririi lipsesce, dar' aceasta gramatică gallică, dovedesce, că limba gallică de azi s'a învĕţat în şcoalele din Prusia. Sufixul ach la pag. 238.

[2]) Bullet in Memoires sur la langne celtique Tom. II. la literă.

[3]) W. Corssen: Über die Sprache der Etrusken. Leipzig 1875 Tom. I. pag. 322, 339 etc. II. 18, 155 etc.

www.digibuc.ro

lui f) şi de ací din gallon, (on=om) e Vallon (Wallon) ce înseamnă: om gall. Celţii sau Gallii din Gallia cisalpină (Italia de sus) s'au romanisat, şi popoarele vecine din galch au format valch (nemţesce walch Carl Rotteck IV. 107 V. 221) şi Välch, (wälch) şi fiind-că unele popoare au strămutat pe ch în ş s'a rostit gälş şi apoi välş, velş, dar' de oarece Germanii pe ş 'l scriu cu sch, ei Velş 'l scriu: Wälsch, ce e identic cu: gälch, nemţ. gälsch, Galch e scurtat sau din gallach, sau din gallich, şi astfel wälsch înseamnă om gall, sau viţă de gall.

Dar' la spatele Alpilor în Helveţia (Svitera) este un teritoriu, ce şi azi sĕ numesce Wallis, latinesce Vallis pennina [muntoasă] la Francezi Valais, la Italiani Vallese, eară în evul mediu: Galesia latinesce, Galliser-land nemţesce, ce arată că numele purcede dela gael, popor şi nu dela vale, cum au scris unii; căci p. e. valea fran. e vallée, eară numele acestui teritoriu, la Francezi e Valais, atâta cât Galais, şi apoi Nemţii şi pe locuitorii de pe abest teritoriu 'i numesc: Wälsch-er.

Încă şi colo în Anglia au fost ţĕri celtice sau gallice şi acele s'au numit Gales şi Gallis, precum arată numele de azi Gales la Spanioli şi că o grupă de dialecte celtice sĕ numesce: gălică. G şi din aceste nume a trecut în v (la Germani în w) şi de aci e numele de azi Vales (Wales) Vallis (Wallis) ear la Germani ţara aceasta sĕ numesce: Wall-land (ţara valilor, galilor) şi Wälsch-land (ţara Velşilor,) întocmai ca Italia de sus; mai departe, după numele ţerii Vales şi Vallis, (Wales, Wallis) locuitorii de viţă gallică sĕ numesc Valesii (Wales-er) şi Vallisii (Wallis-er) iară la Anglii au numele: Welsh.

e) Toate aceste de până ací sunt aduse, pentru-că ne interesează numele Valach (Wallach), ce ni l'au dat străinii. Arĕtând formele Galch şi Gallach, precum Valch,

www.digibuc.ro

Walch, urmează, că numele Valach, (Wallach) e format din gallach.

W. Obermüller despre originea şi înţelesul numelui Valach zice: „Dacă deducem numele Wallach din gall gaille, gallach, atunci acest nume înseamnă: tare, viteaz[1]).“ Şi recitând cele scrise sub c) unde sĕ arată originea şi înţelesul numelui gall, străinii nu ni-au dat nume de batjocură, ci au spus că suntem: neam, viţă de galli[2]).

Vecinii de bună samă vor fi avut ceva causă ca sĕ ne numească Valachi, ori după limbă, avênd cuvinte gallice în limba noastră, ori după port. Aceasta aparițiune istorică şi limbistică poate purcede numai de acolo, că în coloniele romane, aduse la an. 106—107 d. Cr. în Dacia, au fost aduşi şi Galli, carii vorbiau încă şi limba lor, sau Galli romanisaţi din Italia de sus şi din alte părţi, ce pe baza numirilor unor populaţiuni în Dacia, sĕ poate şi dovedi.

W. Obermüller (II. p. 692) ţĕrile dacice, le numesce *celto-romanisate* zicênd: o înaintare parţială a poporelor slavice, în tot casul s'a întêmplat, pe timpul,

[1]) W. Obermüller II. I. 929. Leitet man den Namen Wallach dagegen von gall, gaille, gallach, was stark, tapfer bedeutet; cară II. pag. 887. deslucind cuvêntul uall şi aretând, că u trece în w, zice: uall în înţeles bun înseamnă nobil, tălos, avut de spirit, asemene: wallach.

[2]) Traugot Tamm: Über den Ursprung der Rumänen, pag. 4. nota 2. was aus unserem wällsch, zumal in der slavischen Form Vlah, nicht mehr so direkt ersichtlich ist. Bekanntlich hiessen seit alters die Deutschen ihre keltischen, später auch ihre romänischen Nachbarn (ahd) Wallah, (mhd) Walich, Walch, Walhe. Von ihnen fand diese Bezeichnung ihren Weg zu den Slawen: russ. Voloch: poln. Woloch Rumäne, Wloch Italiener; böhm. Valach Rumäne, Vlach Italiener; dann auch griech. Bláchos, Rumäne, magyar Oláh Rumäne, Olasz Italiener: Türk. Iflah, Rumäne.“ Firesce că mai târziu s'a confundat numele: Gallach, Vallach, ce s'a dat numai Gallilor romanisaţi, şi cu numele: Italian, Roman.

www.digibuc.ro

când ei prin Avari au fost împinși mai nainte, și din țările Carpaților (înțelege Carpații între Galiția și Ungaria) au intrat în țările celto-romanisate [keltisch-romanisirten) în alpii răsăriteni [Carpații între Ardeal și Romania] și peninsula balcanică[1])

Judecând starea de azi a limbei noastre, că nu e spartă în dialecte, că p. e. italiana din Italia de sus, să dovedesce, că elementul roman în coloniele aduse, fie fost și cât de mestecate, a fost precumpănitoriu și acesta a unificat limba și în parte mare și portul; dar' totuși acei Galchi sau Galachi, pe carii i-am contopit în sângele nostru, ni-au băgat multe cuvinte gallice în limba noastră, cuvinte, cari nu am putut să le primim prin mijlocirea limbei latine ori poporale rustice din Italia de mijloc.

Dar' ca să se vadă legătura limbei celtice sau gallice cu acea latină și acea românească și ca să pricepem interesul mare istoric și limbistic al nostru pentru studiul limbei celtice, voiu esplica din limba celtică de azi din Vales în Anglia, o sentință numai de trei cuvinte: Tad car vab[2]),

D) Tad car vab

Aceasta e o zicere celtică, ce înseamnă latinesce: Pater habet carum puberem (vel pubem), sau: Patri carus puber. Nemțesce: Vater hat gern den Bube. Românesce: Tata are în drag pruncul, sau: tatălui e drag pruncul, sau: tatălui 'i drag de prunc.

[1]) B. P. Hasdeu in Istoria critică a Romanilor p. 38. §. 8 are articulul: Originea terminului Vlach. Și în această materie sunt de părere contrărie. Cine se interesează de temă, să facă însuși combinările sale.

[2]) Fried. Karl Meyer, Die noch lebenden Keltischen Sprachen, 1863 Berlin pag. 13.

www.digibuc.ro

1. *Tad*

După natura limbei celtice, literile d, t și z [ḍ] sĕ schimba una în alta[1]), și pentru aceasta numele tatălui la Celții de azi sĕ află în formele: tad, dat, taz și zad. La noi Românii din toate părțile se află: tat-a, adecă am adaus un *a* la capĕt nizuind, că din cuvêntul celtic sĕ facem unul romanic, sĕ-i adaugem un sufix, carele sĕ corespundă naturei limbei latino-romane. Din tad avem formele tătuț, tătucă, tătuică și apoi corumpênd originalul prin eliminarea lui t al doilea, avem taică, tăicuț, tăicuță în forme de diminutive și apoi avem: tătăișă, sora tatălui și astfel capul familiei românesci și sora sa, și-au căpătat numele din limba celtică, și nu din latina sau romana rustică.

Tad sĕ află la Bretonii din Francia, în vechia Armorica (Gonidec pag. 39. Sparschuh p. 60). Tad gwyn, tata măștihoiu la Wälli sau Valeșii (Sparschuh p. 12, 52). Täddi e espresiunea de azi în Helveția pentru tatamoș celtice taididh (W. Oberm. II 753). *Dat* la Cambri (Kymrii) și Cornvali, p. e. hen dat bĕtrân tată; h sĕ schimbă cu s, și hen e identic cu latinul sen din senex (Ad. Bacmeister p. 16). Taz la Cornvali p. e. taz gwydn, tată mare, pănă ce forma tad sĕ ține de învechită (Sparschuh p. 52, 60) Ba tad la Bretoni sĕ schimbă în zad, p. e. va zadik, al meu tata mic; în zadik, ik e forma de diminutiv (Gonidec pag. 2, 54, 194), cum e p. e. în pit-ic. Tad, după filologie, trebue sĕ se derive din dad, căci d mai târziu s'a schimbat în t, și în casul de față, dada e forma de azi în Caucas, pentru tată (Sparschuh p. 60). Cu aceasta stă în legătură: ded moș, deda moașă la Boiemi, déd tata moșului la Magiari.

[1]) Le Gonidec p. 17. Le d en z, le t en d. În studiu mĕ folosesc încă de: Keltische Briefe, de Adolf Bacmeister, Strassburg 1874. Keltische Studien: Heinrich Zimmer Berlin 1881.

www.digibuc.ro

La Spanioli să află tatarabuello (Ur-gross-vater, tata moşului) compus din: tat-ar-abu-ello; unde ar e identic cu germanul ur=mare, abu din latinul avus, şi ello-sufix de diminutiv. La Italiani şi Spanioli să află şi cuvintele tato şi tata, bărbătesc şi femeiesc, între pruncii cei mici cum numesce sora pe frate sau fratele pe sora dar' nu cu înţeles de: părinte.

Tata în sanscrita e pitar, pitr, la Greci şi Latini e pater, (Iu piter) la Englezi father, la Germani Vater; din pater a rămas la Spanioli, Portugali şi Italieni *padre* la Francezi pêre (a căzut t ori d); noi nu avem nimic din pater, ce a fost şi în limba poporală romană vechiă, ci din celticul dad, şi încă numele capului familiei; şi cu acesta numim şi pe Dzeu în: Tată-l nostru.

Dar' aşa stăm şi cu cuvêntul mama, mumă.

Mater la greci în genere, dar' să află şi formele: meter [cu η] la Attici, metra la Herodot, Plutarch, metros la Homer, Mater la Latini, Mutter la Germani, din mater la Italieni, Spanioli, Portugali azi e madre, la Francezi, mêre (căzênd t şi a schimbându-se) şi noi avem matrice, dar în loc de madre avem mamă. În latina să află cuvêntul mamma, ce la Latini înseamnă ţiţă, (la Walli têth ţiţă, Sparschuh p. 58), la Italiani: teta, până ce la Italiani şi Spanioli şi azi mamma înseamnă ţiţă, şi nu să află popor, carele numele mamei, a născătoarii, să-l aibă în înţelesul de: ţiţă, şi astfel românescul mama nu poate purcede din latinul mamma=ţiţă.

Din Celţii de azi numai Irii din Irlandia au: mathair [mater] ceialalţi au: mam. La Walli mam gu [mama bună, unde gu e în legătură cu germanul gut]; hen mam la Cornvali şi Cimbri bătrâna mamă, cum am vĕzut mai sus, hen dat [Ad. Bacmeister pag. 16]. Mam la Bretoni şi în compositiune să află: vamm [Go-

www.digibuc.ro

nidec pag. 22]. Muoma la Iri, sora mamei, muime la Irl, ce e la Germani Muhme şi Amme [Sparschuch p. 13]. La Latini sĕ află amita, sora mamei, la noi mătuşă ce e din mat, trunchiul din mater, şi cu sufix de diminutiv. W. Obermüller [II. 360] iricul mathair [adecă: mat-er] îl deduce din celticul math, maith, ce înseamnă bun, şi din aire [er], ce înseamnă femeie; până ce pater din bad pat, domn, stĕpân, şi nu după unii din trunchiul pa, nutritoriu şi dar, tar om, sau tar prepoşiţiunea stră [II. 896]. După Dicţ. Acad. Rom. la mama, sĕ citează din Varro, scrietoriul renumit roman vechiu [născut la an. 116 a. Cr.], carele zice că la Romanii vechi în limba pruncilor, mâncarea şi beutura sĕ chiamă buas şi pappas şi în loc de matre, mamma, în loc de padre tata. Buas arată la: beu, beutură, pappa şi azi sĕ numesce mâncarea pruncilor, dar sĕ cerde că limba poporală rustică, dacă Varro zise adevĕrat, a eliminat pe mama şi pe tata, pentru că nu le-a aflat romanice.

Ori-cum, ni stă mintea în loc, vĕzênd că tata şi mama, doauĕ cuvinte de frunte în numirea membrilor familiei românesci, sunt de origine celtică, şi încă mai câte.

Precum cuvêntul tată, aşa şi cuvêntul mamă e de origine celtică. W. Obermüller [I. 20] arată, că cuvêntul mama purcede din *ma* [bună] şi din *amha* [ama] femeie, în compoşiţiune: *m'ama* [II. 360], *Ma* în altă formă *math*, *maith*, bună şi *air* om femeiă, de aci la Iri math-air, la Latini mater la Greci meter mamă, asemenea: femeiă bună. După dicţ. greco-germ. al lui Rost: *Ma* la Eolĭ a însemnat mamă, şi sĕ crede a fi o formă scurtată din mater în vocativ. Dar L. Preller [Griech. Myth. I 504 510] ni spune, că Rhea kybele, ca mamă, în unele părţi s'a numit şi Ma şi Ammas, asemenea şi ca mama lui Zeus [Iupiter]. *Ama* la Baschi mamă, *azama*, rea mamă,

www.digibuc.ro

din as în compositiune urmând vocală, az și ama [M. Bullet și Z. Geze]; astfel dacă în loc de az rea, punem ma bună e mama, și în Ammas de sus, vedem pe ama. Cuvêntul *ma* cu înțeles de bun, îl aflăm la Latini [L. Preller Röm. Myth p. 72, 453] în numele zinei Maia, carea s'a identificat cu Bona dea [buna zină, die gute Göttin]; dar' și Iupiter deosebi la Tusculani s'a numit Deus Maius și Iupiter Maiuș, venerându-se cu Maia în 1 Maiu. și luna Maius și-a căpătat numele dela Iupiter Maius. Unii scrietori latini numele Maius predicatul lui Iupiter și numele lunei Maius le-a adus în legătură cu latinul magnus [mare], anume cu comparativul neutru maius, dar e smintă, căci cu comparativul nu să poate forma: Deus maius; ci maius e formă bărbătească dela Maia, cea bună. *Baba* [W. Obermüller I. 201] la Greci, Perși și la alte popoare orientale a însemnat și înseamnă tată. Baba e atâta cât papă [pentru că b trece în p] și cuvêntul baba purcede din celticul *ba* (în altă formă baoth) bun și *abh* (la M. Boules ab) tată, părinte, deci din ba-ab, bab; din acest baba e papa, tată, pope tată (spiritual) părinte Zeus la Schiți a fost venerat sub numele Papas și Papaios (Z. Preller gr. M. I 511) dar și la Latinii vechi papus a însemnat tată (M. Boules). Astfel din acel baba, papa e numele preotului mai nalt: Papa, la Nemți Papst; din acel papa la noi e popa (tată spiritual) la Nemți pfaffe, la Italiani papasso, preot Încă și azi la Sardini babu, în unele părți ale Italiei babbo, la Retoromani bab și bap înseamnă tată. Noi am susținut numele baba, dar în formă feminină si însamnă 1. mama bătrână, adecă mama tatălui sau a mamei; 2) o muere bătrână, 3) moașa sau femeia carea ajută la nascerea unui copil La Italiani mamma, nu înseamnă moașă, și de aci să poate vedea, că cuvêntul mama și

www.digibuc.ro

mamana nu poate purcede dela latinul mamma: ţiţă şi uger la animale.

Dar sĕ mai revenim la celticul *ab,* tată. Abu şi bu la Arabi tată, ab-ul (ul=mare) tată mare; abba şi abbas la Syri, tată, (Oberm. I. 4); apa la Magiari tată. În latina creştină abas (abate), abbé la Francezi, Abt, Apt la Nemţi înseamnă un preot. După aceste sĕ vedem ceva în latina vechie. *Av*-us tată bĕtrân şi *ava* mamă bĕtrână; din ab schimbându-se b în v, şi dacă am celtiza adecă am pune pe ba (bun) ar fi b-av-us şi b-av-a; şi aci s'ar putea pune întrebarea, că oare cuvêntul baba la noi, e deadreptul femininul dela babu, ce nu-l avem, sau e formă din b-av-a? Destul, că din avus latin, căzênd v la noi a remas *auş*, tată bĕtrân (la Magiari ős, în genere strămoş) şi am ajuns la cuvêntul moş, ce eu îl derivez din *ma* bun şi *auş*=oş—m'oş, moaşă; apoi strămoş, strămoaşă. Cumcă în moş e conceptul: bun ma, dovedesc şi formele: străbun, străbună; ba în unele locuri cătră moş zicem bun, cătră moaşă bună. (cum am zis şi în casa noastră); deci bonus avus moş; dar chiar şi cuvêntul latin bonus s'a compus cu ba—bun. La noi cuvêntul moş s'a adus în legătură cu *maiores* la Latini, adecă: mai marii, combinând, că maiores s'au sîncopat, scurtat în moşi; acuş cu maius (comparativul neutru) mai mare, dar deşi moşii sunt şi mai marii nostri, acest concept pentru limbile romanice nu e acomodat; astfel nici *mare* nu purcede din maiore scurtat. (vezi Marila). O formă asemenea cu m-a(v)us, avem în deus Maius, şi deşi sĕrbătoarea moşilor sĕ ţine în Maiu, cuvêntul moş nu-l pot reafla în numele lunei: Maius, ci în m·av-us m-auş, m'oş. Astfel în limba românească, cu cari numim pe membrii familiei, parte sunt de-adreptul cel-

www.digibuc.ro

tice, parte să pot esplica numai cu ajutoriul limbei celtice.

2. C a r

Cary la Valeşi a iubi; carriad iubire; kara la Cornvali, karam la Iri a iubi; [Sparschuh pag. 96]. Kâr la celto-bretoni iubesc, şi fiind-că k trece în g, mé a gâr, eu îl iubesc [Gonidec p. 20, eară la 155, chiar acest verb, e esemplu pentru conjugare]. Acest car e din un isvor cu latinul carus, italianul şi spaniolul caro, francesul chĕr [şer]; la Germani ger în adv. gern [Ad. Bachmeister pag. 13] ich habe ihn gern, îl iubesc sau mi drag de el; ille mihi carus, mi drag de el. La Greci χαίρω [khairo] după dict. greco-german al lui Rost, înseamnă: a) mĕ bucur; b) es gern haben, adecă: a iubi pe cineva, a avea pe cineva în drag. Kar şi Ker în dialectele retoromane, cât latinul: carus [Th. Gärtner Rheto-romanische Grammatik Heilborn 1883 pag. 36].

Noi nu avem nimic din carus latin; carus la slavi drahi, la unguri: drága, la noi: drag-u şi drag-a, deci al doilea cuvênt suntem siliţi să-l împrumutăm dela Slavi. Noi auzim în cărţile bisericesci: am aflat har la Domnul, cu înţeles de milă, dar şi în toată ziua auzim: har Domnului, mulţămita, graţia Domnului; dar acest cuvênt e verosimil de origine grecească din χαρα [chara] bucuriă, şi a întrat prin traducerea cărţilor bisericesci, schimbându-şi încâtva înţelesul,

3. V a b

Gonidec p. 17 ni spune, că la Bretoni b trece în v, m în v, şi p în b. Vab la Bretoni înseamnă: prunc, fiu. Vab şi mab la Bretoni prunc, fiu [Gonidec p. 3, 20, 36, 54 guale vab, rĕu fiu, vab mabik, al meu fiu mic].

www.digibuc.ro

Boúpais [zi: bupes] la Greci un tiner mare, la Apollo Rhodius an. 240 a. Cr. pubes. După M. Bullet bab la Galli copil, bab-an copilaș; bob, pob la Galli copil; bambino la Itali copilaș, bab, fab, wab pab vab, sunt identice. La Latini, prunc în stare tineră, până ce începe de a-i da musteață; puber latinesce prunc, care începe de a fi june. Bube, Bübe la Germani copilandru, adecă prunc nu de tot mic. Bup grec, pub latin și bub german e identic cu vab celtic, sunt purcese dintr'un isvor. Pup-illus latin copil remas mic după părinți; pupa lat., poupé fr., Puppe nemț. o figură de om mic, făcută după asemenarea copilului mic. Din vab-pup avem: păp-ușă [ușă diminutiv]; și de aci: pap-ușoniu, papușoiu, să înțelege cucuruzul, porumbul încă cu boambele pe cocian, îmbrăcat în ghiji și cu pĕr în vêrf, concept de păpușă. Tot din vab-pup e la noi pup, la magiari baba, copilul mic.

Noi așadară din vab nu avem cuvênt ce să însemne prunc,; dar' vab îl traducem cu cuvêntul prunc ce e de origine latină, și în formarea sa cuprunde o istorie limbistică. Puer latin din pu, mic și air=er, om; adăugându-să diminutivul compus culus, e puerculus. Din puer s'a făcut pru, a întrat n, și din culus a remas c, deci prunc. Întrarea lui n e de origine latină, p. e. din avus s'a făcut avu-n-culus, avus moș, bêtrân, avunculus, fratele tatălui, și din avunculus ni-a remas unchiu; u din avus, n a întrat, chiu din culus. Mai avem asemeni formațiuni, din genuculus, maniculus s'au făcut: genunchiu, mănunchiu, până ce din occulus a remas ochiu și din masculus, avem mascure.

În acest mod din trei cuvinte celtice, unul l'am susținut celtic, pe al doilea l'am tradus cu cuvênt slavean, pe al treilea, cu cuvênt latin.

www.digibuc.ro

Dar' *vab* celtic, are și alt înțeles, ce nemțesce însemnă: Wabe, latinesce favus, ital. span. port.: favo, românesce fagure. Așadară celticul vab e identic cu latinul și romanul fav. Din favus, a fost o formă favulus unde ul (el) e diminutiv; v s'a schimbat în g, eară diminutivul ulu la noi în ure, (ca în mas-c-ure); de aci dară fagure. În dict, greco-germ. de Rost, sĕ află boúpais (búpes) și ca adiectiv întrebuințat la substantivul: albină.

Aceste arată, că modul scrutării pentru multe cuvinte românesci și adese-ori și pentru cele latinesci, poate fi numai ecela, ce l'am arĕtat aci; pe aceasta cale adese-ori vedem, că asistăm la nascerea limbei latinesci și românesci. Tot deodată am arĕtăt influința limbei celtice asupra celor romanice, și deosebi românească, și am premis toate aceste, ca aceia, cari sĕ interesează de astfel de scrieri, sĕ înceapă de a avea o ideiă curată despre celtism, și sĕ poată fi cu toată încrederea în adevĕrul esplicării a numelor de localități, ce are sĕ urmeze.

E) Esplicarea numelor de localități

a) Pĕrĕndarea popoarelor migrătoare.

În partea generală am arĕtat pe scurt ramurile indo-arice și gruparea lor în Europa; iară ací voiu împărtĕși o cronologie despre migrarea popoarelor, cari sau au locuit în Dacia, sau au fost trecĕtoare prin Dacia, sau pela marginile ei. pentru că unii scrietori străini numele de localități de pe teritoriul Daciei, le deduc din limbele slavene, alții din cele germane mai ales gotice, până ce unii aserează în genere, că acele purced din limbele popoarelor migrătoare, și mai bucuros voiesc ei, ca acele nume sĕ fie de origine americană, decât românească sau din vechime și susținute de Români, căci ten-

www.digibuc.ro

dința e, de a face lumea să creadă, că noi ne-am așezat aci, mai târziu decât alte popoare.

Trebue să premit o adeverință dela mulți istorici de renume, că mai toate popoarele din timpul migrării s'au oprit de regulă pela Dnipru si Nistru și din acest prejur unele și-au luat calea pela isvoarele Dnistrului și Dniprului spre nord, pela spatele Carpaților către Vistula; eară altele și-au luat calea pe lângă țermurii nordici a-i mării negre, spre gurele Dunării și au trecut Dunărea, și numai unele și-au lățit țara până în Carpații răsăriteni, și mai puține s'au așezat în Dacia.

După cucerirea Daciei prin Traian și așezarea colonielor romane la an. 106—107 d. Cr. popoarele s'au părêndat unele pe altele spre apus sau spre amează zi.

Pe timpul colonisării noastre, la răsăritul Daciei, dincolo de Dnistru (Tyras) și la nordul Daciei, dincolo de Carpați, dela Volga până la Vistula, vecinii Daciei au fost Sarmații împărțiți în mai multe popoare, și ele au fost îmburdat imperiul Scythilor. Traian și următorii lui au purtat resboaie cu Sarmații.

Goții la începutul secului al 3-lea îmburdă imperiul sarmatic; un ram din Goți, cei dela apus, pela marea neagră, Dnipru și gurele Dunării să fac vecinii Daciei; iară celalalt ram la spatele Carpaților cucerește până în Esthland și Liefland, și acest ram împinge pe Sarmați peste Carpații nordici, și Sarmații năvălesc spre ameazi către Tisa și Dunărea de sus. Goții cei de către marea neagră încă pe timpul împăratului Caracalla la an. 215 d. Cr. înaintează între Carpați și Dunăre și apoi de ací trec Dunărea și la an. 215 bat pe împăratul Decius, eară la 268 repoartă o victoriă mare la Nyssa. Aurelian împăratul 270—275 d. Cr. s'a luptat cu Goții și uneori i-a bătut, dar' din causa mulțimii lor, și-au retras le-

www.digibuc.ro

giunile (ostaşii) din Dacia (după unii şi poporul roman) şi Goţii încep de a scoate tribut dela pământenii Daciei.

Vin *Hunii* peste Goţi, îi bat şi pe cei dela răsărit şi pe cei dela apus. Atanarich un rege al goţilor dintre Dunăre şi Carpati cu o parte de goţi scapă în ripele Carpaţilor şi la 375 d. Cr. în Carpaţi, anume în Ardeal bate pe Sarmaţi, despre cari, nu se scie, că pe ce timp au trecut ei Tisa şi au ajuns în Ardeal. Attila moare la an. 453 d. Cr. şi în câţiva ani, cade imperiul cel mare al Hunnilor.

Bulgarii în an. 487 se arată la ţărmul mării negre şi gurele Dunării; în calea lor bat remăşiţe de Goţi şi de Hunni şi apoi trec Dunărea şi se aşază în jurul Balcanului.

Gepizii, sub regeie Ardarich, după moartea lui Attila, cuprind Panonnia şi o parte din Dacia, virosimil până către Olt, şi mai multe triburi de Goţi, împrăştiaţi în ţările nordice ale Dunării, au simţit puterea lui. Nici nu trece o sută de ani şi imperiul Gepizilor, la an. 527 se îmburdă.

Longobarzii erau cunoscuţi încă pe timpul lui August († 14 d. Cr.) şi se arată la rîurile Elba şi Rhin. Audoin regele lor la 527 cuprinpe o parte din Panonnia iară fiul său Alboin învinge şi ucide pe Cunimund regele Gepizilor, dar' Longobarzii strîmtoraţi de un popor nou de Avarî, la 568 pornesc spre Alpii Italiei, şi acî după numele lor se fundează Lombardia.

Slavii între Don şi Nipru şi la nord spre Vistula, cuprind mai tot acel teren, ce'l avuiă Sarmaţii şi apoi Goţii. Slavii asemenea se împart pe doauĕ căi; unii trec pela spatele Carpaţilor, alţii sub nume de Anţi, în secolul al 6-lea trec peste Dunăre în imperiul roman dela răsărit. Slavii au fost ajuns şi între Prut şi Carpaţi; si acî e o întrebare, că trecut'au ei în Ardeal?

www.digibuc.ro

Dar *Avarii* nu au lăsat, ca popoarele de mai nainte să se încălzească în Dacia. Avarii după trup și datine semănau Hunnilor; ei la an. 560 să arată și cuprind Dacia. Bulgarii li s'au supus, apoi Longobarzii, cărora Avarii li-a ajutat (567), ca să spargă imperiul Gepizilor. Panonnia devastată au predat-o Avarilor și Longobarzii s'au retras spre Italia. Un nou ram de Bulgari a pornit dela Volga, a venit în ajutoriul Bulgarilor supuși. Kubrat la 635 aruncă jugul Avarilor, eară Asparuch la 678 în Mesia, fundează imperiul bulgar. Popoarele să rescoală asupra Avarilor, Francii sub Carol cel mare la 769 îi sparge de tot; frânturi din Avari scapă în Dacia centrală (Ardeal) și în alte părți, și nu trece un timp de o generațiune, și de Avari nu să mai pomenesce.

Cazarii un popor de dincolo de lacul Maeotis în secolul al 6-lea și 7-lea au domnit la nordul mării negre și în Crimia, și după ce la Dnipru au batut pe Slavi s'au întors până în Carpați; ei încă au contribuit la spargerea Avarilor și s'au așezat în unele locuri ale Avarilor. După 850 au fost în floarea puterii lor, eară la 1016 Rușii și Bizantinii i-au sfărmat.

Ungurii au locuit la spatele Cazarilor, și la 880—888 cuprind mai întâiu Panonnia de sus, și de ací să lătesc.

Din aceste să vede, că mai mult a suferit teritoriul între Carpați Nistru și Dunăre, doară până spre Olt; că munții Carpaților au oprit calea popoarelor și au scutit pe locuitorii din Ardeal; că încât au străbătut popoare și în Ardeal, acele nu au avut timp destul, ca să se așeze pentru seculi, căci le-a perfugat alte, noaue popoare barbare; ba, popoarele aceste migrătoare au stat mai mult din armații lor și ale popoarelor supuse.

Astfel aceste popoare migrătoare nu au avut timp nici să cugete, ca să schimbe numele localităților și aceste mai toate au rămas așa precum le-a primit coloniștii

www.digibuc.ro

romani dela popoarele anterioare sau cum le-a creat strămoşii nostri. Noi suntem de o mie de ani cu Ungurii stăpânitori, la olaltă şi ei numai pe acolo, pe unde s'au aşezat, au creat numiri noue pentru asezemintele noaue ale lor, iară numele munţilor, apelor etc. în partea cea mai mare au rămas toate cele vechi, şi în genere identice cu numele de localităţi de prin Francia, Italia etc.; ba pe acolo, pe unde Ungurii nu sunt aşezaţi, pe teritoriul locuit de noi, numele de locuri sunt sau vechi sau create de noi. În urmare nu e adevărat, că numele localităţilor noastre purced din limbile popoarelor immigrătoare în Dacia, şi cum că nu e adevărat, dovedesce limba celtica şi numirea localităţilor de azi, esplicându-se după adevăratul lor înţeles.

b) Cum s'au format numele de localităţi

Să nu cugete cineva, că e atare misteriu limbistic de a putea esplica numele de localităţi! Toate numele locale, afară de ale unor sate sau oraşe mai noue, înseamnă chiar aceea, ce e obiectul numelui.

Popoarele antice, în limba lor tocmai cu atâta minte şi cu atâta filosofie au numit localităţile lor, cu câtă noi numim azi ale noastre. Muntele p. e. în limba lor l'au numit munte, precum azi noi în limba noastră, îl numim munte. Dacă numele unor munţi, dealuri, colnice, dêlme, rîuri, părăie etc. azi nu le pricepem, să scim că numele acele, în atare limbă vechie, nu însemnă alta decât munţi, dealuri etc. Trebue dară căutat, că numele de azi al unui deal — ce nu-l pricepem — în care limbă înseamnă: deal. În dialectele celtice, dealul s'a chiemat în mai multe moduri; într'un dialect s'a chiemat *dail* (zi del); în urmare cuvêntul dél (sau deal) e celtic. În limba latină mons a însemnat şí deal şí munte; noi

www.digibuc.ro

din mons avem munte, şi pentru-că dealurile nu sunt tot-deodată şi munţi, limba noastră am înavuţit-o cu cuvêntul: deal. Ba noi, din cuvêntul celtic am mai format încă doauĕ cuvinte: *dêl-mă*; şi pentru-că dealurile şi după formă sĕ deosebesc, am format cuvêntul: *têl-vă*, unde *t* e din *d*, şi va e identic cu: ma. Astfel cu deal, dêlmă şi têlvă, cu cuvintele celtice, am înavuţit tesaurul, şi am amplificat conceptele limbei noastre. Aceasta e un folos mare pentru limba noastră, şi acest folos ne deobligă ca sĕ scrutăm celtica, carea ni esplică mai mai multe cuvinte, ce le vorbim, şi mai multe nume locale, ce le esprimăm în toată ziua, dar' nu le pricepem.

După Lex. de Conv. Meyer la Kelten: „Celţii în în toate ţĕrile, unde au locuit, au lăsat după sine numĕroase nume de localităţi". Dar nu urmează, ca în fiecare loc, acărui nume sĕ poate esplica din limba celtică sĕ fie locuit Celţi; dacă însă atare nume local sĕ poate esplica din limba vechiă celtică sau din atare dialect celtic de azi, urmează, că acolo au locuit sau Celţi sau o populaţiune arică, carea acel cuvênt l'a avut comun cu Celţii, şi apoi dacă nici nu scim nimica din limba acelei populaţiuni, pentru scrutătoriu şi cetitoriu e destul, când numele îl putem esplica prin limba celtică.

Şi ce e mai raţional şi natural, că dacă un nume local de pe teritoriul pe unde locuim, e identic cu alte nume multe de pe teritoarele pe unde în adevĕr au locuit sau azi locuiesc Celţii, acel nume demostrându-l de celtic sĕ-l primim de celtic!

Sĕ aduc un esemplu uşor de priceput. În limba latină mons, (în ablativ monte), în cea francesă mont. în italiana, spaniola monte, în a noastră munte e un deal mare. Acuma, dacă în Francia aflăm numiri ca p. e. Montabaur, Montagne, Montagnards, Montaigu, Mont Avron etc. în Italia aflăm Montagnana, Mont alto dela Marchese,

www.digibuc.ro

Monte cenicio etc. în Spania aflăm: Montalban, Montana etc. urmează că toate își au rĕdăcina din latinul mons. deși pe acolo nu în tot locul, au locuit Latini, dar' au locuit următorii lor, Romanii. În unele locuri nu au locuit ci numai au domnit Românii, în alte locuri au locuit, dar azi nu este urmă de ei, și dacă azi să află nume de deal, în formă de mont, monte munte, e natural, ca să ne întoarcem la latinul mons, sau la atare romanic, mont, monte, munte.

Toate de până aci le-am scris ca lămuriri nu numai pentru unele scrieri ale mele referitoare la limba celtică, ci și pentru de a înlesni pricepe1ea esplicărilor următoare.

F) Esplicări de nume de popoare

Arii. Numele Aria e compus din *ar*, ce ca substantiv înseamnă: munte, deal, culme, și e compus din *ia*, ce înseamnă: țară, teren, loc, deci Aria înseamnă: țară de munte, adecă muntenie. Ar la început, ca adiectiv înseamnă: nalt, redicat, de sus, de aci; Ar(a)rath, nalt munte, Ar-menia, nalta muntenie, Armorica, loc la apă mare etc. Arios la Greci, Arius la Latini, omul locuitoriul din Aria; ar munte, eos, eus om, deci muntean. În Aria a fost rîul Arieos (și Arios, Arius) din ar munte și ais eas, apă rîu; Arieos înseamnă: rîu de munte. Arieș e numele unui rîu în Ardeal, și purcede chiar din forma Arieos. Numele Aries e mai vechi decât colonisarea noastră. Aran la Gällici înseamnă colnic, deal mic, pentrucă an ací e diminutiv. În Pyrenei să află azi: Val d' Aran. Din ar, la Latini sunt mai multe cuvinte: *ara* înseamnă altariu, din ar nalt și *a*, remas din ra loc; deci: nalt loc. Alt-ar tocmai aceea înseamnă: alt nalt, ar—ar loc. Arx, fortăreață pe vêrful muntelui Capitolin în Roma;

www.digibuc.ro

arista spic de grâu, ce stă în vêrful paiului; ars (arte) ce sta mai presus; a se *urca* românesce a te suí, a te rĕdica. Şi alte multe.

Indii. Numele India purcede din in riu, apă, d (din du) teren, şi ia ţară, deci ţara la teren de riu, de apă. Acest *d* se află p. e. în numele Pind, pin din ban, ben munte du, şi d (da, du) teren. Unele popoare au pronunciat Hind în loc de Ind, altele au schimbat pe h în s şi au rostit Sind. În gallica de azi ean e cuvêntul pentru apă, riu, dar în numele rîurilor se află şi formele: an, en, in, on un. Aenus şi Oenus la Latini, Enos la Greci e azi rîul Inn ce curge în Dunăre lângă Passau. Anisus azi Ens, apoi Ain Anième în Francia. Fiecarele poate afla cel puţin 50 de nume de rîuri, purcese din an. en, in, on, un, dacă caută în geografia veche şi de azi. Din an e în latina: anas (raţă) anser (gâscă) an apă. as sau er fiinţă, om, deci fiinţă de apă. Astfeliu Ind-u înseamnă: om dela teren cu apă, şi în acest mod avem cunosciinţă despre numele trunchiului: aric, sau ario-indic, sau indo-aric.

Cambri. Fiind-că am esplicat numele gael sau gal şi fiind-că o grupă de dialectele celtice de azi se numesce: cambrică sau kymrică, sĕ cercetăm originea numelui. Cambria azi Camberland, Kumberland, Kymberland, Kymry. La Galli cmv, cwmb cwmm (Wilh. Oberm. I. 363 II 177) a însĕmnat: câmp, anume sub un deal, o vale. Întră c şi m sau c şi w se auzea un son, ce era asemene sonului nostru â, şi acărui origine gallică se poate bine dovedi. Din cmv, cwmb s'a format Cambria şi anume: camb-air (camb=camp, air om), ce înseamna camp-ian, iara Cambria, ţara Campenilor. Cuvêntul latin camp-us îşi are originea dintr'un isvor cu celticul: cwmb iară air îl avem în ol-ariu, pecurariu etc., până ce la

www.digibuc.ro

Nemți s'a format în er, p. e. Bürg-er. Astfel grupa cambrică azi înseamnă grupa Celtilor campeni. Kymry de azi s'a format așa, că din cwmb, cmv a căzut w sau b din capĕt, eară w trecênd prin alte vocale s'a strămutat în y. Când degenerează o limbă, aruncă litere din cuvênt: când progresează, primesce vocale în cuvinte[1]).

G) Esplicări de nume locale din Măidan și din Dacia

Sĕ începem dară esplicarea numelor locale de pe teritoriul satului Măidan! Numele aceste le voiu asĕmĕna cu nume locale din geografia vechie deosebi a Europei, și încât sĕ află, cu nume locali din Dacia, căci în acest mod sĕ poate arĕta anticitatea numelor locale din satul Măidan; mai departe le voiu asĕmăna cu nume locale din România, Ungaria și mai ales din țările celtice și romanice, căci în acest mod sĕ arată identitatea și înțelesul lor.

Iau ordinea alfabetică, dar' ici cole numele trebue sĕ le grupez după literile și formele, ce purced dintr'o rădĕcină[1]).

Barbura

După operat, Barbura sĕ numesce un deal și un părău, dar' în sat e și nume femeiesc. Barbura sĕ numesce un sat în comitatul Uniădoarei. Numele de botez

[1]) Numele geografice și de popoare vechi, sunt citate din Griech. Deutsches Wörterbuch de Bal. C. Rosț; partea geografică și istorică, din Leitfaden der alten Geogr. de Dr. H. Hahn; din Régi földleirat de Koczányi Ferencz; din Lex. de convers al lui Meyer și din Deutsch-Keltischen Wörterbuch de Wilch. Obermüller.

[1]) Numele locale din România le citez din Dict. Topografic de Dim. Frunzescu și Dict. geogr. a județului Mehedinți de N. D. Spinean; cele din Ungaria, din Magyarország helyseg névtára; cele de azi din alte părți le citez din Geograf. Statis Welt Lexicon. de Emil Metzger, Stuttgart 1888, ce cuprinde în sine 160.000 de nume locale, și din Lex. de conv al lui Meyer, precum și din Deutsch Keltisches Wörterbuch de Wilh. Obermüller.

www.digibuc.ro

purcede din Barbara, numele unei Sânte din Nicomedia din Asia mică; la 306 d. Cr. i-s'a tăiat capul. Cuvêntul Barbaros şi Barbara sĕ află în limba grecă şi sĕ amintesce încă la Herodot † 408 a. Cr. dar firesce, că e cu mult mai vechiu. Colo în Scoţia la an. 1316 d. Cr. a murit poetul Barbour (our=ur). Bărbura numele dealului nu purcede dela numele Sântei sau a vre-unei femei din sat, căci e mai vechiu decât începutul creştinismului.

Barbaros la Greci, Barbarus la Romani a însemnat un om, carele n'a fost nici grec, nici roman, ci din alt popor; mai departe a însemnat un om sĕlbatec, prost, necult, cam sinonim cu latinul agrestis, om dela câmp, prost.

Celtiştii, cuvêntul *barbarus* îl derivă în doauĕ moduri, din celticul bur. bar ce înseamnă deal şi ur, bar ce înseamnă om, deci barbar, om de deal; sau din bar-b-ar bar deal, b (ba) prejur de deal şi ar (air) om, deci locuitoriu, om din prejur de deal. Din ur e latinul vir, om, bărbat; şi cu bar=om stă în legătură mar (mas maris, maritus, mărituré) ce e din bar strămutêndu-se b în m, iară sufixele os, us, ce de regulă înseamnă om, aci sunt superflue. Astfel barbar, şi pentrucă strămoşii nostri au schimbat pe b în v, varvar înseamnă: om, locuitoriu dela deal, dela munte şi numele sântei, Barbara, înseamnă femeia dela munte. Bar la Celţi deal, bar-an, (an e diminutiv) del-uţ; bar vêrf de deal; bre, bri, bry deal, colnic; bor, braigh deal, brugh spate de deal; bur deal şi cetate; borr la gällici, mare (magnus) burg cetate (W. Obermüller I. 219 etc.)

Bar la Bretoni vêrf, cap; nalt, de sus; barr la Iri vêrf, ascuţit, barr la Bretoni sus, de sus; bar la Bret. colnic, munte, elevatiune şi borla la Baschi, vêrf, burburua, cap; bourcha, bourch, bourg nemţ. Burg, cetate, bure burg oraş cetate (M. Bullet).

www.digibuc.ro

În România să află Bar-bu munte în județul Prahova, și Bar-ba movila în jud. Ialomița. Bar înseamnă deal, ba, bu prejur, teren, loc. În Barbura, numele dealului din Măidan avem bar-b, esplicat deja, și s'a adaus *ur*, bar-b-ur. Acest ur (=ar er, ir, or) acuș înseamnă loc (ca mai sus în alt-ar), deci barbur loc la prejur de deal; acuș înseamnă nalt. A din capĕt e un adaus românesc ca cuvêntul să se asimileze formelor limbei noastre. Fiind că *a* din bar trece în toate vocalele, și să produc formele: bar, ber, bir, bor, bur, în România să află nume de dealuri și de munți: Bernar, Bora, Borda, Burta și în Reșinari, Buru și tot astfel în alte părți; mai departe, fiind ca vocala *a* să mută la capĕt și astfel și celelalte vocale, să află nume de dealuri, ce au în rădĕcină: bra, bre, bri, bro, bru și felurite sufixe, despre cari, la locul lor.

Din forma barb, schimbêndu-se b în v și f, avem cuvêntul: vêrf; bar înseamnă un deal cu vêrf; din bar e la Nemți Ber-g, deal, brdo la Sêrbi deal și brg, dâmp, vrh, verh la Slaveni vêrf; la magiari bércz, vêrf de deal, rĕdăcina la toți a rĕmas bar ber, dar' sufixele s'au schimbat; și toate sufixele c, g, h, d, b, f, înseamnă loc. Să ne ocupăm de cuvêntul *barba* în limba latină și romanică. Unii Nemți a esplicat'o cu înțelesul *Spitz*, vêrf, pentrucă cresce avênd vêrf; alții cu înțeles de: loc de păr; în adevĕr barr la Iri și azi înseamnă: păr (lat. pilus) astfel barba din bar păr și ba loc. Bart la Nemți, t=da, asemenea loc; beard la Englezi, brada la Boemi și Sêrbi, broda la Poloni înseamnă barba. Astfel la noi păr e din bar parrucca la Italiani, perrugue fr. bărbat e om cu barbă. Byrsa la greci, e pelea de animal, încă cu păr pe ea.

Câteva nume locale pentru asĕmănare. *Baraba* un teren la piciorul muntelui Altai. Bar deal, ba (și în

www.digibuc.ro

forma ibh) prejur. *Baradla* un deal cu peatră „Agletek“ în comit. Gömör. Bar deal, da prejur, la loc. Acest la e în latinul scol-la, unde col e rădăcină pentru colo, cultiv etc. Barlang la Magiari peşteră, din bar deal şi gălice lan, lain gaura, hudiţă; eară g, e un adaus regulat după n. Baratron e o peşteră în dealurile Athenei. Baratar=bar-ac-ar, eară on e edaus grecesc, atâta cât ar loc, ce a fost deja în cuvêntul vechiu. Baranya comitat în nordul Ungariei, e delos; din bar deal, an mic, ia ţară teren. Bard deal şi Bard fortăreaţă pe deal în Italia. Barga or. în Italia la piciorul muntelui Romeccio Barge or. în Francia la piciorul muntelui Mombracco mom din celticul mon, latinul mons, dar' n înainte de b, s'a făcut m. Bracco din bar-ac, unde ac, şi ga, ge înseamnă loc, prejur. E apriat, că numele vechiu a fost Bracco şi că romanisându-se s'a adaus mom, şi s'a repeţit conceptul de deal. Barr oraş în Elsaţia la piciorul muntelui Vasgen; al doilea r e remăşiţă sau din ar, sau din ra=ar, loc. Barş un comitat, preste tot e delos; s din sa (=da ta, za) prejur, loc teren= barsa, bersa, bêrsa. Aceste forme sĕ află şi întoarse, din ais, teren, loc, oraş, as, ad, az, şi cu toate vocalele. Bergamum oraş în Italia de sus, zidit de Galli; din berg, forma germană, şi am loc, identic cu ma, loc; um din capĕt e adaus latin şi superflu, pentrucă sĕ află în am. Born deal în Sviţera; n e remăşiţă sau din an diminutiv, sau din an loc. Bure deal în Sviţera. Berge or. în Thracia, Bermion muntenie în Macedonia pe timpul lui Herodot † 408 a. Cr. Deşi la Germani e berg, nu sĕ poate zice, că Bergamom şi Berge sunt numiri germane, pentrucă cu mulţi seculi sunt mai vechi, decât venirea Germanilor în Europa.

www.digibuc.ro

Bersobis, Bersovia, Buridava, Burticum, Brucla, Brutia, nume locale și Burii, Buridensii, Bourgones popoarĕ în Dacia.

Aceste nume sunt toate din Dacia vechiă și după pregătirile de mai sus, sĕ le înțelegem.

Bersobis rîu, *Bersovia* oraș amintite în calea împĕratului Traian, când a mers dela Viminutium (din Sêrbia) spre Tibiscum (din Caraș). Bersobis din ber deal și sa prejur, teren, deci: Ber-sa; pentru ca sĕ se formeze numele de rîu, s'au adaus celticul: abh, abha, apă, în compositiune: ber-s-abha; is din cabĕt e adaus superflu. Acest abha=apă, rîu s'a format în: ava și ova deci Bersaba, apă din prejur de deal (vezi Ivana). În numele Bersovia, ce sĕ vede a fi o formă mai târzie ia înseamnă loc, pănă ce de regulă înseamnă: țară, teren. Din Bersobis avem azi Bêrsava, Berzava numele rîului ce curge în Timiș În forma Bêrsa avem numele de azi Bêrsa țara lângă Brașov[1]). Și acest nume, prin strămutarea literilor, e Bersov. În Palestina a fost Berseba, un lac, unde eba, e abha, apă, ava.

Burii au fost un popor în Dacia (Dio Cassius cap. 8) Dacii aduc lui Traian o ciuparcă, pe carea era scris latinesce, Burii și că ceialalți aliați sfătuiesc pe Traian, ca sĕ re'ntoarne. Bur înseamnă deal munte, us os, om, i oameni, deci Burii înseamnă deleni, munteni. Am aflat o esplicare din bu (bou, vită) și air (om) deci: buari boi-iari, prăsîtori sau păzitori de boi, — dar' nu sĕ poate primi. Buridava a fost orașul sau cetatea Burilor; dava înseamnă cetate, loc întărit. Dupa colonisare sĕ amintesce de un popor Buridensii în Dacia. În bur-id

[1]) Țara Bêrsei Sasii o numesc Burzenland. Wilh. Oberm. I. 318 arată cum scriitorii Slaveni Dobrovszky, Kopitar, Kollár Namuch, Palatzky și alții s'au trudit, ca toate numele locale sĕ se esplice din Slavena, dar' fără succes. Asa burzen din bury întunecos, burza viscol, pora timp rĕu, boreas, vênt de nord. Ce prostie!

www.digibuc.ro

reaflăm forma: burda, burad burid, unde bur înseamnă deal, ad=id (da) prejur, teren, eară ensii e adaus de pe timpul Romanilor, şi ensis e un sufix, prin care s'a însemnat teritoriul unei provincii, unui prejur în Dacia, p. e, Dacia Malu-ensis, Dacia Apulensis. Buridensii înseamnă locuitori din prejur, teren de dealuri, de munţi, deci Muntenieni, Delinieni.

Burticum oraş în Dacia. Bur s'a esplicat; t din ta=da; bur-ta prejur de deal; s'a adaus *ic*, ce înseamnă loc ací pentru sat, oraş, în compositiune: bur-t-ic, loc, locuinţă la prejur de deal; um e adaus latin, şi e superflu, pentru-că um tot aceea înseamnă, ce ic; um purcede din celticul, grecul on; şi în altă formă e ma. In România sĕ află formele: Barta, Bărtaluş, Barteni sate; Berta pichet de graniţă pe munte în j. Prahova, Borta părău, Borteş munte în j. Muscel şi apoi: *Burta*, munte în j. Gorj. Iată şi azi avem forma: Bur-t, ce înseamnă şi azi teren la munte, munte. Ic sĕ reaflă în Celtike, Armorica, Thessalonike. Romanii mai totdeuna, cătră numele vechi, au adaus un sufix latin, de regulă: um.

Brucla oraş în Dacia. Acest nume s'a format din bru=bar deal; din c remas din *ic*, prejur, cum e mai sus forma Bracco, pentrucă u a scos pe i din cuvênt, şi apoi din *la*, loc cel vĕzurăm şi mai sus, în Barad-la, în Scol-la, eară la Celţi a fost; lle, şi lly, ce ca sufix în Anglia şi Francia sĕ află şi în forma ly, în Spania şi Italia în forma lo, la noi în la lu, în alte părţi le şi el.

Brutia oraş în Dacia. Forma e identică cu: bur-t, dar bur s'a strămutat în bru. În Italia de jos Bruttia, şi Brettia s'a numit ţara Bruttilor sau a Brettilor, asemenea ţară, ta tu prejur, teren de deal. În România sĕ află formele: Brata-şanca. Brateni munte în jud. Argiş (formă bună numai pentru nume de sat); Brĕtina munte în jud.

www.digibuc.ro

Muscel (in seau diminutivul, an, en, in sau înseamnă loc); Bratoce munte în jud. Prahova. Oc e identic cu ic.

Bourgones nume de popor (Glig. Tocilescu, Dacia înainte de Romani, pag. 601). La Celți anume la Cambri, burch și burg înseamnă și deal și cetate; on din Bourg-on înseamnă: om, ce să reafiă în Teut-on, Vall-on, iară es e plural latin, deci Burgonii. La Nemți Burg înseamnă cetate, și ia început a însemnat numai o cetate zidită pe deal. Burgonii mai curênd înseamnă: Munteni decât cetațeni.

Borțoane

Deasupra satului spre nord sunt nisce petri mari de rudă de fer și să numesc Borțoane. Petrile aceste se află pe deal și numele dealului trebue să fie bor-t-on, unde on înseamnă loc. Mulțime de materii ce să țin de mineralogiă și-au căpătat numele dela dealurile de unde s'au scos. Borțoane dela dealul Borțon. Barten-stein or. în Prusia; barten e identic cu borton; en și on sufix ce înseamnă loc. Borțon în Lipova nume de familie; și e nume și de batjocură pentru unul scurt și gros.

Buroniu

În partea sudică dela sat este un loc și un isvor, ce să numesc Buroniu. Ca nume de loc purcede din bur deal și on seau diminutiv, și atunci deluț, sau, on înseamnă loc și buron înseamnă loc la deal. Isvoarele de regulă isvoresc din dealuri (cu stânci cu păduri etc.) și adeseori au nume identic cu dealul fără ca etimoligce și după natura isvorului și a dealului să aibă acelaș înțeles. p. e. am aflat Cibinus deal (din cab, deal și in mic) Cibinus rîu (unde in trebuie să însemne: ean, in apă,

www.digibuc.ro

rîu); şi Cibinum oraş unde um loc, şi astfel loc la deal mic, sau loc la apă, rîu de deal. Us e superflu, e latinisat. Din Cib-in s'a format Sibin, cu n, înmoiat Sibiniu şi Sibiiu. Buroniu, ca nume de isvor, purcede din burdeal şi on apă; sau bur din celticul bior apă şi on mică la Gälli bior apă, şi bioran apă mică, rîu mic, adecă părău. Pănă ce la Celţi an on etc. erau sufixe de diminutiv, azi la noi sunt de argumentativ, p. e. peatră, şi petroniu, petroane. Astfel buron, ca nume de isvor e identic cu bior-an. Bior=bar apă, ni-au dat formele Bara, Bera, Bira, Bora şi Bura, pentru mulţime de nume de părăie şi de rîuri; şi fiindcă bar si toate formele trec în bra, şi b în f, p, v, s'au format altă mulţime de nume de apă şi rîu. Între altele (W. Obermüller I. 713) brau şi ffrau nemţesce înseamnă: Bach, românesce: părău (prau). În Irlandia a fost părêul Birgus (vezi Ierugă) azi să numesce Barrou; în România Parava, părău în jud. Putna; par=bar deal, ava din abba apă; din acest av a remas ău, în păr-ău.

Boura (bura) numele unui rîu în Achaia încă la Herodot † 408 a. Cr. Bourina isvor de apă pe insula Kos. Aci dară bur apă, in, mică; celticul bior-an; din bur-in, bur-un nemţescul Brunn, Brunen fântână, ce e isvor mic, apă mică. Nemţii venind peste Celţi şi aşezându-se pe locurile Celţilor, au primit numele locale, cum le-au aflat, dar la numele dealului au adaus Berg [deal] la numele părăielor au adaus Bach [părău din bi mică şi ach apă, vezi Peica] şi pentru aceasta, e plăcere şi uşor de a scruta numele locale de pe teritoarele germane şi aceasta împrejurare a ajutat foarte tare esplicarea numelor locale. Astfel Bernbach (n arată pe diminutivul en, căci ar fi ber-en); Berre fluviu în Francia (rearată pe ar=ra loc, sau dacă e mare din er mare).

www.digibuc.ro

Birbach, Borbach, Borebach; Borna (na ori loc, ori din bor-an) Bourne fluviu în Francia; *Brau*bach Brubach, Brambach, Brumbach, [un m din n=an diminutiv, strămutat în m înainte de b, deci bar-an bach, apoi Bauerbach și numele părăului e identic cu Barbach ori Burbach. Dar Celții, ca să esprime apa sau rîu *mic*, înainte de nume a pus cuvêntul *bi*, ce înseamnă mic, astfel: Biber-bach; Biber-an (unde și an e diminutiv), Bibra, Bivora, unde b s'a schimbat în v. Acest *vor* să află la noi în is-vor mai nainte s-vor din bar apă. Svir un rîu în Rusia. Pe acest bi (fi, mi, pi, vi, și ş̦i cu alte vocale) îl vom mai revedea.

B r a d

Brad după operat e un deal dela Măidan spre ameazi. Brad ca nume de deal purcede din forma bar-ad (ce o avurăm în numele Bar-ad-la) bra-ad; bar, bra deal și ad=da loc. Dar' în gällica și formele braid, braidh (W. Obermüller I 294 297) înseamnă deal. Bratanus azi Bradano rîu în Lucania, din brad, deal. an. mic. si us (os) apă. După M. Boulet: braid la Scoți, foarte nalt braida la Galli cel mai nalt, de ací și su-veran; brad foarte nalt, bredalle în Picardia mare foarte, braid, cel mai nalt. Brad deal în jud. Gorj, și d trecând în t, z, în România: Bratoce, Brăteni (va fi braten cu en loc, însă cu n înmoiat) Bratila (il mare, nalt) Bretina, Brezen, Brezom (brez-on) tot nume de munți. Dar de o mia de ori să poate dovedi, că cuvêntul ce înseamnă deal, munte, înseamnă și mare, nalt, și atunci de regulă e pus înainte de cuvêntul. ce înseamnă deal, munte. M. Boulet în dicționariul celtic arată că brad la Celți, braz și vraz la Bretoni înseamnă nalt, mare, breit la Germani lat. În operat să zice că Brad deal își are numele dela brazii

www.digibuc.ro

carii au fost cândva, pe acel deal; dar' după cele de mai sus un deal poate avea numele Brad, fără ca oarecândva să fie fost brazi pe el.

Dar' să cercetăm cuvêntul brad, ca arbore nemţesce: Tanne, Fichte etc. cari să ţin de soiul pin-ilor. La Dioscorides I. 104 să află arborele bratty, ce e tradus cu Sevenenbaum, sadebaum, la Magiarii Ciprus fenyő fr. sapin, Tanne. La Pliniu Ist. Nat. 24 41, sub brathy să amintesce uu arbore, acărui frunze să folosesc ca materiă de afumat Sparschuch (pag. 29) cuvêntul brathy îl aduce în legătură cu celticul: *bratha*, ce înseamnă a împunge. De aci purcede cuvêntul brad, pentrucă bradul are frunze ce împung. Dar' şi latinul pinus, numele soiului pentru abietine (abies) are înţeles de a împunge. Din pin(us) e spinus lat. spin sau spine românesce spinetum (spin-et) şi aceste cuvinte, în limba latină mai întâiu le-a întrodus Vergiliie (în Eclog. 2 v. 9. 5, 39) carele a fost celt şi a murit la an. 19 a. Cr. Din brad, brad-et, din fag, faget ca şi spinet; terenul de brazi de fagi. La Celţi aid (ed) un sufix ce arată plenitudine, mulţime de ceva; acest aid=ed=et e în spin-et fag-et; loc plin de spini, de fagi; dar et purcede şi din da=ad ce înseamnă loc. Dar în loc de et să află şi ik, brad-ic ce înseamnă loc [1]) de ací în România satele: Brad-ic-eni Brad-ic-esci etc. Din pin-us e pun în îm-pun-g şi strămutându-se p în f, e fenyő la Magiari, fin-ior la noi, cu care să afumă în casă.

[1]) Acest ic la Celtobretoni azi e ek (ec). La Gonidec pag. 51. Les mones termínes en ek, quand ik servent a designer un lieu (loc); Kanab-ek cânepisce; din canap, canal la noi. Acest ek să află în multe nume locale din părţile Slavene, şi Slavenii ţinêndu-l de slavean unde vêd nume cu ek la capĕt îl dechiară de slavean.

www.digibuc.ro

Bogoie

Bogoie e un deal nu departe de dealul Barbura şi e sub Tâlva mare. Numele de localităţi cu bog în rădăcină, Slavii le dechiară de slavene. Adevărat că la Poloni boh buh. la Boiemi bog, la Sêrbi bog şi boga înseamnă Dzeu, dar încă nime nu a aflat nume de localitate, ca să însemne Dzeu. ori si în ce limbă.

Bog la Celţi (M. Bullet) elevaţiune, rădicare munte, bogue (boc) în Franc-comte elevaţiune, eminenţă, tot ce e nalt; şi bog=fog, mog, pog, vog, după M. Boulet, bouge la Franceşii vechi, grămadă. Bog la Obermüller din celticul buach, buagh spate de deal, un deal fără vêrf, carele are ceva câmp deasupra, până ce bar înseamnă un deal cu vêrf. Din buach e Buck-el spate la Germani, ghîb. În anticitate Bagacum azi Bavay în Belgia, oraş la deal cu ocne şi marmorie; Bag (deal) ac (=ic, loc) um e sufix latin, ce înseamnă loc, astfel e superflu. Bagous munte în Carmania, de pe unde au venit Celţii; Bogadium (azi Münster) în Germania. Bogdo munte mare în Asia, (do=da teren) Bogdoola munte în legătură cu munţii Altai (ol nalt şi la loc). Şi numai aceste nume a scăpat dealul Bogoie, ca să fie fost botezat de Slaveni. Din buach e Boca deal în jud. Mehedinti; Bucina deal, Bucegiu munte în jud. Prahova Bahane (c, g, h=) munte în jud. Putna, şi alte multe, cine să interesează e manudus ca să le esplice. De aceste să ţin Bacher-gebirg (er=mare) în Stiria, Silva Bac-ensis la Cesar, apoi Bakony în Ungaria.

Din buagh e Baghiu munte în jud. Mehedinţi, Bagiura (ur=mare şi ra loc) din deal, sat în jud. Dorohaiu apoi formele: Bagala, Bagau, Bagolat. În alte părţi sunt p. e. Bager deal cu vii, Baguer în Francia; Baggio în

www.digibuc.ro

Italia, Bagur în Spania; Bogay Pic, deal în India vestică; Bogra o înălțime și district în India englesă. Boege în Francia Boghöved delime în Schlesvig; Bugey comitat pe coasta sudică a muntelui Iura. În Bănat Bogda sat cu scaldă (bog deal da loc) Bogșa (și Bocșa) orășel (șa =da=za) Bogoltin etc. Boigrich spate de deel în Moravia (rich=rog, rücken vezi Rugeiu); Bogna, Bognau, Bogza, Buga, Bughea nume locale din România. Astfel bogoie sè esplică prin bog, spate de deal. deal, ie=iă teren, loc.

Bogdan

După operat, Bogdan e un deal. Bogdan deal în Argeș, Bogdan măgură în jud. Dolj și apoi mulțime de nume formate din Bogdan. Bogdan ca nume de botez se ține de nume slavean. W. Oberm. numele Bogdan îl arată purces din celticul bochd sărac, sclav și an. om; bochd s'a susținut la Nemți și de ací numele de familie: Puchda Puchta; Bogdan ca nume de botez s'ar putea esplica din bog, Dzeu, și celticul duin, om, deci omul lui Dzeu, dar slavii nu au cuvêntul duin, nici forme din acesta, la ei čiolovek înseamnă om; și apoi nu e cu putință ca într'un nume o silabă sĕ fie slaveană, și una celtică. Sĕ șí primim, că în Romania pe atare boiariu l'a chiemat Bogdan, și satului iau dat numele sĕu, — dar dealurile încă nu au căpĕtat nume dela persoane. Bogdan ca nume de deal se formează din buagh, bog, deal spătos; d (da=ad) teren, loc, cum e numele Bog-da, Bog-șa și an, loc. Diminutivul an stă de regulă după numele dealului p. e. bog-an: augmentativul ar asemene, p. e. bogar, dar după bog-d. an înseamnă loc; — așa p. e. Bogșa se numesce și Bog-ș-an. Dacă undeva ar fi un părău cu numele vechiu Bogdan, atunci bog înseamnă deal și dan înseamnă apă, riu (vezi Toni) și numele se esplică: riu de deal, de spate de deal.

www.digibuc.ro

Bogoniciu (Pogăniș)

Se venim la un nume vechiu din Dacia. Gh. Tocilescu (în Dacia înainte de Romani pag. 441. 463.) arată că după itenerariul lui Trăian, acesta — pe teritoriul de azi al Banatului — a trecut pela rîul Bugalus azi Bogoniciu. Numele Bugal nu-i nume de rîu ci de deal, bug deal spătos, al, mare, înalt și us din os, ais apă. Numele Bogoniciu. sau pe cum îl sciu eu Pogăniș, e nume de rîu, și e în comitatul Cărașului; — eu am fost la țermii lui și am trecut peste el. Numele Pogăniș purcede din bog=pog, deal. an mic și iș apă, deci apă, rîu de deal mic; iș e tocmai forma ce e eș în Mureș, Som-eș Sebeș, aș în Caraș, is în Cr-iș Timiș, etc. La Celți au fost multe cuvinte pentru de a numí apa, rîul, astfeliu ais, de unde s'a putut face es, asemene oiche (ch=ș în multe limbi) asemene ach și uisge etc. În Tibiscus, iscus arată că a purces din uisge, și s'a format Timiș, — în alte nume, sufixul eș stă mai aproape de alte forme, p. e. Marisus (us superflu) Mureș. (Vezi Gladeș; Ogaș).

Bogana un rîurel în Albania, din bog deal și ean, an apă; dacă Bogana ar fi deal atunci bog deal, an mic, na loc. Eu am aflat numele vechiu în forma de acusativ: „ad Poganim" și astfeliu numele rîurului a fost Poganis. „Deinde ad Bersobium et Poganim" (după aceea Trăian a mers la Bêrzava și la Pogăniș) Bogan din Bogana e identic, cu pogan. după litere, dar în Pogăniș pog înseamnă deal, an mic și iș apă, aci iș purcede chiar din ais. Wilh. Obermüller zice: Bogen un deal în pădurea Bavariei, din Buagh deal și en diminutiv. Bogenau teren delos lângă Regensburg, bog en, și au din av (va) prejur. Se mai auzim. Bogenau în vechime s'a chiemat: *Pogena* și acolo au fost doauĕ rîurele cu numele: *Po-*

www.digibuc.ro

gana. Pogesania, Bogzania[1]) azi la nemți „Hockerland.“ Așadară colo lângă Regensburg au fost 2 rîurele Pogana și colo în Albania, un rîurel Bogana. Poglisa sat în comitatul Uniadoarei, Poglizza (zz=ț) teren delos în Dalmația. Pogarile 2 dealuri în plaiurile Cerna și Cloșani în România. În acest mod se vede, că Romanii din Bănat. anume din Caraș numele rîului Pogăniș, auzit întâiaoară pela anii 103—104 d. Chr. l'au susținut până azi, pentru că au stat pe loc și barbarii nu au avut timp, ca să le deie nume locale.

B trecênd în f, m, p, v. din bag se formează rădăcinile derivate: fag, mag, pag, vag, și aceste toate au înțeles de: deal, nalt, mare, p. e. Făgăraș, din fag deal ar nalt, aș apă rîu; din mag s'a născut: măgură, apoi latinul: mag-nus, mare, magiarul magaș, înalt maha la Inzi, meg-as la Greci.

Din acest bog e la noi boghie, căpiță de fân, carea ni dă conceptul de un deal. La magiari boglya. Care pe care l-a împrumutat? Bouge la Fr. vechi, gramadă. capița e o gramadă.

Cârhoaie și Cârșie

După operat, Cârhoaie e vêrful dealului cu numele Fêlva mare; Cârhoaie sunt trei ridicături stêncoase, și în operat să observează, „că în Măidan în *limba poporală* Cârhoaie și Cârșie să numesc vêrfurile munților stêncoși.“ Un ceva grandios pentru tema noastră. În Măidan adecă pricep încă înțelesul unor cuvinte celtice, ba aceste sunt cuvinte de toată ziua.

[1]) În Bogzania forma mai de aproape pentru Bogdania, căci d se schimba cu z. Moldova s'a chiemat și Bogdania, anume Turcii ar fi numit'o așa după numele unui domnitoriu. Numele Bogdania corăspunde posițiunii Moldovei.

www.digibuc.ro

Car în celtica înseamnă: stêncă, peatră, deal, munte· apoi nalt mare. Carn înseamnă corn, lat. cornu, nemțesce Horn; carn grămadă de petri, teren de petri; kearn vêrf de stêncă. Carric la Iri, carnecou la Cimbri, karrygg la Cornvali, petri stênci. Sĕ facem unele asĕmănări cu numele citate din Măidan.

Corhaix or. pe un colnic în Francia; Karrhä or. în Mesopotamia, în bibliă numit Charam și Haram. Kars în Asia un teren stêncos, și acolo și oraș. Karst ital. Carso muntenià foarte stêncoasă lângă alpii Iulii; Carsoli în Italia cu cetate vechiă; Corsica o insulă cu dealuri stêncoase. Karia o țeară muntoasă în Asia mică; Carrara o ocnă de marmore în Italia. Carintia, Carnia, Carniolia nume de țĕri cu terene stêncoase.

În Cârhoaie h purcede din c, ori din g, de ací forma originală carc ori carg; oaie din onie ori din olie; on, ol înseamnă loc, deci carc-on, carc-ol o s'a diftongit în oa, iară n, l s'au înmoiat, și astfel oaie sufixul de azi are înțeles de: loc cât oie în Bogoie. În Cârșie car înseamnă deal, stêncă peatră, ș a remas din șa teren, cum e p. e. în Bog-șa, seau Boc-șa, și ie înseamnă loc, purcezênd de a dreptul din ia, deci Cârhoaie, Cârșie. Cârhoaia e din o formă Cârconia, Cârcolia Din carc, avem: cârcă, cu înțeles de vêrf desupra: încărcare. Al=ol înseamnă și nalt [vezi Mărilă] în Carniolia.

Carsidava, Cartum, (seau Kartum) Cersie și Certie; *Cernenum nume locale, și Iupiter Cernensis*.

Aceste sunt numiri din Dacia vechiă. Carsidava oraș după Ptolomeu, Cartum (Kartum) oraș după tabulele cereate Cersie și Certie or. după tabula Peutingeriana, Cernenum or. după tabulele cereate, Iupiter Cernenus, după inscripțiunile romane din Dacia.

www.digibuc.ro

Carsidava se compune din *Car* deal, stêncă; *sa* prejur, teren; a din sa în compositiune pere şi întră i ca literă legătoare, *dava* la Daci a însemnat cetate, oraş întărit. În *Cersie* şi *Certie*, cer e din car, deal, stêncă s din sa, t din ta, teren prejur: ie loc. *Cernenum* din Kearn vêrf de stêncă, en loc, um e adaus latin şi e superflu, pentrucă um asemenea înseamnă loc. Predicatul *Cernensis* sĕ compune din Kearn, cern, sau din cerna, iară ensis e sufix roman cum am arĕtat în Burid-ensii, Dacia Malvensis. Numele din tabulele cereate sunt ale oraşelor din prejurul Abrudului; predicatul Cernensis s'a adus în legătură cu numele rîului Cerna, ce pe la Mehadia şi Răşava curge în Dunăre.

În Romania sĕ află formele de nume locale: Cârna, Cârnul munţi, Cârsa, Cars, Cartal, Cartiu etc. Cerşani, Certieni, Corsor vale, Cortil deal, etc. adecă forme de rădĕcină tocmai ca cele vechi din Dacia. Predicatul Cernensis mai de toţi s'a esplicat, că purcede dela numele rîului Cerna, că Cerna la Slavi înseamnă neagră şi că Cerna e nume Slavean şi deşí istorice e documentat, că Slavii în Europa dela nord şi ameazi s'au arĕtat numai în secolul al 6-lea, totuş mulţi au primit, că Cerna e nume slavean, ba unii au enerat că şi pe timpul lui Traian au fost Slavi pela Cerna, căci numai aşa i-au putut da numele. E o prostie mare! Nume mai vechi decât Slavii în Europa, a le deduce din limba slaveană e şi impertininţă.

Cerna şi pe timpul Romanilor s'a respuns tot Cerna şi aceasta o demustră o inscripţiune romană aflată la Mehadia cu cuvêntul scris: *Tsiern*[1]). Inscripţiunea purcede din an. 157 d. Cr. adecă din anul al 50-lea după

[1]) Dacien de Dr. I. T. Neugebauer pag. 10 pr. 6. Inscripţiunea e pusă la an. 157 d. Cr. întru onoarea lui Hercules, adecă: Iorgovan.

www.digibuc.ro

colonisarea noastră. Dar eu nu sciu pe cineva în lume ca să fie aflat, că Cerna e o apă neagră! Eu am văzut'o în Septemvrie şi aşa era de curată încât unii m'au făcut atent, că acì şi ací apa e de 2—3 metri de afundă, şi totuş să vedeau petrile pe fundul ei. Ba şi în balada poporală „Iovan Iorgovan şi şerpele" să zice: Înceată înceată, Cerna mea *curată!* Dar Cerna isvoresce din stênci şi toate rîurile cari isvoresc din stênci, sunt limpezi până curg printre petri; apoi trebue sciut că rîurile îşi au numele cum i-le-a dat poporul, carele locuesce la isvoarele lor.

Într'o inscripţiune latină, aflată în oraşul Sinuessa în Latium (la Mommsen Nr. 4024) e numele: M. Cacius F. *Cerna*. Pe acolo nu a ajuns puiu de Slav, dar pe atunci nici numele Slav nu a esistat în lume. Nume locale purcese din Ceain, Kearn, Kern, cern, să află şi în ţări, asemenea pe unde nu au străbătut Slavii, p. e. Cernay 2 sate în Francia. Cerne Abbas un sat şi un rîu în Anglia. Cerneux, Cerniak, Cernier sate în Svitera, Cernin oraş şi cerc în Francia; Cernoy or. în Francia Cernusco 2 sate în Italia; apoi Kerneir în Prusia, Kernenried în Svitera, Kernevel în Francia, Kernice în Belgia, şi încă alte multe. În acest mod am arătat, şi forma Cernen din Cernenum, şi cern din Cern-a şi în urmare numele rîului Cerna purcede din Kearn. Kern, cern stêncă peatră şi aa, aha, apă, deci Cerna înseamnă apă, rîu de stêncă[1]). Fiind materia de interes mare să auzim pe scrutătoriul Ad. Bachmeister la pag. 50. „Mai sigur apar numele gallice de localităţi şi de popoare: Carnuntum. Carnetum Carnutes etc. şi doară şi mai târziu Cornugallia (Cornwallis), carea după aceea s'a zis: Cerniu Rudic, azi Cor-

[1]) Din cern, negru slavean avem: cerneală, cernesc, adecă negreală şi negresc.

www.digibuc.ro

nubium, cymrice Lann Cerniu, Cernyu, precum și Karnitu în inscripțiuni gallice, arată pe iricul carric, peatră, stêncă; cymricul Carnecon, corn. Karrygy, petri stênci. Aci zace de fundament, Kar, rădăcina cea mai departe crăcurată.“

Încât azi Monte-negro sêrbesce Țrna și Țernagora, din țrn negru (Dict. sêrbesc și Lex. de conv. Meyer pentru pronunciare) la Poloni asemenea czern și czarny, numai la Boemi cserni, iară alți străini respund Cerna-gora acestui cern îi zace de fundament cuvêntul celtic Kearn, cearn, pentrucă la Grecii și Romanii vechi în Albania și Illyris greca, din carea Montenegru face o parte un șir de munți s'au chiamat *Keraunoi* sau *Ceranni* montes, cu capul de munte *Akro Keraunia*. În șirul de munți dați Montenegrului sĕ află munții Dormitor de 2606 m. și Rumija. Când s'au așezat Slavii, au aflat acolo numele Cerauni și au adaus gora (vezi Lissa-gora la Lișava) și Monte-negro e o traducere mai târziu, dar nici acolo nu sunt munții mai negri decât altundeva.

Caraș și Criș

Caraș e un rîu în Comitatul Caraș, Criș e un rîu în Ungaria între Ardeal și Tisa și sĕ compune din mai multe ramuri, toate sub nume de Criș, dar unul repede, altul alb al 3-lea negru. Fiind diregătoriu în Caraș într'o escursiune am fost până aproape de isvorul rîului Caraș. Vr'o două oare am umblat tot între păreții de stênci; isvoresce și curge dintre stênci. Numele Caraș din. car stêncă, peatră și aș apă (vezi Gladeș).

M'am înformat anume, că și Crișul isvoresce din stĕnci și curge o cale lungă printre stênci. La Magiari sĕ numesce Körös. Numele Criș din car, cir, cri stêncă și eș, iș apă, în composițiune Cr-iș. Limba magiară întră

www.digibuc.ro

consonante a băgat vocala ö, deci kör, stêncă, peatră, şi pe eş apă l'a format cu vocala din rĕdăcină în ös, deci Körös.

Cerat

Merat sĕ numesce un câmp. Acolo trebue sĕ fie fost o pădure de arborele cer (ital. cerro, lat. quercus cerris, nemţ. Zerreiche). Aci ne interesează numai sufixul *at* în cer-*at*, fiind-că obvine arare-ori. At e identic cu *et* din brad-et, fag-et etc. şi înseamnă: teren, loc plin de brazi, de fagi.

Cercheligi sau Circhiligi

După operat, aşa se numesce o parte din islasul satului şi ací e o *păduriţă* cu tufe mici. După D. N. Spinean „la Rocşoreni e *pădurea* Cerchezelor“ apoi: Cerchezele, loc nnmit astfel la com. rurală Negomir, ambele în jud. Mehedinţ; iară la Frunzescu sĕ află: Cercazie moşie în jud. Ilfov, Cerchezeni sat în jud. Botoşani, Cerchezeni locuinţa isolată în jud. Ialomiţa; Lunca la Cerchez *pădure* în jud. Mehedinţ.

Numele Cercheligi sau Circehiligi nu arată posiţiunea locurilor, adecă: deal, colnic, câmp etc., ci însuşirea cu păduri de atari arbori. Keirk la Celţi, querc-us la Latini, nemţesce Eiche, ca soiu de arbore. Aşa *ke* din keirk; precum que din querc, sĕ strămută în ce, şi de aici „cerch şi circh“ în numele Cercheligi, Circhiligi cum p. e. din quinpue latin avem: cinci. Între speciele arborelui querc-us, una e: cerr, la Nemţi Zerreiche, quercus cerris alta e quercus suber, la Nemţi Kork-eiche, de unde vedem, că kork asemenea purcede din keirk. La Latini arbor *querna* un nume general, adecă al soiului Querc-us şi din querna, que=cher, strămutêndu-se în g, avem *gorun* ca specie, (şi alta stejar, stegiar). Din querna=cherna

www.digibuc.ro

la Francezi che(r)ne şi căzênd r, apoi căderea lui însemnându-se cu circumfles p. e. e. chêne, Eiche, chênaie pădure [unde aie înseamnă loc, teren] deşí azi ch sună ca ş. În Cercheligi şi Circhiligi *e* şi *i* inainte de lig e literă legătoare, iară lig respective ligă e sufix, cum p. e. din ţeapă avem ţepligă, şi e sufix de diminutiv, ce arată că cercheligi, circhiligi sunt arbori mici, sunt tufe. Liga sau lig e compus din două diminutive din li şi eg[1]) La Celţi [W. Obermüller I. 532 VI 180] afară de keirk a mai fost cuvêntul *keirt* cu înţeles asemenea şi de pădure; din keirt [ke trecênd în ge=ghe] la Nemţi s'a făcut cuvêntul Gerte, nuea, vergea. Din keirt la M. Bullet gort, la noi *joardă*, c=g=j după forma Gerte

Numele Cercazie, Cerchezeni, Cerchez, Cerchezele, din România ne îndeamnă, ca să scrutăm mai departe. Cerchesii, Cerchezii [W. Obermüller II. 837] numele vechiu l'au avut Kerketi, din keirt pădure de cerr, şi Cerchesii din keirk, quercus pădure de cerr. Cerchesii au locuit în jumătatea apuseană a Caucasului şi azi în genere să chĭamă: Circasii; dar' numele cel mai vechiu a fost Corconti; astfel, iată formele keirk, kork, cerc, circ, corc. În secolul al IV-lea d. Cr. [II. 180] între Altai şi Ienisei a fost o ţară Cherchis, azi Kirgisia şi locuitorii să numesc: Kirgisii, din forma keirk, kirg, quercus, cerr şi respective pădure de cerr. Numele Corconti din corc, keirk, on loc şi tae, oameni locuitori. La Măidan şi în România nu au locuit Cerchezi, carii doară ar fi venit în timpul emigraţiunii sau pe timpul Turcilor, cum s'au aşezat în Dobrugia, ci înainte de Cristos, cu câteva sute de ani a locuit popor din strămoşii Cerchesilor de azi din Caucas. Pe teritoriul României mai sunt multe nume, cari s'ar putea înşira ací, cu origine din keirk, keirt,

[1]) Din talpă, talpigă, numai ig, cârlig şi apoi cătăligă.

www.digibuc.ro

dar' lipsesce o descriere bună a lor, şi pentru aceasta nu sĕ poate face hotar întră keirk şi cele zise la Cârhoaie, din car, carc stêncă, peatră, dar în faţa locului s'ar putea deosebi, că din cari rădăcini purced? Astfel sunt numele: Cârce, Cârceni, Cârciu, Cârgaz, Cârja; *Cerchiţa*, Chercişoara, Chereculbic, Chirca, Cârceoaie, Chircitesci, Corciovan, Corcodel, Corcoian, Curcubeta etc.

Dar' trebuie sĕ ne mai oprim la aceasta materiă. Am amintit de cuvêntul *gorun* şi aduc şi cuvêntul *gorgoaşă*, ce în dicţionare românesci nu l'am aflat. W. Obermüller [I. 513 543] arată cuvêntul garan la Gälli şi că înseamnă pădure de tufă, şi pădure tênĕră de cerr. Din garan s'a format la Nemţi: garn, gern, gähren cuvênt de toată ziua cu acelaş înţeles şi pentru nume locale. Gărâna, după Ilie Traila, în jurul Oraviţei înseamnă: pădure tênĕră. Noi avem cuvêntul gorun şi precum am zis mai sus îl deduc din Querna, keirn. Dict. Ac. Romane îl aduce în asĕmĕnare cu un cuvênt latin închipuit quercneus, dar' din acesta ar trebui sĕ fie gor-g-on şi nu gorun. W. Obermüller pentru keirk, arată forme celtice garh, garg=querc-us căci K=h=c,=qu=g. [I. 513] Ajungĕnd acuma la cuvêntul *gorgoaşă*, ce e ca o nucă mare, fructul gorunului, vedem că gorg din gorgoaşă e identic cu kork cu gorg, astfel querc-oşa keirk-oşa, gorg-oşa. Iată cuvênt celtic în limba noastră. W. Obermüller zice, că în numele dealului Garganus din Apulia vechiă, gorg înseamnă quercus, dĕci pe deal a fost pădure de keirk. Dar' gar [ger, gir, gor, gur] de origine din car, peatră stêncă, deal, munte, înseamnă şi aceste; pentru aceasta în lipsă de descriere bună a numelor locale precis nu poţi face otar întră garg prejur de deal şi garg, keirk, quercus gorun În România p. e. sĕ află Goran pădure de 1160 de pogoane în jud. Arges; Gorgan, pădure în jud. Mus-

www.digibuc.ro

cel, dar' şi Gorgana [ca garganus din Apulia] munte în jud. Muscel. Încât numele următoare locale nu zac la deal, la munţi, etc. înseamnă garg keirk, p. e. Gărgăcei, Gărgăuni, Gergani, Gergulie, Gergheana, Ghergisani, Gherghiţa, Giurgena, Giurgiţa, Giurgiu, Gergota, Gurg; iară încât zac la munte şi sunt păduri pe localităţi în prima linia înseamnă deal, aceea ce să vede din departe şi în a doaua linie, pădure.

Cioacă, Cucă, Cucuiu

După operat, Cioacă e un deluţ. Cucă, dealul ce stă spre sud; Cucuiu Miclii, un deal ce stă singur între două dealuri din sus de Barbura. În Transilvania Nrii 1 şi 2 din 1891 am scris despre muntele Cogaion din Dacia, amintit de Strabo, † 24 d. Cr.; am scris despre muntele Caucas, ce după o inscripţiune a fost în Dacia un munte cu numele ca Caucasul, dintră marea neagră şi caspică, amintit şi de Herodot † 404 a. Cr. şi apoi că pe timpul Goţilor în Ardeal a fost o ţară Cauca. Cine să interesează ca să citească materialul, lucrat foarte pe lung îl poate afia în locul citat; dar ací aduc înainte numai aceaa, că la Celţi coiche a însemnat deal, munte, deci, formele Cioacă, Cucă, Cucuiu, coga coca etc. şi toate rădăcinele numelor de munţi în formele cac, cec, cic, coc cuc, apoi c trecênd în g, în formele gag, geg, gig, gog, gug au înţelesul de deal, munte.

Unii profesori de filologiă au ajuns la acel resultat că rădăcina unui cuvênt să poate împărţi în mai multe înţelese [împărţire sematologică] şi pentru atare rădăcină au adus câte 3—4 esemple. Eu plecând din această orientare, rădăcina cac [deal, munte] am împărţit'o în toate înţelesele şi cu esemple din alte limbi, si astfel sematologice am esecutat ceva. ce numai esista în atare literatură.

www.digibuc.ro

Chilăviţa

Chilăviţa e un ogaş adecă părău lângă dealul numit Colnic. hil înseamnă deal apoi urmează abh, abha, apā, deci chil-ava apă de deal, iţă sufix de diminutiv astfel Chilaviţa înseamnă: apă mică de deal. Col la Celţi, collis la Latini, col-nic la Români; colean la Celţi [ean diminutiv] colnic mic, deal mic; din acel col e culmen la Latini, culme la noi. Calavon rîu în Francia, cal deal, avon rîu. Kilb la Gällici deal, de aci Kilben deal mic în Argan, Kilpenstage deal în Schwartz-Wald; Kilbeagh deal în Irlandia. Kleith, cleith la Celţi deal din cal=cle şi aith nalt; de aci Klettberg lângă Erfurt; Klotiberg lângă Mahlsfüren. Cal, cel, chel, cil, chil, col, cul înseamnă deal, munte, colnic. Câteva asĕmĕnări. Kail-as munte în Himalaia. Kalathien [cal-aith-ion] deal în Laconia; Kalidromus deal la Thermopile [drom din drum spate]; Calauca munte în jud. Buzĕu. Monte Celiu în Roma; Celeiu măgură în jud. Dolj, Celcoviţa munte în jud, Mehedinţ. Celc-ov-iţa înseamnă apă mică din prejur [c=ic] de deal; deci e nume de părău şi nu de munte. Clefmont şi Clefs [din kilb] în Francia. Keilberg în Bavaria. Sĕ cercăm forma chil=kil deal Kil-ic-ia ţară muntoasă în Asia mică. Kyllene [col-ean] delime în Pelopones. Kilidromia [drom=druim] insulă stêncoasă. Chilivani staţiune de drum de fer în Italia. Chili munte şi Chilie deal în jud. Romanaţi; Killeberg în Svedia; Kolias promontoriu în Attica; Ciolan [col-ean] deal şi munţi în România. Din asemenea rădĕcini e la Latini: Celsus, Col-os-sus, columna; la noi: cleanţ, clonţ, colţ, [vezi Nedeclea]. Ava din Chil-ava, e din gällicul abh, abha, apă. Litera b trece în f, m, p, v, şi astfel af, am, ap, av, înseamnă apă (vezi Ivana). La Cimbri afon (on dimin.) înseamnă părău. Apfa un rîu în Epir. Parava

www.digibuc.ro

părău în jud. Putna, din par=bar deal, ava apă. Timavus p. e. în Grecia, din tim, taom pădure şi abh apă. Oraviţa din or, deal, ava apă, şi iţa diminutiv. Acolo este un părău Ora, din or deal şi aa, aha apă. Slavenii zic, că sufixul iţa, la numele părăielor e diminutiv slavean şi ei îl scriu cu: ice (unde c sună ca ţ), W. Obermüller II. 137 zice: Itz, vechiu iza, itze la Boemi ice (c=ţ) sufixe de diminutive slavice, anume la nume de părăie şi de rîuri şi aceste corespund celticului ci (ţi) şi sunt femenine, pentru că woda (apă) la Slavi e feminin şi sub iţa sĕ subînţelege woda (apă).

Adevĕrat că sunt nume de părăie şi de alte localităţi — pe unde sunt Slavii — şi au sufixul: ice, ica (iţe, iţa) dar' la Poloni, Boemi, Slovaci şi Sêrbi, în limba comună nu esistă *diminutiv* cu sufixul iţa, ori ţa, căci p. e. voda apă, dim. la Poloni wodka şi wodeczka, la Boemi wodicska; baba dim. babecska, iară dim. bărbătesc e *ek*, p. e. beran berbece, berauşek mieluţ şi beruşka mieluţă; şi încât în limbele slavene sĕ află sufixul ice (iţe) nu e diminutiv, p. e. stolice la Boemi, stolica la Sêrbi, înseamnă scaun, stolicska scăunel; mai departe încât sĕ află sufixul ice (iţe) purcede din ik, ca sĕ se facă adiectiv, de genul femeesc, p. e. dluzsnik detoriu, dluzsnice detoare; sau la Slovaci: dluznica. La Sêrbi sĕ află sufixul iţa dar' asemenea fără ca sĕ fie diminutiv, p. e. beştiţa strigoane, vrăjitoare; bruciţa ferbinţeală, goriţa epilepsiă. La noi în limba comună sĕ află sufixele de diminutiv iţa, uţu şi uţa, respective ţa, ţu pentrucă vocala premergătoare, înlocuind vocala din cuvêntul premers, sĕ consideră de literă legătoare, p. e. pădure, păduriţă, părău, pără-uţu, casă căsuţă. Ette e sufix de diminutiv la Francezi pentru nume femeiesc, p. e. Henriette, Ieanette; ot e sufix pentru nume de bărbat, p. e. Iohann-ot. Astfel la noi Aniţa, Catiţa; Ionuţ, Petruţ,

www.digibuc.ro

Lenuță, Mariuță. În vocabulariul lui Pietro Fanfani pentru pronunția *toscană* de azi, sĕ află diminutivele etta, etto, otta, otto, ozza (zz=ț) ozzo, uzza, uzzo, p. e. balletta, balzetto, ballenotto, burilozzo, bergelluzzo, barbuzza (chiar bărbuță) și pentru aceasta, nu e cu putință, ca sĕ fim împrumutat diminutivul iță dela Slavi, când acesta la ei nu esistă, și astfel sufixul iță în Chil-av-iță l'am dat noi din limba noastră voind a însemna o apă mică adecă părăuț. Cu diminutivul celtic: ci (ți) sĕ află p. e. bior-ci, bior apă, ci mică, precum bar-ci apă mică. Dar' altcum și în limbile celtice de azi sĕ află cuvinte finite în iță, p. e. la Baschi alda-itza, figură, aditza cugetare; la Bretoni cu itza, p. e. aboitza, obediință, bondiza saltare, săritură, (M. Bullet) fără ca sĕ fie forma de diminutiv (vezi diminutive la Gilia).

Dămăcuș, Domoclet, Sclaietis, Tamasidava și Tibiscus

Dămăcuș sĕ chiamă coasta nordică a dealului Custură, unde azi sunt meri și peri domestici și sĕlbatici și sunt poeni de păscut. Un Magiar ar putea zice, că Dămăcuș e cuvênt magiar, pentrucă Domokos e numele de botez Dominicus.

Numele Dămăcuș purcede din dam, pădure, ac teren, loc și uș e un adaus românesc, ce asemenea înseamnă loc, p. e. culc-uș loc de culcat. În România sĕ află formele: Dămăcușa sat, Dămăcuș ear sat, Domocoșeni sat în Solnoc-Doboca. Forme aproape de Damac, trecênd a în i, sunt Dimache și Dimacheni în România.

Din anticitate sĕ află nume personale: Damasias un antiste în Athena, Damasus numele a duor papi, apoi Damasos nume de oraș. În România Domoșeni 5 sate Domoșița părău în jud. Putna, Dumasca sat, și ací putem înșira Damascus oraș în Cele-Siria, zace pe o vale de deal.

www.digibuc.ro

Damas aux Bois sat în Francia; bois azi înseamnă arbore, (lat. ar-bos) şi pădure; şi e traducerea numelui Damas, din dam pădure, as loc. Damazan sat în Francia Damaset în Belgia, Damsay în Scotia, Damsdorf, Damville, Damaso în Italia, Domaşa în com. Zemplin, Domaşina în com. Ung. Pe timpul Romanilor în Dacia a fost o localitate „ad Densas“ (la desimi, ce numai la pădure sĕ referează) şi unii o pun acolo pe unde azi e Demşuş sau Dimşuş în com. Unedoarei. Dem şi Dim înseamnă pădure, s (din sa) teren, prejur, us loc. Ad Densas poate fi traducerea pentru Demsus, ce e mai vechi decât ad Densas. La Celţi tam, tem, tim, tom, tum sunt cuvinte, ce a însemnat pădure, la Latini dumus tufă de spini, dumetum (spinet) în genere pădure. Dumosos spinos, tufos; locus dumosus, rupes dumosa. Domleschg-thal în Sviţera, la Italiani Tumiliasca, o vale; din tam pădure, li-le mic şi asc, uisge, apă; sau il nalt, mare.

În dict. topogr. al lui Frunzescu sĕ află: Domogleţ o locuinţă isolată în jud. Mehedinţ; în dicţionariul lui Spinean: Domocleţ pe poalele muntelui Domocleţ; apoi Domoglet 2 dealuri în plaiul Cerna şi plaiul Motru de sus. Cei de pe lângă Mehadia încă cunosc muntele Domoclet. Dumuculta munte în jud. Mehedinţ. Domo, dumu înseamnă pădure; clet, cleţ, şi pentrucă c trece în g, glet, gleţ purcede din Kleith, cleith (ce am arĕtat la numele Chilaviţa) kle, şi cle=cal, cla deal, munte, eith sau ith din aith, aithe, nalt, nălţime; la Gällici col-aith tradus cu „Hügel-hoch“ nalt ca colnic; cleith-ean unde ean, e diminutiv, ce l-am arĕtat în Klet-en-berg. Astfel, Domoclet, e din dam-cleith, şi înseamnă pădure la colnic, la munte nalt; *o* e literă legătoare.

În Dacia după tabulele cereate a fost un oraş numit „*Sclaietis*“. La cineva am cetit, că l înmoiandu-se sau eliminându-se numele purcede din românescu „scăiete“

www.digibuc.ro

Dar' deşí prin România vor fi mulţi scăeţi, astăzi nu sĕ află nici o localitate: Scăiete; din scaiu sĕ află Scăi-eni. Dict. Acad. R. scăietele îl derivează dela latinul scabies, rîiă de unde noi avem: sgaibă, şi nu scăiete. Clayette canton şi or. în Francia. Din Sclaietis, aruncând pe s dela început, ce e numai o siflare, avem: claiet, identic cu cleith celtic, deci Sclaiet înseamnă: nălţime de deal, iară is, din ais, la nume locale înseamnă loc. (Vezi Nedecleia).

Claiă la noi înseamnă căpiţă, boghiă de fên. În trei dicţionare slavene nu i-am dat de urmă, deci fiind claia în formă de dâmp, de deal o deduc din cal, cla esplicat în articulii din urmă.

Tamasidava după Ptolomeu a fost un oraş în Dacia. Numele purcede din tam pădure, as=sa teren, cât Damas de mai sus, i e literă legătoare, respective a putut sĕ fie Tamasa şi ca literă legătoare a împins pe a afară, ca în mii de casuri, iară dava la Daci a însemnat cetate, loc întărit. În anticitate au fost localităţile: Tamasos şi Temese or. pe insula Cipru; Tamesas (azi Temse) rîu în Britania; Temesai locuitorii din Temese, Tim-av-us rîu în Grecia (tim pădure, abh apă, us superflu); Timachus azi Timok rîu în Servia (tim pădure, ach apă, us superflu) Tomoi sau Tomis or. în Mesia (Dobrugia) Tomys deal în Messena. Azi Tamise or. în Belgia (la Vlămi de origine germană: Temsche). În România sĕ află formele de nume: Tamaş, Tămăşeni, Tămăşesci; Tomaş, Tomşa, etc. Tămaşa în com. Cluj, Tamaşda în com. Bior, Tămăşeşti în com. Unidoarei, Temeşeşti, Tomeşti în com. Aradului. Aici nu poate fi vorba, că toate aceste nume purced dela numele de botez Toma la Români, Tomás la Magiari. Tamaşi dava în Dacia şi numele vechi sunt din timpul de dinainte de sântul Toma.

www.digibuc.ro

W. Obermüller (I. 151, 300, 392 II, 391, 807) arată că cuvintele celtice taom. taomh, taomb, tem, tim, tom, tumb, şi a schimbându-se în celelalte vocale, au însemnat: pădure, tufă. Afară de Timavus, Timachus etc. aduce de esemplu şi *Tibiscus*, rîu în Dacia, azi Timiş la Magiari Temeş şi îl traduce cu tem pădure, şi uisge (iscus în genere din uisge) apă, rîu adecă rîu de pădure sĕ şi fie fost pădurea pre deal. Dela numele rîului s'a chiemat Tibiscum un oraş pe linia întră Logoj şi Caransebeş un um (on) e de lipsă pentru de a însemna loc de oraş, oraş.

Fiind-că dam şi tam înseamnă şi deal, ne întîlnim cu o greutate, (dacă posiţiunea localităţii nu e descrisă bine) de a face diferinţă întră deal şi pădure.

Din celticul taomb, ce înseamnă pădure, tufă, schimbându-se în taomf, avem noi cuvêntul: tufă, aşa de arbori tineri, precum tufă de pĕr ce e numai o aseměnare. Tufos span. în plural tot aceea; touffé şi toupet franc. tot aceea; touffu fr. tufos la noi, toupillon franc. tufă mică; toppo ital. tufo span pĕrul de pe frunte; tuft engl. tufă şi t trecênd în z (ţ) zopf nemţesce tufă de pĕr. Sĕ zice şi tufă de flori. Punêndu-se s la început, sunt formele: stuf, stufiş, pădure de arundine, stufos.

Deal, dêlmă, têlvă, tellus

Deal şi *dêlmă* la noi sunt cuvinte de toată ziua, iară *têlvă*, ce înseamnă deal după o anumită formă, în unele locuri e cunoscut numai ca nume de deal. În celtica dail înseamnă: a) dél (deal) b) ca adiectiv, nalt, rădicat; b) vale, terenul de lângă un deal; c) cetate, fortăreaţă castel pe deal. Deal, dail, dol cetate (I 237.339). Dail ca deal şi ca cetate pe deal stau în aşa legătură ca ar (deal) şi arx (cetate pe deal) la Latini, ca Berg (deal) şi Burg (la început cetate pe deal) la Germani.

www.digibuc.ro

Către dail adăugându-se ean, sufixul de diminutiv, dail-ain a însemnat și deal mic și cetate mică, un castel. Și fără să atrag atențiunea, fie-carele a putut afla, că cuvêntul dél (deal) purcede din celticul: dail (respuns și dal, ca gail și gal, și respuns și del); asemenea dêl-mă din dail, deal și ma loc, ce e identic cu ma din Roma, și la noi dêlmă e concept pentru un deal mic; d trecênd în t și m din ma în va, e têl-va, ce după operat să esplică, că: „toate dealurile cu coama (culme) lungăreață rotundă se numesc: têlvă și astfel têlva în Măidan e cuvênt de toată ziua, și fiind-că în deal vedem pe e diftongit, dêlma și têlvă să le scriem cu ê. La Vlaho-Mogleni din Macedonia, del înseamnă colnic și Dr. Gust. Weigang (pag. 8) îl ține de cuvênt slăvean, fără de a-i spune etimologia. La Slavi gor și hor înseamnă deal, ară dol înseamnă: jos și dolny, de jos, de din jos, deci cu înțeles contrariu.

Dail să vede a fi fost un cuvênt aric, și din el mai multe popoare indo-arice și-au format cuvinte sinomime. Adolf Bachmeister (Kelt. Briefe pag. 49) arată, că la Iri talam înseamnă pământ (tal nalt, am=ma, loc) că talamnat la Gälli înseamnă pământel, adecă pământ mic și talmande, pământesc și pe talam îl aduce în legătură cu latinul tel-lus sau tel-lur, ce înseamnă pământ, iară eu, cu magiarul talaj, ce asemenea înseamnă pământ. Ce-i pământul? un loc rădicat din apă! tal=tel înseamnă dară nalt, rădicat și am=ma loc, precum și în tel-ur, pe ur îl cunoascem din articulul Arii și din alte esplicări, că înseamnă: loc. Din dail la Nemți e teil în steil, ce înseamnă precipis, deal ripos, prepăstios, până ce s e numai o siflare, și pentru acesta e superflu; mai departe la Nemți e thal vale, unde h e aspirațiune și pentru înțeles asemenea e superflu, deci: tal, vale=dal.

www.digibuc.ro

Acest dail celtic în numele locale să află în formele: dal, del, dil, dol, dul, dyl, tot cu înțelesul, ce l'am esplicat mai sus, și să află așa în numele locale din anticitate, precum în acele de azi. În anticitate: Dalmion or. în Dalmația, Corydallos deal în Africa; Delion or. în Böotia încă la Herodot † 408 a. Cr. Delion or. în Lucania. Delos deal lângă Tegira în Böotia, la Plutarch 50 d. Cr. Delos o insulă în marea aegeica, amintită încă la Homer 950 a. Cr. Insula e un spate de deal de 5 chilometri și vêrful mai înalt Kynthos e de 106 m. de nalt. Fie-care insulă e un deal eșit deasupra feței mării; pentru aceasta insulele au numele de dealuri. Delphi or. la muntele Parnassus, în provincia Phokis și a zăcut la nălțime de 700 m. sub stêncele Phädriade. Delphi să amintesce la Herodot, și numele purcede din dail deal, pha (=ba, fa, ma, pa, va) prejur, teren, iară i, identic cu celticul y, pentru sufix de nume de orașe. Del-pha e identic cu têl-va. Delphinion castel pe insula Chios, amintit la Thucidide, născut 471 a. Cr. Numele vechiu Delph-in, ion adaus grecesc, identic cu in, ce înseamnă loc. Dellius Plutarchus nume vechiu roman. Dilem o delime în Persia. unde em e=am, ma, prejur, loc. Dolopii popor în muntenia Pindului, op ací e din pa, dol-pa=têl-va. Doliones popor tracic în Myssia; Doliche insulă și două orașe; che=ca loc. Dulgibini popor în Germania lângă Pyrmont (pyr=pir în Epir, din bar deal, mont adaus latin, asemenea deal) și Padeborn. Dulichium insulă, să ține de Acarnania; Doliche arată că forma vechiă a fost Duliche, ium e adaus mai târziu și e atâta cât che; um latin, pentru nume de insulă e superflu.

Azi să află: Dalberg la Rhin; Nemții adăugând berg, ce înseamnă deal în limba lor, cătră Dal, numele

www.digibuc.ro

vechiu, berg arată positiv, că dal înseamnă deal. Dâlboaca sat în jud. Mehedinţ, dâl=deal, boca, din buach, spate de deal, apoi Dalcan, Dâlga, Dalhauţ. Csik-Delne în comitatul Csikszereda. Delmus deal de 1092 m. de nalt în com. Uniadoarei. Delciu (forma ca Doliche) Delaghi, Dele, Delen munte în jud. Râmnicul-sărat. Delia în Italia, Delitz am Berge în Prusia; Delle în Francia. Dello în Italia, Delsberg la Nemţi Dell-mont în Francia; Delve (chiar têl-va) în Francia; Dalven-au în Prusia, Delvina în Turcia. Dilsa sat în comit. Uniadoarei, Dilsberg la Baden. Dol de Bretagne or. în Francia lângă Mont Dal. Dal celtice deal, mont adaus romanic, munte latinesce sĕ află: Dola. Dole în Sviţera lângă muntele Iura. Dolmen la Gălllici înseamnă petri mari; dol ací e mare, men din main peatră. Dolfana părău în jud. Prahova, din dol deal fa, prejur, ana apă. Dolie şi Dolota munte în jud. Vâlce. Dolj e un judeţ dol e deal, j, din ca, ga (cât Dolca, Dolga) prejur, la Dolmar în Messingen, dol, nalt, mar, deal; sau dol deal, mar mare (vezi Mărila).

In anticitate numele dealurilor, munţilor, a servit şi de nume pentru zei, şi de titlu pentru domnitori, domni mari, ce în scrierile mele am arĕtat mai adeseori. La Usi titlul unui principe, beliduce e: Talou cât Dalou. La noi *dulău*, în unele locuri căpitanul, capul satului; în altele, cânele cel mai mare din turmă. Dulfu sĕ află nume familiar românesc, din dul deal, f=fa, prejur, şi u, om; dulfan înseamnă la noi: om cu posiţiune înaltă om de frunte, om avut. La Magiari dölf şi dölyf înseamnă sumeţie, măreţiă, dölfös ce-l ce sĕ îngâmfă, sĕ sumeţesce, sumeţ.

Ajunserăm la têlva, ce s'a esplicat mai sus. — Tula la Gälli înseamnă colnic. În numele locale sĕ află rădĕ-

www.digibuc.ro

cina din dail, în formele: tal, tel, til, tol, tul, tyl și de astă-dată las cu totul la o parte formele ce sĕ nasc strâmutându-se d în s și z iară t siflându-se. — Numele locale din România, lipsind adese-ori descrierea posițiunii lor, fac și greutate pentru esplicare, dar asĕmănarea lor cu alte identice, nu lasă îndoială pentru înțelesul lor. Talaba sat, Talapan sat și pădure, Tale, Talie sate, Talpa, Talpa-Trivale Talvac sate; acesta din tal-va-ac; Tĕlvești. Telpos deal în Ural (tel-pa); Telfs (tel-fa) și Telve (tel-va) în Tirol. Thilphusa deal în Böotia. Tolfa deal lângă Viterbo în Italia (tel-fa). Tolfta sat în Svedia, ta =ad=pa loc. Tolifa în Bosnia, Tulbe, Tulpan în România. Sĕ vedem câte-va nume compuse. Talmello or. în Francia, tal=dail, mello asemenea celtic, din mael, deal petros. Talmona și Talmone în Italia, Talmont în Francia; din dail și mons. Talmas (tĕl-ma) în Francia, Talmason în Italia. Telegu, Telejan, Telejna, Teleorman în România; Tela or. și colnic în Mesopotamia, Telde în Spania; Tillberga în Svedia, Tyldesley în Anglia, Tilce în România.

Tolmazza în Italia; tolmadh în celtica, plin de colnice rotunde, atâta e Tâlmaciu în Ardeal, Tălmacu deal și movilă în România; Tolna comitat în Ungaria, partea mai mare stă din colnice. Tullingii popor în Svițera, dail-ean, deal mic; Tullnbach [dail și an apă] părău în Austria. Dar' sĕ auzim! Tullus mons, azi Terglou muntele cel mai înalt din Alpii carnici. De ací numele romane vechi Tullus, Tullius, Tullia! Ni-se deschide o lume noauă!

Dobreia

După operat: *Valea* cu livezi dintre dealul Cărpenișnl mare și dealul ostic, precum și *ogașul* (părăul) dintre ambele dealuri sĕ numesc Dobreia. În vêrful *dea-*

www.digibuc.ro

lului Dobreia e lacul Gruii. Spre Ost e *têlva* Dobreii, în vêrful têlvei e lacul Toni. Astfel Dobreia e deal, têlvă vale şi părău, e un teren.

Numele Dobreia s'a format din Dobra şi sufixul ia. În compoziţiune a din Dobra s'a schimbat în e, şi a devenit literă legătoare între Dobr- şi ia. Dobreia înseamnă prejurul terenul, ţinutul Dobrei, şi numele Dobreia nu s'ar fi putut forma, dacă pe acel teren nu ar fi sau nu ar fi fost şi o localitate, deal ori părău cu numele Dobra. Asemenea formaţiuni sunt Galilaea, Lebadea, Tithorea, Aquileia, Celeia, Tituleia etc.

În comitatul Uniadoarei, colo sus în dealurile către hotarul Caraşului sĕ află: a) Dobra, părău, ce curge de către Muncel şi sĕ varsă în Mureş; b) Dobra oraş lângă Mureş şi pe ambii ţermi ai părăului Dobra; c) Dobra un deal dela oraş spre apus, între Mureş şi Gerend. Apoi sus pe deal mai este: Vadul Dobrei, aproape de isvor, iară jos, gura Dobrei sat din sus de oraş. În România sĕ află doauĕ sate Dobra fără, ca sĕ li-se descrie positiunea, că zac la părău sau la deal. Apoi sĕ află Dobra în Saxonia, Dobra (în documente vechi Dabra) în Austria şi o mulţime de nume locale formate din numele Dobra, dar' cu sufixe felurite.

Slavenii numele Dobra şi toate derivatele le ţin de nume slavene; ei zic că numele Dobra şi celelalte formaţiuni purced din slavenele; dobro ce înseamnă: bun, nemţ, gut, ung. jó, şi din dobra ce înseamnă bun (bine) adecă sat, ung. jószág. Dar' nu esistă nici un deal, părău sau sat, cari sĕ aibă înţelesul: bun, şi precum am zis, numele unui deal înseamnă numai deal, al unui părău numai părău. În nota dela Bêrsa vĕzurăm, că cuvintele de toată ziua, ce nu înseamnă de-adreptul dela etc. sunt rĕtăcitoare. Acuma p. e. în România se află

14*

www.digibuc.ro

munții și dealurile: Găină, Muiere, Mălaiu, Pasere, Faraon, Faurel, Porc, Porumb, Păriete, Preoteasă, Pupăză etc. și ar fi o prostie a cugeta, că numele aceste purced dela găină, muiere, mălaiu etc. și a face povești despre găină etc căci deși aceste numiri apar a fi românesci, ele toate sunt celtice, căci mai toate sĕ află și în țĕri nelocuite de Români, și înseamnă: munte, deal, stĕncă dar' popoarele, numirile asemeni unor cuvinte în limba lor, le asimilează tare limbei lor. Astfel Slavenii din dobro, dobra deduc aceea, ce nu esistă. Sĕ ni vorbească Celții.

1. Dobra ca nume de părău.

Dobra, ca nume de părău înseamnă: apă mică, riu mic, și apoi în ginere: rîu. W. Obermüller (I. 400. 410 etc. II. 815 etc.) arată, că la Celții vechi, *dwr* a însĕmnat: apă, părău, rîu. Abea este alt cuvênt celtic, ca în dialectele celtice și în gura altor popoare sĕ se fie strămutat așa de tare și în atâtea forme, ca: dwr, — și causa o putem pricepe, adecă, pentru că dwr = apă e cuvêntul repetit de multeori în toată ziua și noaptea. Eu voiu arĕta pe scurt regulele străformărilor, și pe basa acestora, unul, carele pănă azi nici n'a auzit de Celți, poate sĕ reafle nume de părăie și de rîuri, în numĕr foarte mare, și anume:

a) mai întâiu în dwr, întră d și w sau întră w și r au întrat pe rênd toate vocalele, adecă, a, e, i, o, u, y, și aceasta, din lipsă pentru o pronunciare mai ușoară.

b) w s'a strămutat în vocală, sau întrând altă vocală, w s'a scos afară din cuvênt.

c) w s'a schimbat în b, f, m, p, eară d în t și în z=ț și în fine:

www.digibuc.ro

d) s'a pus *s* înăinte de numele început cu t. Mai întâiu sĕ arĕt cuvintele celtice de azi şi purcese din dwr, — pănăce în numele rîurilor, formele vechi sunt şi mai variate. Din dwr la Cymrii (Cambri) azi e: dwfr, dupr, la Gällici e dobbar, tobaire, tobbair, toibre, şi mai usitat, tobar, ce în limba de toată ziua, înseamnă: apă. Din dwr la Greci, schimbându-se w în o, şi punându-se articulul y, cu aspiraţiune, e: h-y-dor, apă. Eară Adolf Bacmeister kelt. Briefe pag. 24. zice: „Dover (un fluviu în Anglia) sau Dour de azi, gällice s'a chiămat: Dubrae şi Dubris. Un fluviu în Irlandia s'a chiămat: Dabrona; în Gallia (Francia) a curs Verno-dubrum, ce şi azi se zice Verno-dubre. În seculul al 8-lea se amintesce rîul Dabra, azi Tauber, ce curge în Maina. Lu Iri dobar, dobur înseamnă: apă; de aci la ei dobarchu, câne de apă. Dobur e cuvênt iric pentru a numi rîul, La Cymrii dufyr, dwfr, dyfyr înseamnă: apă; Camdubr e nume de rîu, unde cam înseamnă: strîmb; duffryn înseamnă terenul unui rîu, valea rîului (yn teren). La Cornwalli dowr, douer, dour, dur, la Armorici dour înseamnă: apă. Eară după M. Bullet: deifr, dewr la Galli apă, dobur la G. apă, rîu; dovar la Iri, apă, rîu; duwer, dwer la G. apă; dwor la G. fântână; dwr la Cornvali apă, la G. fântână, duwer dywr la Galli apă.

Atâta ar fi destul pentru de a arĕta, că numele părâului Dobra, purcede din celticul dwr, şi la început va fi foşt dobr, şi numai prin influinţa limbei romane, a devenit: dobra. Sĕ facem asĕmĕnare cu unele nume. Daber-see (See la Nemţi lac, apă) lac în Prusia. Debriach sat lângă un lac în Carintia. Dibra sat în Turcia. Dobrau sat la rîul Zülser în Pruşia; Dobrinca fl. în Prusia. Dovera în Italia, Dovert-court în Francia, Dŭbro sat în Prusia. Dobrica părău în Mehedinţ; Valea Dobrotei în j.

www.digibuc.ro

Prahova. W. Oberm. (II. 460). numele: *Dobrudzia* (cum s'a scris) îl esplică din tobar, dobhar apă şi deosebi din tobracha, apă ce înconjură. Dobrugia se scrie bine; ug se reduce la ach, ac, teren, prejur, deci de apă. D trecênd în t, sunt formele: Tobriach azi Debriach. Tauber rîu, în vechime Dubıa şi Tubar; Tuberis azi Taufers rîu Tirol. Tyburnia azi Tyburn un părău în Londra; n e rămăşiţă din diminutivul an. D se schimbă în z=ţ, Zabergau un teren la rîul Neckar. — Cu s înăinte, vezi Streiu, Ostru etc.

Dar formaţiuni asemeni purced şi din alte cuvinte. Bar şi bior la Celţi înseamnă apă, rîu; (vezi Buroniu) şi dacă diminutivul di [mic] ti [mic] se pune înăinte, sunt formele: di-bar, ti-bar, dibior, tibior etc.

2. Dobra ca nume de deal

Fiecarele va pricepe, că dealul nu poate însĕmna părău, şi părăul nu poate însĕmna deal, deşi vedem: Dobra părău şi Dobra deal. După litere sunt identice, după înţeles sunt diferite. Döbra sĕ află un deal în Bavaria.

W. Oberm, [I. 261, II. 890 etc.] zice, că la Celţi dob şi tob a însĕmnat: cap de deal; dub, dubh şi tub, deal; tom colnic, taobh, coastă, lături de deal, spate de deal, un deal ce desupra are puţin şes, deal, care are terase, de te sui pe el, ca pe trepte. Tabor [după Lex. de conv. M.] în genere înseamnă un vêrf, un glob têmpit deasupra.

Astfeliu dealul cu numele Dobra şi alte formaţiuni trebue sĕ fie un deal fără vêrf, un spate de deal, — deci Dobra purcede din dob, deal, spate de deal, şi ra loc; — ra în altă formă: ar er etc. Câteva asĕmĕnări. În România Dobra munte şi deal; Piscul Dobrei, deal, Dobriaş, Dobrica, Dobron, Dobro-vêrf, numĕ de munţi. În

www.digibuc.ro

alte părți. Daber deal cu stênci în Prusia; Dobersberg deal în Austria de sus, Dobrasburg, cetate pe deal în Moravia; Böbraberg deal de 743 m. în Frankenwald; Dobronhegy în Comit. Zala. În anticitate *Dober-es* un popopor în Thracia după Herodot †408 ant. Cr. *Dober-os* or. în Pöonia după Thucidide născut la 471. ant. Cr. Nu scim zăcut'au la rîul ori la dealul: Dober.

D trecênd în t, Tabernae or. în Gallia azi Berg-Zabern în Elsatia, zace la muntele Voges. Taburnus deal în Campania. Tabor sau Tavor, muntele pe carele Cristos s'a schimbat la față, e de 1700 m. nalt, astfeliu tab deal, or nalt. Tabris oraș în Persia zace pe o coastă de deal, la înălțime de 1348 m., Tibur or. în Latium, a zăcut pe un deal de 250 m. și alte multe. În România sunt formele: Tabăra, Tăbărțoaie Tâmp, Tebru, Timor etc.

Dar formațiuni asemeni purced și din alte cuvinte; bar la Celți deal [vezi Barbura] și dacă se pune înainte diminutivul di, sau ti, di-bar, ti-bar, înseamnă deal mic. Dab, tab și celelalte forme, ce înseamnă deal ca adjectiv înseamnă și: nalt, rădicat, ce stă deasupra. Din acest dab, tab, etc. e latinul tub-er și tum-or, o îmflătură, ce pe trupul omului stă rĕdicată, ca un colnic pe pământ. În celtica tope, în sanscrita veche stupa [tup cu s înainte] înseamnă, ce e latinul tum-ulus [tum deal, ulus mic] dealul, dâmpul de mormênt. Tupa la Spanioli grămadă, asemene e concept de ceva rădicat, de colnic. Din taobh e la noi dâmp, la Magiari domb. Taobh un colnic fără vêrf; — de aci S-tumf la Germani, tompa la Magiari, tâmp la noi.

T-din tab se sifleză, adecă i se pune s înainte. Vezi Stiubeiu.

www.digibuc.ro

3. Dubhras la Celți a însemnat: sat.

Dubhraș la Celți sat, și e compus din dubh sat și aras locuință, e tradus cu Wohn-ort. În urmare toate numele de sate și de orașe, cari nu zac nici la deal, nici la părău, și sunt asemeni formelor înșirate mai sus, purced din cuvêntul dubhras. W. Obermüller (I. 400) arată, că din dubhras, anume forma drubh s'a format nemțescul: dorf (sat) în alte forme: dorp, twarp etc. prin țĕrile germane. Astfel Slavenii cu dobro și dobra lor, nu au zis ceva serios.

4. Dubh la Celți a însemnat: negru.

Dubh la Celți, dub azi la Iri, du la Cymri, Cornwalli, Armorici înseamnă negru. Când decade o limbă, din cuvintele ei aruncă și vocale și consonante, iară când sĕ desvoaltă o limbă, în cuvinte primesce deosebi vocale p. e. cum vĕzurăm formațiunile din: dwr. *Dubhar* a fost un principe, un beliduce, carele a condus pe Găli în Spania; numele purcede din dubh negru și ar, om; forma veche air bărbat, și aire femeiă. Aceasta e la noi în Ol-ariu, pecur-ariu, etc. „*Dubhoda* la Gällii vechi un nume bărbătesc, purcede din dubh negru și *od* sau *aud*, urechiă (W. O. I. 408).“ Din acest *aud* (urechiă) s'a format latinul aud-io, la noi aud-u. Urechia e instrumentul cu care omul aude; auzirea, auzul e activitatea urechei. D din aud s'a strămutat în s, de aci aus, la Latini aus-is și auris urechiă; din aus urechia e la Latini: aus-culto, la noi ascult, aus urechia și colo, din care culto în asculta; asemene e activitatea urechei, când ascultă.

În scrierea mea despre Caucaland am arĕtat, că cog înseamnă cap și că latinul cogito (cuget) e activitatea capului. La Celți benn a însemnat cap, de ací la Gällici

www.digibuc.ro

gu-benniol, cervicale; azi la Cambri penn cap, la Cornwalli pen, cap; impinion, creeri, la Armorici penn cap, em-penn creeriu; (Ad. Bachm. p. 11). Din acest pen e pin în lat. o-pin-io, părere, activitatea capului; e men-s (minte) e Mein-ung nemț. părere. Minerva zina sciinții, din min cap, minte, er mare, va femeiă. Iată v'am condus, ca când și când să vedeți, și că în ce mod s'a născut limba latină! Pe această cale s'a născut cuvinte și în limbele de azi p. e. száj (ung. gură) szó (cuvênt) activitatea gurei; gură, activitatea ei e: graiu, etc.

Erugă sau ierugă

Locul din sat, între valea Ilișava și *ierugă* (canal) să zice Ostru. După Dict. Ac. Rom. eruga e canal, duct de apă. La D. Barcian eruga și ierugă, șanț canal de apă. Dict. Ac. Rom. citează de unde-va și „arrugia". În Dict. latin al lui Du Cange să află: arrogium rîurel, și îndrumează la spaniolul arroyo, dar la spanioli ca cuvênt antic să află și arrogio, părău (tradus cu Bach). Eu în Caraș am auzit cuvêntul ierugă cu înțeles: a) de canal săpat pentru moară; b) de părău, ce curge, de pe deal, și în escursiunile mele pela Câlnic mi-s'a arătat o ierugă, ce curgea, ca părău natural pela spatele unei case. În dict. geografic al lui Spinean să află: Eruga părău în jud. Mehedinț are isvoare calde. Eruga Morii, părău, să ține de satul Gârla mare.

Iacă un cuvênt poporal și iară e de origine celtică. W. Obermüller (I. 412, 451. II. 296 etc.) arată, că la Celți, *earc* și *earg* a însemnat: apă, rîu; earg-an [an diminutiv) apă mică, rîu mic, deci părău, și aduce de esemplu, Argen (earg-an) rîu în Würtenberg ce curge în lacul Boden. Ergines azi Erkene rîu lângă Constantinopole (es superflu). Apoi W. Obermüller arată, că se află nume

www.digibuc.ro

de părăie, la cari la început s'a pus mi (dim. mic) p. e. Marich-pach părău în Austria de sus, din mi şi earc; Margus rîu în Mesia, azi Morava în Serbia, din mi şi earg, eară us e superflu. Atâta ar fi destul pentru de a recunoasce originea cuvêntului erugă, şi a multor nume de rîuri, sau de oraşe situate la ţermi de rîuri, purcese din earc, sau earg, cari sĕ şi iotisează, adecă capĕtă pe i moale la început, şi de ací iearc, iearg; ba uneori sĕ aspirează cu h, de ací hearg. Cuvêntul erugă, ierugă s'a format aşa, că între r şi g din earg, a întrat u; deci forma dela început era: ear-u-g, şi romanisându-se s'a adaus a dela capĕt.

Sĕ aduc şi eu câte-va nume. Irlandia la Ptolomeiu s'a numit Uergion (earg apă, ion loc), marea din prejur, Okeanos uerginos; numele sĕ află şi Bergion, Vergion, unde b, v apare din u (ergion). Argenis rîu în Gallia, azi Erguen-on. Ergavica, un oraş al Celtiberilor în Spania tocmai la ţerm de rîu; din earg, şi wigh celtic, vic-us latin, sat. Erginos fl. în Macedonia, azi Ergene, Erigon în Macedonia, azi Cerna. Irgis fl. curge în Volga; Iercea sat în jud. Mehedinţ, zace la valea Coşuştei. Iergeviţa sat în jud. Mehedinţ, lângă Dunăre; numele e pentru un părău. Ierka or. în Prusia, Ierga or. în Rusia, zac la ape. Iericho or. în Iudea, zace tocmai la rîu, peste rîu a fost Gilgal (vezi Gilia); rîul isvorésce din dealurile dela Bethel. Ierichow în Prusia, mai multe oraşe la rîul Elba. Arcole sĕ espică cu earg apă şi le loc Wasserort (I. 129).

În anticitate după Stefan Bizantin au fost mai mult de 24 de oraşe numite *Heraclea* şi situate la ţerm de mare sau de rîuri. H e aspiraţiune erac e din earc, le din lly, lle, loc. Heraclea pontica, azi Eregli Bender pe ţermul mării negre; alta Heraclea pe ţermul mării

www.digibuc.ro

marmorice, azi asemenea Eregli. Heraclea în Lucania, pe țermul mării și rîul Aciris. Heraclea în Grecia pe țermul rîului Mopus. Heraclea Minoa în Sicilia, H. Sintica în Macedonia și încă altele. Astfel de nume de orașe s'au adus în legătură mitologică (vezi Griech. Röm. Mith. de Z. Preller) cu Heracles la Greci, Hercules la Români pe carii une ori i-au făcut de fundătorii orașelor respective.

În România se află formele: Erculesti sat în jud. Râmnicul-sărat, Ierculeț 2 sate în jud. Olt; Iercălan pădure în jud. Prahova; adecă departe de Mehadia, și numele aceste purced din earc, apă, rîu, dar' sunt culese fără de nici o descriere a posițiunii. Heracles (Hercules) a fost zĕu de isvoare (L. Preller gr. Myth. II. 274) și iubitoriu de nimfe (zine) de isvoare. După inscripțiunile romane aflate la Mehadia lui Hercules și zinelor și sântelor (numinibus) apelor, li-s'au ridicat multe monuminte. El a trebuit sĕ fie zĕu de isvoare, de ape, pentrucă numele și l-a căpĕtat dela earc-le, și es ce înseamnă om deși am întîmpinat altă filologie[1]). Cele trei zine din balada lui Iovan Iorgovan, sunt zinele apei Cerna. Și la Mehadia a trebuit sĕ fie și poate că esistă și azi un isvor, cu numele, ce purcede din earc, sau earg, și care a dat ansă pentru cultul lui Hercules în Mehadia (în anticitate ad Mediam, verisimil din maidh, med, un câmp între dealuri, (vezi Măidan) și nu din latinul medius= de mijloc, de unde avem: meziu-miez p. e. de pâne.

[1]) Heracles la Greci, Hercoles și Hercules la Latini, Hereeies, Hereclus la Osci, Hercle la Etrusci, Herclus la Samniți Herykalos în Sicilia, dar Heracles sĕ află în Asia înainte de Greci și Latini. Z. Preller Röm. Mith. p. 610 deduce din gr. erkein, lat. hercere, a eschide a separa, astfel H. e eschizĕtoriu de strĕini, de inimici. Erkos gard, erkion îngrăditură, erkane îngrădităra. Dar' atunci H. ar fi numai un păzitoriu de garduri, de casă. Unii celtiști numele Hercules l'a esplicat și din earc, domn ul mare, es is, om. (I. 79). Dar care intră în serviciu, nu poate fi domn mare; alta ar fi, dacă earc ar însemna și viteaz.

www.digibuc.ro

Oricum oraș în Epirus, azi Orco și Eriche; Orco fluviu în Italia, Iork sat în Prusia la rîul Elba; Seo de Urgel or. în Spania la rîul Segre. York or. în Anglia la gura rîului Tees, în anticitate York-vik (vezi Erga-vica).

Cu prefix de diminutiv Birgus azi Barrow părău în Irlandia; Mirce (mi și eare) isvor în jud. Buzeu; Verce vale, Verigă baltă, Veroga părău în jud Râmnicul sărat; unde v e din bi-vi=mic. Neargĕn rîu isvoresce în dealul Semenic și pela Sasca trece în Dunăre; ni e încă diminutiv, și en la capĕt, asemenea. Sĕ află și cu prefix de augmentativ, il=mare. Il-arg-us fluviu în Vindelicia; Il-arg-aonii, popor, celtiber în Spania, la rîul Iberus; acolo au locuit si Il-erg-etae. În composițiuni sĕ află: Bisu-erga fluviu în Spania, azi Pisuerga, la Romani și Pis-oraca; Visurgis fluviu în Germania, azi Weser. Passarge fluviu lângă Königsberg, bis, pas, pis, vis înseamnă pădure, bois fr., bos-co ital., ar-bos lat., earg apă.

Fârlea, Furnea, Frateria

Fârlea e valea, ce zace între dealul Planița și Carpenișul mare, mărginindu-se cu otarul Ciudanovețului, și Fârlea e cu livezi și păduri, astfel e un teren, ce zace între dealuri, zace nalt. Ogașul (părăul) din aceasta vale sĕ numesce: Ogașul Fârlii, sau ogașul Fârlea.

Numele Fârlea, ca teren ce zace nalt, purcede din bar deal și fiind-că b din bar trece în f, m, p. v, purcede din far deal și lle, loc, deci loc la deal, loc înalt. Încât, numele Fârlea îl luăm de nume de părău, nu poate însemna tot aceea, ce înseamnă Fârlea, ca loc la deal, ci trebue sĕ însemneze apă, rîu; și numele părăului trebuie sĕ fie Fâr-lia, și purcede din far deal și lia apă mică, părău; lia e compusă din li mic și a. sau aha, apă (W. Obermüller II. 221—229).

www.digibuc.ro

Toate ce le-am zis în articolul Barbura, despre bar ber, bir, bor, bur, deal, și ce le-oi zice în articolul Mărila despre mar, mer, mir, mor, mur, deal, să pot zice și despre far, și celelalte forme, cu înțeles de: deal, stâncă, vârf, și ca adiectiv: nalt, mare. În acest mod, am dat ocasiune, ca fie-carele să poată esplica numele locale din satul său, încât sunt identice cu acele ací înșirate. Din înțelesul numelor Fârlea să facem atari asămănări.

Farallon insulă spaniolă; precum am mai zis, insulele toate sunt dealuri eșite din mare și Farallon purcede din far deal, al mare, on loc; dacă numele e bine scris cu 2 l, atunci far deal, al mare, la loc, și on e superflu, căci înseamnă, loc. Farallones de los Frayles. trei insule spaniole mici și stâncoase; Frayles din fra deal yl din ail, oil ttâncă. Farley nume de familia din Dublin în Anglia; dar' e nume de sat, din far deal, le loc și y, loc, locuința, ce să adauge la numele de orașe și sate. Astfel în acest nume reaflăm numele Far-le din Măidan. Farleigh, Farlington sate în Anglia; Farlede sat în Francia; iată și aici de trei ori Far-le. Dar a din far să schimbă în celelalte vocale. Ferla orășel în Italia, Ferlach 2 sate cel de sus și cel de jos dela părăul Ferlach; din fer deal, la loc și ach apă, deci apă din loc, teren de deal. Firlejow sat în Galiția, firle=fârle, j literă legătoare, ow, dacă e părău acolo din abh apă, cum e ach în Ferlach, dacă nu e părău, din aobh, aoibh, de unde nemțescul Hof, curte. Forli provinciă și district muntos în Italia, Furlo un pas în Apenini. Sfurle (furle siflat) e nume de familia românească în comit. Biorului.

În România să află Faurel deal în jud. Putna, și Faurul deal în jud. Mehedinț. Nici decum dela faur (covaciu) ci din far deal, și dacă dealul e nalt, el din il

www.digibuc.ro

nalt, alteum din le loc; el în limba noastră pentru faur e diminutiv. Furu şi Furul mic munte în jud. Buzĕu; nu din fur (lotru) ci din bar, far deal; în Furul, ul e articulul nostru, arătênd pe dealul mic. Din formele ca Fârle, cu bar sunt: Bârla, Bârlesci, Bârleni, Berlesci Birlesci, dealul Borlei, astfel Borla e deal, Borlesci, Burilă mare şi mic; Burla etc. Sĕ pot asĕmĕna toate numele, în cari sĕ află: parla, marla şi varla şi sunt localităţi de dealuri sau de înălţimi.

Furnea e părăul între Spinături şi Groşi şi sĕ varsă în rîul Gladeş. Furnea ca nume de părău purcede din bior, la Gällici şi feor apă, rîu, şi an mică, deci bior-an, feor-an părău; furean. Vezi acele ce am zis la Buroniu; şi Furnea e identic cu burun, brun, Brumbach şi s'ar putea numí şi Furoniu. Din furun a căzut u din urmă şi s'a format furn Far singur încă înseamnă apă, părău şi aceasta dovedesce numele: Far-bach, For-bach, Fur-bach din ţĕrile germane; astfel n în furn a putut remânea numai din diminutivul an, un, căci încât n uneori purcede din an, on loc, sau întors na loc, e în numele deosebi de câte ori zac la deal, ori zac la apă.

Fure see lac în Dania; See înseamnă lac. Fures isvoare de ape minerale şi lângă ele oraş în Francia. Furnari sat în Italia cu ape minerale; feor-an apă mică, ar loc i oameni; Furnas sat în Portugalia cu ape minerale, şi solfuroase tot aceea formă, dar as, dacă e vechiu înseamnă loc; Furnaux sat şi Furnes or. în Belgia zace lângă un canal, ce curge în Veurne (=Beurne, Feurne) altul, la unirea a treor canale. Numele Veurne şi Beurne e atâta cât Furn-ea. Furnes un teren în Anglia zace la ţerm de apă, şi ací n poate fi din on, na loc, cum pentru esemplu Fourmies or. în Francia la rîul Halpe; four= apă rîu, mi (=ma) loc.

www.digibuc.ro

Şi din nume de deal încă sĕ poate nasce forma furn, baran, fair-ean la Gällici, deal mic, şi din aceasta formă e p. e. Far-en berg. Phorunna [for-un-na] or. vechiu în Thracia; dacă a fost la deal, atunci din for deal, un mic, na loc; dacă a fost la părăn din bior apă, an mică, na loc; Furnios la Greci, Furnius la Latini nume personal.

Frateria, scris şi Phrateria. Frateria după Ptolomeiu, un oraş în Dacia. Frater latinesce, frate românesce dar nume local purces din frate, sora, tata, mama etc. nu se află nicăiri, deşí în România sĕ află localităţile: Fratesci, Frăţie, Fraţita, etc. Astfel frater din Frateria nu e latinesc, şi acest nume e mai vechiu decât colonisarea noastră. Nu sĕ scie, că zăcut-a la apă sau la deal, pentru-că derivaţiunile sunt diferite,

Eu cred, că a zăcut la deal şi atunci numele Frateria purcede din: barad, brad, brat, frat deal, er nalt, mare, şi ia loc şi în cazul acesta toate, ce am zis la Brad ca deal, sĕ nimeresc şi ací; Ephrata mai târziu Betlehem, azi Bet Lach'm, stă pe douĕ colnice de 722 metri de înalte, împreunate prin un spate de deal; e mic, phrat deal, şi ar trebui doi t, ca ta sĕ însemne loc. În acest deal e peştera dela Vitleiem. Dacă Frateria a zăcut la apă, atunci frat purcede din celticul, ffrwd, ffrwt, frowd, ce înseamnă rîu, er mare, ia loc, dar' ia e deosebi sufix pentru numele de ţeri, de ţênuturi. Din cuvintele celtice e azi numele Frat, în anticitate Euphrates un rîu în Asia, eu ací înseamnă mare, phrat rîu, e chiar numele Prut, rîul dela otarul României spre Besarabia, şi atunci Frateria a zăcut la un rîu mare, căci er ací înseamnă mare; dar' de multe-ori părăul mai mare decât celelalt încă sĕ numesce apă mare.

www.digibuc.ro

Numiri asemenea sunt: Phraata or. în Media; Fratta sat în Ungaria, Frătăuț sat în Bucovina, Fratello sat cu vii, Fratta Magyiore district și oraș, Fratte Rosa sat cu struguri renumiți în Italia. Fratostița munte în județul Dolj; iarĭ pentru apă: Frăție părău în jud. Vâlce, Fratta părău în Italia, curge în Brento.

Gilia Ordessus

La poala nordică a dealului Cioacă sĕ începe părăul Gilia.

Îmi saltă inima întêlnind în operatul acesta atâte nume locale frumoase și de interes pentru legătura limbei noastre, cu aceea celtică.

Gail, gil și giol la Gällici apă, părău, rîu: gail la Iri vapoare și gil apă. Gelchi la Galli a spăla, gill părău, apă în cantitate mică; Gilles în Cumberland torente de munte, rîu repedə. Galen la Baschi lac mic; goloa hidropiă. Gilga la Tatarii din Tobol, rîu. Gille în Germania superioară, apă ce sĕ scurge de undeva.

Formele numelor părăielor sunt: gal, gel, gil, gol gul gyl, așa pentru nume din anticitate precum și de azi. Galaesus fluviu în Sicilia, Gallos fluviu în Britania; azi Galeso fluviu, curge în sînul Tarent. Gela rîu în Sicilia, amintit încă de Thucidide, născut la 471 a. Cr. În Anglia, Gala ríu, Galodhiels oraș la rîul Gala, în Scotia. Gilford or. în Anglia la rîul Baun; Argyllshire sau Argyle un comitat în Anglia, o țară a Gällilor, din ar munte, gyll apă și shire e latinesce terra, deci țară la rîu de munte Dollgely capitala în Nordwalles la rîul Wnior, la piciorul dealului Cader Idris, Dol din dail= deal, gel rîu, ly sau și numai y, loc, locuință, sat, oraș. Galego fluviu în Spania, curge în Ebro; eg din Galeg e diminutiv. În Francia sunt formele: Gelie, Gilley, Gilly, în Belgia Gilly.

www.digibuc.ro

Galthera (der mic) curge în Schelde. Gailthal o vale în Carintia la rîul Gail, la Romanii vechi s'a numit *Vallis Iulia*. Gelau în vechime Campus Gelau un ţinut în Unter-pusterthal, gel apa. au din va=ua, prejur, Gilge ramul sudic al rîalui Memce, Galga fluviu în Ungaria etc. În celtica de azi giol-an înseamnă rîu mic, an e diminutiv, şi de ací numele: Gallenbach, Gellenbeck, Glan, Glin etc., mai departe în celtica de azi aid (=ed, et) e sufix de diminutiv, şi de ací gail-aid, giol-aid înseamnă părău, apă mică. Din acest aid=et, în numele de părăie pe teritoriu românesc, ţ şi eţ e sufix de diminutiv.

După aceasta instrucţiune să vedem numele pe teritoriul nostru. Lângă forma Gilia din Măidan în România e Ghile sat în jud. Băcău. Acuma fie-carele pricepe că Ghile înseamnă părău, deci Ghile nu e nume bun pentru sat; pentru nume de sat trebue adaus lle=la, ly etc. deci în limba noastră: Ghil-a, loc la apă. Lângă satul Ghile trebue să fie părău şi doară chiar Ghile, dar aşa e cu culegerea rea a numelor locale. Gailil, lac în judeţul Bolgrad, gil apă, il mare. Gilesci sat în jud. Buzău. Gilort rîu isvoresce din coasta petroasă şi să varsă în Jiu. Gilort, nu e nume de rîu ci de terenul muntos al Gilului; gil apă rîu, ort din ard, teren nalt aspru muntos; numele de rîu ar trebui să fie: Ort-gil cum vĕzurăm mai sus formele din ţara Celţilor: Ar-gyl, Dol-gel. Ort din ard, airde, de unde latinul arduus, ce în vechime să află în numele Ordessus rîu în Dacia, (Ord=ard teren de munte şi ais apă rîu), amintit de Herodot, şi azi să află în numele: Orzesci, Ozoaie, Ordorean etc. Gilt în jud. Mehedinţ; gil apă, t din ta teren, prejur, loc. Goliuţa lac în jud. Dolj; diminutivul ţa nu e bun pentru nume de lac, căci lacul

www.digibuc.ro

é apă mare; dar e format din Gol apă, at prejur teren teren (ce e p. e. în Carp-at) şi ia loc. Giula părău lângă satul Orzesci.

Dar' sĕ auzim! g trece în j (zs) şi sĕ află formele de nume de părăie, de rîuri, de ape în jal, jel, jil, jol, jul. În Spania rîul Galego (eg diminutiv) şi Jalon (on diminutiv). În Dalmaţia Gelsa sĕ numesce şi Jelsa şi Ielsa. Jilveo fluviu în Spania curge în Ebro. Joliba şi Jolimetz sate în Francia; unde ba înseamnă loc, metz e loc mĕsurat lângă rîu. Colo mai sus văzurăm: Vallis Julia, numele latin pentru Gailthal (thal nemţesce vale) Julbach părău şi sat în Bavaria; Nemţii cătră părăul Jul au adaus bach, ce înseamnă părău. Sĕ vedem numele frumoase din România!

Jaleş părău curge în Jiu. Eş asemenea înseamnă apă, ca p. e. în Mur-eş, Seb-eş etc. Pe teritoriul nostru eş sĕ află adeseori. Jieţ părău sĕ varsă în Jiu; eţ în Jieţ e diminutivul aid ait=ət, eţ ce l'am mai arĕtat; forma originală: gil-ait, din carea g în j, l s'a înmoiat, şi pentru aceasta bine scris e. Jiie-eţ; Jiiu asemenea e din Gil-u, deci Jiiu şi nu Jiu. Jil rîurel în comitatul Hunidoarei, Jileţul curge în Jil; Jily Zsilvl comune. Jilava] sunt trei sate, din gil apă părău şi ba=va, ca Joliba în Francia. Jilov un târguşor, ov din aoibh, curte. Jilţu 6 părăie în jud. Mehedinţ, din gil şi ait=et-eţ ţ diminutiv; forma vechie: Gil-aid, Gil-et. Mai poate avea cineva îndoială, cum că pe aceste teritoare, nu au locuit Celţii? mai poate avea cineva îndoiala despre anticitatea acestor nume şi despre susţinerea lor prin noi, în timp de 2000 de ani! Mai poate avea cineva îndoială, despre adevĕrul ce l'am descoperit eu!

În Ardeal e oraşul Alba-Iulia, la Magiari Gyula-Fehérvár, la Slavi Belgrad. Am cetit undeva o combinare,

www.digibuc.ro

că Iulia purcede dela Iulia, o soră a lui August, măritată dnpă atare rege dacic, apoi am cetit combinarea magiară, că numele Gyula purcede dela numele Gyula sau Gyyla al unui beliduce sau principe magiar. Combinări fără de bază. Belgrad e nume slavean şi Fehérvár e traducerea magiară, românesce ar fi Alba-cetate. La Boemi bel alb, belati a fi alb, belotok fluviu la Poloni bialĭa, faţă, pele albă, bialjko albuş de ou etc. Mai este un Belgrad în Sêrvia; acela zace lângă rîul Mureş, acesta lângă rîul Dunăre. W. Obermüller arată, că bel în aceste nume nu înseamnă alb, şi că purcede din celticul bial, apă rîu (ce e p. e. bal în bal-tă). Astfel Gyula nu e alta decât giol-la, loc la apă, şi Iul-i-a, tot aceea; aceea, ce văzurăm în Vallis-Iulia.

Din gil, jil avem cuvinte de toată ziua: jil-av ce înseamnă apătos, umed; avem jil-ip, canal de apă la o moară. Aceasta arată că strămoşii nostri când-va au priceput, că gil înseamnă apă la mori, a putut fi cuvênt de toată ziua. Sĕ nu ne despărţim încă de Gilia. În indicele tablei regesci din Oradia am căutat după nume familiare românesci, şi în indicele din 1891 Nr. 730 am aflat: Gilea Illarion, sub Nr. 835 Gilya Perszida, sub Nr. 1126 Gilyan Iuon; deci bine scris e: Gilian. La Wilh. Obermüller II 306 sĕ află numele celtic: Ghilian, şi îl deduce din *gil* apă *an*, om, deci locuitoriu la apă, la rîu. În Iunie 1895, Gillan, un colonel francez a căzut în lupă în Africa. Argelies numele unui deputat în camera de azi din Francia; nume de o origine cu Argyle din Anglia. Dar' încă câte s'ar mai putea culege! Mii de nume familiare românesci sĕ pot esplica numai din celtica. Gilia din Măidan şi celelalte nume citate din Biharia, sunt de peste 2000 de ani în Dacia, şi sunt dela Celţi, întocmai ca şi cele din Francia.

www.digibuc.ro

Gil apă rîu, în compositiune aigial și aigiol la Gällici, sunt cuvinte de toată ziua și înseamnă: apă de deal, Berg-wasser, hegy viz, din aigh deal și gil, giol apă riu. Cătră gil sĕ adauge și prefixe, ce înseamnă mic, îngust, strîmt, suplinind diminutive; acele prefixe sunt de regulă: a, e, i, p. e. Aeglette părău mic curge în Laon în Francia, ae strîmt, gil apă rîu, aid mică, din ae-gil-aid, la Latini s'a numit Aquila din a îngust, gil rîu; ací quil=gil, pănă ce aquila în latina înseamnă vulture. Asemenea sunt Echel-bach, Egels-bach, Igel-bach etc. În România sĕ află numele Iglița și Mâna Iglița, ce e identică cu Aeglette din Francia; din forma glette e gelț, gilț, unde ț e diminutiv.

Gil sĕ sifleză punêndu-se s înainte: de ací forma s-chil, s-gil, iară unele popoară înainte de s pun vocală, de ací la Francezi formele: esgil, isgil. Iskila e numele vechiu pentru părăul dela Salzkammergut, azi Ischel (işel); skelte forma vechiă pentru de a însemna: părău mic, din s-gil apă și te=ait, mică. Schela (schel-la) loc la apă din s-gel, apă și la loc, iară nu din latinul scala, scară.

G l a d e ș

Gladeș e valea sau rîurelul, ce curge între otarul satelor Măidan și Agadiciu. Numele Gladeș purcede din gal apă, aid=ad sufix de diminutiv, adecă mică; gal-ad gla-ad apă mică. Sufixul eș asemenea înseamnă apă, părău, rîu, deci e superflu. Acest eș l-am arĕtat și în numele Jaleș, apoi în numele: Mureș apoi Sebeș, Someș, Brateș, Argeș; iară cu iș în Timiș, Criș, Tichiris, Peris etc. Acest eș (iș aș etc.) purcede din mai multe cuvinte celtice, ce înseamnă apă, p. e. ais, aus, eas, os, și o formă aflăm în is din Maris, Mureș, iară în Maris-us,

www.digibuc.ro

us e latin superflu; uisge, ce s'a prefăcut în isc-us în numele multor rîuri, p. e. Tibiscus, azi Timiș; apoi ach aches, oiche la Cymbri și azi ach, apă și cu formele aș [în Car-aș] și eș în multe, ce le țin derivate din ach, pentrucă ch la multe s'a schimbat în ș, de ací aș și eș Ardeche fluviu în Francia curge din Ceveni, din ard, prejur de deal, și ach=ech apă, la Francezi sĕ respunde Ard-eș. Dar' aș, eș, etc. și singure sĕ află, adecă nu ca sufixe, p. e. Aisch rîurel în Franken; Eisch-bach părău în Bönigheim, Eis-bach părău lângă Sulzbach; Aisne rîurel în Francia, în anticitate Asona [din uisge-an]; asemenea din ach, oiche, sĕ află Aich părău în Würtenberg; Aicha sat lângă Ieschkenbach (uisgeạn) în Boemia; aich apă rîurel, cha loc. Aichbach Eihbach în Bavaria. Ambele forme ach etc. și ais etc. sunt cimbrice și din ambele forme s'a făcut: aș, eș etc. Pănă-ce, precum s'a mai arĕtat, la Galli abh, apă, la Medii apa. Din cuvintele ais, eas, avem sufixe în eassa=éssa la mai multe nume de părăie, p. e. Ibăneassa, Budeassa, Mocuneassa, Voineassa; în assa, Subassa, în ossu, Bolohănossu, în oassa, Racoassa, Butucoassa. Uneori eș din sminta culegĕtoriului e sufix neacomodat pentru nume de munți p. e. Babe munte în jud. Prahova, Babic (ic diminutiv) munte în jud. Romanați; Babeș munte în jud. Prahova; trebue că acolo sĕ fie părăul Bab-eș, ce înseamnă apă, rîu de munte, și ast-fel Babeș, ca nume de munte nu e acomodat.

Din ait, aith deal forma siflată adecă t trecând în s, sĕ află ais, ce înseamnă deal, apoi nalt, p. e. Aisperg deal în Waldshut, unde cătră celticul ais e adaus nemțescul berg, deal; apoi Aispell, un deal mic tot acolo din ais deal, bill mic; acest ais=deal, încă s'a putut forma în aș, eș.

www.digibuc.ro

Gladna sat în comitatul Caraşului, din gal-ad, glad apă mică părău şi na loc. În Banat a fost un principe cu numele Glad, şi unii combină, că la Gladna a fost cetatea lui. Nu poate fi nici o legătură între aceste nume. Eu numele principelui Glad îl deduc din Vlad; blad, flath la Celţi principe; din acest blad e la Slaveni Vladimir şi Vladislav, unde mir şi slav înseamnă servul, sclavul, deci al principelui. Din acest blad e şi vlad-ică şi obladuiesc, guvernez. V cu g să schimbă.

Să căutăm acum nume de părăie analoge părăului Gladeş. Gladbach curge în Lahn, altul lângă Neuss, al treilea în Prussia. Gladbeck în Prusia şi altul în Westphalia: beck=bach. Glaadbach şi Glaidbach, ce curg în Eifel. În aceste nume să vĕd diminutivele aid şi ad de tot apriat. Gladenbach în Hessen de sus; ací en e al doilea diminutiv. Gladhammar fabrică de fer în Şvedia, la rîul Glad. Gladsmuir părău în Scoţia; aci muir şi în limba de azi înseamnă apă, deci e superflu. Gladsa sat în Şvedia, sa înseamuă loc, cât na în Gladna.

Fiindcă d din glad trece în t, sunt formele: Glatt 2 părăie în Svitera; Glattbach în Bavaria, Glatten în Würtemberg, Glatz în Silezia. În anticitate: Galdius rîu în Brabant; azi Geule. Dar g a trecut în c în k şi în h, şi în acest mod să află încă o mulţime de nume purcese din gal, gail, gel etc. şi diminutivul aid etc. Nici numele aceste curat celtice n'au scăpat de combinarea Slavilor În poloneza esistă gliod şi în boemica hlad, ce înseamnă foame şi astfel Glad e un rîu, ce peste vară sacă, adecă are foame de apă! Ba, odată am auzit şi dela un Român, că Gladna, ar însemna flămândă. G e identic cu c, de ací Cladios rîu în Arcadia lângă Olimp, din gla-ad; Clodianus rîu în Spania vechiă: gol-aid, şi an al doilea diminutiv; ios, us, sufixe superflue. Din clad=glad forma

www.digibuc.ro

Gladna. Dacă cătră glad=rîu mic, adaugem u=om; atunci Cladu, Gladu, înseamnă om dela părău, rîu mic.

Din gol-ad avem: *Glod* ce e lut, îmmoiat în apă. În România sunt nume locale din glod, dar' nume de interes e: Glod-Gilesd în com. Uniadoarei, par-că gil arată, că se reaflă şĭ în Glod.

G r u n i u

Cracul de deal dela sud-ostul comunei până sub dealul Fața mare sĕ nnmesce Gruniu. Gruniul Peichei e cracul dintre ogaşul Peichei şi valea Cuptoriu, pe carele sĕ suie în Tîlva mare. Astfel Gruniu sunt doauĕ cracuri de deal. În operat sĕ zice: „Pe gruniu ne suim într'un deal sau munte!“ În acest mod înțelesul cuvêntului gruniu e priceput în comună, şi înseamnă dară un crac de deal, un deal mai mic, o parte mai din jos de deal, pe care sĕ suie la înălțime mai mare.

Numele Gruniu purcede din gar=gra deal şi an, un mic, sufix de diminutiv, deci deal mic, şi astfel în Măidan îi pricep înțelesul, ca şi când şi azi ar locui Celți pe acolo. Giri în sanscrita deal, giri guhan, gaură, peşteră de deal; gahan=caună; giri domn demn de venerare.

Eh! dar Slavii, toate numele locale deosebi de dealuri purcese din formele gar, ger, gir, gor, gur, gra etc. le țên de slavene pentru-că în poloneza gora înseamnă munte deal, goral cel ce locuesce pe deal, gurnic ocnariu; muntean; în sêrbeasca: gora deal munte, 2) pădure, gorjaniu muntean, gore sus, de sus; şi fiindcă g trece în h, la Boiemi: hora deal, hornic om de munte; de ací Hornjakii sĕ numesc Slovacii, carii locuiesc pe dealurile nord-vesticeale Ungariei, şi Horakii

www.digibuc.ro

Slavii de pe dealurile Moraviei spre Boemia. În limba românească din Bănat se folosesce gornic pentru păzitorĭul de păduri şi câmpuri.

La întâia vedere par' că te prinde groază, când sci atâtea nume cu gar şi alte forme, şi se fie slavene! Dar' Slavii au uitat lucrul principal, anume, că ei au venit în Europa în secolul al 6-lea, şi că Europa vechiă era deja plină cu nume din rĕdăcina gar şi celelalte forme! Se le vedem. Garganus munte în Apulia; Gargaron vêrful muntelui Ida în Troas, de 1750 m. amintit la Herodot, 408 ant. Cr. Geraistos vêrf de deal în Attica; Geraistos deal şi oraş în Euboea, la Herodot. Gerania delime de 1370 m. între Corint şi Megara; an ací e diminutiv; ia înşeamnă teren. Gergovia deal în Gallia în Aquitania; Gerontion deal în Arcadia, ací on e diminutiv; t prejur, ion loc. Granius Licinianus un scrietoriu roman pela 44 ant. Cr. Groneia oraş în Phokis. Gryneia oraş în Aeolis; on şi yn sunt diminutive. Gyrai Petrai stênci în Euboia încă la Homer, pela 950 a. Cr. Alpii Graii la Romanii vechi, munţii dela Cenis până la Sanct Bernard. Gauras, munte în Campania. Pare-că mi-se uşurează inima. Dar' ne mai ajută şi Celţii.

W. Obermüller [I 560, 568] arată, că la Celţi grianan a însemnat *Bergrücken* adecă spate de deal. Acest cuvênt purcede din gir=gri deal, an mic şi an din capĕt, loc; deci grian a putut fi odată cuvênt de toată ziua la vechii locuitori ai Măidanului, căci numai aşa a putut remâne până azi Gruniu, ce şi după literă şi înţeles e identic cu grian.

Nume locale din alte părţi sunt: Garanberg deal în Würtemberg; Garenberg un spate de deal în Reinhardtwald. Greingau un teritoriu, ce zace pe spate de deal, lângă Osnabruch, Granberg deal în Şvedia. Gran-

www.digibuc.ro

inge sat în Sviţera; inge e un sufix compus din in loc şi ca=ga, loc, să foloseşte la nume de sate; ba adese-ori să mai adaugă un en şi astfel ingen. Granen, Gronon 2 sate în Spania; Grinsperg deal în Sviţera. Gruna în Prusia şi în Satonia, Grunebo [bo loc] loc în Svedia. Grunigel un prejur de dealuri în cantonul Bern. Gueret [ghere] oraş pe o coastă de deal în Francia, Guernica în Spania; Gir o muntenie în India, Giraumont munte în Francia, unde cătră celticul gir, s'a adaus romanicul mons. Grue [auzi, auzi!] în Norvegia, Gryon în Sviţera. *Agrinion* demos, un ţinut mic în Grecia vechie. Granit un fel de peatră; petrile să numesc de regulă după numele dealului, de unde s'au scos. Graniti loc în Italia. Să ajungem la numele de pe teritoriu românesc.

Gruin sat în com. Caraş. În nume de deal *in* e diminutiv, în nume de sat, *in* înseamnă loc; deci gar-in deluţ, sau loc la deal. Gruinhegy [hegy deal] sat în comitatul Biorului. Grui-lung ung. Hosszúliget sat tot acolo. În România: dealul Gruiului, Gruiul gardului, munte în jud. Gorj, apoi Gruiul negru, Gruia, Gruianca, Gruieni; Granole. În formele Gruiu, adecă fără de n, n s'a immuiat elidat, cum p. e. zicem şi cuiu şi cuniu.

Gorj e numele unui judeţ muntos; din gor deal, munte; j din ca, ga-ja prejur, ţinut; după înţeles e identic cu Dolj, asemenea prejur de deal. Aşa sunt convins, că Slavii la aceasta temă nu vor mai sta de vorbă, căci gor nu-i special slavean, ci aric.

Ivana, Apus

La nordul satului Măidan sunt două părăie numite Ivana. Părăul poate însemna altceva, decât părău? Ba! Numele Ivana purcede din abh-an, abh apă şi an mică, adecă părău. La Cimbri ach, aha apă; la Gällici abh

www.digibuc.ro

apa, abh-an apă mică, la Cimbri aber nume pentru rîu adecă apă mai mare, din abh apă er, mare; în celtica în genere afon şi avon pentru părău (abh-on). După M. Bullet la Galli, Bretoni, Iri, Scoţi: ab, am, av, apă rîu; aban, aman, avan, apă mică, rîurel: afa apă, abin, apin, abon, afon, apon avon, rîurel; uva la Baschi apă, appia, o specie de vas de apă după Glosarele antice. Ap în Sanscrita apă; Apas la Indi nimfele de apă; sau dev apatnis (dev lat. divus, apatnis, apă t loc, nae femei, abnadi, amnadi lat. amnis) fluviu de apă.

Ivan la Slavi, deosebi la Ruşi e atâta cât numele Iuan, Iuon. Nu va crede nime că părăiele au nume de botez, creştine. Apoi deşi p. e. în România să află, Mătuşa Ioana, fântână însemnată în j. Mehedinţ, Ioana nu-i dela numele de botez, ci din ean apă, din care cuvênt e părăul Anio de lângă Roma, marea Ionia, şi vadul Anei din România.

Celticul ab trece prin o mulţime de forme; a se schimbă în toate vocalele şi b în f, m, p, v; astfel Ivana purcede din iv, apa şi an mică. Esemplele ilustrează mai bine. Abana fluviu în Siria, ab apă, an mică. Aban, rîurel la marginea ţerilor Curland şi Lifland. Ab-ach fl. în Prusia, ach apă. Abbeg fl. în Irlandia, beg mic. Abbeville oraş la rîul Somme în Francia, ab apă, be loc, ville sat. Ablach lângă Mengen curge în Dunăre, ab apa, l, din li mic, şi ach apă; Abbenbrunnen în Hessen, din abh-an. Abersee lac în Austria de sus, ab apă, er mare aber nume comun pentru rîuri, să reaflă în Dan-aper Dnipru. Af-ar teren la ţermul mării roşii, af apă, ar loc. Africa din af apă, er mare, ik loc. Af-er, af apă er om. Apaach părău în Reichsland; Apamea or. la Euphrat, ap apă, am=ma loc; Ape curge în Diemel; Apt or. în Francia la rîu Cal-avon (cal deal, avon părău, vezi Chil-

www.digibuc.ro

av-iţa). Ava [Av-va] or. la rîul Irawady în India. Ave fluviu în Portugalia Avis fluviu în Italia. Avondale or. în Scoţia, dale cetate Affenbach, Ape, Holzape, Appenborn, Appenbach, Apel, Apfelbach, Avenbach, Avens fl în Etruria, Avon multe ape în Anglia. Effenbach, Eppbach; Eapa părău în jud Neamţ sĕ varsă în Bistriţa, din ab, ep apă şi nu animalul iapa.

Ibach [abh-ach] părău în Baden; Ibar fluviu în Servia, ib apă, ar mare=aber. Ibben-buren, abh-en, iară buren e tocmai aceea, ce e Buroniu. Iffelsdor în Bavaria, if=abh şi el=li mic; dor e repetiţiune din dwr. Ips fluviu în Austria, în vechime Ipha [abha]. Ivar [abh-ar] numele vechiu pentru Salzach curge în Inn. Ipek în Turcia la rîul Bistriţa, din ip=abh, ek loc. Ipoly nemţ. Eipel rîuri, unul în Boemia altul în Ungaria, ip apă şi el=li mică. Iver în Anglia, Ivenus în Irlandia. Ivrea în Italia la rîul Dor Baltea, Ivrey în Francia la rîul Eure.

Astfel Iv-ana înseamnă: abh an, apă mică. Ibanolis un nume din Caria, încă la Herodot. În România sĕ află Ibana sat, dar' nume rĕu pentru sat, şi dacă zace la apă mică, trebuie scris: Ib-an-na. Ibaneasa părău sĕ varsă în Jijie; în essa e adouă-oară apă. [Vezi Gladeş].

Am, amh apă şi cu diminutiv amhain părău la Celţi. Am-ur rîu în Asia, am apă, ur mare; amphora la Greci cârceag de apă, din am apă, phor purtătoriu; amnis la Latini rîu, deosebi părău, din amhain, în amnis n e diminutiv, is nu înseamnă nimic. Din am e la noi um-ed la Latini cu aspiraţiune, humidus şi azi la noi uma, pămênt moale, udat; din ab-ar la Latini uv-id-us la noi umed; id=ed e sufix de însuşire.

Din abh, prin strămutarea lui a în toate vocalele şi a lui b în f, m, p, v, sĕ află câte-va sute de nume de părăie, de rîuri, de lacuri; şi apoi vocalele iotisân-

www.digibuc.ro

du-se, adecă punêndu-se i moale înainte, sĕ află alte sute de nume. Apus rîu în Dacia. Gl. Tocilescu p. 611 scrie: „Ape rîu în Prusia; apu-s fântână, isvor; litv-upiș, sanscrita âp, apă, persice ab. Aff rîurel în Francia, Abus, numele vechiu al rîului Dava în Spania. Abos, Abus, rîu în Britania mare [la Ptolomeu] Ave rîu în Portugalia Ací sunt de o părere.

Jitiniu

Valea sau *rîurelul Jitiniu* desparte otarul Măidanului de al Steierului, curge prin satul Ciudanoveț și *satul Jitiniu* și sĕ varsă în Caraș. Astfel Jitiniu e un rîurel, și un sat și fiind când-va acolo, sciu că zace pe deluț și între dealuri; positiunea satului e dară la deal mic

Jit [zi zsit] înseamnă deal, *in* înseamnă mic; deci deluț: iară numele rîului înseamnă jit deal și in, apă, deci apă, rîu de deal. Prea adese-ori sĕ află, că numele dealului și al părăului după litere sunt identice, dar' nu și după înțeles. Pănă ací încă nu avem conceptul, că Jitin e și sat și lipsesce atare sufix: dar in înseamnă și loc deci Jit-in înseamnă și loc la deal; dacă p. e. Romanii vechi ar fi făcut ací un oraș l'ar fi numit Jit-in-ium, iară Grecii Jitin-ion. Încât în operat e Jitiniu, i, e numai imoiaraa lui n.

În România sĕ află numele Jitie pădurice și în alt județ Jitie, sat; unde ie înseamnă loc. Jitiean o mănăstire numită după numele localității, unde én=ean e sau diminutiv pentru jit deal, sau înseamnă apă. Jitiean podul pe Tesluiu. Nu are înțeles, e rĕu cules. Jitioara o moșie nelăcuită. Ací oara e sufix românesc, și acest nume ar corespunde pentru o apă mică la deal. Astfel e destulă materie pentru de a ne interesa de numirile aceste.

www.digibuc.ro

Jit purcede din id, deal, identic cu Id-a dealul de pe insula Creta; la Ida s'a născut Zeus. Ida deal în Troas în Asia mică; Idalion promontoriu şi oraş pe insula Cipru; id=deal, al=nalt, ion loc pentru a însemna oraş. Id s'a iotizat, adecă s'a pus i moale (la alte popoare j), care a trecut în j (zse, la unele popoarĕ) deci ĭid jid, ce se reaflă în numele Jid-an, Jidov, şi ce însemnează om de deal, delean nemţ. Berg-er.

Ar fi destul atâta, dar' acest material literariu fiind nou, trebuie sĕ demustru. Precum la alte rĕdăcini, aşa şi ací arĕt, că formele ad, ed, id, od, ud, apoi d trecênd în t, at, et, it, ot, ut, şi toate cele iotizate şi cele cu j, înseamnă deal, şi ca sĕ nu-mi lungesc scrierea prea tare pe viitoriu numai unele localităţi le voiu spune, că unde zac, iară altele le citez numai pentru formele numelor.

Adula numele celtic, Adulas numele latin a muntelui Gotthord în Alpi, din ad deal, ul mare, la loc. Adel deal lîngă Bern, el=al nalt. Iaderberg. er=nalt. Iad în comit. Biorului, deal, riu şi sat. Edelberg. Edelbühl, Ieddberg, Iedersberg. Jidela deal în Persia de 15000 urme de înalt; id deal, el mare (I 159). În România Edu şi Eduţ, dar' posiţiunea nu-i descrisă, însă nu dela iedul caprei. Edinburg, Edom sau Idumăa o ţară muntoasă în Palestina. Edonia ţară la muntele Angita. Idalwald, ar=nalt; aci părăul Iedraha, ed deal, er mare, aha apă. Odersberg, Oderberg, Uddeholm în Şvedia; Iudeia ţară muntoasă în Palestina; ud deal şi iotisat ĭud, unii aşa respund, ĭud=jidov; eia ţară teren, deci Iudeia teren la deal, Iudenburg în Stiria pe deal de 734 m. nu pentrucă Jidanii ar fi zidit cetatea, ci pentrucă Iuden înseamnă deal mic, sau loc la deal. Iuda pădure, Iudeni sat în România, nu dela numele Jidanilor ci dela ud nalt, deal.

www.digibuc.ro

Aetolia o țară muntoasă în Grecia, aet deal, ol mare, ia țară. La Celți aith deal, și nalt, aithe delime și nălțime. Acesta e unicul cuvênt celtic, din care s'au născut toate formele din acest articul constatate prin scrutatorii și esplicătorii numelor lo ale. În România e Etulie, sat, după litere se vede identic cu Aetolia, dar' poziținea nu-i descrisă. Aettenbühl deal, en e diminutiv Aitne sau Aetna, muntele vomătoriu de foc în Sicilia; ne=na înseamnă loc, teren. Athena capitala Greciei, întru adevĕr zace pe dealuri mici; ath deal, en mic, a din na, loc. O esplicare am aflat din aidhe (de unde aedes casă la Latini) și en diminutiv, adecă: căsuță, dar' asta nu e de primit. Aetenberg azi Attenberg în Bavaria. Atabryon deal pe insula Rhodos, acĭ ata înseamnă nalt, pentrucă bry (=bar) e deal și on loc, Atlas munte, Athos la Ioni Athon munte. Eitenberg, Eiterberg, Ettenberg, Etterberg, Iettenbühel Iettenburg. Din forma Ietten e Jitin. Iton în Thessalia, Itone în Italia. Ithberg un șir de dealuri, Oeta și Oite deal în Thassalia, Oetzberg, Otzenburg. Iotunfjelde munți gigantici în Norvegia. Ottingia un teren în Flandria. Utznaberg în Svițera, aitna. Iüterbogh, ut deal; er mare, bogh, buach spate.

După aceste lămuriri sĕ mai vedem unele nume locale din România. Jideni, Jidesci sate, Jidostița părău și sat, Jidov, vale. Odobesci. un șir mare de dealuri în jud. Putna. Rĕu nume pentru dealuri, căci în esci e sufix pentru nume de sat. Od înseamnă deal, ob din bava prejur, teren; deci numele terenului cu dealuri ar trebui sĕ fie Odba, sau Odva, iară pentru pronunțiare mai ușoară, Odoba, Odova, unde o din mijloc e literă legătoare, și aceasta de regulă e egală cu aceea din rĕdăcină cum e p. e. Odova lângă Buzĕu. Odvoș părău și sat în com. Aradului, lângă Mureș. Od deal. v din va

www.digibuc.ro

teren, iş oş apă; la Magiari şi Otvos. Am fost acolo cu vr'o 35 de ani mai nainte. Otăşău părău în jud. Vâlce Ot deal, aş apă; au în multe nume e din abh, apă, ca în părău. Odorin sat în com. Sepeş, din od deal, or nalt, anume ar, dar' pentru vocala o din rĕdăcină, or, şi în loc. Oţcul deal în jud. Argeş, Itu sat, Valea Itului etc. Când eram în Oraviţa am cunoscut săteni cu numele Itu, din it deal, u, om, deci deloan. Dar când vom începe de a scruta înţelesul şi a numelor familiare romane. Ah! ce tesaur limbistic şi istoric zace şi în aceste! Dar' sĕ află şi nume aspirate. Hedylion delime în Phokis, Hedonii popor în Thracia. Hetioneia o întăritură în Grecia Hetis loc în Laconia etc. Aşa la noi cele cu had, hat etc.

În Ungaria sĕ află numele locale: Zzedan patak, patak înseamnă părău; deci Zsedan purcede din jed, deal şi an apă. Zzedény (jed-en deluţ sau loc la deal); Zsid, Zsida (ar trebui doi d, unul din da, loc) Zsidahegy, auzi şi aci dealul Jid. Jdioara sat [va fi acolo şi părău] în comit. Caraş, la Magiari Zsidó-vár, adecă cetatea Jidovilor. Cum sĕ înşală. Am trecut pe acolo, şi acolo sunt deluşoare. Jidovin sat în com. Caraş din jid deal, va=av, ov teren în loc locuinţă. Zsitfa şi Zsitva sate în Ungaria; iată aci acel va, identic cu fa, cu ba. Cu câţiva ani mai nainte am cetit o scriere, în carea pe basa numirilor locale sĕ argumenta, că încă în secolul prim au fost Jidovi în Dacia, şi ca de buna-samă au venit ací, când Titus a risipit Ierusalimul. Vezi Doamne! şi ei vreu sĕ fie ací, vechi locuitori.

Lişava san Ilişava

Ilişava, sau Ilişaua, iară precum zic strĕinii, Lişava e un rîu, ce isvoresce din dealuri şi trece prin mijlocul satului Măidan. Este Ilişava mare şi mică. În Geogr.

www.digibuc.ro

Welt-Lexicon, staţiunea drumului de fer, la acest rîu e scrisă Lissava. Îndată ce numele înseamnă un părău, un rîu o apă, şi în nume sĕ află: ava, e apriat că ava înseamnă apă, din celticul abha, precum s'a demustrat încă la Chil-ava, Chilaviţa, şi la Ivana etc. Rîurile, părăiele, ce curg din dealuri, de regulă înseamnă: apă de deal, deşí nu poartă numele dealului, sau înseamnă apă mică.

Ni remâne dară de a esplica iliş respective liş sau liss. Lişava trebue sĕ însemne apă de deal, şi în urmare liş liss înseamnă deal; aşa şi e; dar' fiindcă lis are mai multe înţelese, trebue sĕ le spun şi aceste.

1. Lis purcede din li mic şi ais sau eas apă (ce s'a mai arĕtat, şi vezi şi la Gladeş, Ogaş) şi astfel înseamnă chiar apă mică, părău; dar' în nume, ava înseamnă deja apă, în urmare lis ací, nu poate însemna părău. Se află şi nume duplicate, dar acele sunt de regulă dela alt popor, venit mai târziu, p. e. cum e Montberg sau Achbach. Lyssos în anticitate părău în Gallia, unde os e sufix latin superflu; Lissy azi rîu în Irlandia din li mic, ais apă; în anticitate, Madonus, azi un Lys în Belgia, şi altul la graniţă între Belgia şi Francia, Lisle or. în Francia la părăul Tarn, lis apă mică, le loc, ce l'am arĕtat în Fârle. Leslie sat în Scoţia, la apă, les=l'ais apă mică, lie=le, loc.

2. Lis purcede din li mic şi aith deal, aithe nălţime, dar' t a trecut în s şi de ací încă în anticitate au fost ais, ce a însemnat deal, nalt, nălţime, deci lis, lais, les etc. înseamnă deal mic, însă s'a desvălit de înseamnă deal, munte, vêrf de deal. Numele locale sunt probă aşa de mare, încât şi cel mai neiniciat, sĕ convinge. Lyskam e un vêrf de munte de 4538 m. de nalt în Svi-

www.digibuc.ro

ţera, în grupa munţilor Rosa. Kam înseamnă coamă, lys deal munte. Valea muntelui la Italiani Val de Lys, la Germani Lysthal. Sus în Carpaţi spre Galiţia sunt munţii Beschizi. Ací e un deal ce sĕ scrie. Lissa-Hora şi Lysa-Gora. Hor şi gor forme slavice pentru deal, şi acestea încă demustră, lys înseamnă deal, şi că Slavii au venit mai târziu, precum, că ei au adaus hor şi gor, cătră numele celtic, ca Nemţii Berg (deal), p. e. Lisberg deal în Bavaria, Liszberg, deal în Hessen. W. Obermüller la Lysa-gora zice, că ací lys, e celticul los sau lus, ce înseamnă: vêrf.

3. Llys la Gällici a însemnat cetate, loc întărit pe deal. Ací ne întâlnim iară cu o analogie frumoasă; precum e ar şi arx, berg şi burg, dail şi daile, aşa stă lys şi llys de ací la Gällici lios şi llios s'a numit şi curtea, ce asemenea e îngrădită, prin gard întărită. În Francia sĕ află: Lisburg; burg arată, că lis ací înseamnă cetate.

Mi-a succes de a afla în Sviţera un nume de părău între dealuri, anume: Lissach, formaţiune tocmai ca Lissava; liss deal ach la Cimbri apă: abha la Gällici apă, deci în Lissava e formă din dialect gällic. Din lis s'au născut şi formele las, les, los, lus şi aceasta o dovedesc numele următoare: Lasberg în Austria de sus. Lesmont deal şi sat în Francia, les deal, mont deal. Lessina o insulă a Austriei, cu dealuri până la 650 m. in e diminutiv; Lessines or. în Belgia cu petrărie. Leussberg, Leusbohel sunt multe. Lis-gau un teren muntos dela Harz spre sud-vest. Losberg, Lospuhel sunt multe. Losburg în Prusia, Loszburg în Würtemberg Luss colnic în Würtemberg. Luszburg în Sviţera; Lusen deluţ în Böhmerwald.

Dar' sĕ vedem forme de nume şi din lumea vechiă. Las oraş în Lucania, *L*asion or. în Elis. *L*sisos oraş

www.digibuc.ro

în Dalmația și 2 pe insula Creta, apoi un părău la Thermopile, și altul în Sicilia. *L*os insulă lângă Thessalia; *L*usias fluviu în Spania, *L*usios fluviu în Arcadia. *L*usius nume roman. Unele sunt nume de apă, altele de dealuri.

Dar' e întrebare, că ce înseamnă I în numele Ilișava. Am arětat părăie cu numele *L*yssos, *L*issas. În Attica, nu de parte de Athena e rîul Ilissus, în care curge Chephisus; i din Ilissus, e remășiță din Il, mare, deci Il-lissus mare apă. Poate că în anticitate s'a făcut diferința în *L*ișava mică și *L*ișava mare, deci Ilișava poate însemna, ceă mare; acest il să reaflă în Illyricum, il mare, lyr apă; în Illiberis, il mare, ber deal; dar uneori, când sunt 2 părăie aproape, să înseamnă cel mic deosebi cu e, i, și a însemnând mic, strîmt, ângust, (vezi la Gilia, numele cu vocală înainte de gil) une ori să află și articolul y, cum să crede, că e în Is-ter, Hi-ster.

Să auzim o analogie minunată! *L*issabon capitala Portugaliei (vezi mappa din *L*ex. de Conv. Meier și descrierea) zace pe cracuri de deal, lângă rîul Tejo și aproape de mare; numele purcede din lis deal, abha apă și on, loc, sat oraș. Azi în fața locului, unii îl numesc *L*isboa, lis deal, și doară ba, prejur loc. În anticitate s'a chemat Olisipo sau Olisippo. În lis-ip-po vedem lis deal, ip o formă din abha apă, [vezi Ivana] și o respective po=ba va loc. Ací *L*isipa e identic cu *L*ișava, și dacă satul și ar fi căpătat numele dela acest rîurel, numele format bine ar fi fost *L*is-av-va; sau *L*is-av-von. În Olisipo e o înainte, în Ilișava e i. W Obermüller crede că o purcede din articul.

Ce înseamnă deal, înseamnă totdeodată și stêncă, peatră. *L*as la Greci peatră, laas, laos peatră. *L*issai la Greci stâncă goală, adecă pleașă, fără pământ pe ea;

www.digibuc.ro

*L*issos tot aceea *L*öss (şi Briz) în mineralogie un fel de peatră; Briz din bar deal; Briz e borţ. în borţoane. *L*a noi les în lespede. Dict. Ac. R. zice şi lespede, să deduce din lapis latin, cu un s adaus. Dar' lapis purcede din altă rădăcină.

Nici nume de aceste nu au scăpat neatăcate de Slaveni. W. Obermüller să luptă cu ei şi la rădăcina lis luând de basă *L*issa din Posen. *L*a Slaveni lesno e alun; lesno şi lesny adj. de pădure; liska aluniş, tufă de alun; dar' cred, că îndată ce li aducem aminte de Aissa-hora şi *L*ysa-gora, vor pricepe, că lis înseamnă deal, şi că astfel de nume, sunt cel puţin cu 2000 de ani mai vechi decât venirea Slavilor în Europa. În teritoriul lor, pelo nume de aluniş şi de pădure, vor avea şi ei drept.

În România: Leşa deal, pentru-că e: Piscul Leşii în jud. Putna, Leş deal în jud. Gorj. Leşile sat, în jud. Ilfov. Lisa loc, isolat în jud. Vâlce, Lissa sat în jud. Teleorman etc. Cine să interesează, are instrucţiune, ca să poată esplica alte mai multe.

M ă i d a n

În operat să spune, că satul Măidan zace între dealuri şi pre ambele maluri a rîului Lişava. Astfel zace pe câmpul de lângă rîu şi de lângă dealuri, şi câmpul acela trebuie să fie mic, pentru-că Măidan înseamnă câmp mic; maid câmp, an mic; sau fiind-că an înseamnă şi loc, maid câmp, an loc. În limba celtică: mahd, madh şi maid, maidh, may, înseamnă câmp (W. Obermüller I. 281—289, 307. II. 706 etc.) nemţesce Feld, ung. mező (din maid d trecênd în z) şi pământ de arat.[1]) Celelalte forme le vezi în articulul *Maticiu*;—

[1]) Irice mais, maes câmp, cornval. mes, armorice waes. Cu z, wormaz (bior-madh) made wor e apă şi maz=mező câmp.

www.digibuc.ro

deci nu mai-dan, ci maid-an. Têrgurile încă şi azi în parte mare sĕ ţin *afară la câmp*; şi prin aceasta s'au deslucit cele din operat, aduse pentru cuvêntul măidan În dict. Geogr. al lui N. G. Spineanu: Maidan e deal în comuna Crainesci. Dară maid e câmpul de lângă deal şi dealul trebuie sĕ aibă alt nume.

Maid-stone or. în Anglia la rîul Medway; Maidenhead or. în Anglia la rîul Themse; lângă ambele localităţi aproape sunt şi dealuri, deci au o poziţiune tocmaĭ ca Măidan, lângă apă şi dealuri, şi pe un câmp mic, ce dovedesce en diminutiv în Maiden. Maidoi (resp. Medii) popor în Thracia, ţara lor Maid-ike (ca Celt-ike) şi sĕ amintesce încă la Thucidide născut 471 ant. Cr. Maidii un despărţĕmênt, un trib din Scordisci celţi şi în Albania. *Maidanum* or. vechiu în Gallia, ori dela maid-an câmp mic şi um sufix latin pentru sat ori oraş, cu înţeles de loc; ori may, mai câmp şi dun, oraş întărit, cetate. Madaoi [Madaii] şi Medoi [Medii] la Greci locuitorii Mediei din Asia; din madh, maidh, câmp; Media a fost o ţară la câmp. Mediolanum oraş zidit de Galli (Celţi) la an. 359 a. Cr. în Italia, din maidh, med câmp şi llan şopru magazin; Mediolanum sau Mediolanium or. mai vechiu în Gallia, zidit de Celţi Insubri, unde împĕratul Adrian a fundat colonie romană. Mediolanium din Italia azi sĕ chiamă Mailand, la Italiani, Milano, şi zace la câmp. Medin înseamnă câmp mic, in e diminutiv. Sĕ auzim numai nume de oraşe în Spania: Medina di campo, sĕ vede, că nu au mai priceput ce e Medina şi au adaus şi câmp pănă ce în med e deja conceptul de câmp. Medina di rio Ieco, Medina di Sidonia. În operat sĕ zice: *Padina* sĕ numesce şesul de pe coasta unui deal; adecă câmpul de lângă deal; pad din madh, căci m trece în p; deci padina=madina, medina.

www.digibuc.ro

În România sĕ află formele de nume: Madeni, Maderjac, Maderjăsci, Medeleni, Medoja, Mezu, Modoaie etc. Cele dela câmp sĕ pot înşira ací; dealurile şi munţii sĕ înşiră la articulul „Cornul Moater.“

Mărilla şi mare

Deasupra de Ilişava mare, de Ţarc şi de Carpĕneţ este un deal şi sĕ numesce Mărilă. Pe culmea lui Mărilă este o poiană în carea sunt băile climatice Mărila. După Lex. de Conv. M. se scrie Marilla şi e deal de 820 m. deasupra feţei mării. Numele e curat celtic, şi purcede din mar, deal şi il nalt şi atâta e destul pentru de a-i sci numele; însă pe deal este şi altă localitate, atunci în legătură cu il sĕ adaugă la, ce înseamnă loc, şi pentru aceasta trebue scris: Mar-il-la.

În celtica, forma mai vechiă bwr şi de ací bar, a însemnat: deal, munte; din acea formă: bar, far, mar, par, var, încă înseamnă deal, munte. (Vezi Barbura, Fârle). Astfel mar 1) înseamnă deal, munte şi cetate, loc întărit pe deal, şi dacă mar e înainte de un cuvênt ce înseamnă deal, munte, atunci mar 2) înseamnă: *mare* [lat. magnus, nemţ. gross, ung. nagy] şi nalt. Dar mar înseamnă şi părău, apă, din mi mic şi ar apă, precum bior [vezi Buroniu] din bi mic şi ar apă, şi apoi precum bar aşa şi mare în genere înseamnă rîu, apă; de ací latinul, mare [nemţ. Meer, ung. tenger] românesce mare adecă: apă mare.

Numele Marilla nu stă singur în lume. Marilas or. pe insula spaniolă Luzon, întreaga insulă e stâncoasă şi vulcanică. Marilles sat în Belgia. Marigliano sat în Italia; g nu sĕ esprimă. Mirila sat în Romania, cu ruini vechi, deci trebue sĕ zacă pe deal, deşí Frunzescu nu o spune. Morella castel pe deal în Spania. Ací s'ar putea

www.digibuc.ro

înşira: Borolea din deal în jud. Dorohoiu,. Burilă în jud. Mehedinţ, Farigliana sat în Italia. Parillas sat în Spania, acest il arată, că zac pe nălţimi.

Câteva nume, în cari mar [mai vechiu mwr] înseamnă deal. Marberch deal în Elsaţia mar deal, berch nemţ. berg, ieră deal, către numele celtic s'a adaus cel german. Marburg or. în Hessen, zace pe coastă de deal ací mar înseamnă deal, ori cetate, ce esplică burg. Marsberg deal în Westfalia; ací nu e vorbă de zeul roman de resboiu Mars, ci de celticul mar deal, şi s poate purcede din ais nalt, sau din as=sa loc. Marsi popor în Latium au locuit pe dealuri lângă Sabini. Alt Marsberg în Prusia, de 913 m. nalt e mai nalt decât Marillă, dar Marsberg trebue să aibă în apropiere, soţi mai nalţi şi aceştia au sufixul il, ori ir ce înseamnă nalt. Marug deal în Ciclova, lângă peatra Rolul [vezi Rol]; să vede că e mai mic decât Rolul, de ací mar deal şi ug e diminutiv, dacă deal ar fi mai mare, atunci mar, mare şi ug din aigh deal (vezi ogaş). Moresberg în Odenwald din mor deal ais nalt. Moria, deac de 743 m. la Ierusalim. Passo del Moro un pas de deal de 2862 m. în Alpii Valisilor. În compositiune: Dolmar deal lângă Meiningen dol nalt (altcum deal) şi war deal. Marisia şi Maris-os rîu în Dacia, din mar deal, şi is din ais apă, azi Mur-eş la Magiari Mar-oş. Murad un rîu ce curge în Eufrat, din mur deal şi ad apă. Marsaille un oraş în Francia zace pe teren stâncos în formă de potcoavă; la început mai afund între dealuri, azi lungit spre port, sau din mar deal, saille (=daille cetate şi d a trecut în s) sau din mar-sa-lly unde lly înseamnă loc. lângă acest nume punem Mar-sil-leni sat în jud. Ialomiţa. Numele nu seamănă din întêmplare, ci pentru-că în ambele locuri au trăit oameni de o viţă. Muranum or. ve hiu, azi Murano

www.digibuc.ro

în Italia edificat pe terassele dealului Coscile, an sau e diminutiv sau înseamnă loc de sat. Murnau or. climatic în Bavaira, la piciorul alpilor; n a remas d n an, şi în vechime a fost: Muran; au e din av=va teren prejur, pentru un ţinut mai mare; loc pentru un sat. Din go mic şi av prejur, s'a format la Germani cuvêntul: gau un prejur deosebi la deal şi cu câteva sate; gova ar putea fi la noi. Mornussul deal în jud. Mehedinţ, Mourne Mountains deal în Irlandia; adecă numit şi celtice şi romanice. Murn-er Thomas nume de familie germană, murn deal mic, er om; Murn-u numele unui literat al nostru, de origine din Macedonia; unde u e de lipsă, ca să însemne om; ce e an în muntean. După aceasta instrucţiune. cine să interesează, poate afla sute de nume de dealuri în rădăcina numelui cu mar, mer, mir, mor, mur, myr.

Dar' acum să pertractăm cuvêntul nostru celtic: *mare* (magnus, gross, nagy). Am mai arătat, că ce înseamnă deal inseamnă şi nalt, *mare* (vezi Bogoie, Brad). Să auzim formele la Celţii de azi. Mor (tradus cu grosz) mare, şi fear mor, bărbat mare [fear lat. vir, ung. férfi, férj] în limba gällică [Gällische Sprachlehre pag. 245]. Cenn *mar*, tradus capite magnus, adecă: cu capul mare, unde cenn, cap, *mar* mare; lin mar tradus cu pedibus magnus adecă cu picioare mari; logmar, pretio magnus de preţ mare. Mor şi mar, [gross]. Kelt. Studien de H Zimmer pag. 130 137]; iară W. Obermüller II 295 etc. arată formele: mavr, mar, maor, mer, mor, toate înseamnă *mare*. Din cenn cap, a fost cinna la Celţi căpitan, Cecinna, vice sau mic căpitan; ce sunt şi nume vechi romane de familie. Dar lin purcede din glin, ce înseamnă genunche, deu lin doi genunchi, lat. genu [Fr. e. Mayer, die noch lebenden keltischen Völkers. pag. 4]. La Bar-

www.digibuc.ro

cian este gleaznă, în Glossariu glesna şi acest din urmă ni spune că purcede din germanul Knöchel. No! ce minunat.

Dar' să revenim la adiectivul: *mare*. Marbod şi Marbodus, despre care Romanii vechi a zis, că Marbod a fost regele Marcomanilor. Marbod nu e numele, ci titula lui; mar [mare) bod [de aci vodă] deci mare vodă. Altul a fost Merbodo; unde mer e mare. Aci îmi aduc aminte de Arpad; acesta asemenea nu e nume, căci ar însemna mare, [vezi Aria] iară pad, bod, vodă. Colo lângă Bretagne în Francia, cândva o parte de mare s'a numit Armora, unde ar însemnă mare şi mor [celt. muir] mare adecă apă; de aci apoi numele vechiu Armor-ica. Numele Marmora a unei mări, din mar [mare magnus] şi mor [mare apă]. Ne întâlnim ací cu cuvêntul marmor un fel de peatră tare, şi după litere e identic cu numele unei mări, dar are altă origine; bur, mvr, bar, mar, ce înseamnă deal înseamnă şi stêncă, peatră; deci mar deal, mor stâncă peatră; peatră de deal.

Unii de ai nostri au combinat, că mare [magnus] purcede din latinul maiore [mai mare] căzênd io afară; dar' am dovedit, că mare e cuvênt celtic; iară tare ca cuvênt celtic să dovedesce în articolul Stirmina. Mama şi tata zice copilului să cresci mare şi tare. În toată ziua auzim vorbind pe Celţi în familiele noastre.

Maticiu

*M*aticiul Olărescilor e o poiană, are teritoriu de vr'o 40 de jugere de pământ, zace pe coasta Cărpenişului în Maticiu sunt livezi, celalalt teritoriu e pădure. *M*aticiu să numesc şi valea şi ogaşul [părăul] dintre coasta nord-vestică a Cărpenişului mic, Coasta perilor şi peatra Berectariului.

www.digibuc.ro

Astfel *M*aticiul e poiană, e atare câmp unde sunt livezi, e pământ, ce se ține de agricultură. Din cuvêntul Maticiu, mat purcede din madh [vezi Maidan] prin strămutarea lui d în t, de ací math și maith [W. Obermüller II 281] la Celți înseamnă câmp; iară către aceste cuvinte se află alăturate acuș sufixul aidh și astfel math aidh înseamnă pământ de agru [Ackerland] apoi sufixul ach ori aich, astfel [W. Obermüller II 307] math-ach și mathaich pământ de câmp [Feldland]; așa precum din ton pădure s'a format ton-aich, păduros.

În celtica se află sufixele gällice aigh, igh, ighe, ce se adaugă unui substantiv ca se-i arête atare însușire și acest sufix aci corespunde germanului ig; p. e. roine celt. pĕr, roin-igh păros, cum e nemțesce Haar și haarig dar tocmai așa sunt și sufixele ach șt aich, și din aceste ach, ich och uch. Math-ach și mataich înseamnă teren țeară de câmp (Feldland) teren de pământ pentru agricultură; iară cu sufixul aidh, math aidh, aidh, înțelesul e: câmpos până ce forma e câmpet. Ik de origine înseamnă teren, prejur țară, p. e. Celtike țara Celților, din acest sufix la Latini sufixul icus, ce arată o însușire, de ací celticus ce se ține de Celți. Sufixul iciu în Maticiu arată însușirea terenului, că e câmpos; astfel nu câmp curat

Mi-a succes de a afla numiri asemeni. Mattich-gau, numit și Mat-gau, un prejur în Austria de sus între rîul Inn și de lângă dealul Hausrück, Mattich-gau în Bavaria; Mattiachi teren în Rhein-gau, un camp de deal; math și sufixul ich, din care la noi ch s'a schimbat în cĭ; Mattighofen (hofen din aoibh=Hof și en loc), sat curte și cere în Austria de sus; ací sufixul ig e din igh, identic cu ich, cu iciu. Lângă *M*attighofen e și părăul *M*attich ce nu poate însemna câmpos, ci purcede din math câmp și ich din ach apă; deci apă rîu de câmp. *M*attic sat

www.digibuc.ro

în Italia. *M*attiacii (math-iach) au fost un popor de viță germană și au locuit unde azi e Rhein-gau; au fost supuși de Romani, au căpĕtat municipalitate, dar la an. 70 d. Cr. au fost cu Batavii în contra lor; deci *M*attiacii înseamnă: locuitori dela câmp, dela pământ de agru. Orașul lor Mattiac-um (math camp, iac teren, loc) unde um latin e superflu, pentru-că înseamnă iară loc. Aquae sau fontes *M*attiaticae azi Wiesbaden (Wiese livadă); unde sunt ambele sufixe, și aidh (în iat) și ich în icae *M*ataseo la cei vechi, azi *M*atsee loc în Salzburg; math camp, seo celt. sua sia, apă, de ací nemț. See. *M*atiene o țară în Armenia, înseamnă tocmai: camp-en-ia.. *M*atta în Svițera, *M*atta de Lobos în Spania, *M*atain-court în Francia (in e diminutiv) etc. În România sunt formele: *M*atac-esci, *M*atac-ina, *M*aţuc etc.

*M*aden azi în secolul al 11-lea după documente s'a numit și *M*adan-um și *M*athen-um, forme identice cu *M*athain-court, și cu maid-an. Padina-*M*ateiu un sat în Caraș; ací *M*ateiu e forma vechiă, și Padina, mai noauă dar după înțeles sunt identice, adecă și *M*ateiu înseamnă padină, iară aceasta, din madh-in-a. Toate numele locale în cari sĕ află mat, met, mit, mot, mut și localităţile zac la câmp, după formele citate înseamnă: camp un teren câmpos. Dar' așa madh precum și math etc. au și alte înțelese, ce sĕ vor lămuri în articolul viitoriu.

Cornul Moater, Amutrium, Matava

Cracul dela apus al Têlvei mari sĕ numesce Cornul *M*oater, pentru-că are forma unui corn. În Italia, Spania Francia și Anglia sunt mulțime de nume de dealuri și de munți, cari sĕ numesc Corn, iar corn stă în compoșițiune cu cuvêntul ce înseamnă munte sau alt nume al muntelui p. e. Cornimont în Francia, Cornvalles un teren

www.digibuc.ro

muntos, Cornhills, un vêrf de deal de 400 m. în Anglia etc. La Celţi kearn, cearn corn de stêncă, karn vêrf de deal, corn în limbele romanice, şi c trecênd în h, horn la Nemţi (vezi Cerna etc.) p. e. Hornberg sau *M*atterhorn. *M*ad şi mat în celtica înseamnă: 1. deal, munte, şi ce înseamnă deal, munte, înseamnă şi 2. nalt, mare puternic, 3. bun. În operat neavênd nume de munte cu mad în rĕdăcină înşir nume din România: *M*ădăşor munte, *M*edin movilă, *M*ode, *M*odetul munte, *M*odoie deal, *M*odroghin munte şi mĕ restring la rĕdăcina mat şi celelalte forme ale ei. *M*adeira o insulă a Portugaliei, stă din un şir de stênci, 1200 m. nalte; *M*adeira e vêrful unui vulcan de sub apă; mad deal, er nalt.

Numele *M*oater purcede din mat=mot diflongit moat, munte deal, şi er (=ar ir, or, ur) nalt, mare; dar er (ar, ir, or, ur) înseamnă şi loc, teren, şi schimbându-se literile sĕ află formele: ra re etc. *M*atterhorn (cornul lui *M*at-er) un munte de 4461 m. în Svi̯tera spre apus dela muntele Roza, e Cornimont din Francia. dar Germanii au mutat cuvêntul corn-horn, la capĕtul numelui. *M*atterberg, dealul *M*at-er, căci duplicarea lui t e superfluă, si *M*attenberg în Svi̯tera, en în nume e diminutiv, sau înseamnă loc. *M*atera oraş în Italia, zace pe deal, are stênci şi peşteri, ocne de peatră; numele scris bine e *M*at-er-ra, unde ra înseamnă loc. *M*atese un trunchiu de munţi în Apeninnii neapolitani; ese din ais nalt; *M*atlock Bath oraş cu scălzi în Anglia, între rîpe de stânci de var, şi ape minerale; unde l purcede din il nalt, şi ock, ac loc.

Dar' avem şi în Ungaria *Matra* deal de 910 m. de nalt, şi apoi *Fatra* deal; fat din bat, mat=pat, vat, şi Tatra deal; nu din mater (mamă) fată, tată, cum combină unii. Mattra şi *M*uttra provinciă muntoasă în

www.digibuc.ro

India engleză. Meteora în Thesalia o mănăstire, ce zace pe un corn de munte rădicat drept în sus și e de 770 metri și Grecii esplică din meteor, ce stă în mijlocul aierului, până-ce numele să derivă din met munte și er mare. Meterez munte în jud. Dumboviţa, unde ez înseamnă teren, din ad, az, ce e în Cauc-az. Mitarce munte în jud. Dâmboviţa, mit-ar-ce, ar nalt, ce teren, loc; Mitez munte în jud. Mehedinţ; acest ez e identic cu ese din Matese de mai sus; ese din ais și deal și nalt. Motru munte și deal în jud. Mehedinţ și alt Motru munte în jud. Vâlce; ca munte trebue să fie înalt și de ací mot munte er=ar=ru nalt; Motru, cât Matra. Motherwell oraș în Scoţia, pe deal cu ocne de cărbuni și de fer; well=wille oraș; Motiers în Svițera, de 736 m. Moutier oraș în Svițera și altul în Francia cu saline, cu scoală montanistică. Motril oraș și cerc în Spania pe deal cu ocne de sare unde l e din la, loc. Iată ací formele identice cu moater. Mutthorn în Svițera, corn de munte de 3200 m. în trunchiul dela Gotthard, și Mutu munte în jud. Gorj. (vezi unele mai pe larg în Transilvania Nr. 65 după „Meterea turba“ dela mine).

Amutrium la Ptolomeiu, *Amutria* în peutingeriana s'a numit un oraș în Dacia, și posiţiunea lui s'a pus la rîul respective părăul Motru, care isvoresce din dealul Bou, în jud. Gorj, și astfel nu e într'un judeţ cu munţii Motru Dacă părăul ar fi lângă atare munte Motru, s'ar putea crede, că și-a împrumutat numele de munte, cum adeseori să află, dar numele părăului Motru trebue să însemne: părău adecă apă mică și nu munte mare; ș pentru aceasta numele părăului purcede din rîu (mic) și dwr (apă), rîu (vezi Dobreia); acest dwr s'a schimbat în dor, tor, tru. În anticitate a fost părăul Madona, numit și Matrona, azi Marne, din ma (mic) dwr-an=tor-an

www.digibuc.ro

tron, dwr cu diminutivul an, deci mic rîurel, şi nume de acestea sunt multe. *Matreum* oraş în anticitate azi Windisch-Matrey, la isvorul rîului Drava, în Valea Taferna; alt Matreym azi Matrey în Tirol în Valea Wipp, şi Matrey-gau. Primul Matreium a zăcut la părău, deci numele purcede dir ma mic, dwr apă rîu; um e sufix latin, înseamnă loc, sat; al doilea Matreym. verosimil a zăcut iară la părău, dar încât a zăcut într'o vale, a putut fi şi la înălţime, şi atunci purcede din mat deal, er nalt, um sufix latin.

În mutrium şi mutria din Amutrium reaflăm: *Ma*treium; Matreia (din ia y în Matrey); ca şi când am zice Motreium; a dela început din Amutrium înseamnă îngust strîmt (vezi prefixele la Gilia, înainte de gil) şi astfel iară sĕ documentează, că Romanii vechi în genere au susţinut numele locale aflate în Dacia, şi că au adaus un sufix latin.

S'a zis, că ce înseamnă deal, munte, înseamnă şi nalt, mare, puternic Matva şi Matava s'a chiemat Dunărea la Schyţi; mat mare şi abha apă; acest ava e şi în Lişava etc. Matiane un lac în Persia, lat. Matianus lacus; din mat mare şi ean apă. Mat înseamnă şi bun de ací Mathias, Matiia, math maith bun, ias=ens, om. Mater lat. Mutter nemţ. azi math-air la Iri, mama; din math bună, air om, aire femeiă; dar şi mad înseamnă bun la Bretoni (Gonidec pag. 3, 4, 55). Mattus şi Mattius nume la Latini; bun om, Magmattius nume latin, în care mag e celticul mac, fiu. Mac Mahon generalul francez a fost celt din Irlandia, familia lui pe timpul căderii Mariei Stuart s'a refugiat în Francia. Mac înseamnă fiu; mag-d la Nemţi fată, fecioară, servă,

www.digibuc.ro

Nedecliie, Natra, Netindava

Nedecliie e un deluț, ce zace dela cetate spre sud și e un teritoriu de vr'o 10 jugere; mai nainte era plântat cu vii, acuma cu pruni.

Sĕ căutăm ned și alte nume de dealuri, și numai și aceasta asĕmănare, ne va covinge, că *ned* înseamnă: deal. Neda, șí de ací vêrful Nedei munte în jud. Argeș, Nedele munte în jud. Gorj și Nedele deal în jud. Vâlce; *e* din mijloc e lung și *el* purcede din il, nalt mare; deci ned-il; e din urmă arată că a mai fost un sufix: lle=la, loc; dar d trece în s, t, z, și de ací. Natamenia deal în jud. Mehedinț. Natamenia e nume compus din nad=nat deal, dar fiind-că men înseamnă iară deal, nat ací înseamnă: nalt; tocmai ce înseamnă Armenia, din ar nalt, main deal deosebi petros, și ia teren, țară, și Nedemin sat în Mecklenburg, cum e Collmen sat în Saxonia. Nâtha în sanscrita, domn, am mai arĕtat că cuvintele ce înseamnă deal, sunt și nume de zei, titule etc. Nesec munte în jud. Mehedinț, nu dela sĕc ci din nes deal și ec sau diminutiv, sau loc, astfel este Nedec loc isolat în jud. Mehedinț. Neted și Neteda 2 munți; poate că vor fi netezi altcum net deal și aid diminutiv, Netot și Piscul Netot în jud. Vâlce și Muscel și alt Netot, sat în com. Făgăraș; nu are înțelesul, că e neîntreg, nu-i tot, ci net deal, ot din ad, da loc. Nuza măgură în jud. Dolj. Nedeia dela Retezat spre nord-apus de 1951 m. de nalt; unde eia arată, că muntele cuprinde un teritoriu, un prejur mare; forma cum e Dobreia.

Și fără a cugeta la Celtica, nnmai numele de pe teritoriu românesc, încă dau dovadă, că ned înseamnă deal și nalt. Dar' câteva nume și din alte părți. Nadailhac sat în Francia; il nalt, ac loc; Nadrag sus la dealuri, cu fabrică de fer în comit. Caraș; Nedenas dis-

www.digibuc.ro

trict în Norvegia, cu o parte foarte muntoasă și cu multe cataracte; Neddenaven-bergen loc în Prusia Neidenfeld și Neidstein în Bavaria, Neidenstein în Baden; Fels și Stein înseamnă stâncă, peatră. Nods sat pe deal în Svițera, Nudion după Herodot oraș în Elis, provinciă muntoasă. Natternberg deal în Bavaria, Pic de Nethon vêrf de deal de 3404 m. cel mai nalt în Pyrenei. Nothberg deal în Prusia. Nota oraș în Sicilia pe o planiță de dealuri petroase. Nazareth la Arabi Nazira oraș în Galilaea, zace pe un colnic.

Nadir la Perși, Nasir și Nazir la Arabi supravighietoriu, supra-administrator, Nazir la Turci titlu pentru gradurile cele mai înalte și pentru ministri; din naz nalt, mare și ir (air) om. Nadir e numele șachului de azi din Persia. La Slaveni se află prepositiunea nad ce înseamnă desupra de sus; dwor, wor înseamnă curte, da ací udvar la Magiari, iară Nador Palatinus, e slavean din nad și wor, peste curtea regelui; și astfel nádor nu purcede din nadir. Palatinus din palatium, curte. La Celții de azi nad înseamnă vêrf, ce-i cu vêrf; nodh și nuadh, ce e rĕdicat, înălțat, eșit în afară; apoi aceste și naiadh înseamnă nobil, tare. Ací și au isvorul comun, Nadel la Germani ac, vêrf mic; Niet cuiu; nodus (nod) nasus (nas) la Latini, ce asemenea e rĕdicat; noada din dĕrĕpt, nodeiele dela picioare, nodițele dela degete la Români; așa e, p. e. orom la Magiari vêrf de deal, și orr, nas.

Din Nedecliie sau Nedecliă, ned s'a esplicat; al doile *e*, e o literă legătoare, urmează dară de a esplica *clid*. Nedecliă e nume compus din doauă cuvinte ce înseamnă deal, și astfel ned ací înseamnă nalt, ca în Natamenia și în Neddemin. Clia purcede din cil—cli deal și a loc. La W. Obermüller (I 352 etc.) cli și clee în-

www.digibuc.ro

seamnă: deal, apoi cetate sau loc întărit. Col la Celți, collis la Latini colnic; collean, colnic mic, p. e. Colberg și Collenberg. (Vezi Chilavița și Domoclet). Clabucel mai mulți munți în România, din cal—cla deal, buc din buach spate; cum este Clăbuc munte în jud. Putna, Clâmce Cleja, Clujbă etc. munți Clay ca nume de deal sunt în Anglia și în Francia peste 60 de localități. Claudius mons, un deal în Panonnia, din cal, cla deal și aid mic; ius sufixul latin e superflu. Clee Hills și Clent Hills (cleanț) două trunchiuri de dealuri în Anglia, hill la Englezi înseamnă colnic, nălțime. Cles în Tirol planiță de 653 m. înaltă; din cle deal și ais nalt, Cleveland în Anglia să traduce cu Felsenland, țară de stênci. Cleto (din cle și aithe nălțime) sau Pietramalana în Italia. Clibanus deal în Brutium, din cli nalt și ban deal, Climax deal în Lycia; Clydach deal cu ocne renumite. Astfel Cli în Nedeclia, își are semenii săi în anticitate. Clisura să numesce în Bănat o strîmtoare de deal, un pas de deal, o vale, carea e închisă prin dealuri.

Natra e valea dintre dealurile Têlva lui Stefan, Teiuș și Dămăcuș; și ogașul (părăul) se numesce *Natra*. Nada și nadi în sanscrita înseamnă: fluviu; nâdi, vênă; (=b-v mic, en apă, rîu). Nada trestiă în sanscrita, nád unguresce, nêndre la Litani. Naodh, naoth și naoz, precum nuath la Celți înseamnă: apă, părău, rîu; și au sufixele an și der (mic) pentru diminutiv și er și dear (mare) pentru augmentativ, der dear să află strămutate în ter tra etc. Formele celtice sunt dintr'un isvor cu nass (umed) nemțesce; cu *nat*-are latinesce, cu în-*not*-are românesce; numai în apă=nat, not, poți înota. Ais la Celți apă, usz-ni la Magiari a înnota; uszoda loc de scaldă. Natra la noi un soiu de șerpe, nemțesce: Wassernatter, lat. natrix [natric(u)s, în formă de adiectiv];

www.digibuc.ro

înţelesul e: trăitoriu în părăie, în ape; fiinţă de părăie. *Nadra* rîu în Gallia cisalpina, azi Nura.

Nadrovia o ţară între două rîuri relative, mari; între Pregel şi Memel; numele i-s'a dedus din nadth apă, deor mare, ibh prejur; ia ţară; Nätra şi Nätraby oraşe în Şvedia, Natra-docota oraş în India; astfel forma Natre din Măidan are surori în departe în lume. Naters sat în Sviţera la Rîul Rhone; s din sa loc, nat rîu ea mare; Natternbach părău în Austria de sus, unde *n* e al doilea diminutiv; Nether-Burg în Anglia; Netra părău Netragau prejur, Netra oraş în Prusia. Neutra la Germani, Nyitra la Magiari un rîurel, ce curge din dealul Fasco şi trece prin comitatul Nyitra (Nitra); Netro sat în Italia. Nidder părău mic [der mic] curge în Nidda. Nitra rîurelul din com. Nitra. Nitry [y înseamnă loc] sat în Francia. Noutria [nutria] oraş vechiu în Illyricum. Astfel numele Natra fiind ogaş adecă părău, purcede din naot apă şi der mică;=Nid-der.

Netindava, după Ptolomeiu a fost un oraş în Dacia. Firesce, că posiţiunea nu i-se scie. Net aşa poate însemna deal, cum e net în Neth-on, Net-ot; precum poate însemna apă, iară in, în Netin, e diminutiv; dava înseamnă cetate, oraş întărit.

Neda părău la graniţă între provinciile Elis şi Messenia din Grecia vechiă. Nedon părău la graniţa Lucaniei. Neda la Euphor Nedee (Νεδεη); Neda şi Nede, nimfă [zină] de apă, nutricea lui Zeus. Nadel părău în jud. Mehedinţ; el e diminutiv. Gârla Nedeielor, părău prin care curge balta Nedeia şi sĕ varsă în Dunăre. Nadi în sanscrita, rîu. Nedad în anticitate Nitra; ad din Nedad înseamnă apă. Nidda fluviu curge în Maina, Nidelv 2 fluvii în Norvegia; Niede fluviu cuvge în Saone, Nied fluviu în Niedgau. Natisan fluviu în Gallia cisalpină, Nat

www.digibuc.ro

vale la Motrul de jos. Natelsitz p. în Prusia, identic cu Nadel din Mehedinț. Netha foarte multe părăie; Nethe părău în Belgia, curge în Rupel. Nethen și Netinne sate în Belgia. Nette părău curge în Rhin; Netting părău curge lângă Pforzheim; Nettingsdorf sat în Austria de sus; Nettin sat în Moravia. Nite mai multe părăie; Nittenau Nittendorf; Nottbach în Ortenau, Nottenbach curge în Maina; Notte în Dahme Nottingham oraș în Anglia la gura rîului Lene. Litera g din unele nume nu înseamnă nimic, ci unele popoare, în parte și Nemții o adaug după n. Nuthe fluviu curge în Havel. Numele de părăie în rădăcină cu nas, naz etc. nu le mai înșir.

Ogaș, Acmonia, Ocnă, Agnavis, Napuca, Naparis

După operatul presinte, Ogaș să zice unui părău și să înșiră mai multe nume de ogașe. După dicț. topografic al lui Finnzescu; Ogaș, *părău*, Ogaș vale, Ogașul Mierlei, pădure în jud. Mehedinț; iară la Spinean să află Ogașul Mănăstirii părău, Ogașul cu Perii, vale și Ogașul Floarei loc în jud. Mehedinț În dicționarile românesci cuvêntul ogaș=părău nu să află.

Ogaș e cuvênt celtic și purcede din og deal, munte și aș apă adecă din aigh deal, munte și la Cimbri: ach aches oiche, precum ais eas, aus, os, uisge apă; rîu deci ogaș înseamnă: apă rîu de deal, tocmai ce în limba nemțască e: Bergbach, Bergwasser, (vezi Caraș, Gladeș). În limba gällică ca cuvênt de toată ziua să află: aigial și aigiol, din aigh deal și gil, giol apă, rîu; adecă: ogaș. Un nume identic cu ogaș e: Ogeava [Ogiava] părău în jud. Râmnicul sărat, numele purcede din Og deal și abha la Gällici, apă; Oreava părău curge din muntele Cucu tot în acel județ; or deal, și eva din abha [vezi Lișava, Chilaviț̦a], Areva [azi Ucero] rîu în Spania, lo-

www.digibuc.ro

cuitorii dela rîu au fost Celtiberi şi s'au chiemat: Arev ac-i. Gura Orevului sat în jud. Râmnicul-sărat; Orev e părău pentru că cuvêntul Gura îl arată, dar numele Orev nu e cules. Oreviţa părău în jud. Mehedinţ. Încă un nume frumos: Aref, isvor în jud. Argeş, din ar deal şi ef, abha [vezi Ivana] Astfel aş e dela Cimbri, eava etc. dela Gälli, sau Gällici, şi în acest mod în Dacia se pot constata două dialecte celtice.

Dar' să mai auzim; Ogeloie măgură în jud. Dolj, Og e deal, el din il nalt, Ogial movilă în jud. Brăila. Ogian loc isolat în jud. Dolj, an e diminutiv; în celtica aigh-ian, aigh-ean. Oghiza pădure, Ogiza sat, iară trebue să zacă la loc nalt. Dar' şi în alte părţi og înseamnă deal, p. e. Ogulin or. în Slavonia la piciorul stêncii colosale Klek; og deal, munte ul nalt, în loc. Oggers-heim sat pe o planiţă în Bavaria, og deal er nalt, s=sa ţinut loc. Dar aigh trece şi în formele ag, eg, ig, og, ug,; iară g să schimbă cu c, ch, k. şi astfel să formează o mulţime de nume; însă acestea le trec şi vin la Ochian deal, în plasa Motru de sus şi Ochian deal în plaiul Cloşani [după Spinean], nu dela ochiu, ci din och deal şi ean mic, adecă diminutiv; până ce Ocean (apă) din Oc mare, afundă, şi ean apă (de unde Ionia). Din ach, oiche apă, să pot forma nume în och, og p. e. Ochte părău în Prusia te=di mic; Ocher fluviu în Prusia, er=mare; Oka fluviu în Rusia, etc. dar og din Ogaş nu poate purcede din ach=og apă, pentru că în cuvêntul ogaş, aş=ach înseamnă apă, rîu.

Akmonia sau Acmonia după Ptolomeu, Augmonia după tabula peutingeriană oraş în Dacia; Akidava sau Â·îdava după tab. peuting. oraş în Dacia. Ac-mon-ia din ac=aug, nalt mare, mon celtice, mon-s latinesce munte

www.digibuc.ro

ia loc, căci ia pentru teren mare înseamnă prejur, țară. Aci-dava din ac deal, i literă legătoare și dava înseamnă cetate, loc întărit.

Akte (la Greci cu k, la Latini cu c) cap de deal iese din muntele Athos în Macedonia; Akte o peninsulă, iese din Argolis; ak deal, te loc. Aktion (Actium) un promontoriu al provinciei Akarnania, azi Akri. August împĕratul după bătaia de aici a edificat Actia Nicopolis.

Akra la Greci, Akre la Joni (din ak deal, ra, re loc); înseamnă vêrf, gimp, deosebi vêrf de deal; Ocra deal în Rhaetia; pentru vêrf de deal din ak deal și ar nalt. Akteoni popor vechiu în Attica muntoasă, petroasă. Achaia în anticitate Aegialos o provinciă în Grecia, numai la sud are un șes stîmt, spre mare, încolo e străbătută de dealuri pănă la 1927 m. de nalți, din ac-ak, ach deal și ia țară[1]). Achalm vêrf de deal isolat de 701 m. în Alpi cătră Neutingen; al=il nalt, m=ma loc. *Acimincum* azi Peterwaradein, cetatea de sus zace pe stênci serpentine 49 m. mai naltă ca Dunărea. Aci din ac, deci acma, loc la deal și *inc*, e celtic, iară um latin superflu. Agemont deal în Niederland, Agimont, deal în Francia; cătră celticul ag deal s'a adaus romanicul mont, ce înseamnă deal, dar în Ac-mon-ia ac-ag inseamnă nalt, pentru-că mon e cuvêntul pentru deal. Numele de dealuri și munți din România, în rĕdăcină cu man, men, min mon, mun, și-le poate esplica fie-cine. Agde oraș în Francia zace pe nălțime; e tocmai Akte de mai sus; căci d în t sĕ schimbă. La Latini Agatha; iară *Ogial* movila din România, are nume identic cu *Agial*-os. Din aigh=ag=ac, deal avem cuvêntul: *Ocna*, la Magiari akna; na [=an] înseamnă loc. Ocna loc în Șvedia, Ukna, loc cu ocne de

[1]) Am aflat esplicare din ach apă și ia țară; adevĕrat că o parte din Achaia e la mare, însă partea mai mare stă din munți, dealuri, stânci. Grecia e mai încungiurată de apă și Italia, și totuși nu au numele dela mările din prejur.

www.digibuc.ro

fer în Şvedia. Ocna sunt multe nume de localităţi pe terenul locuit de Români. *Minnă* din min deal şi na loc, tocmai ce înseamnă ocna. Mineral, ce sĕ scoate din minnă, din deal. *Stollen* la Nemţi; s e numai siflare, tol înseamnă deal [vezi deal]; en=na, loc. Bánya la Magiari ocnă, din ban deal; ban p. e. e în numele: Al-ban-ia nalta munteniă.

Agnavis şi Agnaviae după tabula peutingeriană ora, în Dacia.

Numele sĕ împarte în ag-nav-is; ag, ce înseamnă deal, ací înseamnă: nalt, mare, întins; nav înseamnă deal şi is loc. Sĕ află formele rădĕcinale; nab, naf, nam, nap şi nav şi celelalte strămutându-se vocalele. În celtica de azi sĕ află cnap, gnob şi knop, apoi formele lăsând pe c, g, k, afară adecă nab. Aceste cuvinte înseamnă colnic, deal, apoi cap de deal, ce năvălesce spre o vale, ce iese dintr'un trunchiu, ca un promontoriu

Rădecina nab sĕ mai formează şi în alt mod, din ni sau n, mic şi abh apă, şi atunci e nume de apă, de părău de rîu, cum p. e. s'a format din ni-ach Nack din ni-aha Nah etc., dar aceste nu le înşir, şi fie-carele poate sĕ şi-le culeagă, ci ací înşir numai numele de dealuri, pentru-că ag arată, că Agnavis a zăcut la deal sau lângă deal mare, nalt.

În Italia pe ţĕrmul mării adriatice a fost un oraş: Egnatia; ací eg din aigh înseamnă mare, nat [naot] apă [vezi Natra] şi ia loc, adecă loc de locuinţă; în acest mod stă şi ag în Agnavis. Nume ce sĕ referă ací, sunt: Nabateii popor jidan în Arabia Petrăa, cu capitala Petra: Nab-ta; nab deal, ta prejur; eií oameni. Nabelgau, un trunchiu de dealuri în Thuringia; *el* ací e din il, nalt. Nebelhorn, cornul Nebel în alpii Algăici, cât Nabel. Nebo, deal în Palestina, Nebrodi montes, munţi în Si-

www.digibuc.ro

cilia, ací neb la început nu mai însemnă deal ci nalt, pentru-că rod însemnă deal. Abnoba munte si pădure în Schwarczwald; ací ab [ce însemnă deal] are înțeles de: înalt, ca și ag, iară nob de deal. Năfels sat pe nălțime în Svițera, naf-il-sa; Neffiach în Francia, loc cu părău și ape minerale, din nef deal și ach apă; acest ach la Francezi să respunde aș, ca ach la noi în Og-aș [vezi acolo]; Neffiès sat în Francia cu ocne de cărbuni de peatră, deci zace la deal.

Napata oraș vechiu în Egipet cu cataract să-, renumit, deci zace între stânci. Napf deal în alpii lucerni, Napfberg deal în Bavaria. Napíta insulă în marea Caspică, Napftos, demos [ținut] în Grecia; oleul de peatră nafța, să numesce după numele locului. Napf deal în Pilsgau. Neph și Nephrit în mineralogiă un fel de peatră și ce cresce în rărunchi Nepete oraș în Etruscia, azi Nepi, are mine. Nipf deal în Bopfingen, Nipfales în vechime dealuri în Armenia și Assiria. Nif-dagh în Turcia, și nif și dagh însemnă deal, dagh=dac, deal. Navarra un regat vechiu în Spania pe coasta sudică a munților Pyrenei; nav deal, ar nalt, ra loc. Navassa o insulă în India, de 100 m. naltă; nav deal, as d n ais nălțime sa loc, *N*avas de Tolosa sat în Spania; Tolosa încă însemnă deal [vezi Tilva] Sierra Nevada deal în Spania; *Nev*iges oraș în Prusia pe nălțime de 150 metri; ig ací e diminutiv. Nevos insulă în India, cu munți de 1096 metri și cu vulcani.

Am ajuns de a esplica: *Nopoca* după tab. peutingeriana. Napuca după Ptolomeiu, oraș în Dacia. Nap e identic cu nav din Agnavis; adecă însemnă deal, și oc, sau ac însemnă loc de locuință, identic cu ac, ec, icamintite adese-ori. Posițiunea orașului trebue căutată la un deal, ce iese în vale, la un promontoriu. Într'o mapă

www.digibuc.ro

şcolastică Napoca se pune la Számosujvár; alţii combina cu satul Poka din com. Maros-Torda, că ar fi rămas numai poca din Napoca; acesta e imposibil; Poca e cuvênt întreg, Poca-hegy să află în comit. Moson, poca să derivă din bog [vezi Bogoie]. Identice sunt Nabrad sat în cercul Fehérgyarmat şi Naprad în cercul Jibou; forma ca Neb-rod, şi poate că şi Nepos sat în cercul Radna să înşiră ací.

Am mai arĕtat, că numele zeilor şi titlul domnitorilor, adesecri sunt nume împrumutate dela dealuri, cari stau înnalte. Astfel Nabu şi Nebo la Babilonieni a fost zeul lor. Nanab titlu pentru un domnitoriu în India, de ací Nab-ob. Nab să reaflă în numele domnitorilor din Babilonia, anume Nabonassar, Nabupolassar, Nabukudunassar [Nabucudonosor din bibliă] etc. Nabis numele unor regi din Persia. Din nab=nob la Latini e nob-ilis, nobil; din celticul gnob e gnom, spirit de deal [Berg-geist]. Dar să vedem numiri din România, purcese din nab etc. Nama[iesci] schit zidit în mijlocul unei stânci, ce formează un colţ al dealului petros [după Frunzescu]; adecă să vede, că dealul cu colţul s'a întins spre vale; nam, înseamnă deal. Nav-ruţ [nav-ar] munte; cum e Navara din Spania, nav deal, ar nalt, şi uţ sau e diminutiv românesc sau purcede din ta, ty, loc. Nebunul mare şi Nebunul mic, munţi, dar nu dela ne şi bun, adecă rĕu, prost, ci din neb deal, an diminutiv. Nemerca şi Nemernic munţi, nem deal, er mare, ca loc Deal nebun şi nemernic nu esistă, dar sunt multe cazuri, când poporul asimilează numele unei localităţi, cuvintelor din limba de azi.

Neamţu e o mănăstire în jud. Neamţu după Frunzescu într'o câmpiă mică şi unde să împreună munţii, ca şi când ar îngrădi acea vale. Cetatea Neamţu zidită

www.digibuc.ro

de Stefan cel mare, lângă drumul ce merge la mănăstirea Neamţu, *care sĕ ridică pe coasta unui munte superior*. Mai sunt 12 localităţi Neamţu, şi apoi judeţul Neamţu, ce stă din plaiul Munte şi Peatra, ce arată însuşirea teritoriului. Ací nu e vorba de numele poporului „Neamţ“ ci de numele celtic al prejurului; nem deal, şi ty înseamnă şi prejur şi loc; egal cu da ta. Ací o asemenare: Nemausus a fost în Gallia un oraş azi Niems [la unii Niemes, Nimes] în Francia, zace la coasta unui şir de colnici, purceşi din munţii Ceveni, şi zace 45 de metri de nalt. Namasus un deal în Asia. Nemrud=dagh munte de 2000 metri în Curdistan, ací nem=nalt, rud, munte, cât Neb-rod din Sicilia. Nevoieş trecĕtoare pe munte; Nievuţ deal în Mehedinţ; Nimir mare şi mic, munte şi deal din nim deal şi er mare; ací am putea înşira şi Nopterca şi Noptesci. *Novac* munte, din nob nov deal şi ac loc; nu dela numele de familie şi une-ori de botez, Novac, unde nov e nou şi ac om = Neu-mann.

Naparis s'a ehiemat în Dacia un riu, a purces din Carpaţi şi a curs în Dunăre; se crede că e Ialomiţa. Numele se amintesce încă la Herodot, † 408 ant. Cr.

Numele Naparis purcede din nap (nab) deal, ar mare, is apă. Întră Lucania şi Bruttium a fost rîul Sybaris, din dab-tab-sab deal ar mare, is apă. De aceeaş origine e seb în numele rîului Seb-eş, unde eş înseamnă apă, rîu; e Semenic, deal în Caraş-Severin, sem deal, en mic, ic loc. Mai sus am arĕtat, că nap înseamnă şi rîu; în Scoţia sĕ află rîul Nav-er, ce sĕ esplică cu nav rîu, er mare. Ad. Bakmeister pag. 25 arată că în gallica vechiă un rîu s'a numit Nâva; acela din secolul al 8-lea încoacea, s'a scris Naba şi Nawa; în secolul al 9-lea Naab, lat. Nabaens în Britania; şi rîul Nau, care la

www.digibuc.ro

1003 s'a numit Navna, la 1150 Nawa, la 1515 Naw. Un alt rîu Arnava, din ar deal nava apă; sau arn prejur de deal şi ava apă.

Ostru, Ister, Danaster, Streiu, Strigiu, Bistra

După operat, locul din sat, întră valea (apa) Ilişava şi ierugă (canal) sĕ zice Ostru. Un teren, unde e un isvor cu lac, sĕ zice Ostru. În comitatul Uniădoarei sunt două sate cu numele Ostru şi zac la rîurele.

Ster la Celţii vechi şi de azi, anume în limba Cimbrilor din Anglia (W. Obermüller I. 855. II. 132, 726) precum şi în limba armorică sau bretonă din Francia, [Hein. Zimmer p. 41] înseamnă: apă, părău, rîu. Înainte de cuvintele începute cu litera s, popoarele au pus câte o vocală, a, e, i, o, u, y, şi din ster s'a format: aster, ester, ister, oster, uster, yster; iară e din ster strămutându-se în alte vocale, sau mutându-şi locul la capĕt, s'au creat alte forme, toate cu înţeles de ster. Numele Ostru purcede dară din *o,* literă afixă, fără ca sĕ însemne ceva, din str, ce înseamnă apă rîu, şi din *u* [=um lat. on celt.] cu înţeles de loc, teren; deci Ostru înseamnă: teren la apă.

Sĕ începem cu numele antice. Colonisarea noastră în Dacia a fost la anul 106—107 d. Cr. Strabo geograful † 60 d. Cr. la cap 13 zice: Dunărea de jos de pre lângă Geţi sĕ cheamă Istros. Dunărea de sus, până la Nicapole în Mesia (Bulgaria) s'a chiemat Danubius, iară dela Nicapole în jos Istros, la alţi scrietori şi Ister, Hister, unde h e o aspiraţiune. Dar' Istros, Ister e nume vechiu, e de peste 1000 de ani înainte de Cristos. Istros (după Hesiod din Kumă în Aeolis pela 850 a. Cr.) e numele zeului, al rîului Istros. Istros la Herodot † 408 a. Cr. Istros după Stefan Bizantin, mai multe oraşe în Pont, şi pre

www.digibuc.ro

insula Creta. Istropolis oraş în Mesia inferioară (Dobrugia) între gurele Dunării şi Tomi. Istria o colonie greacă la gurele Dunării, după Herodot; locuitorii. Istrienos; la Stefan Bizantin Istrianos en şi an înseamnă om, os grecesc, tot aceea, deci superflu. Istria o ţară la Marea Adriei, s'a ţinut de Italia, azi de Austria. La marginea Daciei, către Sarmaţia a fost rîul Danaster la Greci şi Danastris nume duplu; dan se reaflă în Danubius, Dunăre (vezi lacul Toni) şi ster la capĕt atâta cât dan, apă, rîu. Din Danaster la Români azi e Nistru.

Sĕ cercetăm localităţile de pe lângă Dunăre, în cari sĕ reaflă ster. Durosterum (dur-o-ster-um) oraş pe ţĕrmul Dunării în Mesia, azi Sil-istr-ia unde sil înmoiat din dail cetate, oraş. Istriganum mai târziu Stıygonium, azi la Magiari Esztergom; gan înseamnă cetate, întăritură, um ium, loc. Mai sus e ţara Oesterreich, oe superflu, ster rîu, reich din reg-num, regat, azi cu înţeles de imperiu, latinesce: Au-str-ia; deci Austria, Oesterreich înseamnă ţară la Ister. Tot aproape de Dunăre e Styria (la Nemţi Steuermark) din ster rîu şi ia ţară. Numele aceste, — faţă de unii scrietori vechi — dovedesc, că Dunărea şi din sus de Nicapole s'a chiemat Ister, şi astfel celtica îndreaptă şi pe geografii vechi.

Sĕ cercetăm acuma numele apelor purcese din ster, şi aflătoare pe teritoriu locuit de Români. După Dict. Topografic a lui Frunzescu sĕ află: *Istriţa*, munte în jud. Buzĕu; numele purcede din ister şi diminutivul iţa respective ţa şi înseamnă rîurel, părăuţ, apă mică, deci e nume rĕu pentru un munte, căci muntele numai munte poate însemna. Istriţa sĕ mai află douĕ sate în jud. Buzĕu; pe acolo trebue sĕ fie părăiele Istriţa. Ostraşa părău în jud. Mehedinţ. În acest nume de doauĕ ori se află conceptul de apă, de rîu; ster odată, şi aş=apă (vezi Ogaş,

www.digibuc.ro

Gladeș). Iată o formă identică; Ostr-ach părău în Hagan unde și ster, și ach înseamnă apă, părău. Ambele sunt din două dialecte celtice. Osterbach curge în Blies, unde bach e adaus germanic, către celticul ster. Ostrășoara părău în jud. Mehedinț, unde oara e sufix de diminutiv românesc. Stirța, părău în jud. Buzău; din ster și diminutivul românesc: ța; celticul: ci [ți] și după limba noastră: ța, țu; în Stirța e ța, și acest ța cu literă legătoare e ița, cum să află în I-str-i-ța; să află și diminutivul țu, p. e. Jil-țu 6 părăie [vezi Gilia]. Numele aceste sunt dintr'o epocă cu numele rîului Ister.

În comitatul Uniădoarei, este un rîu ce să numesce *Streiu* și curge în Mureș și este satul Ohaba-Streiului. Streiu din ster=stre, și sufixul *el* ori *en*, ca diminutiv, apoi l sau n s'a înmoiat; din strel ori stre-en, Streiu. Pe o mappă am aflat: Strel. Streiului Magiarii îi zic Strigy [Strigiu] unde ig e diminutivul eg; ec sau ge; ce. *Stirna*, părău tot acolo, curge în Bistra. Stirna din ster-ean, unde ean=an, n, e diminutiv; pentru nume locale na [=an] înseamnă loc.

Dar să facem asămănare și cu alte nume din alte țări, pe unde au locuit Celții. Formele mai de aproape sunt: Stré două rîurele în Belgia; Streh-la sat pe țermul Elbei, unde la înseamnă loc; Streu părău în Saxonia; Estrée în Francia. În Anglia: Ulster; anume în Irlandia ul înseamnă mare. Stour 4 rîuri. În Francia Esteron curge în rîul Bar (on e diminutiv. Estrée Blanche,=Streiul alb; Estry sat, unde y înseamnă loc. Istres, doue. În Belgia Sterrebeck (beck=bach); în Italia: Istrana, Stura în Piemont, la Grecii vechi Storas, la Romani Astura rîu în Latium. În Spania Esteribar, unde bar înseamnă iară apă (ca în Ostrașa, Sterrebeck). La Estrella rîu si sat. Astura și Astorica (ca diminutiv) azi Ezla

www.digibuc.ro

curge în Durius; Asturia ţară şi Asturiga sau Astorga oraş la rîul Durius; ga=loc. Alster în Holstein, al=mare Elster lângă Lipsca, Ulstra curge în Werra; el=ul=mare. Inster curge în Ostsee, ací in, ce de regulă e la capĕt e diminutiv. Sterbach, Esterbach, Isterbach în Würtemberg; Störe in doc. vechi Stura curge în Elba, Storbach. În Austria, Styr şi Ztyr fluviu în Boemia, Stryj rîu în Carpaţi curge în Dnistru. Hestra în Şvedia, Histriaea în Grecia; Styra demos acolo; Strymon fluviu în Thracia azi Struma.

Dar' sĕ auzim un secret despre ster; acest cuvênt e derivat din dwr apă, rîu (vezi Dobra, ca părău); d trecênd în t, e twr, de unde tar, ter, tir, tor, tur, tyr, şi siflate, adecă cu s înainte e ster. Din formele fără s, aduc numai 2 esemple. Dyras rîu în Thesalia la Herodot; Tyras la alte popoare Danaster. Cine sĕ interesează, pe basa instrucţiunilor date, poate însuşi descoperi peste o sută de nume de rîuri şi părăie, cu formele tar, ter, tir, tor, tur, tyr în rădĕcină. Chiar aceasta demustră positivitatea scrierilor mele.

Bistra un rîurel în com. Huniădoarei, isvoresce între dealul Negru şi vêrful Murgan, trece în comitatul Caraşului şi din jos de Caransebeş întră în Timiş. În comitatul Severinului (după înformaţiuni dela prof. Dragalina) Bistra e un rîurel, şi apoi Bistra Mĕrului, carea curge în Bistra, ce vine din com. Huniădoarei; apoi Bistra Mĕrului are 2 părăie, unul iară e Bistra şi altul Bistrişoara, şi asttel Bistra sĕ află pe teren locuit numai de Români. Numele Bistra purcede din bi=(fi, mi, pi, vi) mic şi ster apă, rîu; acest bi şi celelalte forme, duplicate, bibi, mimi, pipi sunt la multe popoare, pentru de a însemna ceva mic, dar acest bi la Slaveni nu esistă (W. Obermüller II 477). Bistra sĕ află şi cu alte dimi-

www.digibuc.ro

nutive, p. e. Bistriţoara, Bistrişoara, şi Bistriţa. Bistreţ baltă, schit şi sat în România; ací eţ e diminutiv masculin. Pistriţa (bi=pi) părău în jud. Mehedinţ (nu dela pistriţ); Vistriţa rîu în Macedonia sudică; Feistritz în Austria de jos, şi în Stiria. În Italia Mister Bianco [Bistra albă]; Mistreta [eta, ta diminutiv,=iţă, ţă] Mestre, Mestrino; în Francia Mestras, Mistre, în Anglia Misterton în Şvedia Misterhalle etc.

Röszler [Dacier oder Rumänen pag. 37. La Glig. Tocilescu Dacia înainte de Romani pag. 613] numele Ister, Bistriţa, le dechiară de Slavene, când numele Ister a esistat cu 1000 de ani înainte de Cristos şi când Slavi. au apărut şi s'au lăţit în secolul al 5-lea şi 6-lea d. Cri Dar' dacă ster nu e slavean, nici bister nu poate fi slavean. Strĕinii cu multe stupidităţi vreau sĕ ne încâlcească. Borovszky Samu în „A honfoglalás története" 1 94 pag. 59, numele: Bistra, Beszter, Besztercze etc. le deduce din cuvêntul slavean: bêstră, ce zice, că înseamnă ung. sebes, rom. grabnic. La Boemi sĕ află: bystre adj. grabnic, bystrec [ec=eţ] bystrice [ce=ţe] adj. cu minte ascuţită; bystrak om sprinten, grabnic; la Poloni bystry, rapid, vehement; dar' din adiective nu sĕ formează nume de munte şi de părăie, ci adiectivul poate da numai o însuşire rîului, p. e. Sebes Körös [Crişul repede]; şi dacă bistra ar fi ca adiectiv pe lângă numele unui părău, şi acesta pe teritoriu slavean, atunci adiectivul ar purcede din cuvintele slavene citate, dar bistra ca însuşirea unui părău nu esistă în toată nomanclatura geografică. Şi apoi încât se află p. e. Rapide părău în România, s'a dovedit, că Bistra, nu înseamnă răpede, ci rîu mic.

Heinrich Zimmer [pag. 41] şi Adolf Bachmeister [pag. 23] diferează despre germanicul Strom [rîu] şi îl derivă din ster; şi chiar slavicul ostrov [insulă] din ster

www.digibuc.ro

cu înțeles încungiurat de apă; ba în vechia slaveană bisericească, sĕ află struja [ia] din ster cu înțeles de a curge. Astfel, dacă Slavii au împrumutat pe ster, și pe bi, ce în limba lor, in diminutiv, nu esistă, e prea natural, că Bistra, Bistrița etc. sunt nume tocmai așa de celtice, ca Ister, și sunt dintr'o epocă premergĕtoare Slavilor.

Peica, Bega, mic, pic, Bior

După operat sĕ află părăul Peica. În România sĕ află Beica părău în jud. Vâlce, și Beica loc, isolat în jud. Romanați, de bună samă lângă un parău, măcar azi sĕ nu se și numească Beica. Beica purcede din celticul anume găllicul be, by, bi, prefix și sufix de diminutiv, și înseamnă mic, și purcede din celticul anume cimbricul ach, oiche ce înseamnă apă, rîu, deci Beica e din bi-ach. bi-oiche, mică apă, mic rîu. — Cuvêntul nemțesc Bach, ce înseamnă părău asemenea purcede din bi-ach. Achean și oiche-an la Celți apă mică, cu diminutivul ean. Bi — precum am arĕtat la Bistra — trece în fi, mi, pi, vi,; ba, i schimbându-se și în alte vocale, sau remânênd numai b, f, m, p, v, ca diminutiv, apare în foarte multe forme, p. e. baica, beica, biica, boica, buica, și apoi: faica, maica, paica, vaica etc. dar fiindcă în celtica, apă înseamnă nu numai ach, aches, oiche, ci și ean, ais, abh etc. prefixul bi și cu toate formele sale se află și înaintea acestor cuvinte. Mai de parte beag la Celți anume la Gälli înseamnă mic, și de ací sĕ află numele de persoane, cu înțeles: mic, Begga la celți, Bicco, Piggo la Italiani, Pignot la Francezi, Piccolo (colo sufixul de diminutiv ca în culus) la Italiani, apoi din acel beag la noi Micu și mic, precum și Picu și pic, un pic; acest beag sĕ află și la nume de părăie, p. e. Beg-a,

www.digibuc.ro

unde a din capĕt e din a, sau aha apă. Bega e părău în com. Caraş şi pentru prelungirea lui s'a săpat canalul Bega.

În România sĕ află formele: Baican sat în jud. Dolj, Baiceni isvor cu apă sulfuroasă în jud. Iaşi şi satul Baiceni; din aceste sĕ vede apriat, că a esistat sau esistă şi azi părăul Baica (bi-oiche); Baican din baica-an unde an înseamnă loc; Baic-eni din baica-eni, unde eni,=ani, oameni locuitori la părăul Baica. Ací sĕ pot înşira formele: Baic-oiu, Baic-ulesci, Boic-eni, baltă în jud. Râmnicul-sărat, Buic-esci. Bica sărată părău în jud. Buzău, din bi-acha sau beag-a şi nu dela bica, taur. Maica mare şi Maica mică, douĕ locuri în jud. Bolgrad; din mi-acha, şi nu dela mamă, maică; Mica sat în jud. Argeş; Moic-eni sat în jud. Prahova. Paic sate în jud. Ilfov şi Cahul, şi acum am ajuns la forma Peicha, pi şi oiche. Leica părău în jud. Râmnicul-sărat, din li mic, şi oiche apă, rîu, cât Peica. Peicani sat în jud. Fâlciu. Vechita părău în jud. Bolgrad, din bi=vi=v, oiche şi it (aid, ed, et) al doilea diminutiv, şi corespunde numelui Bech-et, baltă în jud. Dolj. Voica (v-oiche) părău în jud. Băcău, de ací numele: Voicaşiţi, părău în jud. Vâlce, Voic-esci etc.

Unele forme din alte părţi. Baic-al lac în Rusia; al—il mare. Bajka sat în com. Bars, la părău cu fabrică de papir. Bajoca în anticitate azi Bayeux, în Fruncia, din bi-oiche; Beikos oraş în Turcia asiatică; Bich-el see lac în Sviţera, Bichel baltă în Tirol; el=al mare; Bichenbach mai multe, bi-oiche-an, sau biachean; beag-ean. Faichio în Italia; Feuchten sat în Bavaria; feucht nemţ. umed. Maiche sat în Francia cu firesteu; Meich-ov sat în Prusia; aceste stau mai aproape de forma: Maica. Meiches în Hessen, din mi şi aches. Pojkam sat în Bavaria

www.digibuc.ro

lângă rîul Abbach (abh-bi-ach) unde m din am=an loc. Vajk şi Vajka şi Vejke în Ungaria; Vichio în Italia (nu din vechiu); Wojk-an în Boemia, unde an din an loc, prejur.

Diminutive cu alte cuvinte: Maina rîu, din mi-ean Viena rîu, din vi-ean, iară oraşul sĕ scrie cu doi n, Vien-na, unde na înseamnă loc; Bina părău în Bavaria Miesbach mi-ais. Becs bi-a-h, bi-ech. Fiind la diminutivul bi, sĕ ni aducem aminte de Bior, Bihar, Bihor, o grupă de dealuri mici faţă cu Carpaţii. *B*ior din bi mic şi or deal munte. *B*ihar, *B*ihor arată originea din beag-or, mic deal. *B*igorre o ţară pe coastele Pyreneilor în Francia, din *B*eag mic, or deal, şi re teren. Hor şi Gor la Slavi deal, dar neavênd ei diminutivul bi, bi hor nu s'a putut forma din slavicul hor sau gor; iată formaţiune identică în *B*eag-or-re. Migore munte în jud. Dâmboviţa, din mig (mic) şi ar or deal; tocmai *B*igorre din Francia.

Rol şi Jol

După operat, pe coasta nordică a Tîlvei mari, este un loc cam aşezat, care se estinde din coasta Tîlvei pănă la Scăunel şi se chiamă Rol şi Jol. În Foaia diecesană Nr. 2 din 1895 un ciclovan descrie unele părţi din Ciclova, şi zice: „Ciclov sĕ poate deriva dela apropiata stâncă (cleanţ) ciclopică, aşa zisă: Peatra Rolului.“

Câtă anticitate, cel puţin de 3000 de ani se află în numele Rol şi Jol! Ce cuvinte vechi sunt şi aceste şi s'au susţinut de Românii din prejurul Oraviţei. Din ambele descrieri se vede apriat, că Rol şi Jol trebue se însemne: stêncă, peatră, deal, munte; înseamnă aşa precum am mai zis, că numele unui deal, munte, stêncă peatră etc. în limba vechiă, nu poate însemna alta decât ce a fost şi ce e azi, adecă iară deal etc. Rol purcede

www.digibuc.ro

din ral, şi acesta, în numele locale are şi formele rel ril, rol, rul, ryl. Sĕ premit nisce esemple şi asĕmănări.

Ril, deal în jud. Muscel, Rilly la montagne, delimea, dealul Rilly; Rilly aux Oies, ambele în Francia, în ţara Gallilor, Celţilor. De unde Ril în România, Rol în Măidan şi Ciclova dacă nu ar fi fost pe ací locuitori cu limba, ce a dat numele Rilly în Francia. Numai un tăhul, un prost nu s'ar mai putea pricepe la această legătură antică. Rilo-Dagh e trunchiul de munţi în Balcan, leagă munţii Despoto şi Bitos. Dagh şi tagh e cuvênt comun în Asia, pentru de a însemna: deal; din dac e dag=deal e numele Dacia, delime, munteniă.

Rhil oraşel în Anglia, Rill în com. Sepeş, cercul Măgura. În celtica *rhwyll*, înseamnă: pas de munte, munte peste care se poate trece; trecĕtoare. În celtica w adeseori e o literă, carea acuşi se lasă afară, acuşi se foloseşce; pentru aceasta ryll, în Francia, în România şi în Balcan. În Dict. Topogr. al lui Frunzescu sĕ află numele de localităţi: Ralet, Relesci, Ruleni, şi în cât aceste localităţi zac la nălţime, la loc de trecere peste un deal, numele purcede din rwyll, şi sunt de o origine cu Ril. Abea este limbă aşa de amplă şi aşa de aptă pentru nume de localităţi ca acea celtică, şi cred, că cetitoriul s'a convins deplin despre aceasta.

Sĕ vedem acuma nume de localităţi din alte părţi. Cu ral: Raille-court sat în Francia. Raleigh oraş, zace pe deal în Canada (igh=ich, forma each, vezi Maticiu), stêncos, petros. Ralle lat. rallus, paserile cu picioare nalte. Rallswich sat în Prusia. Cu rel: Reil în Prusia, Reil-lanne oraşel şi Canton în Francia. Reilsheim în Baden; Rellen or. în Spania, Reuilly (=rhwyll) sat în Francia. Cu ril: Rihl în Prusia, Riello şi Rielves în Spania, Rilhac în Francia, Rillaer în Belgia, Rillé în Francia, Ril-

www.digibuc.ro

lington în Anglia. Cu rol: Rolleto în Italia (forma ca în Ralet, unde et sau e diminutiv dín aid, ed, sau e din da, de=ed, et, ce înseamnă loc, teren, şi ce e et din fag-et). Rolle cerc în Svițera, Rolle-bois sat în Francia Rolo în Italia, Rolaur în Belgia, Rouillac 3, Rouille 1, Rouilly 2 sate în Francia. Cu rul; Ruhla sau Ruhl or. în pădurea Turingen, la nălțime de 329 m. unde este un părău şi trecětoare. Rulle în Prusia, Rulles în Belgia Rully în Francia, Rula un loc lângă Eisenach, pe care e trecerea dela Gotha la Henneberg; Rülsheim, vechiu Rülich-scheim pe deal, cu ruini de castel roman, lângă Germersheim. Airolo sat în Italia, loc de pas de deal; =y-rhwyll

În operat s'a zis, că este *un loc cam aşezat, şi acela sĕ chiamă*, Rol. Aşa e! rhwyll înseamnă un loc mai aşezat între dealuri; un loc pe care sĕ poate trece e rol, însă nu e identic cu jol.

În operat se zice: Pe acest Jol (Zsol) trebue sĕ fie curs lava din craterul, ce se află în vêrful Tîlvei; căci sub Jol e multă peatră moale! Minunată descriere! ca şí când Liuba-Iana, ca Celți ar esplica însuşirea locului.

Jol înseamnă stâncă, peatră, lavă! Ah! ce tesaure vechi limbistice sunt în numele locale din hotarul Maidanului! Ail, oil, ol, la Celți înseamnă: stâncă, peatră, deal stâncos. Formele acestea sĕ iotizează, adecă înainte li sĕ pune un i, carele la unele popoare sună ca i moale [j unguresc] la altele ca j [zs unguresc]. Alpes Juliae s'au numit în anticitate alpii [munții] de stânci din Carintia, dela Pusterthal şi Gailthal spre ameazi, din i-oil, stâncă, peatră; din i-ol, e jol,- stâncă, peatră. Julius, Julia, numele romane cu certitudine sĕ pot deriva din i-oil; dar forma Julia purcede şi din gil apă; [vezi Gilia]. Julier-Pass în alpi în Svițera la nălțime de

www.digibuc.ro

2287 m. Joulis oraș pe insula Keos, una dintre Cyclade, cari stau numai din stânci eșite afară din mare. Jalyssos oraș pe insula Rhodos, încă la Homer pela 950 a. Cr Jal stâncă, ys din ais apă, rîu, și sa loc. Jaligny oraș în Francia, cu ocne de marmore alb; jal stâncă, peatră, ig, ce e în Raleigh [vezi la Rol]; ny=na sufix pentru de a însemna deosebi localități de sate. Jalna în India, Jalna în Ungaria; Jolsva [Elsch, Eltich. Jelschau] oraș în com. Gömör cu ocne de marmore și ape minerale; jol, s din sa teren prejur, și va loc. Julio-magus azi Stulingen în Schwarz-wald, pe un deal stâncos; jul=i-oil, și mag, curte.

Al înseamnă: 1. deal, munte; din acest al e al-p, unde p din pa [ba=fa, ma, va] înseamnă teren; Alava în Spania o provincie muntoasă, din al munte și va prejur, a din mijloc e literă legătoare, care adese-ori e asemenea literilor din rădăcină sau din sufix. Al înseamnă: 2. nalt, mare, deosebi, la începutul unui cuvênt, ce înseamnă deal, munte, apă, p. e. Albrouz sau Elborus deal în Persia; unde brouz, bor înseamnă deal [vezi Barbura]. Albania, unde ban înseamnă deal; Altai unde tai e din dag, dac, dah, dai, și înseamnă deal, etc. Aceste le-am spus, pentru că acest al [apoi în variațiunile el, il, ol ul] să întâlnesc cu ail, oil, ol stâncă peatră, și numai prin descrierea bună a posițiunii să poate face deosebire, că oare numele înseamnă: deal nalt, sau deal de stâncă p. e. Olymp deal de 2973 de m. în Grecia, apoi altele în Misia, Licia, pe insula Cipru și în Elis. Toate sunt nalte și toate au și stânci; pentru aceasta ol poate însemna sau nalt, deal, sau stâncă; iară ym în Olymp e din ab=ba prejur; [vezi il mare, ca sufix la Marila].

Oliva azi oraș lângă Danzig, pe dealul Karlsberg de 74 metri nalt; din al deal și va loc, pe unde nu

www.digibuc.ro

cresc Olivi. La Ierusalim a fost mons oliveti sau muntele Olivilor, muntele Oleiului, la Nemți Oelberg și Ölberg. Cristos de pe acesta s'a înălțat la ceriu. Acest munte, are trei vêrfuri, cel mai înalt de 805 m. și muntele stă din peatră de var, înseamnă deal de peatră, de stêncă, măcar sĕ fie și avut Olivi pe coasta lui; dar Oelberg este și lângă Schrienheim, asemenea unde nu sunt Olivi; deci din Oil stêncă, peatră. Ollioles oraș în Francia la capĕtul unui munte cu stênci rîpoase. În România sunt nume de localități, la început cu al, el, il, ol, ul, cari au înțelesul, ce l'am esplicat la *al*; dar' încât dealurile sunt de stênci, formele aceste sunt din ail, oil ol stêncă. Cine sĕ interesează de a cunoasce nomendatura geografică a României, după cele esplicate, poate cu siguritate purcede.

Ruceș, Rujeiu și Ruconium

Dosul coastei pustinie, ce se oteresce, cu otarul Agadiciului și Gladeșul, sĕ numesce *„dosul lui Ruceș."* Dosul la om e spatele; și dos de deal asemenea e spate de deal.

Lângă vêrful lui Urduc și între lăculețe, este alt vêrf de deal, numit *„vêrful lui Rujeiu"*, și e mai de tot steril (stêrp) adecă cu *petri*, cu *stênci*.

Parecă nnmele locale din otarul Măidanului sĕ întrec unele pe altele, cari sĕ fie mai vechi, mai frumoase și mai interesante. Deși e dosul lui Ruceș și vêrful lui Rujeiu, sĕ poate înțelege numai: dosul Ruceș și vêrful Rujeiu, și ací nu poate fi vorba de atare persoană.

Sĕ analisăm mai întâiu pe Ruceș. În celtica rugh ruagh (II. 107 etc.) înseamnă spate dos, cu diminutivul an e rughan, spate mic; cu augmentativul ar e rugh-ar spate mare: an și ar precum am mai arĕtat sunt și lo-

www.digibuc.ro

cative, însemnând: loc la dos, la spate de deal; dar' g din rugh trece în c, ch, (=k) şi în j [zs]. Din rugh la Nemţi Rüch-en dos, spate; rück în zu-ruch, îndĕrĕpt, ryčky la Slavi, din dĕrĕpt. În celto-scotica ıäkits, gîb, boş, cocoş în spate; de ací au luat medicii cuvêntul Rachitis, pentru morbul ce face gîb, boş în spate. La Poloni şi Boemi dos, spate înseamnă hrbet, chrbet, grzbiet şi pentru cele din rădăcina rugh, Slavii nici nu au ceartă cu noi; iară stêncă la ei sĕ numesce: skalja, skala, opoka; dar kal e din celticul gal, stâncă, si cal, deal [vezi Chilaviţa]

În Lipova este un deal numit „*Rugă*", întru adevĕr e numai spate de deal, şi pe coasta lui sunt morminţii; deci numele purcede din celticul rugh spate. În unii ani acolo s'au ţinut petrecerile la hramul bisericei ce în unele locuri sĕ numesc rugă, p. e. în Chizetou, dar numele dealului nu poate purcede, dela petrecerea numită ruga.

De-ocamdată sĕ trecem la Rugeiu. Acesta e vêrf de deal şi e mai de tot cu petri, cu stênci. În celtica roc înseamnă stêncă, peatră şi apoi deal deosebi de stêncă de peatră. Roc şi roch, rocher la Francezi stean stêncă peatră; la Spanioli roca, stêncă, peatră, rocas în plural darabe de stênci; la Italiani rocca, stêncă şi citadelă pe stêncă; rochetta (etta diminutiv] stêncă mică; rocchio stâncă, trunchiu bălvan de stêncă, peatră, roccia stêncă din mare, rokle la Boemi rîpă, afunzime; roh corn. C din roc trece în g şi în j, şi apoi o în celelalte vocale, de unde o mulţime de forme; rac, rec, ric, roc, ruc şi rag, reg, rig, rog, rug. Din acest rug, e rĕdĕcina în numele Rug-eiu, cu înţelesul de deal de stânci, de peatră. Din acest rag e la Nemţi: ragen a sĕ rĕdica, înălţa desupra de ceva, de altul. Rog la Poloni corn.

www.digibuc.ro

Însĕ la înşirarea numelor locale, purcese din rădĕcina rugh spate dos -de deal, şi din rădĕcina rug, stêncă, deal de peatră, e o greutate mare, întâiu pentrucă din ambele rădăcini s'au produs forme egale după litere, dar mai ales, pentrucă lipsesce descrierea dealurilor, şi astfel adese-ori nu sĕ poate decide, că p. e. rag înseamnă spate de deal, sau deal de stêncă, căci după înţeles e mare diferinţă. Pentru aceasta voiu înşira numele deosebi de dealuri, mai mult pentruca sĕ se vadă, că ce fel de forme se află, căci aceia carii sĕ interesează în faţa locului pot precis sĕ facă diferinţă.

Racalmuto oraş în Italia, are ocne de sare şi de sumpor. Rachel deal în Bavaria, rac stêncă, el mare; Rachen-stein deal şi sat în Appensel, róc-ean, Rakka stêncă la rîul Eufrat. Răcari loc şi sat în jud. Dolj; cu greu dela rac animalul de apă, căci în jud. Mehedinţ sĕ află Răciţă şi Racova, dealuri. Rechberg, Reichenberg mai multe. *Richiciu* munte în jud. Argeş. Capo da Roca, promontoriu în Portugalia, Roca-madour într'o rîpă în Francia; Roch-sberg, Rochenberg în Hessen; Rochdall în Anglia, roc stêncă, dall cetate; Rochefort, vechiu Rupes [stênci] în Francia. Roca, Rocănei, Rociu, Rocşoveni, nume locale din România. Rucăr sat în jud. Muscel, după Frunzescu, de din sus de sat pe drumul Braşovului sĕ află ruinele unei cetăţi vechi, şi sĕ presupune, că ací a fost cetatea vechiă Ruconium, ce sĕ amintesce la Ptolomeiu. Astfel ruinele trebue sĕ fie pe un deal, şi numele purcede din Ruc-on, unde ruc trebue sĕ însemne sau spate de deal, sau stêncă; on e diminutiv, deci rugh-an sau roc-an ium=ion sufix pentru nume de sate, de oraşe. [Încă nici pentru aşa localitate, sĕ nu afli descriere precisă]. Rucăr în jud. Muscel, trecĕtoare de graniţă spre Transilvania. Aci ruc e apriat spate de deal, iară ar

www.digibuc.ro

mare sau loc. Rucăreni vale în jud. Putna, satul verisimil e pe spate, pe coastă de deal. Rucor, sau Rucur sau Rucher sat în com. Făgăraș, Ruchiberg în St. Glarus, Ruche o cetate în Blauthal, de bună-samă pe spate de deal.

Rhagae oraș vechiu în Media. Ragaz loc de scaldă în Svițera, zace la nălțime de 521 m. înaintea unei rîpe stêncoase; astfel zace pe spate de deal și și la stêncă. Raguza oraș în Dalmația [la Slavi Dubrownic] zace la piciorul muntelui Sergio, pe un spate de deal, așa încât stradele sunt ca terassele, de te sui ca pe trepte, dintr'o stradă în alta. Rag sat în jud. Dumbovița, Ragin-esci sat în jud. Buzĕu. Regdan, Reghinesci, Reghin, cotul Reghiului în România. Rhegion și Region promontoriu și oraș la vêrful sudic al Italiei, încă la Herodot și Thucidide, alt Region în Gallia cisalpină din colo de rîul Padus [Po]. Regensberg în Bavaria Riegel-sberg în Prusia, Riggisberg în Svițera; Roga sat în Mechlenburg, Rogart sat în Scoția; Baba Roga în jud. Argeș, Rogna în jud. Roman, Rogova deal în jud. Mehedinț are vinuri bune; Roggenburg în Bavaria pe spate de deal; Rogomme lângă Cahors în Francia, cu vinuri bune; Rogberga deal și sat în Șvedia, Roggenstein în Bavaria Roggvill în Svițera. Rugărie sat în jud. Tutova; Fundătura Rugărie, Rangeac sat în Francia Ruget [la Spinean] deal în jud. Meh edinț. Ruget 3 sate, Rugina, Rugi nesci Ruginoasa etc. Rougir sat în Francia. Rugenberg deal în Argan, Rugensberg în Prusia, Ruginesberg în Franken; aceste arată, că Rugina, Ruginoassa etc. nu purced dela cuvêntul comun, rugină, rujina [ung. rozsda] ce e scurtare din lat. rubigo [gen. rubigin-is] și are înțelesul de roșu, roșcat, căci rugina e roșcată; și nu purced dela arbustrul rug, ital. roga, lat. rubus, sau mai mult forma Rug-et ar fi una, carea ar arĕta teren, pe unde cresc

www.digibuc.ro

rugi, forma ca brad-et, fag-et. Rüeggisberg deal în Breisgau, Rugkezberg în Sviţera, Ruogelberg [rugha-il] în Argau; Rugby oraş în Anglia, pe nălţimea dela Avon, Rügen o insulă de stênci în Marea ostică, în anticitate Rugia. Formele în rĕdĕcină cu rah, reh, rih, roh, ruh şi raj, rej, rij, roj, ruj, le las la o parte, fie-carele şi le poate culege şi esplica, făcênd deosebire numai între spate de deal şi deal de stêncă. Şi în aceasta zace certitudinea esplicărilor mele. Dar' am rĕmas datoriu cu esplicarea sufixelor eş dela Ruc-eş şi eiu dela Rujeiu.

Cu sufixul eş în România se află munţii Corneş, Pandeş, Babeş, Andrieş etc. apoi cu sufixele aş, iş, uş sĕ află munţii Murgaş, Dobriaş, Macriş, Grotiş, Spediş, Grinduş, Melihăuş etc. În decursul scrierii am arĕtat, că sufixele la dealuri sunt p. e. an, ce înseamnă şi mic şi loc; ar ce înseamnă şi nalt şi loc, astfel şi alte feluri de sufixe. Şi fiindcă sufixele din cari s'a născut sufixele noastre aş, eş, iş, oş, uş, după litere sunt mai identice, dar după înţeles de tot felurite, sĕ adaug atare esplicare.

1. Dacă Ruc-eş ar fi un părău, ruc înseamnă deal, spate de deal şi eş apă rîu. Acest eş în nume de ape purcede sau din ach (=ech, ich, och, uch, oiche) apă, ch vechiu trecênd în ş, p. e. Ardeche (zi Ardeş) un rîu în Francia, curge din Ceveni; sau acel eş purcede din ais, eus, uis, as, os la Celţi apă rîu; ais-ean apă mică; ais-er apă mare (W. Obermüller I. 159 – 164 etc.), Aeas fluviu în Epir, Aisne (ais-ean) fluviu în Francia (vezi Gladeş). Dar după operat nu aflu, ca Ruceş sĕ fie şi părău.

2. La Gälli şi ais şi as înseamnă a) deal, munte, p. e. Ais-perg în Waldshut din ais deal, perg din germanul berg, deal; Aispell tot acolo, unde pell e din bill, mic. b) înseamnă nalt, mare p. e. Pornas munte de 5000 de

www.digibuc.ro

metri din barn, bryn (vezi Barbura) şi ais sau as, nalt mare şi ais e purces din aith deal, aithe nălţime [vezi Jitin, Domoclet] c) ais deosebi ois înseamnă şi cetate, analogiă ca ar şi arx, berg şi burg, lys [vezi Lisava]. În urmare acest eş înseamnă nalt, mare, şi astfel Ruc-eş mare, nalt sau lat spate de deal.

3. Dar ais, as, ios înseamnă şi loc, p. e. bil-ais, mic loc; tain-ais la apă loc. Din ais şi ios s'au compus cu dae, tae, ty ce asemenea înseamnă loc, dar şi casă locuinţă, şi s'au format cuvintele aisdae, iosda, pentru de a însemna loc de casă, de locuinţă (Wohnort, Hausstätte) şi astfel eş în Ruceş poate însemna şi numai loc deci Ruc-eş loc la spate de deal; loc la dos de deal. Dar am ajuns ací, pentruca sĕ arĕt, că din aus ais (ori as, ori ios) ce înseamnă loc, avem sufixe şi în limba de azi, p. e. petriş, loc pentru teren de petri; cânepiş, loc pentru cânepă; bradiş (=bradet) loc pentru brazi; pruniş loc pentru pruni; brăniş loc la atare înălţime, din bar deal, an mic, ais loc; apoi suiş, coborîş, culcuş, urcuş etc. Din compusele aisdae, aistae, aisty s'a format cuvêntnl asty ce a însemnat, cetate, oraş în cele din urmă şi sat (W. Obermüller I. 31, 59, 66, 125 etc.) Din cele compuse sĕ află şi la noi sufixe compuse pentru nume de sate: esty (esti) şi iste, despre cari am scris pe larg în Familia Nr. 187 etc. din 1891) şi pentru alte localităţi, p. e. cânep-iş-te, bran-iş-te etc. În Ruj-eiu, eiu, judecând după natura limbei noastre de azi, a putut purcede din ruj-el, ruj-en, cu l sau n înmoiat, ruj-eiu, şi fiind-că ruje-iu e vêrf de deal, ar trebui sĕ căutăm forma ruj-el, rujil, unde il înseamnă nalt; dar' la gällici se află ai ce înseamnă teren nalt (Hochland); şi Ai se află şi azi o planiţiă (şes sus pe deal) în Würtemberg. Pe acest ai îl găsim în numele Sinai, Sinaia, Pyrenaeus la Latini,

www.digibuc.ro

din celticul bryn, pyrn deal și ai nalt; Hochland, țară teren nalt ca munți; pe ai îl mai găsim în Y-mael-ai-a (Hymelaia) munte, dar firesce cu un teren nalt în India. Ruj-eiu e în formă masculină, ce e Dobr-eia în formă femenină. Surrey comitat în Anglia lângă rîul Thamse; surr din suir apă, rîu, ey=ia prejur, teren, țară. Acest ai înseamnă și numai teren, prejur, țară și atunci e identic cu ia. A din acest ai trece și în alte vocale, și pentru aceasta iea, oia, uia sunt identice. Acel *ai* se reafla la Francezi, p. e. chêne, stegiar, Chên-aie teren pentru stejari, adecă pădure de stejari.

Slovan, Slava, Slavi

Dela părâul Ilișava mică spre dealul Mărilă treci preste cracul Slovanului. Astfel Slovanul apare ca crac de deal. În comitatul Turócz, pe unde locuiesc *Slovacii* se află satul *Slovan*. În România se află următoarele nume de localități: Slabi sat în jud. Buzău, Slaveni sat, Slăvești 3 sate, Slavinești, Slavitești sate, Slavin munte, Slăvuța, Slevnie, Slivna, Slovița, apă; Budislav munte, Dobrosloveni, Dobroslovești, Berislovești și altele.

Slavii, toate aceste nume le deduc dela *slav*, numele lor, și firesce, că ei zic, că pe unde se află nume de acestea, au locuit Slavii, și numele locale dela ei își trag originea. Ai nostri, unii au scuturat d n umeri, apărându-se cu nu sciu, dar alții li-a crezut Slavilor. Însă sper, că prin articolul de față și Slavilor și altora li se va deschide mintea.

De unde deduc Slavii numele lor? La Boemi slava înseamnă mărire, onoare, pompă; slaviti a sărbători, a slăvi, la noi lăuda; slavny renumit, sărbătorit; la Poloni sljava înseamnă renume, glorie, mărire; slavny ilustru. Dr. Johann Hanusch (în Slavische Mythologie pag. 40)

www.digibuc.ro

numele *Slavi* îl esplică cu Ruhm-vollen, adecă cu: plini de renume, de glorie. Şi Slavii sunt tare făloşi, că numele lor are înţeles aşa de frumos. Dar a pus naiba pe unii din Slavi, ca să mai facă scrutare şi au aflat, că slovo şi sljowo la Slavi înseamnă cuvênt, slovce literă, slowka silabă, slowny, sljowny verbal, şi au dedus, că Slavii înseamnă: vorbitori, cuvêntători, şi au aflat, că numele Nemţii, înseamnă: muţi (carii nu vorbesc). Nemţii în anticitate, înainte de Cristos, adecă până a nu veni Slavii în secolul al 5-lea şi 6-lea d. Cr. s'au chiemat: Nemetes şi Nemetas[1]), la Unguri Német, la noi Nemţi; dar Slavii, fiind-că la Boemi nemec [c=ţ] înseamnă mut om mut, la Poloni niemek, om mut, numele Nêamţ îl esplică cu om mut. O stupiditate mai mare nu se poate presupune dela învĕţaţii Slavi; şi chiar şi Miklošiciu, în analisarea limbei românesci, faţă de noi comite multe absurdităţi şi Dict. Ac. Romane poartă mare luptă cu el dar în genere fără succes, căci încât avem cuvinte de o origine cu Slavii, acele nu să pot apăra numai din materialul limbei latine, ci deosebi din al limbei celtice.

Trec preste istoricii bizantini, carii numele Slavilor l'au scris şi Sclabii, Sclabenii eti şi de după carii, mulţi literaţi străini, numele *slav* l'au identificat cu sclav, adecă rob, căci Slavi au putut să aibă robi, dar tot poporul slav, nu a fost rob şi pentru acesta, a zice că Slavii înseamnă robi, e o deducere absurdă.

Mai întâiu să vedem, că cuvêntul *Slava*, de unde purcede? În cântecele vechi bisericesci slavene, slava vine înainte cu înţeles de laudă (Domnului). Litera s dela început e numai siflare, fără ca să însemne ceva, precum

[1]) Nemetes au locuit de dreapta rîului Rhin, între Vangioni şi Triboci. Oraşul lor de frunte a fost Nemetacum (sau Nemetocenna) azi Arras, şi Novomagno mai târziu Spira, azi Speier.

www.digibuc.ro

am mai arĕtat aceasta; deci remâne rădĕcina *lav*. V e identic cu u, cu b şi *lav* înseamnă: laudă. Lau se află în latinul lau-s (laudă) în laudo (laud), şi ici-cole şi în cărţile noastre bisericesci se află lăv-dăm, ba lăv, l-am cetit şi într'o carte macedo-română. Nemţesce loben a lăuda, Lob laudă. Astfel lav din cuvêntul slava, purcede dintr'o rădĕcină arico-celtică, comună Romanilor şi Germanilor. Auzim şi la noi: laudă ţie Doamne! e atâta dară cât slavă ţie Doamne!

La Celţi leub, loib, liub, liubh (W. Obermüller II, 227, 238, 267) a însemnat pădure tênĕră, frunzoasă, frunziş. Cu diminutivul an, liub-an, păduriţă.

În numele *slav*, precum s'a zis s e numai o siflare fără sĕ însemne ceva. Lav înseamnă pădure tinĕră, astfel numele: Slavi înseamnă pădurenî. Numele arată, că locuinţa lor vechiă a fost la păduri, între păduri.

Liubh la Celţi, Laub la Germani înseamnă: frunze, frunziş, foiş. Laube la Germani, loc acoperit cu ramuri frunzoase, foişor. Lomb la Unguri, (m a întrat înainte de b, ca p. e. din Sabbat szombat), ce e la Nemţi, Laub; lombos frunzos, cu ramuri pline de frunze. Laub-wald la Germani, pădure frunzoasă, tênĕră. Laube, mai vechiu Loibe, Loibin. Lovia şi Louba a fost numele vechiu pentru Turingerwald (pădurea Turingilor). Lam (Bulllet) la Bretoni, arbore, bât.

Dar siflarea lui lab, lav etc. adecă aceste forme şi altele cu s înainte se află şi în dialectele celtice: astfeliu se află sluibh, slaub, slab, slav, slov, sloibh (W. Oberm. II. 691—696 etc.) cu înţeles de Laubwald adecă pădure de frunziş, pădure tênĕră, dumbravă.

Numele de popor s'a format aşa, că către cuvêntul s-lav s'a adaus sufixul ce înseamnă om: la noi *u* pentru singular, *i* pentru plural; deci: slav-u, slavi; alt sufix e:

www.digibuc.ro

an, en, in, on, un, ce înseamnă om (ce e şi în Rom-an) şi de aci la mai multe popoare e numele: slav-an, slav-en, slav-on, slov-an; şi toate formele înseamnă: pădure-an, codr-ean, dumbravan. Numele slov-ac, din Slov pădure şi ac om.

În nume locale an precum s'a mai arĕtat, acuş apare ca diminutiv, acuş înseamnă loc; şi astfeliu Slovan înseamnă sau pădure ţĕnĕră, sau loc la pădure. Dar liub, lub, luba, luib la Celţi (II 223. 256. 267, 654 etc) a însemnat şi: cot, ânghiu, colţ de teren şi liub anume şi loc de ascuns, căci în pădure, totdeuna este loc de ascuns. Din sluib, sliub azi la Nemţi e şlupf (Schlupf) loc de ascuns.

La numele multor oraşe în Germania sunt sufixele: leben, leuben, laufen, liuben, low, laube, tot cu înţeles de pădure. Se amintesce de Slaven-wald, Saltus Slavorum, la isvoarele rîului Saale fluviu în Thüringen, dar' pe acolo nu sunt Slavi, şi pădurea în vechime s'a numit Laube precum s'a arĕtat mai sus. Se amintesce de o ţară Slawia între rîurile Netze, Warthe şi Drage, pe unde n'au fost şi nu sunt Slavi, numele purcede din Sloibh-ia. codriă, păduriă.

Deşi adunasem mai multe nume, trec peste ele, ca se ajung la unele din România.

Laba (la N. D. Spineanu) pădure numită şi pădurea Labei în jud. Mehedinţ. Ací nu poate fi vorba de laba unui animal, ci de lab=lub pădure. Lampa, pădure în jud. Teleorman; ací nu poate fi vorba de lampa, ce arde pe masă, ci de lab=am pădure şi pa [ba, va, ma] loc, sau de lab=lap şi a întrat m. înainte de b-p, cum vĕzurăm în lomb.

Laune părău ce isvoresce din pădurea satului Launele de jos; apoi dealul Laune în jud. Argeş. Ací nu

www.digibuc.ro

poate fi vorba de nemțescul Laune, humor, fantasiă, ci de u purces din b, ori v, cum e mai sus: laus, laudă, și astfel din Lavna lav pădure, na loc. Gura Launului sat în jud. Olt, dar' fără ca să se fie cules și numele părăului Launu. Launu din lav pădure și can, an apă, forma mai precisă: lav-an Laun oraș în Boemia, Launceston oraș în Anglia, Laun, Laune nume de familie la Nemți.

În acest mod am arătat, că nume locale, ce apar a purcede din cuvêntul slav, se află și pe teritorii pe unde nu au locuit, nici nu locuiesc Slavii; am arătat că acele nume sunt din epoca Celților, deci din timpul de mai nainte de venirea Slavilor; am arĕtat, că acele s'au format după însușirea localității, adecă a terenului cu pădure, și din punctul de vedere a limbei celtice, nici a fost lipsă, ca acele nume să le formeze atare popor slavean, carele în limba sa nici are: lab, lav, etc. cu înțeles de pădure[1]) ba numele *Laba*, etc. citate de pe teritoriul României, sunt o anticitate și o puritate a limbei celtice pe terenul Daciei. Numele slav, numai la numele mai noue de orașe, de sate poate fi aplicat ca predicat cătră numele vechi, ca să se facă diferința într'un sat unde locuesc germanii, și altul unde locuiesc slavii, cum vedem azi și prin Ungaria, câte un predicat magyar, német, román. szerb, horváth etc.; astfel Román Lugos, Német *Lugos*[2]).

[1]) La Sêrbi și la Boemi lub înseamnă scoarță, coajă de lemn; la Poloni liub înseamnă lemn subțire, anume scândurele, din cari se fac cutii, ștăcătule, lădițe. Așa se vede, că aceste cuvinte au rĕmas din acelș celtice, dar cu înțeles mai îndepărtat.

[2]) Ajungênd la celticele liub, liubh, ni vine aminte numele familiar: Liuba din Măidan. Adevĕrat, că la Sêrbi se află cuvêntul liuba, ce înseamnă: muere, adecă soața bărbatului, dar fiind-că nici la un popor nu afli nume de familiă, ce înseamnă muere, soață, numele Liuba nu poate purcede din cuvêntul sêrbesc, muere; și

www.digibuc.ro

Stârmina, Tiriscum, Torda

După operat, desupra de Scăunel până în drumul de sub Tâlva mare și până în Staniște și Coasta Peichii, este o pădure deasă ce să zice *Stârmina mare*, iar în Stêrmina mică este o *petrărie* mare, de unde s'a făcut peatră pentru podurile dela calea ferată. După Frunzescu Stêrmina e locuință isolată, Stirmina e munte și Stirmini e deal în jud. Mehedinț. La Spineanu Stêrmina e dealul peste care trece drumul Severin-Calafat. Astfel după trei opuri se află numele Stârmina. În comitatul Uniădoarei Sterminos părău curge în Jil.

Pe tot teritoriul, unde locuiesc Slavii, dar și pe toată fața pământului, numele Stârmina [ori Stirmina tot una e] nu se află. Formele din anticitate le voiu arăta la locul lor.

În Stârmina, prima silabă e *star*. Ací să ne oprim, căci Slavii, toate numele în cari se află star, stara și formele purcese din star, zic că sunt slavene, pentru-că la Boemi, Poloni, Sêrbi etc. star înseamnă vechiu, bătrân, stara bătrâna, Stari adj. Conced, că pe teritoriul

încât la Poloni lubič lubici) înseamnă a iubi, luby, plăcut drag la Boemi libati a seruta, la Sêrbi liubav, amoare, liubiti a sărută (de o origine cu lieben nemț. love englez., libens, libido latin) aceste încă nu dau material pentru nume de familiă la nici un popor. Astfel eu numele Liuba îl țin de celtic, din liub, pădurită, frunziș foiș, sau cot, colț și pentru-ca se însemne om, se adaugă *ba* (=fa, ma, pa, va) ce înseamnă om, de aci Liub-ba, cu înțeles de Dumbrăvan, Pădurițan, sau Cotean, Colțan Da, din liub, și alte forme se afla nume de familiă p. e. în Lex. de Conv. Meyer: Laub, Laube Laubholzer, Lobe, Lobeck etc. Nu pot a nu aduce ací un nume de oraș Leibach din Craina, purces din *leib-* (liub) și *ach* apă, rîu; și orașul se numesce și Ljubjana din *ljub* liub și *an* apă, iotisat ian (ca în Ion-ia) deci format din 2 cuvinte, ce înseamnă apă părău. Vezi nume familiare celtice, la Români, în articolul Gilia. La popoare numele familiare mai vechi și cele mai multe purced din numele de localități, și aceste în precumpănire fiind celtice, și în numele familiare e foarte mult material celtic.

www.digibuc.ro

Slavilor, lângă numele de oraşe şi de sate se află star, stara, stari, ca nişte predicate, acolo unde sunt câte 2 sate sau 2 oraşe cu nume asemeni, dar' un oraş are predicatul: star=*vechiu*, şi altul, are predicatul: *nou*, aşa cum se află în limba magiară ó [vechiu] şi uj [nou], în limba nemţească Alt [vechiu] şi Neu [nou] şi cum se află la Svedi star [mare] faţă de alt sat mic.

Star în numele de dealuri se află şi în formele ster, stir, stor, stur, şi aceste înseamnă: 1. deal, munte, cu atare însuşire specială; 2. nalt, mare, dar star şi formele aceste, în nume de dealuri şi de rîuri, nu se află cu înţelesul de: vechiu, bătrân, şi se cauţi toată lumea şi în toate limbile nu afli „deal vechiu şi deal nou" „rîu vechiu şi rîu nou" căci Dzeu toate dealurile şi rîurile le-a făcut mai nainte de Adam şi Eva, şi barem dela venirea Slavilor, nu au fost în Europa aşa străformări, încât să se facă dealuri noue şi unele să remână bătrâne. Astfel încât în unele nume de dealuri de rîuri se află formele de sus, şi Slavii le traduc cu star, vechiu, e o absurditate slaveană, căci în limba lor comună nu este cuvêntul star, ce înseamnă deal şi nalt.

Star=deal, nalt e numai o formă derivată. S e o siflare, adecă e pus înainte [cum vĕzurăm la Slovan la Streiu etc] fără ca să însemne ceva, deci s e şi superflu, aşadară remâne: tar, ter, tir, tor, tur, tyr, atâta cât star etc. Dar şi tar e formă derivată din *dar*, şi fiind singure, numai ca sufixe, toate înseamnă: deal, munte; iară avênd după sine un cuvênt ce înseamnă deal, munte, formele de mai sus dar, tar etc. la început înseamnă: nalt, mare. Min în Stâr-min-a asemene e celtic, din main, maen, min şi alte forme, şi asemenea înseamnă deal, cu o anumită însuşire; deci stând în compositiune 2 cuvinte ce înseamnă deal, cel prim, ací star, înseamnă sau nalt

www.digibuc.ro

sau mare, iară min, deal, deci înțelesul e: nalt deal. Formă asemenea e Armenia, unde ar ce înseamnă deal, ací înseamnă nalt, iară men, un deal petros, stâncos, și ia țară. Stâr-mina, cum se află în forma vechiă, voiu arĕta mai târziu, dar' ací voiu înșira nume de dealuri cu formele tar și star și celelalte derivări, pănă ce numele de dealuri, cu formele dar, der, dir, dor, dur, le las, ca sĕ le culeagă alții, cari s'ar înteresa, și ca sĕ-mi facă ceva controlă.

Tara la Iri în limba comună înseamnă: colnic. Tara e numele unui colnic pe care a fost palațiul regilor Irilor în Irlandia. Tarai un prejur de dealuri stâncoase în Himelaia. Despre ai din Tarai și ai în Himelaia vezi la Rugeiu. Tararc oraș cu ocne de marmore în Francia. Tarsus, cetate pe deal în Cilicia; Taurus delime în Crimia și în Asia mică. În România Taraţiu, Tărcău, Tarcov munți. Teramo provincie muntoasă în Italia, încă e trunchiul din munții Abruzzi și cu Gransasso [marea stêncă] d ' Italia. Țerile munte în jnd. Muscel [il vezi la Marila]. Tirana oraș în Turcia zace pe deal de 120 m. an ací e diminutiv. Tirimont și Tirlemont dealuri în Belgia; mont e adaus romanic, cătră celticul Tiri. Forma Tirle, ca Târle. Tirda munte în jud. Putna. Thirza cetate pe deal în Samaria; ací au locuit regii din Israil. Tirol provincia cea mai muntoasă și stâncoasă în Austria; tir deal, ol stâncă, peatră sau din al, nalt mare. Terioli orașul de azi Tyrol. *Tiriscum* după Ptolomeiu cetate în Dacia, numele din tir deal uisge apă rîu, și um, loc, sat. Torda la Sași Thorenburg; ací e Torocz-kö stâncele de peatră, și peștera de 320 m. de afundă. Prin Germania sunt dealurile Thorberg, Torberg Torenberg, Tornberg; berg nemțesce deal, și precum am mai zis, Germanii cătră numele vechi, au adaus berg,

www.digibuc.ro

ce asigură, că tor înseamnă deal. Tremont deal în Francia Triotna fluviu în Francia; Triotan în limba celtică deal mic; către acesta *aa* sau aha, apă, de ací numele rîului. Turc măgură, Turguiata munte în România.

În Spania a fost provincia Baetica numită dela rîul Baetis; în munții sudici au locuit Turdetanii, dela cari Baetica s'a numit și Turdetania, iară în munții despre resărit au locuit Turdulii. Numele Turdetania din tur deal munte, da prejur, tan țară, ținut; acest tan e identic cu tan din Persis-tan și din alte multe nume. În numele Turdulii ul înseamnă nalt. Turda din Spania e de o origine cu Torda sau Turda din Ardeal. Au combinat unii, că fiind-că Traian a adus 40.000 de spanioli pentru cultivarea ogoarelor, aceia vor fi fost Turdetani sau Turduli și au fost așezați pela Turda. Dar numele Turda în Ardeal au fost mai vechiu decât așezarea acelor spanioli.

Tar și celelalte forme căpătând pe s înainte, s'au format asemenea mulțime de nume de dealuri, p. e. Starenberg, Starnberg, Sternberg, în Germania, Streța munte în jud. Argeș [tar=tre]. Stirling castel pe stâncă în Scotia, Stirn în Bavaria; Stirn nemțesce frunte, ce e la loc nalt al trupului, Straimont în Belgia, Storren, Storrenburg, Storz dealuri. Stur munte în jud. Mehedinți, Sturno în Italia. Strung munte în jud. Dâmbovița. Astfel din forma tar și siflat, purcede stâr din numele Stârmina, unde star înseamnă: nalt, mare, și mîn, deal petros. Nume asemenea numelui Stârmina, fără siflare se află *Tirmentou* un lanț de dealuri în Ural spre apus și cu peșteră mare. Tauromenium oraș vechiu în Sicilia, a zăcut pe deal de stênci, numele purcede din tauro=tar nalt precipis, men din maen deal de stânci și ium latin, ion celtic și grec, loc, sufix pentru nume de orașe. Azi

www.digibuc.ro

se numesce Taormina şi Taormeni, iară muntele Monte Toro. Taorminius e fluviul din acel deal; ius e formă latină, dar purcede din ais, apă rîu, azî Cantara (can deal, tar din derr apă, rîu); apoi Tramin în Tirol, Tremmen în Prusia.

Pentru dovedirea adevĕrului în esplicare se aduc nume analoage, în cari primul cuvênt, ce înseamnă deal, e cu înţeles de: nalt, mare, iară al doilea cu înţeles de deal. *Natamenia* deal în plaiul Cerna, din nad-maen; nat (vezi Nedeclîa) din nad deal, ací nalt, men din maen deal, ia de regulă înseamnă ţară, ací teren prejur. Ce nume frumos pentru o prefectură, sau o ţară, cu înţeles tocmai ca Armenia. *Snamen* munte în jud. Mehedinţ; nam din nab (vezi Agnavia, Neamţu) deal, ací nalt şi men deal; se scrie bine S-nam-men. Forme din anticitate: Delminium oraş în Illyris Barbara, mai târziu în Dalmaţia; del (nalt) min (deal) ium loc. Dalemintia o cetate pe deal, azi sub ea e Meissen; dal (nalt) mint (munte) ia loc; prejurul s'a numit Daleminzia. Dalmaţia din dal (deal) mat (mare puternic, vezi mat în articolul Moater). Asemenea Tolmina (talmaiu) Orch-o-menos în Arcadia şi Boetia, oraşe pe stânci. După aceste forme e Starmina, unde min înseamnă deal petros, stênεos şi apoi şi numai stâncă, peatră[1]).

A trebuit, ca la acest nume sĕ petrec mai mult timp, pentru că la Sêrbi *Strmen* e pogoriş; strmo în jos, la vale; la Boemi strmen înseamnă scară de şeauă, strmina scoborîş, apoi rîurel de deal, strmny ce-i rĕdicat şi uşor s'ar putea zice că numele local Stârmina ar fi slavean, deşí star şi men cu înţelesele arĕtate mai sus, la Slaveni nu se află. Asemenea stăm cu cuvêntul *cre-*

[1]) Miniş sat cu vii în comit. Aradului, min deal petros, iş =ais loc, sau ich=iş, ce e în petriş, deci miniş=petros.

www.digibuc.ro

mene lat. Silex, ung. kovakö, nemț. kieselstein, la Boemi și Sêrbi: kremen, ce purcede din car=cre deal (vezi Caraș, Cerna) și din maen peatră, deci peatră de deal, pănă ce cre și maen nu sunt compuse din cuvinte slavene, ci celtice. Insula Creta din carraid, plin de stâncă, peatră, creta e peatră de var.

Turgeo, turnus; torridus, durrus, stringo, tare, terra, țară.

La rădĕcina dar-tar etc. sĕ lămurim și originea unor cuvinte latine și rumânesci. Dar la Celți elevațiune și vêrf, dear la Celți mare (M. Bullet). Tar, tor, torr la Celți deal, anume deal precipiș stêncos, pe care nu cresce nimic, uscat. Tor anume stêncă, deal sau stâncă precipișă; torr, stêncă uscată (durrer Fels) arida. Tar-an torr-an, unde an e de regulă diminutiv. Thora la Chaldei, thoura la Persi munte [M. Bullet]. La Gällici se află siflate, adecă cu s înainte: star, storan, sturr, sturran, deal stêncos precipiș, stor la Dani, Svedi, sthur la Norveghi, mare. Din tar deal, nalt e la Latini tur în turgeo a sta nalt, în sus; turgesco a sĕ redica, a eși în sus; tur-nus, turnul. Strues gramadă, struo grămădesc, unde tru=tar; căci grămada are conceptul de deal, dêlmă.

Din tarr e la Latini torridus, nemțesce erstarret; întărit, înțepenit, uscat; din torr la Nemți dürr, uscat; torreo la Latini, dürren la Nemți a usca, a sĕca. Torpor lat., Erstarren nemț., întărire, înțepenire.

Dîra în sanscrita, lat. firmus, solidus, fortis; adecă tare; dirata, dairya, tăriă. Starr la Celți 1. starr nemț. țeapăn, aridus lat. 2. stark nemț. tare; starc și starcach la Celți, stark nemțesce, tarchiato italinesce tare, tarthaim la Celți, starr halten, a ținea înțepenit, și stark halten, a ținea tare. Sthira în sanscrita, tare, tres la Francezi tare, foarte, tre la Cimbri tare, treun tare.

www.digibuc.ro

Din star la Nemți erstarren, steif sein [teif=țeap-en] a înțepení; italinesce *intorizzare*. Stark la Bretoni, firm, solid, apĕrat, staar la Allemani înțepenit, dar aspru.

Derus lat. tare, [hart kemény] duro lat. a întări, härten megkeményeteni, duresco a se întări; stereos gr. starr, starr, steif, hart; stereoo gr. a întări, a face tare a strinae; tri în lat. *stringo* string; nemț. streng. Aceste ca sĕ ajungem la cuvêntul nostru: *tare*, 1. cu înțelesul nemț. hart, ung. kemény, p. e. peatra e tare; 2. cu înțelesul lat. fortis nemț. kräftig, ung. erős, p. e. Petru e om tare. *Tare* a rĕmas la noi fără siflare, pănă ce *star*-k la Nemți e cu s înainte. Treun la Celți om tare puternic [tre=tare, un=om]; tranton la Celți om tare, din tran tare, ton=duin om. Cu treun se aduce în legătură latinul strenuus, cutezătoriu, brav, viteaz etc.

Astfel cuvêntul nostru: tare, e de o origine cu dîra sanscrit, cu starr celtic, cu stark nemțesc [precum și mare, vezi Marila] și din tare avem *tărĭă* [sanscrit dairya] *întăresc*, și tărit în întăritate, sumuțare, ațîțare.

În articolul despre deal, am arĕtat că latinul tellus sau tellur, ce înseamnă pămênt, e din forma dail, deal; și conceptul e, deal loc nalt, rĕdicat din apă. Ací am ajuns la latinul terra [pamênt] din ter nalt sau uscat și ra, loc. Noi am perdut înțelesul terra [ca uscatul față de apa] dar cuvêntul l'am susținut, cu înțelesul de: *țara*. În sanscrita dărâ, darâ, la Cambrii britanici daiar, la Armorici duar, latinesce terra, pămênt și apoi țară [Gloss. Comp. linquae tanscritae de Fr. Bopp]. Daear, dojar, la Galli, țară, pămênt, daer la G. lat. terra, daeru băgat în pămênt, douar la Bretoni țară, pămênt; daiar la Cambrii britanici, duar la Armorici, lat. terra, dir=tir, Duor-ise [Bullet] la Galli țară, prejur de apă.

www.digibuc.ro

La Iri tir, la Cimbri dair și tir, pămênt și țară; la Cornvali doer, dor, dour, tir; la Armorici doar, douar, tir, lat. terra; acesta cu înțeles de loc uscat, ter uscat ra loc. [Adolf Bacmeister kelt. Briefe p. 41]. Terra lat. la Iri tir, tior, la Gällici daear [W. Obermüller]. Tarra la Baschi țară, prejur, și pămênt. Dar în Arabica, țară, de ací Dar Nuba, Dar Afbara, Dar Sennaar [Lex. de Conv. Meyer și Wilh. Obermüller]. Ter la Scoți, Bretoni, terra la *L*atini, Italiani, terre la Francezi, tierra la Spanioli, pămêntul. Ter la Iri țară prejur, Tir la Galli, Bretoni, Cornvali, țară, patriă; Tirien la Br. pămênt lăsat de odihnă; tirienna la Br. pămênt cu iarbă scurtă; tiryen, ugor. [M. Boulet]. Din terra e la noi *țĕrînă* [terra și diminutivul in] pămênt mărunt; țĕrină [cu tonul pe ĕ] pămênt de arat, și țarină, un petec de pămênt; în *L*ipova țarina e locul pentru morminți, ce în dicționare slavene nu l'am aflat. Din terra e *tĕrăire*, a se trage pe pămênt; copilașul mic încă sĕ tĕrăie pe pămênt, nu poate umbla; din terra-io merg pe pămênt; în unele locuri tîrîre. Asemenea din terra e: trêntire, a trênti pe cineva la pămênt, a sĕ trênti pe pămênt; din terran și to, ce e în ver-to, cog-ito, etc. asemenea tern în stern-o latin, așternut; pe pămênt s'a așternut mai întâiu; stramen ori ce material de așternut pe jos, pe pămênt.

Daphne, Deva, Tapae, Tavianus, Tovetis.

În celtica de azi, dob și tobh sunt cuvinte de toată ziua și înseamnă apă, părău, și fiind-că d trece în t, tabh, tob, tobh înseamnă apă, rîu; taibh apă, tabh la Iri mare (ocean), asemenea taoim, taom apă, rîu; cu an diminutivul taom-an; dar în numele locale adecă pentru ape, părăie, rîuri, dab se află în toate formele posibile'

www.digibuc.ro

dab, deb, dib, dob, dub, dyb, şi fiind-că d trece în t, iară b în f, m, p, v, în formele tab taf etc. În numele părăielor se află originea numelor şi din abh, abha la Galli, însemnând apă, cu diminutivele di, ti (mic) astfel în loc de di-abh, ti-abh, dab, tab (Wilh. Obermüller I. 400—416 şi la felurite nume). Dav la Galli apă, rîu, daff, daw la Irlanzi, la Svezi, aqueus, apătos, umed; dab taf, tap, e tot una. Dev la Galli rîu, devi, apă rîu, div la G. apă, dob la Bretoni afund, dobiw la G. şi Iri apă afundă [iw apă], doufn şi down la Bretoni profund, duff, duffen, duwfn la Galli, tief la Germani, afund, profund; dwi la Galli, dwise apă rîu, dwy, apă [Memoire sur la langue celtic de M. Bullet]. În sanscrita dhav-am ia cure, a curge, dava curere, curgere, dâv, a cure [apă] davana, spălat, lăut[1]).

Să începem de a culege nume locale potrivite.

Dabbeh [şi Debbeh] oraş în Nubia la rîul Nil, cât Dab-ec. Dabie oraş în Rusia la rîul Ner, ie loc. Dafar o ţară în Arabia, terenul e la mare; daf apă, ar teren, loc. Daman fluviu mic în Ost-India. Dam-bach părău în Elveţia, Dam-beck părău în Mechlenburg. Dampf nemţ. vapoare. Dapf-en loc în Würtemberg, Dapian loc în Tonking, Davao district şi port în Phillipine. Deva în Belgia Davenham sat în Anglia la rîul Dane [vezi Toni Dunărea] Daven port în Scoţia, Daventry oraş în Anglia la apele Avon şi Nen [ni-an apă mică, av-on apă mică], try din duar, tuar sat. Lacul Davos [iezer] în Alpi.

Dapfne [Dafne] oraş vechiu în Dacia la gura rîului Arges şi la Dunăre, astfel la două ape; numele purcede din dab=dapf apă rîu, şi na. sau ne loc. Constantin împăratul la an. 230 d. Cr. a edificat oraşul Daphne dar

[1]) Ad. Bacmeister p. 83 citează din Ausonius: Divona Cetarum lingua, fons.

www.digibuc.ro

numele e mai vechiu, va fi fost acolo un sat iară Daphne, cam pe timpul lui Constantin nu mai pricepeau ce înseamnă Daphne. Dar mai auziți! Daphnae oraș în Egipet pe timpul lui Herodot, † 408 a. Cr. Daphne [cu η] oraș în Stiria lângă Antiochia la Strabo † 24 d. Cr. Daphnos oraș cu port la mare în provincia Phokis, Daphnous oraș în Lokris la Thucidide 471 a. Cr. Daphno un demos [cerc] în Grecia. Astfel numele Dapfne di Dacia a fost mai vechiu decât zidirea orașului. Daphn [cu η] fata lui Laadon, Zeu de rîu; ací daph=daf înseamnă rîu, iară ne femeiă, nae la Celți [W. Obermüller II 368], și neha, femeiă și na [II 754] cu ne la Magiari né și nő. Daphnis nimfă de apă în Delchi. Toate numele zinelor și a nimfelor de apă înseamnă: femeiă, fată de apă. Daphnea, purece de apă [vezi taph, stap].

Deva e oraș în comit. Huniădoarei, zace la Mureș și trei părăie trec prin oraș și de bună samă cel puțin un părău să va numi Deva. Dar' n'am mai cercetat, pentru-că după D. N. Spinean în România se află Deva, părău si valea Devei, vale în jud. Mehedinți. Numele pentru părău purcede din di [mîc] și abh [apă] și respective dîn dab apă, dar numele orașului ar trebui scris Dev-va, pentru-că va înseamnă loc, locuință și dev=părău, rîu. Însă Slavii au aprins părul în cap la Nemți și la toți pe acăror teritoriu se află nume în rădăcină cu dev, tev etc. pentru-că la Sêrbi deva și devoika, la Boiemi dewa și diwka înseamnă fată și fetiță, dziew czyna la Poloni fată, și apoi Slavii mai vechi mai aveau: Dewa zina tinereții, și frumseții, și o zină Dewana, Diewana, la Sarmați Dziewanna, și ei zic, că numele locale purced din aceste cuvinte slavice, ba ca și numele zinei latine Diana e din Dewana. Dar de ocamdată îi las ca să mai creadă în nebunia lor.

www.digibuc.ro

Deva a fost un castru roman, oraş capital în ţara Cornvaliilor în nordul Wales-ului din Anglia şi a zăcut la capul unui sîn de mare, ce apare ca un canal lung şi Deva azi sĕ chiamă Chester [din castrum latin] Astfel şi aceasta Deva a zăcut la apă, căci dev înseamnă apă. Dar' sĕ auzim! Deva numele vechiu şi de azi al unui fluviu în Spania, şi oraşul Deva în Spania la gura rîului Deva. Firesce, că nu au sciut ortografia, şi că cătră numele rîului trebue adaus va, ce înseamnă loc şi corespunde literei v, din dev, pănă ce la alte nume e de lipsă: ba, fa, ma ori pa. De unde Deva în Ardeal, în Wales şi în Spania, dacă în toate trei locuri nu ar fi fost odată locuitori, ce vorbeau o limbă? sau dialectele unei limbi? Deveny [la Nemţi şi Theben] oraş în comitatul Pojun şi zace la gura rîului March, ce curge în Dunăre; ací dev=theb apă, rîu, iară en înseamnă loc, locuinţă. Deventer oraş în Niederlande la rîul Issel [ais apă, el=li mică] ter ca în Daventry, din tuar, duar [= dor-f la Nemţi] sat. Devol fluviu în Albania, din dev şi ol mare; Dev-on fluviu în Scotia, on ací e diminutiv. Devon şi Devonshire [shire=celtice tir. lat. terra] un comitat în Anglia, între două canale şi ţerm de mare. Dewsbury oraş în Anglia, la rîul Calder; bury din bur, burg, cetate, oraş. Diviodunum la Celţi, Dibio azi oraş în Francia la concursul rîurilor Ouche [=uş din oiche apă] şi Sason; dun înseamnă cetate. Divodurum [azi Metz] zace la întrarea rîului Seille [sua apă, li mică] în Mosella. Dur din durum purcede din duar, sat, um sufix latin şi superflu. Divonne scălzi în Francia [ne loc]. Dove 2 rîuri în Anglia; Down oraş la mare în Irlandia n a remas din an=na, loc şi comitat între rîul Ulster [mare streiu] şi mare. Dubis vechiu, Doubs azi şi Douve

www.digibuc.ro

rîuri în Francia; Dyvelaha rîurel în Hessen. Dyvel e celtic, apă mică, aha e adaus nemțesc, ce înseamnă iară apă.

În Dacia au fost numele locale *Tapae* și *Tovetis* și apoi după inscripțiuni, Iupiter a avut predicatul: *Tavianus.*

D din dab, dobh etc. trece în t, de ací (W. Obermüller II 751) tabh, mare (apă), tabh, taibh, tobh, apă, taom părău, iară b trece în f, m, p, v și de ací forme felurite în numele locale vechĭ și noue.

Eu nu sciu, că Tapae și Tovetis zăcut'au la ape, sau la dealuri, pentrucă precum s'a mai arĕtat, dab etc. înseamnă și deal, (vezi și articolul următoriu) dar ací le asemenez, cu nume de rîuri și localități dela ape.

Taabameh oraș în Egipt la ramul ostic al Nilului. Taban azi suburbiul Cristina din Buda, zace așa sub deal, precum la Dunăre, din tab apă an loc; ca nume de rîu ar fi tab apă, an mică. Magiarii combină că, numele ar fi turcesc, de pe timpul turcilor. Taban o insulă ce se ține de România. Tabarich lac în Syria, tab apă, ar mare ich=ic, loc. Tabe vechiu, Tave azi rîu în Italia de jos; Tabadat la Ptolomeiu rîul Schelde. Tabia în Algeria a Francesilor e stațiune de drum de fer; Tafna fluviu în Algeria, din taf-ana. Taphios fiul lui Posseidon (Neptun zĕu de apă) zeii de ape și fiii lor, (ca nimfele) au numele apelor sau de apă (vezi ierugă, Hercules). Tapia sat în comitatul Caraşului. Tapia nume de familie în Spania. Tapiau (au=av=va) oraș în Prusia la rîul Pregel, la gura rîului Deime (di mic, am apă) Tapti fluviu în India, [tap apă, ti mică]. În Ungaria se află Tap, Tape, Tapio-súly; Tapheim în Bavaria, Taphion cerc în Grecia.

Tapae se amintesce la Dio-Casius cap. 10 ca un loc în Dacia, înainte de colonisarea noastră, anume Iulian

www.digibuc.ro

din Mesia la Tapae a năvălit asupra Dacilor. Unii îl aduc în legătură cu Tapia din Caraș, nu departe, de supra de Logoj.

Tamaga fluviu în Spania [tam apă, eg mică] Tambach în Saxonia; Nemții au adaus bach [părău] la tam apă. Thami [Glig. Tocilescu Dacia înainte de Romani pag. 607 după Pliniu Hist. Nat. VI 20] mama mării în limba scitică. Tav și Tavy rîuri în Anglia, Tavystock or. la rîul Tavy. Tavira or. în Portugalia pe ambii țermi ai rîului Sequana; tav apă, ir mare, ra loc. Tavola rîu în Corsica. Tavignano (Taviniano) în anticitate Rhodanus [rho mare, dan rîu]. Towin oraș în Anglia, la țerm de mare, dobh, tobh înseamnă și ocean, în loc. Tuva, azi Etuve părău la Paris. Fântâna Dop în jud. Mehedinți, pănă ce dop în limba comună înseamnă: astupuș.

Acuma putem vorbi despre Iupiter *Tavianus*. Tabia și Tapia s'a numit un oraș în Galataea, o țară în Asia mică. unde s'au așezat Galli din Gallia, carii sub conducerea lui Belgius la anul 180 ant. Cr. și mai târziu al unui Brennus, au năvălit asupra Greciei și sub nume de Trocmii au fundat Galataea și ací au susținut cultul lor. Unii scrietori deduc, că din Gallii din Galataea s'au adus coloni în Dacia, și că acestia dela numele orasului lor Tabia, Tapia au dat lui Iupiter predicatul Tavianus. Gallii în adevĕr au venerat pe Iupiter [Joe], dar și în Dacia mai vechiă a putut esista Tavia ori Dabia. cum a fost Tapae.

Tovetis după tabulele cercate a fost un oraș în Dacia și anume în jurul Abrudului. De ar fi culese numele tuturor părăielor și dealurilor, adeseori s'ar putea desluci multe nume locale vechi. Dacă Tovetis a zăcut la apă atunci numele purcede din tov, apă, rîu, et din aid ait, mic, și is=ois loc,

www.digibuc.ro

Din tab apă, e latinul tabum, puroiu, apă, fluiditatea ce curge dintr'o bubă. Taufe la Nemți botez, din taf apă, căci botezul se face cu apă; tuffare la Italiani a băga în apă, tuffo băgare în apă; tufo, abure [din abh apă și diminutivul ul-us=re, ca în mascure, fagure], toufeur franc. abure; din tav la Nemți Thau, roauă.

Dèva, Dacia, Decebal, Doamna munte și *rîu.*

În apusul orașului Deva, ce zace la apă, [vezi Deva mai sus] este un deal spătos și pe el sunt ruini dintr'o cetate veche, ce azi se zice: Cetatea Devei. După Lex. de Corn. Meyer, Deva s'ar fi chiemat Daco-polis [cetatea, orașul dac] și unii au combinat, că ací a fost Decidava. Dac înseamnă deal, munte, Dacia munteniă; în Deci, dec e deal, i e literă legătoare; dava înseamnă cetate, loc întărit. În numele Decebal, dec asemenea înseamnă deal, munte respective *dac-u* e, e literă legătoare, iară bal înseamnă: domn, principe, deci Decebal e domnul Dacilor. Cuvêntul dac e susținut în Asia în formă de dagh. Dar nu aceasta rĕdăcină e tema presintă, ci dab ce înseamnă deal.

Dab înseamnă: 1. deal, 2. nalt, dacă premerge unui cuvênt, ce înseamnă deal. Numele dealurilor din rĕdăcina dab [vezi Dobra ca deal] înseamnă dealuri, ce se redică, ca o terasă și la spatele lor sunt alte dealuri mai nalte [mai ales din rĕdăcina bar, bal, tar etc.], și apoi dob, tob, cu înteles de cap de deal, taobh coastă de deal [W. Obermüller II 1040 etc.]. Divad la Bretoni redicare; dubh la Galli mare [grand].

Daba deal în muntele Himalaia; Daven-berg [en=mic] deal în Prusia; Davoli deal în Italia, unde ol sau e din aill, oil, ol, stâncă, peatră, sau din al [el, il, ol,

www.digibuc.ro

ul] mare. Dobel deal în Schwarz-wald. Downs 2 şiruri de nălţimi în Anglia. Duwley or. în Anglia zace pe dealuri, are ocne de fer şi de cărbuni; ley din lly sufix de regulă pentru nume de oraşe şi înseamnă loc. Dubelstein stâncă în cantinul Zürich; ací stein [peatră] arată că el purcede din aill, stâncă. Dappes vale în muntele Iura.

Din România s'ar putea înşira numele: Dabesci, Dabulenî; Dâmbeni deal, Danicio, apoi David. câci în Welt-Lexieon se află peste 20 de nume David în alte părţi, şi acele nu purced dela numele personal. Doba, cotul Doba, valea Doble, Coarnele Doboca, unde oc înseamnă prejur, loc. Doftana munte şi părău în jud. Prahova. Curge din muntele Rădilă [rad deal, il mare] se varsă în Prahova. Doftăneţul mic şi mare, apoi Doftăniţa părău mic se varsă în Doftana; Dofteana mare şi mică părăie în jud. Băcău, şi un sat cu asemenea nume. Dof înseamnă deal, tan şi ten, celtice tain apă rîu [vezi Toni] deci apă de deal. Muntele îşi are numele dela părău. S'ar mai putea daduce din dof-t prejur de deal şi an apă [vezi Dolf-ana]. Doamna deal în jud. Neamţ; Dealul Doamna în jud Iaşi, Doamne munte în jud. Prahova, Domnesci munte în jud. Muscel, deci nume din mai multe judeţe şi apoi Doamna rîu în jud. Muscel şi Gura Doamna în jud. Neamţ. Ací nu poate fi vorba de cuvintele latino-românesci: domn şi doamnă, căci n'am aflat nici în alte părţi localităţi cu nume dela atare popor şi să însemneze domn şi doamnă, şi ar fi stupiditate dela Români, ca unui deal sau unui părău să-i zică doamnă! Colo în Britania, înainte de întrarea Romanilor între Briţii vechi a fost un popor cu numele Domnanii sau Domnonii şi fie-carele va afla, că numele nu poate purcede dela domn ori doamnă. Înainte de imigrarea Valesilor belgici în Anglia, o parte s'a chiemat Dumnania şi Dumna, adecă

www.digibuc.ro

țara pădurenilor [din taom, taub, pădure nae oameni) și mai târziu a rămas numele acesta, numai pentru Cornvali. Dumnonii au locuit în colțul sudic al Angliei, în Cornvalul de azi, Anglii, ací i-au strêmtorat, locuiesc pe dealuri și se numesc: Cornubi, sau Cornwales, Velsii dela apus sau din Corn. [W. Obermüller I. 300 și 392] Dumna a fost o insulă, ce s'a ținut de Germania vechiă [Hahn pag. 84] Domn-au se numesce azi un oraș în Prusia. Dar este Dam-bach părău în Würtemberg din găllicul taom sau tain apă, rîu; Dame un părău, ce curge în Persante, și acesta în marea ostică. Damé la Francezi înseamnă o doamnă de frunte, însă numele părăului Dame înseamnă țaom apă. Dar rădecina dam, dom purcede și din alte cuvinte [vezi Dămăcuș] p. e. Dombach în Würtemberg, din taomh, taomb pădure, Dombes un prejur în Francia deasupra de Lyon, din taomb pădure, poate însă purcede și din dam, ce înseamnă deal, p. e. Dammastoch deal în Alpii dela Bern, Domelsberg deal în Würtemberg, din dom [dob etc.] el mare, și din România lăsând multe nume la o parte, Damați movilă în jud. Brăila, Duma deal în jud. Putna. În urmare, Doamna numele de deal purcede din dob, dom deal și na, loc, cum e p. e. Rad-na. La noi o s'au diftongit, pentrucă e silabă lungă, după firea limbei; în comit. Caraș este satul Doman, unde dom înseamnă deal, an loc=na dar' an poate fi și diminutiv; dacă asemenea localitate, nu e la deal, atunci dom înseamnă pădure, și deși acuma nu ar fi pădure, a fost la nascerea numelui. Tâmna sat în România. În numele de rîu Doamna, e o scurtare din dom [ori deal ori pădure] și ean. an apă; și Doamna înseamnă: apă, rîu de deal sau de pădure; scurtarea e tocmai așa cum din dominus s'a făcut domn, cum din

www.digibuc.ro

Romanenses s'a făcut Ramnenses încă la începutul Romei cum la Etrusci din Latina s'a făcut Latna.

Tiphulon, Ţefeleaga, Trifulon, Trivale

În Dacia a fost un oraş Tiphulon (Gl. Tocilescu D. inn. de Romani pag. 608) iară la Ptolomeiu se află Trifulon, nu sciu, sunt identice sau ba, şi nu sciu în nume e smintă sau ba, dar au înţelese diferite.

D din dab deal, trece în t, iară b în f, m, p, v, şi astfel se află forme diferite, dar toate cu înţelesul esplicat la Deva deal. Tab-berg în Şvedia. La Table-Mont, La Table-Rock stâncă în Francia. Tibet o ţară lângă creasta muntelui Himalaia. Tafalla deal şi castel vechiu în Spania (taf deal, al nalt, la loc) Tafel-berg deal de 1072 m. el aci din il, nalt. Tamora munte în Italia, ar =mare; Tamina muntenia în St. Gallen in diminutiv. Taphiasos deal lângă Kalydon în Aetolia. Thimphae delime în Thessalia; tim deal, pha=ba, fa, pa, va. Tymphaia prejurul întreg. Tebbes oraş în Persia zace pe spate de deal de 630 m. Typhaonion deal în Boetia, ion e adaus grecesc, Tifata deal în Campania, Tub-bergen în Niederland. Typhrestis sau Tymphrestis delime în continuarea Pindului. Să fie destule. În Dacia a fost dară Tiphulon (tiph-ul-on); tiph înseamnă deal, ul=al, mare, on loc, la Latini um.

Acuma să cercetăm nume din România, dar' posiţiunea localităţilor de prin Asia este mai bine descrisă, Tabala-esci (forma Tafalla din Spania). Tăpesci, Taplaoni, Tauta, Tavăradesci. Teboş movilă în jud. Teleorman, Ţefelega munte în jud. Muscel, forma Tafel-berg, iară eg=ec, loc. Têmp munte în jud. Gorj, Ţiban munte în jud. Gorj, tib şi an loc sau an diminutiv. Ţibana păiău

www.digibuc.ro

în jud. Iași, tib deal. ean apă. Țif, Țiful Lupascu, Țifesci în feîurite județe; aci tif e egal cu tif din Tifata din Italia. Timp movilă în jud. Brăila, Țipău munte în jud. Putna. Tîv în sanscrita, mare (magnus) violent. Tofle în jud. Tecuciu; tof deal, le loc. Tomaș munte în jud. Muscel. Topolog munte în jud. Argeș, topol=Dobel, Tobel în alte părți, og=ga; oc=ca loc. Topor movilă în jud. Vlașca (nu dela topor securiță) ci din tap deal, or loc.

Numele *Trifulon* înseamnă altceva. Triballi un popor din neamul Gettilor în Mesia de jos, (azi Bulgaria) și W. Obermüller numele îl deduce din daire tri pădure de stegeriu și bal deal. Atunci în Trifulon, tri înseamnă pădure, ful din bal [b în f, p, v] și on loc. În România (la Frunzescu) se află: Talpa-Trivale sat în jud. Vlașca. De minune se află: *Trivale* o pădure în jud. Muscel, alta în jud. Argeș; o moșiă și un schit în jud. Teleorman și apoi un schit în jud. Argeș, deci Trivale de 6-ori se află, și nu poate se însemne: trei văi. De altcum pădurile și schiturile în România de regulă sunt pe dealuri și astfel numele Trivale vine în legătură cu numele Triballu, mai ales că Geții au locuit și în Mesia de jos, și în Dacia între Carpați și Dunăre. Se mai află un nume în asemenea formă și înțeles. Când au mers Romanii în Gallia, Belgia, a aflat poporul: Tribocii pe delimea Alsației de azi cu orașul Tabernae azi Tabern și numele poporului asemenea să esplică din daire, tri pădure și loc din buac, spate de deal (boacă azi). Trivale astfel din tri pădure, val din bal deal, (ce e în *Bal*-can, dar ací bal înseamnă nalt, și can, deal, vêrf). După Bullet: dair dara, drwy, cerr, gorun; dar darich (ich=iș, p. e. brăd-iș) pădure; dryas la Greci zină de arbore, de pădure, dry=arbore, pădure, as ființă, om; astfel tri=dry. Druma în sanscrita, arbore, dâru, lemn.

www.digibuc.ro

Theben, Theba; sufixele celtice: deb, dev, deve, deven şi teva

Înainte de a ne despărţi de rădăcina dab apă şi deal să ne întoarcem la Slavii, pe carii i-am lăsat (vezi Deva apă), ca să mai aştepte lămuriri.

Theben a fost capitala Egipetului de sus, a zăcut pe ambii ţermi ai rîului Nil, numele lui istoric se aminteşte la 2850 a. Cr. iară numele lui hieroglific a fost Ape şi articulul t, t-Ape, de unde la Greci s'a format The-bae (Thebe) şi sub regii Ptolomeiu, s'a numit Diospolis (oraşul zeilor) pentrucă acolo a locuit Amun (Iupiter) respective şi-a avut cultul. Din aceasta se vede, că theb din Theben înseamnă apă, şi en locuinţă. Theba la Dori, de regulă Thebai, Thebae (ai; ae=e) oraş vechiu în provincia Böotia a Greciei; a zăcut pe promontoriul nalt al dealului Teumenos şi se aminteşte încă la Homer 950 a. Cr. Lângă oraş a fost cetatea Cadmea, ce azi să numesce Thivä, în locul cetăţii vechi Theben. Ací theb, apare cu înţeles de deal, en loc. Thebai oraş în Thesalia (la Polyb, Strabo) mai târziu Philippopolis. Thebe oraş în Troas la Homer, dar în Grecia, anume în eparhia Böotia şi azi se află oraş Theben, şi cerc Theben.

Theben la Nemţi, Dévény la Magiari oraş şi staţiune de năi cu vapoare la gura rîului March, ce curge în Dunăre şi totdeodată la piciorul dealului Kogel thebenic de 573 m. Ací numele corespunde mai mult posiţiunii la apă.

Dar' forma theb-ba, theb-en purcede şi din alte rădăcini şi are alte înţelese. La Gallii vechi deb, dev a însemnat: sânt, sacru, dev-ion (deven) sacru loc, sânt loc şi deve, precum daimh a însemnat templu (capelă biserică). În dev he-carele poate reafla pe latinul div(us) dar şi în vechime literile au suferit schimbare. Glandeve

www.digibuc.ro

[Gilan=părău vezi Gilia] oraș în Francia, în anticitate Glanateva, deci templu la părău. Lodeve oraș în Francia, mai nainte s'a chiemat Leoteva, Leuteva, Luteva din lu mic și deve templu. Astfel unele nume locale: Deven Theben purced din dev-teb sacru, sânt și en loc; sau încât deve înseamnă templu, deve-en, templu mic. Duin, la Italiani Duino oraș lângă Triest, dar' s'a scris și se scrie și azi adeseori: Dywein, Tewen, Theben, Thebein, Tybein, din gallicul dev-en loc sânt sau templu (W. Obermüller I. 411). Și în Germania răsăriteană se află localitățile Deben, Dewin, Theba Tybein, și Deveny la Pojun, aproape de vechiul Carnuntum al Celților în Noricum. Ací a fost locul de frunte pentru sacrificii — precum arată numele (W. Obermüller II. 787). La Praga e cetatea Djewin, Slavii au tradus numele cu: Cetatea fetei[1]) dela dewa, fată, e însă Theben, devion sacru loc. Magada (mag camp, da loc) mai târziu Magdeburg, dar' Slavii cugetând, că în acest nume e nemțescul Magd (fată) l'au numit Diewin și esplică din dewa fată, diewa, Dewana zină, dar Diewin e din Theben (W. Obermüller I. 411, II. 284[2]).

În dată ce am arătat că Theba, Theben se află în anticitate în Egipet, în Grecia, în Gallia și în Istria, formele vechi nu pot purcede din cuvintele slavene, sĕ fie chiar și din secolul al VI-lea când ei s'au arĕtat în Europa. În urmare nici numele Deva din Ardeal și celelalte nume esplicate nu au nimic comun cu Slavii. Glandeve, Lodeve așa sunt formate, ca p. e. azi la Magiari Félegyháza (unde egyháza înseamnă: biserică) Weisskirchen (Biserica albă), la Nemți, unde kirche (biserică, en loc)

[1]) Și Hasdeu are o cetate a fetei *Berzovia* (în Column. Traiană pag. 90), zice că înseamnă cetatea fetei, pentrucă la Traci varezan, la Albanezi vareza, înseamnă: fecioară (vezi Berzobis etc.)

[2]) Zeven, vechiu Zevena o mănăstire lângă Brema, dacă e nume vechiu e din dev-en.

www.digibuc.ro

Fehértemplom la Magiari. Dar' și în Romînia se află nume de localități: Biserica-albă, Bisericani, Biserici, Bisericuță. Eu acest articul l'am scris din adins și pentru lămurirea unor materii din articulul următoriu: Dava etc.

Dava, deba, arx, urbs, Burg, vár, Arcidava, bara, para.

După geografia lui Ptolomeiu († 150 d. Cr.) în Dacia au fost multe orașe, în acăror nume se află sufixul *dava*. Glig. Tocilescu (în Dacia înainte de Romani Bucuresci 1877 pag. 600) la numele Acidava arată, că în Dacia au fost 23 de orașe, acăror nume s'a finit cu dava, și afară de Dacia 6 nume; mai departe arată, că sunt nume cu sufixul: *deba*, anume: Cumudeba, Murideba, Zisudeba, Zichideba, Skedeba, toate în Tracia și Tendeba în Caria, în Asia mică. Acuma Tocilescu arată cu citațiunile de lipsă, că ce păreri s'au desvoltat asupra sufixului dava, și adecă: Unii sufixul dava îl apropie de numele Davi, ce s'au dat Dacilor, traducêndu-se „oraș dacic", alții îl deduc din zendicul dagju ce înseamnă regiune, prejur. Leo din sanscrita dâva, aprinderea unei păduri. (Cuno) din sanscr. tavás tare și távas tăriă, alții din o origine turanică: dava munte, teba movilă (lidice toba maced, daba gr. thebe, thaba, ital. teba, egipt. tep, alb. tepe, pecând Müllenhoff mai corect a observat identicitatea originală a daciculuí dava, cu tracicul dawa[1]) din numele: Uscudawa (Adrionopole) care se redică la sanscritul dam-as, gr. doma, casă, lat. domus, slav. dom, și Roesler s'a dat la aceste păreri. Cât pentru Acidava, Leo cugetă la sanscrita acha (urs) și Acidava o esplică cu „gaura ursului". (Minunat!)

[1]) Uscu din uisge, apă, riu. Dama un unic sufix, nu poate decide. Eu la Dămăcuș și la Doamna am scris despre: dam.

www.digibuc.ro

B. P. Haşdeu (în Istoria critică a Romanilor vol. II. făsc. I. pag. 61) zice: Cuvêntul dava dincoace de Dunăre, daba în dialectul maced. şi tracic; la prima părere se pare, că dava înseamnă „oraş dacic“ pentrucă Grecii şi Latinii, pe Daci i-au numit Davi[1]). Doară dava nu poate fi dacic. Varro zice, că în Böotia o măgură s'a chiemat Teba, şi la Sabini o movilă miliară (de drum) s'a numit teba. Acelaş înţeles de măgură aveau cuvintele Taba în Lydia, în Grecia, Italia; dela marea neagră până la acea adriatică aflăm taba sau teba cu înţeles de măgură, dacicul dava, maced. daba, lid. taba cu înţele de măgură nu au eşit din isvor indo-european; acesta esistă în toate *limbile turanice*, unde dava înseamnă munte şi teba movilă, şi Hasdĕu aduce cuvinte asemeni din 20 de dialecte turanice[2]) apoi încheie că resultatul e, că din turanicul taba s'a născut dacicul dava, din o epooă, când popoarele ariane încă nu întraseră în Europa, pe care o ocupau triburi turano-chamitice. Toate oraşele cu finalele dava au fost clădite pe locuri rĕdicate, pe dealuri, pe coline, corespunzênd numirilor germane, cu terminaţiunea Berg (deal), celor slavice cu gora (deal), celor franceze cu mont, şi apoi H. esplicând numele oraşului Ziri-dava zice că înseamnă: Muntele verde, in Grünnberg la Germani, Vermont la Francezi, Zelenabora la Slavi[3]).

[1]) H. se provoacă la Strabo VII 3, 12. Aşa şi Gl. Tocilescu pag. 521 aduce combinările altora, cu referinţa la Strabo, că la acesta Dacii s'au numit şi Davi. Dacă în Archiv pag. 527 cercetăm textul original şi traducerea de Cipariu, apoi Strabo, zice: Dacii pre cei din partea spre Germania şi punţile Dunării, cari *odinioară — mi se-mi pare* — se chiemau *Dai*, de unde apoi s'a lăţit şi la Romani numele servilor, Geţi şi Dai.“ Horatius (sat. I. II. Epist. II) pe servul sĕu îl numesce Davus.

[2]) Dar H. smintesce când arată tach, tag, dag, dagh în 8 dialecte şi aceste le ţine identice cu dab, dav etc., căci tach etc. sunt identice cu dac (deal munte) în Dacia, Muntenia.

[3]) Vermont, cu înţeles de verde munte la Francezi nu este, ci mont vert, ital. monte verdi. În Vermont ver nu înseamnă verde,

www.digibuc.ro

Astfel H. sufixul dava îl esplică prin munte, deal, colnic, atâta are drept că dava înseamnă munte, deal, colnic, dar ca sufix de nume de oraș nu înseamnă acestea.

Înainte de a dovedi, că ce e înțelesul adevĕrat al sufixului dava, trebue ca prin aseměnări sĕ cunoascem formarea numelor de orașe și la alte popoare. În articul Arii, am arĕtat, că ar înseamnă munte, deal și apoi înalt, am arĕtat că cuvêntul latin arx (ar-c-s), ce înseamnă cetate, întărítură pe deal purcede din ar, deal, c (din cae ca) aci prejur și s din ais, ois loc; și arx a fost chiar cetatea din Roma. În acest mod s'a născut cuvêntul latin urbs, [cetate, oraș] ce a zăcut pe 7 dealuri, și anume: ur [=ar] deal, b din ba [=va] prejur și s din ais, ois loc, dar așa s'a născut și cuvêntul orbis [lume], unde or înseamnă mare [magnus].

În mai multe locuri am arătat că în celtica vechiă bwr a însemnat deal munte, și că sau născut formele: bar, ber, bir, bor, bur asemenea cu înțeles de deal, munte de unde la Germani: Berg și bwr, bwrg la Celți, Burg la Germani cetate, oraș întărit. Și cuvêntul magiar vár (cetate) e din bar schimbându-se b în v, și vár-os, oraș. Dar din articulul deal, dêlmă ni aducem aminte. că dail la Celți înseamnă și deal și cetate. Și sĕ mai auzim. Naga la Inzi și în sanscrita, munte, Naga-ra [unde ra= loc] înseamnă urbs adecă cetate, loc întărit. Durga în sanscrita: urbs munita, arx, adecă: cetate întărită [Bopp 189, 207] și dar=dur [la Bullet] atâta cât ar la Galli, elevatine, ga teren, loc, cât ca. Dar în geografia vechiă, mai ales în Gallia cunoascem o mulțime de nume de

ci deal, din celticul ber (nemț. berg) și venind Romanii peste celți au adaus mont, ca germanii, berg, precum am arĕtat în sute de cazuri. Așa e în Ber-burg, la Francezi Beaureberg. Despre Grünnberg vezi la Gruniu.

www.digibuc.ro

oraşe cu sufixul: dun-um, unde um e adaus latin şi înseamnă loc, dar dun înseamnă şi deal şi cetate, oraş întărit (W. Obermüller I. 367, 392, 414, II. 397 411 etc.) Burg, veste nemţesce.

Din ruinele multe, ce se află pe dealuri în teritoriul Daciei, p e. la Világos, Solymos, Deva etc. se vede apriat că cetăţile s'au făcut pe dealuri, căci acolo s'au putut apăra mai bine, deşi mai târziu s'au făcut şi la câmp, dar tot sub acel nume.

Cumcă dava ca sufix în numele de localităţi nu înseamnă deal, munte, colnic, se dovedesce prin esplicarea trunchiurilor, rădăcinelor de nume cu sufixul dava. Astfel Arcidava, şi Arcina, Arcobadara, unde ar-c (prejur la deal) e identic cu arc din aix (=ar-c-s) iară i şi o sunt litere legătoare; asemenea Argidava e atâta, cât Arcidava căci arg e identic cu arc. Mai departe Decidava, Docidava, unde dec=doc e dac, deal munte, precum Deci*tova* (la D. Frunzescu) numire romană de oraş în Moldova de stânga Siretului, şi Docirana (doc deal, ir nalt, an loc) oraş, şi în acest mod toate numele în rădăcină au înţelesul: prejur, teren de deal, iară pentru aceasta, în *dava* nu poate fi conceptul de deal, căci popoarele încă au avut minte, ca cetăţile, oraşele întărite se nu le numească: munte la prejur de munte, şi în urmare dava înseamnă cetate, oraş întărit.

Glig. Tocilescu (pag. 601—608) arată că au mai fost nume de oraşe cu sufixul bara, în Dacia Zurobara, în alte părţi Stymbara, Eistobara, Zobara, şi apoi cu sufixul para, p. e. Bespara, Besipara, Bospara etc., dar îndată ce în Stym (din dab deal, vezi Stiubeiu) Eislo (din ais-da nalt loc) şi Bes [pădure vezi Ieruga la capĕt] sunt de descifrat, e apriat că bara, para, sunt din bur, bar deal şi că în sufixe au înţelesul de Burg, cetate; şi

www.digibuc.ro

numai acea combinare e încă posibilă, că bara înseamnă şi părău [vezi Buroniu]·

Ne-a remas încă de a vorbi ceva despre sufixul: *deba*, la 5 oraşe din Tracia şi unul din Caria. Nici acest deba din causele aduse la dava, nu poate însemna: munte, deal, colnic, şi deşí în filologie e permisă derivarea din dava, şi se poate primi, că deba asemenea înseamnă cetate, loc întărit [la deal], deba purcede din dev, teb (vezi articulul premergătoriu] şi înseamnă loc sacru, loc sânt, adecă: templu [biserică]; e un sufix ca în Glandeve, Lodeve.

Stalberg, Stabiae, Stiubeiu, Stiob

Aşa în cuvintele de toată ziua, precum în numele locale, litera s joacă o rolă foarte mare, încât ea se pune la începutul cuvêntului, fără ca sĕ însemne ceva, şi dacă o lăsăm afară, cuvêntul sau numele, după filologie are tot acel înţeles. S se pune înaintea a tuturor consonantelor, cari încep cuvêntul şi astfel se pune înaintea rădăcinei.

Aci voiu arĕta pe s înainte de t. La deal dâlmă am arĕtat, că dail, etc. înseamnă deal şi că d trece în t şi astfel s'au format mulţime de nume noue, iară cu s înainte se află: Stalberg, Stelberg, Stilberg, Stolberg, Stulberg, şi unele cu h înainte de litera l, şi apoi mulţime de formaţiuni şi pe basa îndrumării acesteia, fiecarele îşi poate esplica numele locale din anticitate şi de azi cu formele s-tal etc. De acestę forme se ţên numele locale: Stâlp, Stele, Stelnica, Stilbeţ, Stolniceni, Stolojani.

Tocmai aşa stăm cu dab apă, dab deal, la numele unde d trece în t, şi astfel tab=stab, staf, stam, stap, stav şi celelalte forme, şi unii poate că vor afla plăcere întru asĕmĕnarea celor următoare, cu cele din articulul Daphne etc. căci în acest mod vor fi suprinşi de adevĕrul arĕtărilor mele.

www.digibuc.ro

Stab întâiu nume de rîuri și localități la rîuri, la ape. După operat : Isvorul *Stiubeiu*. În Măidan stiubeiu se numesce un isvor sau o fântână, acării apă se sprijinesce într'o butoară de salcă, ori de anin, ori de alt lemn. În sesiunea parohială se află un astfel de Stiubeiu. După Dicț. lui D. P. Barcianu Stiubeiu e o fântână sacă.

Stabiae oraș vechiu din jos de Neapole, și lângă rîu și țerm de mare; tab=stab apă, iae loc. Stablo oraș în Belgia, numit și Stavelot lângă rîul Ambleve; lo și el înseamnă loc; ot=ta da, loc; ot arată un adaus superflu, din alt dialect. Stabaken sîn de mare în Svedia, Staban-dzsa (=gia) sat în Boemia, Stabio în Sviţera.

Stäfa în Sviţera la lacul Zürich, taf apă, ar trebui doi f, fa loc. Lacul Steffelsee în Bavaria; ací el înseamnă mare (magnus). Staffenbach, în Bavaria, Staffora fluviu în Italia, Stafford multe orașe în Anglia la apă și cu port. Staffnäs oraș în Svedia, Stampfenbach părău lângă Zürich, Stapel sat în Prusia la rîul Eider. Stapelburg la rîul Eker. Stavanger oraș în Norvegia la lacul Nordsee, Stave în Belgia. *Stavnic* părău în jud. Iași se varsă în Bêrlad. Steb-bach în Baden, Steben cu scălzi în Bavaria, Step-pach în Bavaria, Stimniţa părău în jud. Râmnicul sărat. Stober curge în Oder; cât Tauber. Stoboi vechiu în Macedonia, azi Stobi lângă rîul Kurschull Kara. Stobwo și Stoboy în Prusia, Stoby în Svedia, Stowe în Anglia, la rîul Gipping.

Stubay în vechime Stupeia o vale și un rîu în Tirol, lângă dealul Stuben. Ay din Stubay e identic cu eia din Stupeia, ce înseamnă teren, deci e nume bun pentru vale, formă ca Dobreia Stüb-ach, Stub-bech, Stubenbach nume de părăie (unde en e diminutiv). Stubyna în cercul Köszeg, Stubnya în com. Turocz cu loc de scalde. Stubien loc de scaldă în Slavonia, Stubline sat

www.digibuc.ro

în Servia, Stubno sat în Galiția, și din aceste se vede, că Slavii au primit numele vechi de localități. Stup-pach în Würtemberg.

Astfel în *Stiubeiu,* s, e superflu, tiub e din tab apă, eiu din en diminutiv, forma s-tub-en. Și instrumintele, în cari se ține apă, încă și a căpătat numele dela tub apă. *Stiob* în dicț. lui D. P. Barcian, înseamnă ciubĕr, ciubĕr de clătărit. Stabh la Gällici, păhar, pocal; stoup la Nemții vechi, păhar, stamha la Gällici vas; Stave (Lex. de conv. M.) păhar, Stava la Iri vas (Sparrschuh. p. 66) Astfel *Stiubeiu* și *Stiob* sunt cuvinte celtice.

Acum se trecem la s-tab, deal.

Stiubeiu, Stepenium

După operat: Stiubeiu sau dealul Stiubeiului se află la Vestul Măidanului și cuprinde un teritoriu mare. Dar Stiubeiu munte în jud. Argeș, Stiubeiu 4 sate, 2 localități, apoi satele Stiubeiana, Stiubeieni și Stiubesci pădure în România. Poate, că unele nume s'ar fi putut înșira la Stiubeiu fântână, dar din lipsa de descriere le-am înșirat ací.

În Tirol se află dealul, *Stuben*, Valea Stubaythal, în vechime, Stupeia. Îndată ce Stiubeiu cuprinde în sine teritoriu mare, sufixul eiu ací e=ay, ai (vezi Rugeiu) ce înseamnă teren, prejur, și astfel Stub-ay=Stiub-eiu, Stupeia.

Unele forme de nume. Stabrock deal cu stânci în Belgia, Stabben insulă deloasă în Norvegia. Staffa o insulă între Hebride, renumită pentru columnele sale de bazalt și peșteri. Staffelstein și Staffelberg în Bavaria, ací el înseamnă nalt. Staffelegg șir de dealuri în Iura; Staufberg în Argan, Staufen sunt mulțime, Steben sat în Bavaria la nălțime de 580 m. Steplberg, Stofelberg, mul-

www.digibuc.ro

ţime. Stufe nemţesce treaptă, terassa (taomb spate de deal); Stufenberg, Stumpfberg multe. Stubben, munţi de cretă pe insula Rugen, Stubenberg şi Stubersheim în Würtemberg, Stubendorf în Boemia. Stymphalos deal în Arcadia nordică, la Homer; Stymphaia ţară în Epirus= Stubay, Stubeia. Aci şi Stymbara, şi apoi Styberra.

În Europa sunt mulţime de nume locale cu rădăcina: stef, şi cu an diminutiv Stef-an şi cu alte sufixe, p. e. Stefanshart, Steffeln şi Stefflen, Steffenswalde, Steffisburg în Svitera; şi la aceste nume nu e vorba de numele creştin Stefan, ci de s-taf, s-tef=dab, deb. Şi în România se află Stet movilă, Stefan munte, Stefanesci deal, Stevi movilă; Stup movilă, Stupină deal [s-taben] şi alte multe, ce ni aduc aminte de Stupeia din Tirol. Dar şi în Dacia a fost oraşul: *Stepenium* şi Frunzescu zice, că ruinele vechei cetăţi sunt din jos de Câmpul-Lung la Predeal lângă Jidov. Stepenium din teben cu s nainte şi ium adaus latin, loc de oraş.

Stepho la Greci s'au în prejur, încungiur, de ací Stephane: a) partea de cap, pe carea cresc perii; b) coif, căciulă, şi din aceasta asemănare, Stephane cunună coroană. Conceptul acesta nu corespunde numelor locale, şi numai mai târziu s'a adaus predicatul Sânt la unele nume locale vechi, sau s'au fundat şi sate în onoarea lui St. Stefan. Styphon nume personal la Thucidide 471 a. Cr. Stephanos nume personal la Plato 348 a. Cr. Stephane oraş în Phokis.

Toni, Dan, Iordan, Danubius, Danaster, Danaper, Dinogetia, Dunăre, tină, têndră.

După operat: În têlva Dobreii e un lac numit „lacul Toni". În Bănat la Nemţi Toni e nume de botez din *Anton*(ius), dar lucru natural, că ací nu e vorba de

www.digibuc.ro

Toni, nume de botez. Asemenea întêlnire a numelor o vĕzurăm şi mai sus la Stefan.

Numele lacului Toni din Măidan purcede din ton apă rîu, şi y, loc. După dict. celtic al lui Bullet, dhoni la Celţi înseamnă, apă, rîu; iară după W. Obermüller (I. 394 etc.) la Celţi: tain, tan, dan, don înseamnă apă rîu. Dar în numele locale se află formele rĕdăcinale: dan, den, din, don, dun, dyn, şi fiindcă d trece în t, tan, ten, tin, ton, tun, tyn. De astă-dată mĕ ţin numai de formele aceste, deşi uneori d trece şi în z, t în ţ. Sufixele de diminutiv sunt an, en, in, on, un, iară de argumentativ, ar, er, ir, or, ur, cari uneori se află şi la început, iară uneori întoarse: ra, re etc.

Dan etc. e o rĕdăcină, carea pentru numele geografice din Dacia, ne interesează foarte mult, şi pentru aceasta trebue sĕ o pertractez cât mai completă.

În Palestina e rîul Dan, ce curge în Ior-dan. Ior s'a esplicat din iar, eor, apus şi astfel Iordan înseamnă rîul dela apus. Iar-thar la Iri se află „ţară la apus.“ Eor-o-pa sau Europa, din eor apus, o e literă legătoare şi pa (ba=va) prejur, teren, privind din Asia spre Europa. Eu numele Iordan îl esplic altcum. Ar=or înseamnă: a) deal, munte, b) nalt, mare, i-or e or iotisat; astfel Iordan înseamnă: Rîul Dan mare, căci Dan cel mic e fără predicat. Ural, un munte mare în Asia, ur=ar, ací mare, şi al munte, deal; sau ur munte şi al mare. Pe acest ur îl aflăm iotizat în numele muntelui I-ura, în Gallia, în vechime la Romani Iurassus mons, unde as e din ais nalt, (ce e în Cauc-as) iară us e latin şi superflu. Iardanus rîu în Elis încă la Homer. I-ar (mare) dan (rîu) us nu e de lipsă.

Dunărea la Romanii vechi s'a chemat *Danubius* până la Nicopole, iară de aici în jos, Ister, (vezi Ostru

www.digibuc.ro

Streiu (tr.) şi se zice, că e nume duplu din dan (apă) ub (abh, apă) iară ius adaus latin superflu. Numele duplu numai aşa s'a putut nasce, că numele rîului a fost Dan, apoi a venit altă populaţiune şi după limba sa a adaus abh (apă şi rîu), dar' nu se află ca oare-cândva numele a fost numai Dan. Eu aceasta nu o cred, ci zic, că în Danub, dan înseamnă: mare (magnus) căci dan (vezi sufixul dun-um) înseamnă: a) deal, munte, b) nalt, maie, iară ub=abh apă, rîu. Şi dovedesc cu următoarele. Aşa Danubius (Dunărea) precum Rhinul şi Padus (Po) rîurile aceste mari s'au chiemat toate trei şi *Eridan*, din er [mare], i [literă legătoare] şi dan apă rîu. Pentrucă aceste trei rîuri s'au chiemat şi Eridan, în comentarele poesiei despre călătoria Argonauţilor e mare confusiune. În Attica, o provinciă a Greciei încă se află un părău Eridanus, ce curge în Ilinus, şi de bunăsamă în Eridanus au curs părăie mai mici, şi în casul mai rău, numele părăului Eridanus purcede din er deal şi dan apă. Irawady rîu în India, din ir=mare [magnus] a literă legătoare, Wady din vad apă rîu [de unde voda la Slaveni, was-er la Nemţi]. Apidanus rîu în provincia Haestiaeotis [ais=nalt, ti loc, vezi Eistobara], asemenea apare duplu compus din ap [abh apă] şi dan [apă, rîu], e numele întors Dan-up, dar ab=deal, mare.

Danaster şi la Greci Danastris s'a chiemat rîul de azi: Dnistru sau Nistru. Dar' [la Ostru, Ister] am arătat, că ster înseamnă apă, rîu, astfel ter din Danaster e deja conceptul de rîu, dan la nume de rîuri, ape, înseamnă apă, rîu, şi e greu de a crede, că poporul, carele a dat numele a vrut să esprime: dan-ster, rîu rîu, apă-apă, ci dan mare, ster rîu. Tocmai aşa stăm cu Danaper, azi Dniper şi Nipru, pentrucă precum am arătat: av-on [av apă, on mică] şi ab-er, ap-er [ap apă, er mare] au fost

www.digibuc.ro

cuvinte de toate zilele pentru a însemna apă mică şi apă mare, şi aper în Dan-aper însuş înseamnă un rîu deosebi mai mare, şi dan nu mai poate însemna apă, rîu.

Alte nume locale. Dania o ţară în nordul Europei, încungiurată de ape, de mări; numele din Dan apă, ia ţară. Danae, Danaii, Danaos din mitologia greacă, toate numele lui dan=tain apă. Dahnbach părău în Bavaria, Dahnbach părău la Münster. Dange fluviu în Prusia, Danzig or. la rîul Vistula şi străbătut de ape, din dan apă, da=ta-za=prejur, eg=eh loc. Dane fluviu Danby [by=ba loc] oraş în Anglia. Dar dan s'a susţinut şi în România. Dan vale în jud. Mehedinţ; Valea-Danei părău în jud. Putna. Aşi asemenea [ca în Stefan şi Toni] nu e vorbă de numele de botez: Dan şi Dana, ci de tain, dan celtice apă, rîu. Dănăcel, părău mic în jud. Mehedinţ. Valea lui Dan sât în jud. Prahova şi Valea Danului în jud. Argeş.

Denain or. în Francia la rîul Schelde şi Selle, unde ain=en loc. Denby oraş în Anglia,=Danby mai sus. Dender fluviu în Belgia, den apă, der mică. Denia în Spania, un prejur ce zace la mare, Dania. Denis în Anglia, Dénn în Irlandia, Denny [ny loc] în Scoţia. Denu o insulă în Dunăre. Denis la Turci mare [apă].

Dinan [an loc] oraş în Francia la canal şi lângă rîurile Rance şi Ille. Dinant oraş în Belgia, la rîul Maas. Dinard în Francia scaldă de mare, Dinas în Wales. Dinkel părău curge în Bechte, forma Danacel. Dintebach părău în Würtemberg; Dintel părău în Brabant. *Dinogetia*, oraş vechiu în Dacia, se pune la Dunăre la gura Siretului lângă Gergina. *Din* din dan apă, rîu, o e literă legătoare, Getia din get coed, pădure, ia loc. Din acest coed, e codru. Gergina din keink pădure de cerr şi in sau mic, sau loc, [Vezi Cercheligi].

www.digibuc.ro

Don fluviu în Rusia la Tatari numele e Duna şi Tuna, în anticitate Tanais [dan=tan]. Auzi! Don fluviu în Auglia şi în Scoţia. Donau la Nemţi Dunărea; au din abh=av apă; Moldava din Boemia la Nemţi Moldau. Donek sat în Belgia, ek=ec loc. Dong Nav şi Donge fluviu în Brabant; g e numai un adaus nasal, altcum pentru înţeles e superflu. Dongo în Italia sat lângă lacul Comer, ací go=ga loc. Donersbach [Donnersbach] rîu şi sat în Stiria; din dan rîu, er mare; Donnery sat în Francia la rîul Moine; în ambele nume: er, mare [magnus]; iară y, loc. Donez fluviu în Rusia, ez et e diminutiv celtic [vezi Gilia]. Donzi or. în Francia la rîul Rohain, zy—dy, ty, loc. Dons oraş în Dania la rîul Dons-Aa. Ací şi don e apă şi Aa, apă; ací se arată, că Germanii au adaus Aa la numele vechi, şi numai astfel de nume se pot numi duple. Donsbach în Prusia, ací Bach—părău asemenea e adaus nemţesc.

În România sunt formele de nume: Dona, Donaciura, Donca, Done, Donesci, Donici [lac], Doniţoiu, Doniţoara, Donoi, Donoaie; localităţile dela ape, au numele din dan apă, rîu.

Dun la Latini, Dunus rîu în Gallia, Dun fluviu în Anglia. Duna fluviu în Litvania, Dunaha, Dunărea la Germanii vechi, aha—apă. Şi ací e nume duplu. Dunaieţ fluviu în Galiţia; eţ e diminutiv celtic, Dunbar oraş în Scoţia, cu port la lac. Dunsbach în Würtemberg.

Dunăre cu articulul Dunăre-a la Români. Trupina *dun* o cunoascem, înseamnă apă, rîu, dar *are* e sub mare întrebare. Vĕzurĕm mai sus un rîu don-er, unde am arĕtat, că *er* înseamnă mare [magnus, gross] atâta cât şi *ar*, deci a fost o formă: Dun-ar, ori Dun-er, cu înţeles de rîu mare, şi această formă a esplicat numele Eridan, mare rîu; iară e din capĕt dela are, e o literă ce Ro-

www.digibuc.ro

mânii o adaug la cuvintele ce să finesc cu r; așa p. e. avem mascur și mascure [din masculus]: acest e, se află în tulbur-e, în fagure, strugure etc.[1]). Cu forma Dunar, Duner acuș ne mai întâlnim.

D trece în t. Tana în evul mediu s'a numit Marea Asow [ais mare, obh apa]. Tana sau Tanaelv, fluviu în Norvegia; elv=Elba. Tanägra oraș în Böotia la rîul Asopos. Tanägra din tan apă, eg mică, ra loc. Asopos din ais deal, nălțime, op apă. Tanais azi Don. Tanaos și Tanos fluviu în Argolis Tanager rîu în Italia, Tanger rîu în Italia, Tanger fluviu, curge în Elba. *Tanarus* la Romani, Tanoro la Italiani fluviu în Gallia cisalpină [Italia de sus]. Ară e *tan* [apă, rîu] *ar* mare, us latin superfin, și astfel aflăm ară forma: *Dun-ar*. Tannim la Evrei monstru de mare, de apă, din tan apă, im—om, ce e în cherub-im, seraph-im.

În România sunt formele: Tanac, Tancabesci, Țandura părău în jud. Putna (=Dender fluviu în Belgia, țan=apă, dur=der mică). Moara Tângan, Tangar, Tansa, Tântava. Lipsesce descrierea posițiunii. Numele localităților dela ape, din tan, apă rîu. Dar este și Tanara munte în jud. Muscel; numele din dan deal an mic, pentrucă aproape trebuie se fie unul mai mare.

Tenby (vezi Danby, Denby) scaldă de mare în Wales. Tence oraș în Francia la rîul Lignon, Tenbach în Breisgau. Tettenborn, Tettenbach, multe părăie, din ti mic, tain, ten apă. Teneiae, isvoare în Streadra. Tinbach părău în Tirol, Tinto rîu în Spania, to=ti mic.

Tonnay oraș în Francia la rîul Charente; Tonneirs oraș în Francia la rîul Garonne; Tonnere oraș în Fran-

[1]) Hasdeu în Ist. crit. a Rom pag. 293 esplică numele Dunărea. Dana-re, zice că însemnă: dând nori. Iată (zice) numele tracic, din care Românul a făcut „Duna-re". La Albanezi, re, nor. Cetiți pertractarea întreagă a lui, — să-l vedeți — prin nori. H. mai cu toate numele locale stă pe asemenea teren filologic.

www.digibuc.ro

cia la rîul Arwancon; în aceste er înseamnă loc. Tondern oraş în Prusia la rîul Widan; ton rîu, der mic, n din an=na loc. Tona în Spania, Tonara sat în Italia, din Ton apă, ar loc; Tonco în Italia, Tonda în Portugalia; Tons rîu în India, curge în Ganges.

Ací se înşiră: *Toni* lacul din Măidan, apoi din Romînia: Tone Tonesci, Tonţi ce zac la apă.

Tunaha, Tonaha, Tainaha, Tuonaha, Dunărea la Germanii vechi. Tuna oraş în Şvedia la rîul Dal-Elb. Tunbridge oraş în Anglia la rîul Medway *Tunera*-marck, azi Donau-mark, zace la Dunăre în Bavaria. După W. Obermüller (I. 396) din tun apă, *er* mare şi astfel încă o dovadă, că numele Dunărea purcede din dun rîu, apă, şi er=mare. Tunka un prejur lângă Dunăre în Bavaria; ka prejur. Tundscha (Tungea) fluviu în Rumelia. Tyne fluviu în Anglia.

În România se află sate: Tunari, poate că statul au dat tunarilor (carii cu tunuri s'au purtat bine în rĕsboiu) pămênturi, dar nu cred însă ca un loc în jud. Dolj sĕ se numească: Tunarii români, — e ceva ne mai auzit în numele locale; numele unui lac purcede din *tun* apă şi *ar* mare. Tungujeii-Rece sat, dar Rece arată, că zace la isvor, ori la părău, etc.

La Magiari *tenger* înseamnn: mare (apă) şi purcede din tain, ten apă; g e o literă, ce mai ales popoarele mongolice, adaug după n, iară er înseamnă mare (magnus). Din tain ten apă s'au format şi nume de toată ziua. *Tină* la noi, imală, tina e pămênt cu apă, lut cu apă, dar firesce mai multă apă; din tină *intinare*. *Tingere* lat. intingere românesce, a afunda ceva în apă, în zamă; a immoia. *Tunken* nemţ. a băga în apă etc. cât a în-tinge, ting cu tunk sunt tot aceea: Tünche, apă cu var. *Tendre* franţuzesce moale, şi se folosesce „pain tendre“ pită,

www.digibuc.ro

pâne moale; asemenea la noi: pânea e *têndră* adecă pânea e apătoasă, unde tên=apă. Tender la Anglii, şi dela ei la alte popoare, Vasserbehälter, ţênĕtoriu de apă, e vagonul cu apă la drumul de fer.

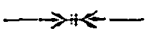

www.digibuc.ro

Epilog

Deşi studiasem mai multe nume locale din operatul fraţilor Liuba-Iana, totuş cred, că acele esplicate de mine, sunt destule pentru orientarea On. cetitori pe acest teren nou, dar' la încheiere să zic câte-va cuvinte cu referinţă la studiul celtic şi la persoana mea.

În partea generală al studiului celtic am arătat opurile ce le-am studiat şi folosit la aceste esplicaţiuni de nume locale, iară în materiele speciale, afară de esplicarea numelor locale, am avut ţinta, ca să aduc limba celtică în comparaţiune cu limba latină şi limba română, şi eu cred, că deşi puţini vor fi, carii se interesează de isvoarele limbei românesci — totuş unii vor fi aflat, că în sângele nostru este o părticică din al Gallilor sau Celţilor, iară numele locale, pe teritoriul locuit de noi, mai toate sunt celtice, sau înţelesul lor se poate esplica numai prin limba celtică.

Gligorie Tocilescu (în Dacia înainte de Romani, Bucuresci 1880 pag. 522 etc.) din literatura străină şi a noastră, arată cum unii şi-au dat părerea, că Dacii şi Geţii adecă locuitorii Daciei au fost Celţi şi cum unii au făcut analogii între numele locale din Dacia, cu altele din Britania, Gallia, Italia etc. Dintre Români sunt citaţi Ion Maiorescu, C. Boliac şi Vasilie Maniu. Aceşti oameni au fost inteligenţi, studiaţi şi serioşi ai poporului nostru, şi pentru-că au cutezat a combina şi a afla ceva de urma Celţilor prin Dacia, precum se vede din opul citat, au fost luaţi în picioare, sau de glumă cu scrierile lor. Şi de cine? de regulă de aceia, carii pe acest teren nu au sciut atâta cât au sciut dênşii. Între alte nume locale, I. Maiorescu au adus: Ardeal. Deva, Timiş; Boliac: mamă, Bran (Brennus) iară Maniu: Caraş şi iată eu am venit azi ca cu dovezi nedisputabile să arăt, că dênşii au drept; dar alte nume locale combinate de dênşii, nu le-am citat ací, numai pentru-că eu în scrierea mea de faţă nu le-am lămurit; şi mai sunt o grămadă de nume, despre cari dênşii au combinat bine, fără de a se folosi de gramatice şi dicţionare celtice. Toate începuturile aşa sunt.

Pentru mine, deşi eu şi în studile mele celtice (publicate în Familia şi în Transilvania) am arătat o pregătire istorică, geogra-

www.digibuc.ro

fică și etimologică, neîndatinată pe acest câmp literariu, încă a fost greutate de a păși în public cu astfel de materii. Și pentru ce? asemenea pentru stupiditatea unora și reința altora, căci în unii oameni tot-deuna e ascuns câte un drac, carele pe sine se ține mai frumos sau mai înțelept, deși vor fi aflat, că eu am învățat și sciu aceea, despre ce scriu, și că aceste sunt de folos pentru limba noastră, pentru istorie și geografie, dar' ce să le faci, nici Cristos nu a putut convinge pe toți.

Ce se atinge de referința la persoana mea, și respective la nisce atăcari pe acest câmp literariu, onestitatea și sciința mă dispensează, ca să-mi păstrez modestia față de unele dobitoace literare, și eu să-mi impun cruțare către ele. Anume, a venit, de unde a venit, un Rudow (după nume, un slavean) și în limba germană a scris o carte, după cum el crede, critică despre opurile multor inteligenți români, și cu securea în mână, s'a aruncat ca un Orlando-furioso și în pădurița tânără a literaturii noastre a vrut să taie și se despice toate, că pentru-ce nu sunt arbori tari și mari, ca codru Livanului și că pădurile vechi din Germania. Și el, în 4—5 șire s'a aruncat și asupra mea și din punctul de vedere al scrierilor celtice. Eu așa cred, că cine scie să scrie critică, are datorință, ca să esplice, și ce e rău să îndrepte, dar nu, ca într'o părere generală să-și facă sentință arbitrară; căci Rudow, până nu va documenta, că el a învățat și scie materialele studielor mele, și până nu va fi în stare de a mă îndrepta în ele, înaintea mea remâne, ca să zic puțin, un vițel la poarta noauă. Scrie el critica așa, cum am scris eu, cu dovezi și cu arguminte.

Nu pot trece cu vederea „Dreptatea“ din 1894. În Nrul 31 în foișoară se scrie despre cuvêntul „Divănire“ și apoi în Nrul 33 unul, cu numele Bill-A-Zam disputează asupra cuvêntului divănire și divan, și fiindcă nu scie de unde purced, zice: „că am plecat la bătrânul nostru filolog M. pentru care, secret nu mai esistă în lumea aceasta“ și apoi Bill-A-Zam după fantazia sa face o filologie din cele mai proaste în lume, și o spune, ca și când eu i-am băgat-o în cap.

Nu sciu cine e acel Bill-A-Zam, poate că va fi atare arab învățat, căci să vede a fi negru și la suflet, dar' aceea sciu, că învățatul arab de doauă-ori e un prostogan, întâiu pentru-că eu nu am scris filologia despre cuvintele divănire și divan, și e impertinință a-mi atribuí ce nu e al meu; a doaua pentru-că sub nume

www.digibuc.ro

fals, de sub mască, atacă, precum fac banditii. Eu presupun atâta gavalerism în învățatul arab, că aceste, ca bine meritate, le va primí asupra sa.

E natural, că în studiele, ce le-am învățat și scriu, pentru mine nu sunt secrete, și e natural și aceea, că ce nu e secret pentru mine, poate fi secret pentru milioane de oameni, și mărturisească On. cetitori, ca oare prin lămuririle din cartea aceasta, nu le-am descoperit sute de secrete, ce nu au sciut până acuma?

Încă nici în o foaie umoristică nu ar fi avut loc, acele ce a zis învățatul arab, dar' și lui și altora — carii doară sunt astfel de critizători, le zic, că mai nainte să învețe și să scie, apoi să scrie ceva pe acest teren literariu, și numai atunci să scrie critică cu sciință și cu consciință, ca din ea, și materia și on. cetitori să aibă folos, — dar' să nu pășască ca hoții din tufă, și barem terenul literariu să fie sanctuariu, scutit de toți cu simț de omenie. Nu din plăcere scriu așa, dar' nu-i sunt datoriu niměruia de a-i primi stupiditățile, ori impertinențile, pentru aceasta: cui que suum.

Iată, ei pot spune de acela din povească: „Mamă am prins un turc". „Dar' lasă-l mami!" — „Că eu l-aș lăsa, dar' el nu mă lasă pe mine!"

În fine esprim plăcerea și bucuria, că s'a aflat un învățătoriu Liuba, și un preot Iana, ginerele său, carii în descrierea casei și altor obiecte din întunerec și neuitare au scos la lumină o grămadă de cuvinte românesci, necunoscute în dicționarele de până acuma ale limbei noastre, și s'au interesat de a culege numele locale, de pe terenul, pe care s'au născut ei, părinții și strămoșii lor și astfel de a fi începători, pe o carieră noauă, pe carea ar trebui să lucre încă vr'o mie de învățători și vr'o mie de preoți, căci, numai atunci vom aduna tot tesaurul limbei noastre; și pentru aceasta, către ceialalți nu pot zice alta, decât: Porniți la lucru!

Dr. At. M. Marienescu

www.digibuc.ro

Cuprinsul

pag.
Epistoala sau prefaţiunea . . . . . V.
Topografia satului şi hotarului Măidan:
Partea I. Descrierea satului şi locuitorilor lui:
A) Satul Măidan şi teritoriul . . . . . 2.
B) Satul Măidan şi locuitorii . . . . . 3.
C) Portul . . . . . 14.
D) Numiri familiare şi de rudenii . . . . . 24.
Partea a II-a. Descrierea hotarului, a satului Măidan şi a părţilor singulare, Măidanul . . . . . 26.
Barbura, Bogoe, Bogdan, Botul Ursului . . . . . 30.
Botul Corcanului, Borţoane, Buroni, Brad, Cărpeniş, Cărpiniţe, Cârhoaie, Cărbunariu . . . . . 36.
Cetate, Cerĕt, Cernele, Cioacă, Cercheligi sau Circhiligi, Chee, Chinisec, Chilaviţă, Corniş, Coasta sceampurilor, Coasta Miclescilor, Coasta Circhiligilor, Colnic, Coasta Coanii, C. popii, C. pustinie, C. Găurilor, Cucă, Cucuiul Micli, Custură, Cornul Moater şi Cornul Tîlvei, Cotul Teiuşului, Cracul Subii, Cracul Olărescilor, C. lu Lupeiu, C. Corcanului, C. cu plopii, C. Slovanului, Cliantul Cerbului. 38.
Dămăcuş, Dealul mare, D. Sciubeiului, D. lu Buză D. Meii, Dos, Dosul lui Ruceş, D. Borchii, Dobreia. 55.
Faţa mare, Faţa Cuptoriului, F. Oraviţii, F. Natrii, Fântâna lui Mărian, F. Zinelor, F. Rece, F. Coanii, F. Panii, Fârlea, Furnea, Fruntea mică, Fr. lui Vragoviciu sau Fr. mare, Fr. perilor, Frapsini. 61.
Gaiu, Găiuţ, Gaiul Gerului, Gaura Toni, Goroniş, Gladeş, Gropul lui Mărilă, Groşi, Gropurele, Gruniu, Gruniu Peichei. 67.
Ivana, Ilişava, Întrĕ Cuci, Întrĕ Tîlve, Jitiniu . . . 70.
Lacul Maniului, Lăculeţe, Lacul cu Răchită, Losnic, Losnicel . . . . . 72.
Maticiu, Mărilă, Morméntul Dalii, Natra, Nedeclie . . 74.
Oberşie, Ogaş, Obreja, Odăi, Olariu, Ostru . . . . . 79.
Pădină, Poiană, Plisc, Pipirig, Planiţă, Peatra Berectariului, Prislop . . . . . 81.
Racoviţă, Răpşag, Rol şi Jol . . . . . 83.
Sĕciu, Seceaina, Surupini, Şurcu, Scofaina, Scămnel, Stîrmina, Staniste, Spărturi, Stîna, Spinături, Tîlva mare, Tîlva mică, T. Dobreii. T. lui Stefan. 84.
Vad, Vracniţă, Valea Racilor, Valea Cuptoriului, Văcăreaţă, Vĕrful Simii, Vĕrful lui Urduc, V. lui Rujeiu Zĕvoaie, Zăbranic, Ulcior . . . . . 89.
Partea a III-a. Material limbistic . . . . . 91.
I. Casa şi părţile ei, II Lucrurile din casă, III Avlia, grădina şi coliba, IV. Moara, V. Carul, plugul şi ţeujina, VI. Pĕcurariul, VII. Resboiul cu sculele 92.

www.digibuc.ro

Rĕu	*pagina*	*şirul*	*bine.*
ens	354	23	eus
hil	201	2	chil
Inda	135	17	India
loc	320	19	lac
Lsisos	341	jos	Lissos
Lu	218	14	La
lupa	227	27	lupta
mariture	18	19	măritare
Merat	187	6	Cerat
mones	188	nota	nomes
nnmit	187	16	numit
Nabaens	364	jos	Nabaeus
ora	361	8	oraş
Ozoaie	225	4 jos	Orzoaie
poresce	141	21	opresce
Pornas	380	jos	Parnas
Radna	363	8	Rodna
Satonia	223	6	Saxonia
Seronii	151	23	Senonii
s'au	314	19	i'au
Streadra	319	4 jos	Arcadia
strinae	393	7	stringe
Stiria	396	5	Siria
Streadra	319	27	Svedia
tanscritae	393	5 jos	sanscritae
Uscudawa	307	6 jos	Uscudama
war	346	29	mar
Zzedan	239	14	Zsedan.

În epilog din dĕrĕpt

neuitare	324	23	uitare.

www.digibuc.ro

Prețul 1 fl. 20 cr.

Editura Autorilor.

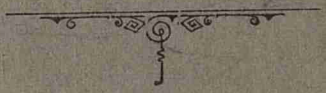

www.digibuc.ro